

protivpredrasuda

tiflološki muzej

... svima koji su svoj trud, energiju, znanje i vrijeme utkali u rad i razvoj
ove jedinstvene muzejske ustanove...

IMPRESUM

Nakladnik: Tiflološki muzej

Za nakladnika: Željka Bosnar Salihagić

Autori tekstova: Željka Bosnar Salihagić, Nevenka Ćosić, Igor Maroević, Nina Sivec, Željka Sušić, Lucija Šoda i Morana Vouk

Urednica monografije: Željka Bosnar Salihagić

Autori fotografija: Davor Šiftar i Renato Vukić

Priprema popisa:

- izdavačka djelatnost, muzejske izložbe: Nina Sivec
- djelatnici: Slađana Sadecki Jagić
- radovi stručnih djelatnika: Iva Židić
- literatura: Slađana Sadecki Jagić i Iva Židić

Lektura i korektura: Nevena Erak Camaj

Grafičko oblikovanje i priprema: Novena d.o.o.

Tisak: Tiskara Zelina d.d.

Naklada: 300 primjeraka

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000931495.

Izdavanje monografije financijski je poduprlo Ministarstvo kulture Republike Hrvatske.

3

6

8

28

64

66

66

71

74

79

84

88

93

98

102

105

108

116

116

120

126

126

148

159

164

168

172

178

180

184

194

Uvodno

1. Povijesni tijek

- 1.1. Od zbirke do muzeja
- 1.2. Protiv predrasuda - 60 godina Tiflološkog muzeja

2. Djelatnost muzeja

- 2.1. Muzejski fundus
  - 2.1.1. Zbirka predmeta specijalne edukacije i rehabilitacije
  - 2.1.2. Zbirka tiskovina na reljefnim pismima
  - 2.1.3. Donacija Wagner
  - 2.1.4. Oftalmološka zbirka
  - 2.1.5. Zbirka likovnih radova
  - 2.1.6. Zbirka arhivskoga gradiva
  - 2.1.7. Zbirka fotografija
- 2.2. Dokumentacija
  - 2.2.1. Hemeroteka
  - 2.2.2. Fototeka
- 2.3. Knjižnica
- 2.4. Izdavačka djelatnost
  - 2.4.1. Muzejska izdanja
  - 2.4.2. *Socijalna misao*
- 2.5. Komunikacija
  - 2.5.1. Edukativno-komunikacijska uloga muzeja
  - 2.5.2. Muzejske izložbe
  - 2.5.3. Edukativni program
  - 2.5.4. Muzej u virtualnom okružju
- 2.6. Taktilna galerija
- 2.7. Prilagodba/pristupačnost

3. Djelatnici muzeja

- 3.1. Popis zaposlenika
- 3.2. Popis radova stručnih djelatnika

Literatura

ŽIVA AWARD

Special Recommendation 2015

This is to record that

Typhlological Museum, Zagreb

*has got a special recommendation
by the Živa Award Jury
for the Attention to the visitor and openness.*

...a, PhD

Andreja Rihter, MA

Director of the
Forum of Slavic Cultures

Federation,

 FORUM
OF SLAVIC
CULTURES

Uvodno

Riječ ravnateljice...

Povod za pisanje monografije Tiflološkog muzeja, dvadesetak godina nakon što je posljednja proizašla iz pera bivšega ravnatelja muzeja, jest njegova 60. obljetnica, koja je proslavljena 2013. godine retrospektivnom izložbom o muzeju *Mi (ni)smo (ne)vidljivi*.

U cilju sveobuhvatne i cjelovite monografije svi su stručni djelatnici muzeja bili uključeni u provedbu sustavnog istraživanja svih segmenata muzejskog rada i djelovanja. Većina tekstova bila je dovršena povodom obljetnice, no tada za objavu nisu bili osigurani financijski uvjeti, već se to ostvarilo dvije godine kasnije pa su i događanja nakon jubileja uvrštena u publikaciju.

Ideja o stvaranju muzeja rodila se krajem 19. stoljeća, dok je muzej osnovan šezdesetak godina kasnije. Veći se dio vremena bavio isključivo područjem oštećenja vida, a tek se na prijelazu tisućljeća okrenuo cjelokupnoj problematici osoba s invaliditetom. Svega koju godinu kasnije muzejska se djelatnost proširila na područje aktualne socijalne problematike – područje socijalno isključenih skupina. Većina je stručnih djelatnika visokoškolskim obrazovanjem i prethodnim radnim iskustvom stekla širok spektar edukacijsko-rehabilitacijskih znanja koja obuhvaćaju i znanja s pedagoškog, psihološkog, sociološkog te drugih srodnih područja. Novi vidici u djelatnosti otvorili su se upravo zbog senzibiliteta i entuzijazma koji su ih svojevremeno i potaknuli na studiranje navedenih područja.

U posljednjih desetak godina muzej je postao cijenjen i prepoznatljiv u muzejskoj zajednici, ne samo u Hrvatskoj i regiji – već i u Europi i svijetu. Posebno se istaknuo na području prilagodbe izložbi te pružanju pomoći u komunikaciji s osobama s invaliditetom, ponajviše u muzejskom okružju.

Upravo je kredibilitet koji ovaj državni muzej danas uživa uputio na potrebu postojanja jedne cjelovite i sveobuhvatne monografije. U planu je prijevod monografije na engleski jezik kako bi postala dostupna svijetu kojemu muzej itekako parira svojom vizijom i misijom.

Monografija je koncipirana u tri dijela, od kojih je prvi – *Povijesni tijek* – predstavljen s dva teksta. U prvom tekstu, *Od zbirke do muzeja*, dan je pregled zbivanja od početka sabiranja predmeta i ideje Vinka Beka o osnivanju muzeja pa do samog osnutka koji je uslijedio više od pola stoljeća kasnije. Drugi tekst, *Protiv predrasuda – 60 godina Tiflološkog muzeja*,

nastavlja se na prvi te daje kronološki pregled velikog dijela događanja od osnutka muzeja 1953. godine pa do danas.

Djelatnost muzeja naslov je drugog dijela monografije u kojemu je predstavljen muzejski fondus; osnivanje, razvoj i današnje stanje sedam muzejski zbirki. Zatim slijedi pregled muzejske dokumentacije s posebnim naglaskom na dva muzejska fonda. Predstavljena je stručna muzejska knjižnica te izdavačka djelatnost unutar koje je posebno poglavlje posvećeno mjesecniku za socijalna i kulturna pitanja slijepih, koji je muzej izdavao dugi niz godina. Poglavlje *Komunikacija* donosi pregled muzejskih izložbi, edukativnih programa te osvrt na zastupljenost muzeja u virtualnom okružju. Tekst *Edukativno-komunikacijska uloga muzeja*, koji je napisao muzeolog, posvećen je povijesnom pogledu na rad muzeja iz pedagoške perspektive.

Kao posebne cjeline, vrlo značajne u radu Tiflološkog muzeja, izdvojene su Taktilna galerija, čiji je ciklus izložbi u trajanju od nekoliko desetaka godina obilježio djelatnost muzeja i cjelina koja opisuje područje kojemu muzej, osobito u novije vrijeme pridaje veliku važnost, a riječ je o prilagodbi odnosno pristupačnosti za osobe s invaliditetom, posebno u baštinskim institucijama.

S obzirom na to da sve počinje i završava s ljudima, posljednje poglavlje monografije posvećeno je djelatnicima muzeja, kako bivšima tako i sadašnjima.

(Željka Bosnar Salihagić)

1. Povijesni tijek

1.1. Od zbirke do muzeja

O počecima sabiranja

Proučavanje korijena neke muzejske ustanove podrazumijeva prije svega utvrđivanje povijesnog puta od nastanka zbirke do njezina prerastanja u muzej. Historizacija muzejske struke i izučavanje povijesti muzejâ bitni su za potpunije razumijevanje prirode i raznolikosti muzealnog svijeta. Velik broj muzeja nastao je na temeljima zbirke koje su prikupili zaslužni pojedinci, zaklade ili društva. Zbirke su sakupljane iz različitih pobuda, iz kolekcionarske i antikvarске znatiželje, sakupljačke strasti prema neobičnim predmetima, zanimanja za bližu ili dalju prošlost, želje za posjedovanjem ili s nekim posebnim ciljem i nakanom. Vremenom su privatne zbirke postale dostupne javnosti s nakanom da ih šira publika vidi i upozna, što je bilo posebno važno u sklopu obrazovanja i edukacije na različitim stupnjevima. Tijekom vremena neke privatne zbirke postale su javne, pa od tada o njima skrbi državna ili lokalna vlast.

Pojava muzejskih institucija tekla je paralelno s razvojem građanskoga društva koje je iznjedrilo i druge moderne ustanove za kulturu i izobrazbu. Već početkom 19. stoljeća diljem Europe osnivaju se i djeluju brojni muzeji. U početku, najviše je bilo muzeja prirodnih znanosti i umjetničkih muzeja, dok su muzeji s kulturno povijesnom tematikom isprva bili rjeđi. Devetnaesto stoljeće epoha je utemeljenja muzeja, širenja njihove tematike i specijalizacije prema vrsti građe. Pojava novih disciplina u duhu znanstvenog pozitivizma dovela je do procvata zbirke različitih predmeta koje su ubrzo prerasle u brojne više ili manje specijalizirane muzeje. Njihovi začetnici često su bili nacionalne i lokalne, znanstvene i kulturne udruge i skupine te istaknuti pojedinci. Privatni osnivači u pravilu nisu bili motivirani materijalnim ciljevima, već su djelovali u općem interesu.¹

Tako je i prvi hrvatski tiflopedagog Vinko Bek potkraj 19. stoljeća radio na osnivanju takozvanog *sljepačkog muzeja*. Institucije ovakve vrste javljaju se u muzejskoj povijesti relativno rano. Prvi slični muzeji osnivaju se u prvoj polovici 19. stoljeća, a djeluju u sklopu institucija za odgoj i obrazovanje slijepih. Nastanak zbirke bečkog *Museum des Blindenwesens* vezan je za začetke obrazovanja slijepih u toj metropoli. Godine 1804. Johann Wilhelm Klein u Beču je osnovao prvi Odgojni zavod za slijepce, a muzejska zbirka pri tom zavodu predstavljena je javnosti tridesetih godina 19. stoljeća. Muzej danas pruža pregled različitih etapa u razvoju nastave i učenja te sadrži brojna pomagala za nastavu slijepce djece u glazbi, matematici, zemljopisu i biologiji. Osim razvoja pisma za slijepce predložen je i razvoj pisanih strojeva i tiskanja knjiga na različitim pismima. Riječ je o prvom muzeju tiflološke tematike na području nekadašnje Habsburške Monarhije.² Godine 1886. i u Parizu je zaslugom osnivača Edgarda Guilbeaua otvoren

¹ O povijesnim aspektima i razvitku muzeja kao modernih institucija vidi: Gob, A. i Drouguet, N. (2007) *Muzeologija: Povijest, razvitak, izazovi današnjice*. Zagreb: Izdanja Antibarbarus.

² *Museum des Blindenwesens*. Dostupno na: <http://www.bbi.at/menu/museum.html> [20. studenoga 2013.]

Musée Valentin Haüy, nazvan u čast prvog osnivača škole za slijepce. Muzej posjeduje razne predmete i literaturu od 1771. do danas, a kroz povijesni pregled obrazovanja slijepih predstavljene su metode i načini koji su slijepima omogućili obrazovanje i pristup kulturnim sadržajima. Glavno poslanje muzeja jest informirati i educirati javnost o sljepoći i upoznati je s razvojem metoda koje su omogućile obrazovanje slabovidnih i slijepih osoba te njihovu uspješnu društvenu integraciju.³

Začetnik ideje o skrbi i obrazovanju slijepih u Hrvatskoj Vinko Bek rodio se 19. studenoga 1862. u Podgajcima na Dravi, općina Donji Miholjac, a umro je 15. listopada 1935. u Zagrebu. Kao učitelj pučke škole u Bukevju, na posebnoj pedagoškoj razini počeo se osobito zanimati za odgoj, obrazovanje i skrb slijepce djece. S vremenom je to postala njegova profesionalna misija.⁴ Čitav život trudio se kako bi osigurao obrazovanje *sirotim slijepcima jer im na obrazba i privreda kod nas još nije onako pristupna, kako bi imalo biti*.⁵

O počecima, motivima i odluci da se bavi obukom slijepih sam Bek svjedoči u svojim biografskim zapisima: *Godine 1888. kad je Njegovo Veličanstvo slavilo 40 godina vladanja te izjavilo, da se ta rijetka slava proslavi humanitarnim djelima, odlučio je, da se posvema posveti brizi i njezi slijepaca, od čega ga ni najsajnije ponude nisu mogle više svratiti*.⁶

Već iste 1888. godine Bek posjećuje bečke zavode za slijepce kako bi proučio metodu rada i organizacijsku strukturu tamošnjih ustanova i kako bi ta iskustva pretočio u svoje planove za rad sa slijepom djecom u Hrvatskoj. Po povratku iz Beča objavio je studiju *Bečki zavodi za slijepce i naše potrebe* koja je tiskana 1889. Kao glavni cilj u njoj je postavio otvaranje zavoda za slijepce u Zagrebu. U „Dodatku“ toj studiji Bek se obratio javnosti za sudjelovanje u prikupljanju i stvaranju zbirke općih nastavnih sredstava za slijepce.

Vinko Bek

³ The Valentin Haüy Museum and Library. Dostupno na: <http://www.avh.asso.fr/rubrics/association/museum.php?langue=eng> [20. studenoga 2013.]

⁴ Osnovne podatke o Bekovom životu, radu i literaturi vidi: *Hrvatski biografski leksikon* (1983). Bek, Vinko. Zagreb: JLZ. Sv. 1. 1983. str. 601–602.

⁵ Bek, V. (1891) Božićno drvece slijepoj djeci. *Slijepčev prijatelj*, 2 (2), str. 63.

⁶ Tiflološki muzej, Zbirka arhivskog gradiva, inv. br. ZA1519, *Biografski materijal*.

Kao početni korak u ostvarenju svoga cilja, odlučio je otvoriti prvi privatni zavod za odgoj slijepce djece s nadom da bi kasnije, kako je to bilo uobičajeno i u ostalim zemljama, taj zavod preuzela vlada. Molbu za odobrenje uputio je 1888. Odjelu za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade u Zagrebu te je ubrzo dobio pozitivno rješenje. Nakon dobivene dopusnice počeo je prikupljati nastavna sredstva i pomagala te ostalu građu koja bi mu služila u radu s učenicima. Da bi došao do specijalnih nastavnih sredstava, uspostavio je suradnju s tiflopedagozima u Austriji i s različitih strana tražio pomoć u donacijama. U članku „Das Blindenwesen in Kroatien“ koji je objavljen u časopisu *Der Blindenfreund* 1889. piše: *Knjigama i nastavnim sredstvima obdarila su me gospoda Binder, Opper, Messner, Entlicher, Hofmann, Lasch i gospodin W. Mecker, direktor Zavoda za slijepce u Durenu.*

Namjeravajući u zavodu otvoriti muzealni odjel po uzoru na tada već razvijene zavode u Europi, zanimao se i za ostalu tiflološku građu.

Prvu potvrdu da Bek u budućem zavodu namjerava otvoriti i muzej nalazimo u nastavku članka objavljenog u istom austrijskom časopisu: *Svim učiteljima i prijateljima slijepih upućujem srdačnu molbu da mi za moje potrebe, tj. za uređenje muzeja, izvole u obliku poklona prepustiti knjige o odgoju slijepih, sve vrste nastavnih sredstava, stare i nove godišnje izvještaje zavoda, opise aparata, kao i stare čitanke.*⁷

Možemo pretpostaviti da je ideju o osnivanju muzeja Bek razvio tijekom posjeta odgojnom zavodu za slijepce u Beču, kada je obišao *Museum des Blindenwesens* koji je djelovao pod okriljem toga zavoda. Za boravka u Beču, u časopisu *Der Blindenfreund* piše kako je *kupio nekoliko stvari, što su ih izradili slijepi i s tim predmetima priredio u Zagrebu, a zatim u Velikoj Gorici malu izložbu, kako bih slijepima pribavio više prijatelja.* Vjerojatno je riječ o gospodarskoj izložbi u Velikoj Gorici održanoj 1888. za koju je, prema njegovu pisanju, nagrađen priznanicom.⁸ Bekov sabirački poriv, entuzijizam i mnogostruki interes za predmete vidljiv je i u sakupljanju narodnih rukotvorina, osobito narodnog veziva još za njegova učiteljevanja u Bukevju. Nekoliko takvih zbirki poklonio je Pedagoško-književnom zboru i Obrtnom muzeju u Zagrebu.⁹

Nakon što je ostao bez slijepog učenika, kojega je bio poučavao u svom privatnom zavodu, jer se dječak s roditeljima vratio u Češku, svim se silama posvetio nakani otvaranja javnog zavoda.¹⁰ Započeo je s aktivnostima oko osnivanja Društva sv. Vida, za pomoć slijepima, kojemu bi krajnji cilj bio osnivanje zavoda za odgoj slijepce djece. Društvo bi putem milodara i drugih aktivnosti prikupljalo novčana sredstva za realizaciju te zamisli. *Društvo sv. Vida, kojemu je zadatak brinuti za slijepce, podnijelo je pravila visokoj vladi na potvrdu. Mi se nadamo, da će se ta pravila i potvrditi. Njegova uzoritost, gospodin stožernik zagrebački, Josip Mihalović, obećao je odmah dati pet tisuća forinta, čim mu se potvrđena pravila donesu. Bog blagoslovio*

⁷ Bek, V. (1889) Das Blindenwesen in Croatien. *Blindenfreund*, 15, str. 61.

⁸ *Osim toga nagrađen sam na gospodarskoj izložbi u V. Gorici 1888. priznanicom...* Tiflološki muzej, Zbirka arhivskog gradiva, inv. br. ZA1517, Opis moga rada.

⁹ *Hrv. ped. zbor dobio je od njega lijepu zbirku starog veziva, a i 'obrtnom muzeju' pribavio je vrlo mnogo raznih predmeta. U Gorici, a pogotovu u Zagrebu 1891. pokrio je put narodnom vezivu svojim izlošcima.* Tiflološki muzej, Zbirka arhivskog gradiva, inv. br. ZA1519.

¹⁰ Riječ je o slijepom dječaku Hinku Svobodi. Vidi: Tonković, F. (1960) *Vinko Bek i njegov utjecaj na odgoj i obrazovanje slijepih u Jugoslaviji.* Zagreb: Savez slijepih Jugoslavije – Tiflološki muzej, str. 52–58.

*darežljivu ruku uzoritoga gospodina! Reći nam je da je urednik ovog lista u kolu osnivatelja gornjeg društva, pa će sabrane milodare, kao i svoju sbirku društvu predati.*¹¹

Očito je Bek sabirao predmete, knjige i ostale materijale s nakanom da ih pokloni Društvu sv. Vida kako bi se po osnivanju zavoda, što je bio krajnji cilj zacrtan u pravilima ovog društva, otvorio i muzej: *Zavodska imovina hrvatskog sljepačkog zavoda sačinjava do danas ukupnu vrijednost od tri sto trideset i jedan forint i deset nvč. (331 for. 10 nvč.). Ova bi se imovina i koliko pomnožila, kad bi nam prijatelji poslali koju knjigu za knjižnicu ili koju izvornu sljepačku pjesmu ili opet bud kakovu stvar, što ju je slijepac naredio. Isto tako bili bi zahvalni i onomu, koj bi nam poslao „javor gusle“ koje naši slijepci rabe. Ovakove su nam stvari dobro došle za muzejalni odjel. I najmanji darak prima se sa zahvalnošću.*¹² Bek je čak priskrbio i vladinu dozvolu za prikupljanje milodara. Stoga je usporedo sa sakupljanjem milodara za osnutak zavoda intenzivno radio i na prikupljanju predmeta za budući muzej. Marno je počeo s istraživačkim i sakupljačkim radom potražujući potrebne materijale s terena. Učiteljima u svim dijelovima Hrvatske obraća se dopisima u kojima od njih traži da mu šalju predmete koje su upotrebljavali ili izrađivali slijepi s detaljnim opisima i podacima o tome tko ih je upotrebljavao ili izradio. Također, sakuplja dokumentarnu građu o slijepima, njihove životopise, pjesme i priče te podatke o zanimanjima kojima su se bavili. Tako mu učitelj Mijat Matijević iz Zrina 1890. šalje detaljne podatke o „sljepačkim guslama“ od javorovine. Spominjući način izrade i raširenost toga instrumenta na Banovini i u Bosni, Matijević opisuje i uobičajeno sljepačko pjevanje narodnih pjesama uz gusle. Javlja i o životu nekoliko poznatih mu slijepaca u tome kraju od kojih posebno ističe guslara Vasu Erora, najavljujući da će Beku poslati njegovu biografiju.¹³

Podatke o slijepima u primorskom kraju šalje mu 1891. i učitelji Adam Duić iz Krmpota. Među 1800 stanovnika on pronalazi petoricu slijepaca, uglavnom starijih ljudi koji su oslijepili zbog mreene i drugih očnih bolesti. Duić opisuje i drugdje poznatu pojavu „zamazanaca“, prosjaka varalica, koji su glumili sljepoću kako bi dobili obilnije milodare.¹⁴ Učitelj Stjepan Canki šalje Beku 1892. opsežan životopis s pjesmama slijepoga guslara Mate Kovača iz Donjega Miholjca. U to vrijeme Kovač je imao 28 godina, a oslijepio je kao osamnaestogodišnji pastir zbog odumiranja živca. Tako je postao „slijepac guslar“ koji putuje i uz gusle pjeva junačke i pobožne narodne popijevke. Canki donosi jednu Kovačevu junačku i jednu pobožnu deseteračku pjesmu.¹⁵

¹¹ Bek, V. (1891) Razne vijesti – Društvo „Sv. Vida“. *Slijepčev prijatelj*, 2 (1), str. 29.

¹² Bek, V. (1891) Razne vijesti – Zavodska imovina. *Slijepčev prijatelj*, 2 (1), str. 30. Na sljedećoj stranici, 31., u bilješci Milodari, Bek piše: *Otpisom visoke vlade, unutarnjeg odjela, od 19. lipnja broj 40.781. dozvoljeno je uredniku ovog lista sabirati milodare u roku od pol godine za njegov zavod.*

¹³ Matijević, M. (1891) Dopisi, Zrinj 20. listopada 1890. *Slijepčev prijatelj*, 2 (2), str. 65–67.

¹⁴ Duić, A. (1891) Dopis, Sv. Jakov Krmpote, koncem svibnja. *Slijepčev prijatelj*, 2 (3-4), str. 121–123.

¹⁵ Canki, S. (1892) Životopis slijepca Mate Kovača i njegove dvije pjesme. *Slijepčev prijatelj*, 3 (2), str. 49–52.

Sve predmete, knjige i ostalu građu koju je sakupljao Bek je u početku čuvao u pučkoj školi u Bukevju gdje je živio i radio kao učitelj. Kada je riječ o njegovoj sakupljačkoj aktivnosti, važno je spomenuti da Bek razlikuje značenje riječi zbirka u muzealnom smislu od zbirke učila koja se upotrebljavaju u obuci. *Nije to sbirka učila poput onih u muzejima, već jednostavna...*, piše on u tekstu o praktičkim uputama za rad sa slijepom djecom, namijenjenom njihovim roditeljima.¹⁶ To nam pak govori da on, kada se koristi riječju „muzej“, misli na muzejsku zbirku, naravno onakvu kakvu je poznao u svoje vrijeme jer znamo da pojam muzej dugo u Hrvatskoj nije imao današnje značenje. U to su doba muzeji bili mjesta u funkciji napretka umjetnosti, kulture i obrazovanja, odnosno bili su *mjesta za opću pouku*.¹⁷

Bek je razvio i opsežnu publicističku djelatnost. Iz članaka koje objavljuje i prenosi u časopisima *Slijepčev prijatelj* i *Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, kojima je bio urednik, vidi se da je intenzivno proučavao i pratio literaturu i zbivanja na području odgoja i obrazovanja slijepih i u drugim zemljama, a sve kako bi potaknuo i informirao javnost o pitanjima i problemima slijepih u Hrvatskoj te neke od metoda rada iz inozemstva prenio i na naše prostore.

Jubilarna izložba

Predmete koje je sakupljao za zbirku *sljepačkog muzeja* Bek je namjeravao izlagati na izložbama. U to je vrijeme Hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo u Zagrebu slavilo 50. godišnjicu svojeg djelovanja prigodnom gospodarsko-šumarskom Jubilarnom izložbom. Izložbu je 15. kolovoza 1891. svečano otvorio hrvatski ban grof Dragutin Khuen-Héderváry.¹⁸ Dovoljom *Eksekutivnog odbora gospodarsko šumarske jubilarne izložbe* omogućeno je i Beku da uredi „Sljepački odjel“ unutar spomenute izložbe. U tu svrhu dostavljena mu je i novčana potpora u iznosu od 100 forinti.¹⁹

U časopisu *Slijepčev prijatelj* iz 1891. u rubrici „Razne obavijesti“ Bek poziva sakupljače predmeta i izlagače da šalju svoje upite na uredništvo lista, a pošiljke

odnosno predmete Eksekutivnom odboru. U tom pozivu Bek već iznosi svoju koncepciju uređenja i izgleda „sljepačkog odjela“:

Uredjenje sljepačkog odjela biti će ovakovo:

I. odjel: a) Časopisi i knjige koje raspravljaju o sljepoći i o sljepačkim zavodima u crnom tisku za videće; b) časopisi i djela za slijepce; c) igre, priudešene za slijepce;

II. odjel: a) Školske knjige i ina učila; b) razne sprave za pisanje;

III. odjel: Rad slijepaca i oruđe;

*IV. odjel: a) Slike raznih zavoda i po uzgoj slijepaca znamenitih ljudi, te slike, u kojima se predstavljaju naši slijepci guslari; b) sbirka sljepačkih gusala; c) narodne izvorne pjesme naših slijepaca; d) grafičke tabele.*²⁰

Izložci što ih je sakupio i na izložbi u dvorani sveučilišne zgrade postavio Vinko Bek bili su uglavnom u vezi s obrtnim proizvodima, to jest ručnim radovima domaćih i stranih slijepaca. Međutim, Beku nije bila na umu samo namjera predočiti ručni rad domaćih i stranih slijepih osoba, nego je želio širem pučanstvu prikazati metodu obuke slijepih i rezultate svoga dotadašnjeg rada i djelovanja oko osnivanja zavoda za slijepce.²¹ Za što bolje razumijevanje problematike slijepih i izloženih eksponata tiskan je i popratni Katalog izložbe.²² Na naslovnici piše da je sav prihod od prodaje kataloga namijenjen *povećanju hrvatskog sljepačkog muzeja*. U prvom, općem dijelu piše Bek o etiologiji oštećenja vida i obuci slijepih te daje naputke o prevenciji oštećenja vida i korisne savjete koje treba primjenjivati ukoliko do oštećenja ipak dođe. U drugom, posebnom dijelu predstavio je i dao sažeta objašnjenja za izložke sljepačkog odjela koje je konceptijski podijelio u šest skupina, a unutar svake skupine predmete je rasporedio po odjelima.²³ Bek je, što se može uočiti iz opisa u katalogu i članka kojeg je kasnije objavio u *Slijepčevu prijatelju*, pod naslovom „Sljepački odjel na jubilarnoj izložbi u Zagrebu 1891.“, razradio koncepciju, odnosno osmislio strukturu izložbenog prostora. Važno je istaknuti da se u njegovoj koncepciji uočava smisao za klasifikaciju predmeta. Svi izložci bili su raspoređeni u skupine po temama. Uz eksponate naveden je i način nabave, vlasništvo predmeta ili njegov autor te novčana vrijednost svakog pojedinog predmeta. U istom članku Bek podrobno opisuje prostor i izložene predmete koje je sakupio i organizirao po cjelinama ovisno o

Naslovnica časopisa *Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, list za roditelje, učitelje i sve prijatelje slijepih i gluhoonijemih

¹⁶ Bek, V. (1891) Praktična uputa: Sbirka učila. *Slijepčev prijatelj*, 2 (3-4), str. 112.

¹⁷ Vujić, Ž. (2007) *Izvori muzeja u Hrvatskoj*. Zagreb: Art magazin Kontura, str. 20.; Vujić, Ž. (2009) Izidor Kršnjavi – Pionir muzealne znanosti u Hrvatskoj, *Muzeologija* 46, str. 16.

¹⁸ Ibler, J. (1892) *Gospodarsko-šumarska jubilarna izložba hrv.-slav. Gospodarskoga društva u Zagrebu g. 1891*. Zagreb, str. 225.

¹⁹ Bek, V. (1891) Razne vijesti – „Sljepački odjel“ na našoj Jubilarnoj izložbi. *Slijepčev prijatelj*, 2 (2), str. 70.

²⁰ Bek, V. (1891) Razne vijesti – „Sljepački odjel“ na našoj Jubilarnoj izložbi. *Slijepčev prijatelj*, 2 (2), str. 71.

²¹ *Da se slijepci mogu štašta naučiti i da mogu koješta napraviti, imade i kod nas dosta ljudi, koji toga nisu znali... To me je ponukalo da uredim sljepački odjel na našoj izložbi*. Bek, V. (1892) Sljepački odjel na jubilarnoj izložbi u Zagrebu 1891. *Slijepčev prijatelj*, 3 (1), str. 4.

²² *I sam katalog tog odjela bio je tako uređen, da je kratkom poukom razbistrio mnogomu čitatelju do sada mu nejasnu stvar. Katalog je imao biti priručna knjižica, koja svoju vrijednost ni poslije izložbe izgubiti ne će*. Bek, V. (1892) Sljepački odjel na jubilarnoj izložbi u Zagrebu 1891. *Slijepčev prijatelj*, 3 (1), str. 4.

²³ Bek, V. (1891) Izložbeni katalog za Sljepački odjel na Gospodarsko-šumarskoj jubilarnoj izložbi u Zagrebu 1891. Zagreb.

Naslovnica Izložbenog kataloga za Sljepački odjel

njihovoj namjeni. Bilo je tu raznih knjiga, stručnih časopisa, učila za slijepe, radova slijepih osoba, zatim izložaka iz pojedinih zavoda za obrazovanje slijepe djece iz inozemstva, nešto slika, narodnih pjesama i životopisa slijepih osoba. Iz popisa doznajemo koji su izloženi predmeti bili dio zbirke Vinka Beka, odnosno vlasništvo *hrvatskog sljepačkog muzeja*, a određeni broj predmeta kupnjom je nabavljen ili po završetku izložbe poklonjen budućem muzeju: *Dosta je toga nabavljeno i za hrv. sljepački muzej, koj se je opet znatno umnožao.*²⁴

Neki od izložaka s jubilarne izložbe i danas se čuvaju u Tiflološkom muzeju, a u muzej su dospjeli kao dio predmeta iz kasnije osnovanog zavoda. Riječ je o sljedećim izloščima: Muzealnim katalozima I i II s knjigama na crnom i reljefnom tisku izloženim u sklopu prve skupine izložaka, Početnici za slijepce na brajici iz 1889., izloženoj u drugoj skupini, slici Slijepac i vila iz pete skupine predmeta te pločama (matricama) za tisak Početnice izloženim u šestoj skupini.²⁵

Osim predmeta i knjiga koje je sakupljao za buduću muzejsku zbirku u zavodu, Bek je prikupio i znatan broj knjiga namijenjenih knjižnici tog zavoda te je i njih izložio na jubilarnoj izložbi: *Spomenuti mi je još i katalog knjižnice budućeg hrvatskog sljepačkog zavoda, koji iskazuje 311 svezaka u 266 djela u vrijednosti 366 for. 22 nvč.* Taj se katalog također danas nalazi

u fundusu Tiflološkog muzeja, a bio je izložen u šestoj skupini predmeta na izložbi. U navedenom članku spominje Bek također svoje planove vezane za proširenje zbirke te namjeru da sakupljene predmete formira u različite zbirke: *Nastojat ću s vremenom, da toga i više sakupim, pa da tako uredim posebnu sbirku: Radnje hrv. slijepaca samouka, da mi je tako bude muzej što podpuniji.*²⁶

Vinko Bek kao autor idejnog koncepta izložbe bio je vodič, odnosno „tumač“²⁷ tijekom njezina trajanja. U prilog Bekovim muzealnim promišljanjima i djelovanju govori podatak da je za vrijeme izložbe jedan slijepac izrađivao četke pred posjetiteljima pa s pravom možemo govoriti o edukacijskoj funkciji njegove izložbe, koju je očito iskoristio kako bi poruku posjetiteljima prenio na što izravniji način. Točan broj izložaka predstavljenih na izložbi nije nam poznat, ali Bek navodi da ih je bilo preko 700, a prisustvovala

²⁴ Bek, V. (1892) Sljepački odjel na jubilarnoj izložbi u Zagrebu 1891. *Slijepčev prijatelj*, 3 (1), str. 4–18.

²⁵ Bek, V. (1891) *Izložbeni katalog za Sljepački odjel na Gospodarsko-šumarskoj jubilarnoj izložbi u Zagrebu 1891.* Zagreb. II. Poseban dio, str. 19. („Knjižnica hrv. slijep. Muzeja sa katalogom I i II. Cijela ova knjižnica imade 232 svezaka i 4 svežčića u 183 djela. Vrijednost iznaša 137 for. 10 nov.“); O slici Slijepac i vila: Bek, V. (1892) Sljepački odjel na jubilarnoj izložbi u Zagrebu 1891. *Slijepčev prijatelj*, 1 (3), str. 15. („već danas je vlasništvo „slijepačkog muzeja““).

²⁶ Bek, V. (1892) Sljepački odjel na jubilarnoj izložbi u Zagrebu 1891. *Slijepčev prijatelj*, 3 (1), str. 12., 17.

²⁷ *Tekom cijele izložbe biti će tumačem naš urednik.* Bek, V. (1891) Razne vijesti – Sljepački odjel. *Slijepčev prijatelj*, 2 (3–4), str. 125.

su 24 izlagača od kojih 15 domaćih, a 9 stranih. Prigodom otvorenja, „sljepački odjel“ posjetili su ban Khuen-Héderváry sa suprugom i ministar Baros s pratnjom.²⁸

Od posebnog ocjenjivačkog povjerenstva za „sljepački odjel“, čiji su članovi bili Josip Cunić učitelj u Markuševcu, Josip Klobučar, ravnatelj učiteljstva u Zagrebu, Milan Krešić, tajnik Trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu, Vinko Bek je nagrađen *počastnom diplomom za odlične literarne i ine radnje na polju obuke slijepaca*²⁹ Po završetku izložbe, zahvaljujući darovanjima izlagača i otkupima, uvećala se ukupna imovina budućeg zavoda za slijepe zajedno sa sakupljenim predmetima za *hrvatski sljepački muzej*.³⁰

U časopisu *Slijepčev prijatelj* iz 1892. Bek navodi vrijednost do sada sakupljene zbirke te nestrpljivo iščekuje trenutak njezine predaje u zavod koji bi se trebao osnovati.³¹

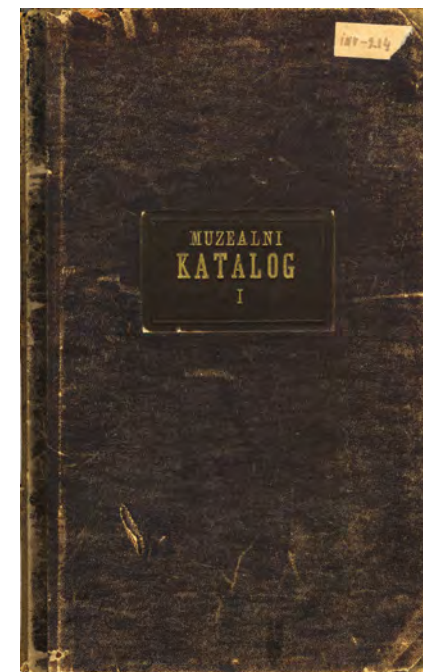
U 'Sljepačkom muzeju A' imade 185 djela, 231 svezak i 4 svežčića, a vrijedi 120 for. 37 nvč.

U 'Sljepačkom muzeju B' imade 22 djela, 25 svezaka, a vrijedi 44 for.

Zavodska knjižnica ima 292 djela, 395 svezaka, a vrijedi 444 for. 24 nvč. Sve je to u našim rukama i predat će se, čim se zavod osnuje.

Bek zadovoljno zaključuje: *Svoj 'sljepački muzej' imadem, a u njem raznovrstnih knjiga, nešto učila i drugih stvari vrijednih ipak koju stotinicu forinti.*³²

Osim na Jubilarnoj izložbi 1891. Bek je izlagao i na Izložbi učila u obrtnoj školi, 1892. godine. *Da se nije primao kulturni rad puč. učitelja, ne bi bilo ni posebnih izložaka za obuku slijepaca, koje je izložio urednik ovog lista... Bili su tu razni zemljovid, knjige, računice, sprave za čitanje, pisanje i računanje, sve priuđeseno za slijepce.*³³

Muzealni katalog

²⁸ Bek, V. (1892) Sljepački odjel na jubilarnoj izložbi u Zagrebu 1891. *Slijepčev prijatelj*, 3 (1), str. 17.

²⁹ Bek, V. (1892) Sljepački odjel na jubilarnoj izložbi u Zagrebu 1891. *Slijepčev prijatelj*, 3 (1), str. 18.

³⁰ *Ukupna vrijednost svih stvari, sakupljenih za hrv. slijep. muzej i zavod, vrijedi do sada preko 500 for. Nakon izložbe znatno će se povećati cijela imovina.* Bek, V. (1891) *Izložbeni katalog za Sljepački odjel na Gospodarsko-šumarskoj jubilarnoj izložbi u Zagrebu 1891.* Zagreb. II. Poseban dio, str. 26.

³¹ Bek, V. (1892) Razne vijesti – Imovina budućeg nam sljepačkog zavoda. *Slijepčev prijatelj*, 3 (2), str. 62.

³² Bek, V. (1892) O potrebi društva u korist slijepaca za svaku zemlju: Društvo „Valentin Haüy“ u god. 1890. *Slijepčev prijatelj*, 3 (4), str. 113.

³³ Bek, V. (1893) Sa izložbe učila. *Prijatelj slijepih i gluhoonijemih* 1 (2), str. 19.

Osnivanje Društva sv. Vida

Konstituiranjem odbora Društva sv. Vida na čelu s predsjednikom, grkokatoličkim križevačkim biskupom Julijom Drohobeczky³⁴ i tajnikom Vinkom Bekom, u kolovozu 1893. započeli su opsežni planovi i radnje *ne bi li društvo što prije došlo do žuđena cilja*, to jest do osnutka zavoda.³⁵ Prema pravilima ovog društva, koja su potvrđena rješenjem Zemaljske vlade, unutarnjeg odjela od 9. ožujka 1894., *svrha je društvu u prvom redu osnovati uzgojilište za slijepu djecu iz Hrvatske i Slavonije, u kojem će ona steći za daljni život potrebno znanje i vještinu.*³⁶ S tim ciljem organiziraju se brojni koncerti u korist osnutka zavoda za slijepce, a na jednom od tih koncerata sudjelovala je i naša glasovita pjevačica Milka Trnina pa je ukupni prihod za osnutak zavoda s tog koncerta iznosio 150 forinti.³⁷ Bek tada s još jačim žarom nastavlja prikupljati predmete za svoju zbirku i muzej koji namjerava ustrojiti unutar zavoda. Aktivno i dalje potražuje materijale s terena za popunu svoje zbirke. Nova darovanja i ostala dokumentarna građa pristižu iz raznih krajeva. Tako Antun Martić učitelj košaračke škole u Osijeku, daruje *sljepačkom muzeju* košaricu koju je načinio njegov učenik, a Antun Bakrač iz Vašice šalje mu biografske podatke o slijepim osobama.³⁸

Vlada je potvrdila pravila Društva sv. Vida pa su počela pristizati i sredstva od prikupljanja milodara za osnutak zavoda, a oko toga se angažirao i Izidor Kršnjavi, tadašnji odjelni predstojnik za bogoštovlje i nastavu. On je Društvu obećao potporu pa je Vlada već 1893. kupila zgradu bivše bolnice milosrdnih sestara u kojoj bi se, zajedno sa zavodom za gluhoonijeme, trebao otvoriti i zavod za odgoj slijepce djece. Bek je tada postao sve sigurniji u ostvarenje svoga cilja. *Na gornje nadovezati nam je, da će društvo 'Sv. Vida' moći otvoriti još ove jeseni svoj zavod. Bit će to u dosadašnjoj zgradi bolnice milosrdnih sestara. Da je do toga došlo, zasluga je visoke vlade, koja je obećala društvu lijepu potporu. Za sad se moraju prostorije preurediti, a moglo bi se početi sa obukom u listopadu.*³⁹ Uvjeren da je zavod pred otvaranjem, on je svoju zbirku darovao Društvu sv. Vida, za muzej, uz uvjet *da ju smije i kasnije rabiti, u koliko bi je trebovao.*⁴⁰ U rubrici „Vjesnik“, koju donosi *Prijatelj slijepih i gluhoonijemih* iz 1894., nailazimo na podatak o tom darovanju i o darovanoj zbirci.⁴¹

³⁴ *Hrvatski biografski leksikon* (1993) Drohobeczky, Julije (Drohobecki). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Sv. 3. 1993. str. 618–619.

³⁵ Bek, V. (1894) *Matiné u korist osnutka sljepačkog zavoda. Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 2 (2), str. 30.

³⁶ Bek, V. (1894) *Pravila društva „sv. Vida“ za uzgoj slijepaca. Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 2 (3), str. 56.

³⁷ *Istom što je vrlo i glasovita naša pjevačica gospođica Milka Trnina prispjela u Zagreb, našao je presvijetli gospodin biskup način, da skloni i nju i ostalu gospodu, koja su sudjelovala na koncertu glazbenog zavoda dne 31. siječnja, da uredi koncert u korist osnutka sljepačkog zavoda.* Bek, V. (1894) *Matiné u korist osnutka sljepačkog zavoda. Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 2 (2), str. 30.

³⁸ Bek, V. (1893) *Listak – Razne vijesti: Darovi. Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 1 (9), str. 144; Bek, V. (1893) *Dopis. Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 1 (10), str. 155.

³⁹ Bek, V. (1894) *Vijesnik – Domaće vijesti: Otvorenje zavoda za slijepce. Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 2 (7-8), str. 119.

⁴⁰ Bek, V. (1894) *Društvo „sv. Vida“ za uzgoj slijepaca. Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 2 (6), str. 95.

⁴¹ Bek, V. (1894) *Vijesnik – Darovi društvu sv. Vida. Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 2 (6), str. 96.

Darovi društvu sv. Vida. Urednik ovog lista darovao je zbirku, koja se sastoji u slijedećem:

1. Muzej:

I. *Knjige o uzgoju slijepaca, o sljepoći itd.*(I. katalog) 139 fr. 46 nč.

II. *Knjige za slijepce u reljefu* (II. katalog) 60 fr.

III. *Radnje domaćih slijepaca* 5 fr. 90 nč.

IV. *Radnje inih slijepaca* 11 fr. 37 nč.

V. *Učila* 12 fr. 40 nč.

VI. *Slike* 7 fr. 20 nč.

VII. *Ini predmeti* 3 fr. 67. nč

2. *K tomu još zavodska knjižnica* 528 fr. 75 nč.

Ukupno 768 fr. 75 nč.

Osim toga nalazi se kod urednika iz milodara nabavljenih stvari:

1. *Pokućstvo* 33 fr. 50 nč.

2. *Slike (uljene)* 58 fr.

3. *Učila* 6 fr. 50 nč.

Osnivanje Zavoda za odgoj slijepce djece u Zagrebu

Ipak, s osnivanjem zavoda nije sve išlo prema Bekovim očekivanjima. Zbog slabog priljeva novca, otvorenje zavoda postalo je neizvjesno.⁴² Stoga je zadatak dovršenja toga procesa i konačnog otvaranja zavoda, velikim zauzimanjem Izidora Kršnjavoga, na sebe preuzela Kraljevska zemaljska vlada, koja je u tu svrhu priskrbila novčana sredstva za iduću godinu.⁴³ Prostorije su već bile preuređene u zgradi bivše bolnice milosrdnih sestara pa se dalje nastavilo raditi na opremanju i nabavci namještaja. Vladin odjel za bogoštovlje i nastavu raspisao je 25. veljače 1895. natječaj za primanje zavodskih pitomaca: dvadesetoro djece, po 10 dječaka i djevojčica. Ovakvim razvojem događaja, Vladinim preuzimanjem zavoda, Društvo se našlo pred situacijom da bude ukinuto. Ipak, zaslugom Izidora Kršnjavoga Društvo dobiva novu obvezu, a to je otvorenje privatnog zavoda za odrasle slijepce. Sav do tada prikupljen novac ostavila je vlada Društvu sv. Vida za realizaciju toga zadatka. *Uređenjem zemaljskog uzgojnog zavoda za slijepce označen je novi put radu društva*

⁴² *Zavod za slijepce teško će se otvoriti ove godine, jer novčana sredstva ne dozvoljuju. Uz dosadanje dohotke društva ne bi se još dugo došlo do otvorenja zavoda. Žalosna je to istina.* Bek, V. (1894) *Vijesnik – Domaće vijesti: Zavod za slijepce. Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 2 (9), str. 144.

⁴³ *Kako doznajemo iz pouzdana izvora, to će uzgojni zavod za slijepce osnovati sama visok vlada, pa je u tu svrhu i poskrbljeno u proračunu za buduću godinu.* Bek, V. (1894) *Vijesnik: Zemaljski uzgojni zavod za slijepce. Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 2 (10-11), str. 167–168.

*'sv.Vida'. Ono si je u prvom redu stvorilo zadaću da osnuje privatni uzgojni zavod za slijepce, no pošto visoka vlada to sama preuzima, to je društvu 'sv.Vida' raditi na tom kako da pomogne odraslim slijepcima, kojih je nažalost ogroman broj u našoj domovini. Sabrani kapital od par hiljada forinta ostavila je visoka vlada društvu, pa je moguće, da će i ono u ovoj godini pokazati svoj rad u korist slijepaca, bude li samo većeg odaziva obzirom na broj članova.*⁴⁴

Neke su političke okolnosti u to vrijeme išle na ruku Beku i osnivačima zavoda. Posjet kralja i cara Franje Josipa I. Zagrebu 1895. te njegova proklamirana želja da se diljem Monarhije otvori što više humanitarnih udruga i zavoda bili su poticaj i povod da vladin predstojnik za bogoštovlje i nastavu Izidor Kršnjavi ubrza pripreme i 1. rujna 1895. konačno otvori Zemaljski zavod za odgoj slijepce djece. Tim činom konačno je ostvarena Bekova ideja o osnivanju zavoda za slijepu djecu, a unutar njega i smještaj *hrvatskog sljepačkog muzeja*.⁴⁵ Zemaljski zavod za odgoj slijepce djece bio je smješten u Ilici 83, u bivšoj bolnici milosrdnih sestara, zajedno sa zavodom za gluhoonijemu djecu. Za prvog privremenog upravitelja zavoda, zbog njegovih zasluga, postavila je vlada Vinka Beka. U tekstu „Zemaljski zavod za odgoj slijepce djece“ objavljenom u glasilu *Prijatelj slijepih i gluhoonijemih* br. 9 i 10 za 1895. nailazimo na podrobni opis prostorija tog zavoda. Jednu od prostorija zavoda činila je, kako je Bek naziva, „zbirka učila“.

Već prvi pogled u tu sobu svjedoči nam na čemu je. Tu je 5 ormara. Tri su za učila, u četvrtom je knjižnica, a u 5. muzej. U tom petom ormaru smještena je, dakle, ona zbirka koju je Bek darovao Društvu sv. Vida s nakanom da se u budućem Zavodu otvori muzej. To nam potvrđuje i opis sadržaja ormara: *Tuj se nalazi najprije preko 200 kom. knjiga običnog tiska u raznim jezicima, koje se odnose na sljepačko polje. Dalje imade više komada knjiga izbočenog tiska raznih sistema za slijepce. Viđamo radnje nekih naših slijepaca samouka i druge razne radnje, koje su izradili slijepci u raznim zavodima. Dalje je mala zbirka raznih aparata i učila.* Bek je bio svjestan da to ipak nije dovoljna građa za realizaciju koncepcije muzeja kakvu je zamislio. *Prem cijeli muzej broji nekoliko stotina komada, to još ipak nije ono, što bi morao biti da nam predoči potpunu sliku o radu na polju oko uzgoja slijepaca.* No, on se uzdaje u pomoć za narodnu prosvjetu svom dušom zauzetog odjelnog predsjednika dra Izidora Kršnjavija, čovjeka koji je u to vrijeme radio za dobrobit hrvatske kulture i prosvjete. *Za to se traži mnogo veće novčane žrtve, pa ne dvojimo ni najmanje, da ne će visoka vlada pružiti i za taj muzej znatnu novčanu potporu, da se uredi i dalje razvija.* U nastavku teksta Bek opisuje sadržaj ostala četiri ormara, od kojih je u jednom bila smještena knjižnica opće struke, koju je također darovao zavodu u isto vrijeme kada je i svoju „muzejsku zbirku“ predao Društvu sv. Vida. Preostala tri ormara sadržala su učila za slijepce te ih je bilo potrebno nadopunjavati novim pomagalima.

⁴⁴ Bek, V. (1895) Na osvjetku godine 1895. *Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 3 (1), str. 2.

⁴⁵ *Uz preuzvišenog gospodina bana ide prva hvala našem neumornom i za narodnu prosvjetu svom dušom zauzetom odjelnom predstojniku dru Izidoru Kršnjaviju, što se u nas otvorio prvi zavod za odgoj slijepce djece.* Bek, V. (1895) Prvi rujna 1895. *Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 3 (9–10), str. 132.

Zavod za odrasle slijepce Društva sv. Vida

U vrijeme osnivanja zavoda, Društvo sv. Vida predano radi na ostvarenju svoje nove zadaće, skrbi za odrasle slijepce, koju su proklamirali u izmijenjenim pravilima društva, što ih je Zemaljska vlada potvrdila 22. svibnja 1895. Tako je nedugo nakon otvorenja zavoda za odgoj slijepce djece, 6. listopada 1895. osnovan Zavod za odrasle slijepce Društva sv. Vida.⁴⁶ Zavod se nalazio u Dugoj ulici broj 62 u zgradi koju je kupio arhitekt Kuno Waidmann i ustupio društvu na tri godine bez ikakve naknade.⁴⁷ Vinko Bek postao je upravitelj i tog privatnog zavoda, a u isto vrijeme bio je i tajnik Društva sv. Vida. Zavod za odrasle slijepce uzdržavao se milodarima, zaradom učenika koji su poučavani u četkarstvu i košaraštvu te potporom Vlade.

Iz nacrtu prostorija kuće Zavoda vidi se da je Bek i u ovom zavodu planirao sobu *gdje će biti uređena izložba u kojoj će se predočiti razvitak sljepačkog pitanja u nas*.⁴⁸ U tekstu koji je objavljen u časopisu *Prijatelj slijepih i gluhoonijemih* pod naslovom „Sljepački muzej“⁴⁹ on detaljnije iznosi svoju koncepciju stvaranja izložbenog muzejskog prostora unutar zavoda za odrasle slijepce: *Da se predoči razvoj sljepačkog pitanja u nas od davnine pa do danas, naknilo je društvo 'Sv. Vida' urediti muzej. U taj muzej spravljalje bi se sve stvari, koje se tiču slijepaca. Tako n. pr. sljepačke gusle, raznovrsne radnje naših slijepaca, životopisi i slike glasovitijih slijepaca, djela domaćih i stranih pisaca, koja raspravljaju o našim slijepcima, djela domaćih pisaca i umjetnika, koja donošaju na vidjelo čine slijepaca u svojim radnjama, da se vidi, kako oni shvaćaju život i rad slijepčev. Dalje i prva učila u nas za slijepce, slike dobrotelja slijepce sirotinje itd. U nas je toga dosta da se uredi skroman muzej, samo bi valjalo sabrati to gradivo.* U istom članku donosi popis predmeta, knjiga, slika i ostalog potrebnog za popunu muzeja te poziva javnost i prijatelje društva da daruju ili ponude na otkup te predmete. *Čini mi se oko Đakova, živio je slijepac guslar na glasu, koj je imao lijepce gusle, a čuvaju ih njegovi potomci. Te bi gusle društvo rado kupilo. ... Kraj Jaske, Rječice, St. Gradiške, Dvora itd. imade pet slijepaca, koji se bave raznim radom, pa rade baš krasne stvari, koje bi društvo „Sv. Vida“ željelo imati u svom muzeju. ...Ima i drugih slijepaca, koji su nam u narodu na veliku glasu. Životopis njihov, pa moguće njihova slika društvu bi vrlo dobro došlo. Ono ne bi ni troška žalilo, samo da se što valjanije i potpunije uredi muzej.*

⁴⁶ *Dne 6. listopada o. g. Otvoren je taj zavod sasvim skromno...* Bek, V. (1895) Zavod za odrasle slijepce društva „Sv. Vida“. *Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 3 (2), str. 147.

⁴⁷ *Veledušan dar. G. Kuno Waidmann, arhitekt u Zagrebu, kupio je kuću u Dugoj ulici br.62 i dao društvu 'Sv.Vida' u najam na tri godine bez ikakve odštete. Potrebitu preuredbu i popravke izvesti će o svom trošku. Živio plemeniti dobrotvor.* Bek, V. (1895) Vijesnik – Veledušan dar. *Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 3 (7–8), str. 130.

⁴⁸ Bek, V. (1895) Zavod za odrasle slijepce društva „Sv. Vida“. *Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 3 (2), str. 148.

⁴⁹ Bek, V. (1896) Sljepački muzej. *Prijatelj slijepih i gluhoonijemih* 7 (1), str. 3, 4.

Iz ovih zapisa očita je Bekova precizna i jasna vizija muzeja koji želi ustrojiti, a u njegovu tekstu možemo uočiti elemente osmišljenog muzejskog koncepta. U tom smislu Bek potvrđuje tezu o *postojanju muzeološki obojenih promišljanja i praktičnih muzealnih akcija u pojedinaca* već potkraj 19. stoljeća.⁵⁰ Iz Bekova poziva prijateljima Društva sv. Vida i darovateljima moguće je i iščitati već jasno naznačene kriterije prikupljanja, a u kojima se naziru elementi sakupljanja radi svjedočenja o prošlosti i organiziranog zajedničkog nacionalnog pamćenja, vezanog, u ovom slučaju, uz tematiku slijepih osoba. *Tekom vremena popunjavat će se taj muzej novim djelima, pa će se tako lijepo razviti i pružati cijelu sliku našega naroda. Stručnjaku će to biti neprocjenjiva zbirka, a za inog posjetitelja vrlo zanimiva.*⁵¹

Bek je dobro poznao inozemne primjere muzejske prakse, bliske tematici kojom se bavio te je na njima gradio i svoju, ponešto izmijenjenu viziju muzejske ustanove: *Takovi 'sljepački muzeji' uređuju se u svim većim državama, no oni su manje više opskrbljeni predmetima iz svih strana svijeta. No društvo 'Sv. Vida' želi primiti samo domaće stvari, a od stranih samo one, koje se tiču nas, da se vidi u koliko i kako prati strani svijet naš rad na tom polju. Pozivljemo s toga svakog rodoljuba, da nas pomogne u tom nastojanju, da bijeli naš Zagreb uresimo sa još jednom korisnom i poučnom zbirkom.*⁵²

Shvaćajući muzej kao *mjesto za pouku* i preuzimajući inozemnu praksu sličnih muzejskih ustanova, Bek nema velikih ambicija u planiranju velebnih muzejskih zgrada, već uređenje skromnih muzeja kabinet-skog tipa unutar institucija koje skrbe za slijepe. Znamo li da je Kršnjavi muzeje i kazališta smatrao važnim ustanovama u funkciji obrazovanja, ne čudi nas ovakvo Bekovo poimanje i definiranje muzeja.

Milenijska izložba u Pešti

Zemaljski zavod za odgoj slijepe djece u Zagrebu uspješno je završio prvu godinu svojega rada. U Godišnjem izvješću zavoda za školsku godinu 1895/6., a koji je tiskan kao posebna brošura, jedno poglavlje o ustroju Zavoda nosi naslov „Muzej“. U njemu nalazimo ovaj zapis: *Zavod imade i muzej, u koji se spravljaju razna učila i ostali predmeti, koji se odnašaju na povijest uzgoja i obuke slijepaca. Za sad imade ukupno 184 kom. predmeta u vrijednosti od 103 for. 64 novč. što je sve poklonio upravitelj ovog zavoda. Po dovršenoj milenijskoj izložbi urediti će se potporom visoke vlade „hrvatski sljepački muzej“, u kom će se sakupiti svi predmeti, koji se danas nalaze u milenijskoj izložbi. U tom muzeju pokazat će se cijeli historički razvitak života i obuke naših slijepaca od davnih vremena pa do danas i dalje. Da je do toga došlo, da se je mogao urediti hrv. sljepački odjel na milenijskoj izložbi, zasluga je visoke kr. zemaljske vlade, koja je doznačila u tu svrhu do 300 for. Tom veledušnom doznakom udaren je temelj takovom sljepačkom muzeju, kakova danas malo gdje nalazimo. Svaki skoro zavod za slijepce imade muzej, koji će biti i bogatiji od našega obiljem predmeta, ali da takav pokazuje potpuni historički razvitak sljepačkog pitanja dotične zemlje od davnina do danas, bit će vrlo malo.*

⁵⁰ Vujić, Ž. (2009) Izidor Kršnjavi – Pionir muzealne znanosti u Hrvatskoj, *Muzeologija* 46, str. 9.

⁵¹ Bek, V. (1896) Sljepački muzej. *Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 7 (1), str. 3, 4.

⁵² Bek, V. (1896) Sljepački muzej. *Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 7 (1), str. 3, 4. Na drugome mjestu Bek piše: *Musee Valentin Haüy. Catalogue raisonne redige par M.E. Guilbeau Fondateur et Conservateur du Musee, Paris 1891. U ovaj muzej spada sve, što se obće odnosi na slijepce ili slijepoču. Ovaj katalog izkazuje lijep broj predmeta i to 1.960. Pod brojem 1.090 nalaze se i hrvatske stvari.* Bek, V. (1892) Književnost – Musée Valentin Haüy. *Slijepčev prijatelj*, 3 (1), str. 31.

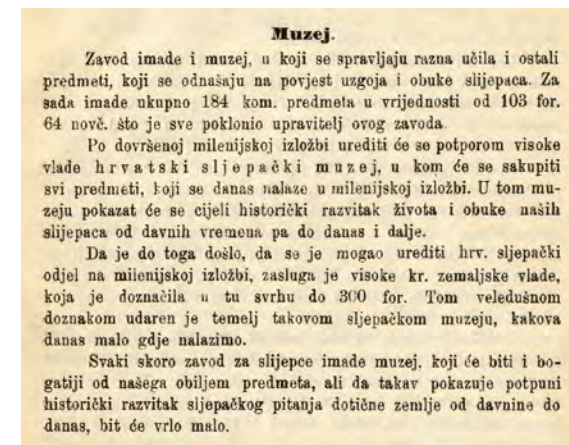
*pokazuje potpuni historički razvitak sljepačkog pitanja dotične zemlje od davnine do danas, bit će vrlo malo.*⁵³ Ima li jasnije potvrde da je Bek imao precizno definirano poslanje i viziju svoga muzeja, od konstatacije da će se kroz koncepciju i postav prikazati povijesni razvitak života i obuke slijepih od davnina do novijeg doba pa i dalje, što implicira i planove o proširenju muzeja. Iz istog Izvješća razvidno je da se za obuku „pitomaca“ upotrebljavaju posebna učila, a ne ona muzejska, a sva su redom nabrojena u poglavlju „Učila“. Međutim, knjigama muzealne knjižnice koje je Bek poklonio Zavodu kao dio svoje muzejske zbirke, s obzirom na to da se radi o stručnoj literaturi, ipak se koriste i učitelji Zavoda pa su one sada dio i učiteljske knjižnice. U istom izvješću za Vinka Beka, osim da je učitelj i upravitelj, stoji podatak: „čuvar muzeja, učila i knjižnice“, što upućuje na profesionalizaciju skrbi o muzejskim predmetima.

Značajan događaj koji se zbija u toj školskoj godini, a koji je važno istaknuti u kontekstu Bekova muzeološkog istupanja, jest Milenijska izložba u Pešti. Na toj su izložbi bili zastupljeni i hrvatski odgojni zavodi, u skupini označenoj kao „nastava“, a među njima su sudjelovali Zemaljski zavod za odgoj slijepe djece i Zavod za odrasle slijepe Društva sv. Vida. Program sudjelovanja organizirala je Vlada, odnosno odjel za bogoštovlje i nastavu, tada još uvijek na čelu s predstojnikom Izidorom Kršnjavim, za što je doznačila i novčana sredstva u iznosu od 300 forinti. Među izloščima pučkih škola Vinko Bek i ovaj je put u hrvatskom industrijskom paviljonu uredio „Hrvatski sljepački odjel“. *Do predmeta zem. zavoda za gluhoonijeme dva su ukusna, velika, staklena ormara sa napisom: „Hrvatski sljepački odjel“. U ovom odjelu prikazuje se razvitak sljepačkog pitanja od prijašnjih vremena do danas. Po tom taj odjel imade i historijsku vrijednost.*⁵⁴

U prvom staklenom ormaru bile su smještene lijepo uvezene sljepačke pjesme iz Kuhačeve zbirke zajedno s pjesmama ostalih pjesnika i pripovjedača koji u svojim djelima govore o slijepima. Našle su tu svoje mjesto razne vrste „javor gusala“ te mnogobrojne knjige o životu i radu slijepih osoba od kojih je samo Bekovih bilo dvanaest. Na srednjoj polici toga ormara, na oveloj tabli s podlogom diplome Društva sv. Vida, bile su nanizane

⁵³ *Godišnje izvješće zemaljskog zavoda za odgoj slijepce djece u Zagrebu za školsku godinu 1895/96.* (1896), Zagreb, str. 11.

⁵⁴ Bek, V. (1896) Uspomene sa milenijske izložbe. *Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 7 (9), str. 113.

O muzeju, iz Godišnjeg izvješća Zemaljskog zavoda za odgoj slijepce djece u Zagrebu za školsku godinu 1895-96.

fotografije raznih slika umjetnika s prikazima života slijepih guslara. U svem su 4 komada fotografija. Imade više takovih slika, ali do danas mogli smo doći samo do ta 4 komada. (Guslar i vila, djed i unuk – dvije kompozicije – i guslar). Od svih je svakako najvrjednija ona Karasova: Guslar i vila, kako se viđala na zastoru u starom zagrebačkom kazalištu.⁵⁵ Preostali dio ormara zauzimali su radovi slijepih osoba koje nisu pohađale nikakve zavode već su svoje radnje naučile same kod kuće, i slijepaca koji su obuku završili u nekom stranom zavodu. U drugom ormaru nalazili su se izlošci Zemaljskog zavoda za odgoj slijepice djece u Zagrebu te Društva sv. Vida i njegovog Zavoda za odrasle slijepice. Iz Zemaljskog zavoda bila su izložena razna učila, zatim slike Zavoda te ručni radovi pitomaca. Društvo sv. Vida izložilo je razne tiskalice, slike svojih dobročinitelja te „obilje lijepih kefa svake vrste, pa i nekoliko košara“, sve iz radionice Zavoda za odrasle slijepice. Zanimljivi su bili, pomoću dijagrama slikovito predloženi, statistički podaci o broju slijepih, gluhoonijemih i „slaboumnih“ u različitim godinama, koje je izradio Bek. Podalje, na zidnoj stijeni posjetiteljima je bila predložena karta o širenju trahoma u Hrvatskoj, a koju je izradio zdravstveni odsjek Zemaljske vlade. Naime, trahom je u to vrijeme bio u velikom postotku uzročnik sljepoće u nekim krajevima.

⁵⁵ Bek, V. (1896) Uspomene sa milenijske izložbe. *Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 7 (9), str. 114.

Vjekoslav Karas (?), *Slijepac i vila* (foto D.Š.)

Dana 8. svibnja 1896. hrvatski industrijski paviljon posjetio je osobno car Franjo Josip I. Tom je prigodom razgledao i „Hrvatski sljepački odjel“, kojim je bio posebno zadovoljan te je pohvalio Vinka Beka kao postavljača izložbe. Dakako, Bek je bio osobito ponosan na ovaj carev posjet i priznanje. Također, od ocjenjivačkoga povjerenstva milenijske izložbe Bek je bio odlikovan velikom kolajnom za uređenje sljepačkog odjela.⁵⁶

Hrvatski sljepački muzej

Nakon milenijske izložbe u Pešti planirao je Bek popuniti i urediti svoj sljepački muzej: *Bit će još gradiva, koje bi spadalo amo, no što se nije sabralo do sada, potraživat će se naknadno, da tako od tih stvari složimo potpuni „muzej“*.⁵⁷ Vjerojatno mu je to obećao i sam Kršnjavi jer u članku „Promjena u bogoštovno-nastavnom odjelu visoke kr. Zemaljske vlade“ navodi: *Njegovim zauzimanjem imati će zem. zavod za odgoj slijepice djece i lijepo uređen 'hrvatski sljepački muzej', čim mine milenijska izložba u Budimpešti*.⁵⁸ Potvrdu o tome da se Bek nadao i očekivao pomoć Kršnjavoga kod uređenja *hrvatskog sljepačkog muzeja*, vidjeli smo već i u Izvješću Zemaljskog zavoda u tekstu o muzeju. Zsigurno se to moglo i očekivati od tog, kako Žarka Vujić kaže, *lucidnog stvaratelja cjelokupnoga utemeljiteljskog institucionalnog života kulture i umjetnosti u Zagrebu, pa i na cijelom hrvatskom prostoru*⁵⁹, da je on kojim slučajem dulje ostao na mjestu odjelnog predstojnika za bogoštovlje i nastavu. Nažalost, Kršnjavi je s te dužnosti umirovljen rješenjem od 5. travnja 1896.⁶⁰, a na njegovo mjesto postavljen je Oton pl. Krajcsovics Iločki, koji je u to vrijeme bio potpredsjednik Društva sv. Vida. Tim činom i odlaskom Izidora Kršnjavoga s društvene i političke scene potkraj 19. stoljeća završila je epoha „velikog utemeljitelja“ koji je svoje političko i kulturno djelovanje usmjerio na modernizaciju hrvatskog društva na području zdravstva, školstva, kulturnog stvaralaštva i kulturnih ustanova. Svakako, njegovo umirovljenje nepovoljno je utjecalo i na daljnji tijek zbivanja vezanih za razvoj zavodskog muzeja.

Po završetku milenijske izložbe znatni broj predmeta pristigao je u zavodski muzej pa u *Godišnjem izvješću za 1896/97*, u poglavlju o muzeju, nailazimo na podatak da se muzej uvećao za 40 predmeta. Vjerojatno su to većinom bili predmeti koji su bili predstavljeni

⁵⁶ Bek, V. (1896) *Vijesnik – Domaće vijesti: Previšnje priznanje. Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 7 (5–6), str. 80.; Bek, V. (1896) *Vijesnik – Domaće vijesti: Odlikovanje. Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 7 (12), str. 176.

⁵⁷ Bek, V. (1896) Uspomene sa milenijske izložbe. *Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 7 (9), str. 115.

⁵⁸ Bek, V. (1896) Promjena u bogoštovno-nastavnom odjelu visoke kr. Zemaljske vlade. *Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, 7 (4), str. 50.

⁵⁹ Vujić, Ž. (2009) Izidor Kršnjavi – Pionir muzealne znanosti u Hrvatskoj, *Muzeologija* 46, str. 32.

⁶⁰ *Previšnjim rješenjem od 5. travnja 1896. premilostivo je odobrilo Njegovo Veličanstvo, da se predstojnik bogoštovnog odjela kr. zem. vlade, presv. g. Izidor Kršnjavi, postavi u trajno stanje mira na vlastitu molbu, te je premilostivo imenovalo presv. g. Otona pl. Krajcsovicsa Iločkog predstojnikom bogoštovnog odjela. Godišnje izvješće zemaljskog zavoda za odgoj slijepice djece u Zagrebu za školsku godinu 1895/96.* (1896), Zagreb, str. 13.

na spomenutoj izložbi. Gospodin Josip Radković, rezbar iz Zagreba, također je te godine poklonio muzeju jednu spravu za pisanje za odrasle slijepce koji su dok su bili videći naučili pisati latiničnim pismom. Bila je to prva sprava takve vrste na našim prostorima. Za popunu zbirke muzeja potražuje Bek još nekoliko starih „javor-gusala“.⁶¹

Djelatnost Zavoda bila je prepoznata u pedagoškoj javnosti. U stručne posjete dolazili su učenici i učitelji raznih škola, članovi učiteljskog zbora, učitelji pripravnici, polaznice ženskih liceja, te su tijekom tih posjeta razgledali i zavodski muzej.⁶² I u idućoj školskoj godini 1897/98. muzej se također uvećao, i to za 32 predmeta, pa je ukupno imao 256 predmeta. To je ujedno bila i zadnja veća akvizicija za muzej.⁶³ Godine 1898. Bek od posljedica napornoga rada počinje ozbiljno poboljšavati. Na preporuku liječnika morao

je smanjiti opseg posla i napustiti jedan od zavoda te je, nažalost, otišao iz zavoda za odgoj slijepce djece. Dekretom od 12. kolovoza 1899. dodijeljen je „u svojstvu pučkog učitelja“ na raspolaganje Društvu sv. Vida kako bi upravljao zavodom za odrasle slijepce osobe. Na toj dužnosti ostao je sve do umirovljenja 1920. godine.⁶⁴

Novi zavodski upravitelj Stjepan Horvat nastavio je Bekovo djelo, ali se s vremenom Zavod počeo suočavati s nizom problema koji su usporili njegov rad i razvoj. Uz financijske teškoće i nedostatak opreme, rad Zavoda odvijao se u skučenim i neadekvatnim prostorima. Ta je kriza vjerojatno uzrokovala da se u izvješćima nakon 1903. muzej više i ne spominje.

U idućem razdoblju kriza u radu Zavoda još se više produbljivala tako da je početkom Prvog svjetskog rata nastupio višegodišnji zastoj u pedagoškoj djelatnosti zavoda. Zavod se zatvara, djeca se raspuštaju kućama, a zgrada je prenamijenjena za izobrazbu slijepih ratnih invalida. Njihovu je obuku vodio dio

Učiteljski zbor i zavodsko osoblje koncem škol. godine.

Tekući broj	Ime učitelja.	Predavao		Opaska.
		predmet	na tjedan sati	
1	Bek Vinko učitelj i upravitelj	Sve predmete do tjelovježbe i ruč. rada	20	Razrednik I. razreda, čuvar muzeja, učila i knjižnice.
2	Barlé Janko aktuar nadbiskupske pisarne	Vjeronauk	2	
3	Brixy Ivan profesor kr. učiteljske škole	Tjelovježbu	2	
4	Flöglöva Flora učiteljica	Ručni rad	10	Obavljala službu prefekta.

Iz Godišnjeg izvješća Zemaljskog zavoda za odgoj slijepce djece u Zagrebu za školsku godinu 1895-96.

⁶¹ Iza milenijske izložbe više je predmeta došlo, darežljivošću vis. vlade, u taj muzej. Gosp. Josip Radković, rezbar u Zagrebu, poklonio je jednu spravu za pisanje za odrasle slijepce, koji otprije znadu pisati obično pismo. Prva je to sprava te ruke u nas, u koliko nam je do sada poznato. Od lani naraslo je 40 predmeta u vrijednosti od 35 for. Te sada imade 224 komada u ukusnom ormaru, a vrijedno 138 for. Ovom muzeju dobro bi došlo nekoliko starih 'javor-gusala' prostih i rezuckanih, pa bi učinio dobro djelo onaj, koji bi takove pribavio ovom zavodu." Godišnje izvješće zemaljskog zavoda za odgoj slijepce djece u Zagrebu za školsku godinu 1896/97. (1897), Zagreb, str. 14.

⁶² Tako su učenici više trgovačke škole iz Novog Sada 7. travnja 1897. posjetili Zemaljski zavod za odgoj slijepce djece te su iza toga pregledali mali muzej. Bek, V. (1897) Vijesnik – Domaće vijesti: Naučni posjet. Prijatelj slijepih i gluhoonijemih, 8 (5), str. 72.

⁶³ Posljednja muzejska akvizicija, dva nova predmeta, spominje se u izvješću za godinu 1899/1900.

⁶⁴ Tiflološki muzej, Zbirka arhivskog gradiva, inv. br. ZA1517, Opis moga rada.

zavodskih nastavnika pod vodstvom Vinka Beka. To turbulentno i nepovoljno razdoblje za djelatnost Zavoda uključivalo je i brojne selidbe. S ponovnim radom Zavod je počeo tek po završetku rata. Međutim, nedugo nakon početka rada u novoj državi, Pokrajinska uprava u Zagrebu 1920. donosi odluku o svojevrsnoj centralizaciji, to jest da se sve zagrebačke ustanove za slijepce premjeste u Popovaču u Moslavini. Tako je Zavod za odgoj slijepce djece morao napustiti svoju zgradu u Ilici i preseliti se u Popovaču. Tamo su se na jednom mjestu našli zajedno slijepi učenici, slijepi ratni vojni invalidi i odrasli slijepi, štíćenici domova Društva sv. Vida, koje je u međuvremenu obustavilo svoj rad, a sva imovina Društva predana je povjerenstvu za socijalnu skrb Zemaljske vlade u siječnju 1920. Rad Zavoda odvijao se u teškim okolnostima, u puno lošijim uvjetima nego u Zagrebu, u prvom redu zbog nedostatka stručnog vodstva i zbog neadekvatne i nestimulativne sredine.

I dalje se nastavilo s novim planiranjima oko ustroja zavodskih ustanova. Na temelju odluke Ministarstva socijalne politike u Beogradu od 11. siječnja 1927., Zavod u Moslavini se raspušta. Pitomci su dijelom poslani kućama, a dio je premješten u Dom slepih u Zemunu. Ipak, 1928. Zavod za odgoj slijepce djece ponovno se vraća u zgradu u Ilici kao ustanova Zagrebačke oblasti, a upravu zavoda je opet preuzeo Stjepan Horvat. Budući da su prostorije bile neprimjerene i skućene, prije početka Drugog svjetskog rata počela je gradnja nove zavodske zgrade u Nazorovoj ulici. Zgrada tada nije dovršena, a zbog rata je uslijedila i ponovna selidba. U ljeto 1941. Ministarstvo nastave NDH donosi odluku da se Zavod za odgoj slijepce djece u Zagrebu spoji s Domom slepih u Zemunu u jedinstvenu ustanovu pod nazivom Zavod za odgoj i obrazovanje slijepih. Zavodske prostorije u Ilici preuređene su u prihvatilište za izbjeglice, a svi nastavnici zajedno s pitomcima preseljeni su u Zemun. Odmah po završetku rata, već 1945., nastojalo se stvoriti preduvjeta kako bi Zavod nastavio svoje djelovanje u Zagrebu. Problem je i dalje bio prostor. U siječnju 1948. Zavod je službeno počeo s radom u zgradi u Radničkoj cesti 18a. Početkom školske godine 1949/50. Zavod je ponovno preseljen i to u novu zgradu u Nazorovoj ulici, koja se počela graditi prije Drugog svjetskog rata.⁶⁵ Time je okončano dugo i nepovoljno razdoblje u povijesti Zavoda, a o nekadašnjem Bekovu muzeju za čitavo to vrijeme nemamo pouzdanih podataka. Što se s predmetima iz muzeja događalo, jesu li i oni seljeni zajedno s pitomcima i nastavnicima nije poznato i o tome se nije moglo naći pisanoga traga. Prema Katalogu učila, koji se nalazi u Zbirci arhivskog gradiva Tiflološkog muzeja, a pripadao je Bekovoj „zbirci učila“ doznajemo da je nekoliko predmeta te zbirke 1901. godine izlučeno otpisom Vlade od 1. 9. br. 13.133. Ta učila Ravnateljstvo Zemaljskog zavoda za odgoj slijepce djece u Zagrebu darovalo je Školskom muzeju 1901. kada se muzej

⁶⁵ Tonković, F. (1955) Zavod za odgoj slijepce djece u Zagrebu od 1895. do 1955. godine. U: Tonković, F., ur., Jubilarni zbornik radova povodom 60-godišnjice osnutka Zavoda za odgoj slijepce djece u Zagrebu. Zagreb: Zavod za odgoj slijepce djece u Zagrebu, str. 17-57.

otvorio kako bi Zemaljski zavod za odgoj slijepice djece bio zastupljen u školskom muzeju te kako bi se izložilo ono što je najvažnije u obuci slijepih. Vladin odjel za bogoštovlje i nastavu pismeno je potvrdio da se učila iz inventara tog zavoda brišu i predaju Školskom muzeju koji se moli da navedena učila unese u svoj inventar.⁶⁶

Prema usmenom iskazu Danice Tonković, jedan dio predmeta i zavodske građe pronađen je 1948. na tavanu iličke zgrade u kojoj je nekada bio smješten zavod za slijepice, što možda upućuje na zaključak da su predmeti i knjige bili čitavo vrijeme spremljeni na tavanu te zgrade. Svi pronađeni predmeti doneseni su jednoga dana u zgradu u Radničkoj cesti, gdje je u to vrijeme privremeno bio smješten Zavod za slijepu djecu. Bilo je tu dosta knjiga na Brailleovu pismu, početnica Vinka Beka i dokumentacije iz Zavoda. Sve predmete Danica i Franjo Tonković spremili su u jednu prostoriju zavoda s nakanom da u budućnosti otvore muzej.⁶⁷ Kada su nekoliko godina poslije, 1953., sazreli uvjeti za to i kada je donesena odluka o osnutku Tiflološkog muzeja, očitovali su se organizacijski problemi oko organizacije i smještaja muzeja slični onima iz Bekovo doba. Muzej je u početku bio smješten u jednoj prostoriji Zavoda za odgoj slijepice djece, a poslije toga Glavni odbor Saveza slijepih Hrvatske dodijelio je muzeju prostranu dvoranu u svojoj zgradi u Bosanskoj ulici, da bi 1958. godine bio premješten u prostor novoizgrađene zgrade Doma Saveza slijepih Hrvatske, na uglu Draškovićeve i Šenoine ulice, gdje se i danas nalazi. I ovog je puta muzej tiflološke tematike, iako sada kao samostalna ustanova, uklopljen u prostore institucije za obrazovanje i skrb slijepih osoba i to pod nazivom Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije. Tako je u konačnici realizirana Bekova ideja o osnutku muzeja s tiflološkom tematikom.

Jasno je da onaj *sljepački muzej* što ga je Vinko Bek osnovao unutar Zavoda za odgoj slijepice djece u Zagrebu nije bio institucija, odnosno onakva muzejska ustanova kako je danas definiramo, ali je neosporno da je Bek imao poriv, želju i volju za sakupljanje predmeta i za njihovo formiranje u različite zbirke. On je sabirao i prikupljao predmete za svoj mali „muzej“, ali i za neke druge muzeje. *Za obrtničko-umjetnički muzej u Zagrebu sabirao sam u okolici bukevske razne predmete, te ih obilan broj i znatne vrijednosti sakupio, a za ženski ručni rad skupio sam lijepu zbirku raznih veziva, koja se nalaze u školskom muzeju. Dapače je svojedobno i časopis „Obrtnik“ izdao u prilogu nekoliko svojih crteža starinskog narodnog veziva.*⁶⁸ Nabavljao ih je uobičajenim načinom sakupljanja – darovanjem, no mnogi predmeti nabavljeni su i otkupom. Predmete za svoju zbirku Bek nije sakupljao stihijski već na temelju sistematskog istraživačkog rada, čak i na terenu. Sve podatke koje je pribavio o sakupljenim predmetima, slikama, biografijama, statistikama i sl. objavljivao je i tumačio u časopisima *Slijepčev prijatelj* i *Prijatelj slijepih i gluhonijemih*.

Pouzdana možemo reći da je Bek vodio dokumentaciju o knjigama što ih je prikupljao za muzej, pod nazivom Muzealni katalog I i Muzealni katalog II, a oni se danas nalaze u našem muzeju. U njima je uz naslov naveden i broj primjeraka knjige, broj svezaka, vrijeme nabave i novčana vrijednost svake knjige. Za Kataloge je svojim potpisom bio zadužen upravitelj Zavoda. Za ostale predmete Bek je također vodio

⁶⁶ HDA ZV BiN (1901) br. 13133.

⁶⁷ Kazivanje Danice Tonković, učiteljice Zavoda za odgoj slijepice djece i članice Savjeta i Predsjedništva Tiflološkog muzeja na osnutku 1953.

⁶⁸ Tiflološki muzej, Zbirka arhivskog gradiva, inv. br. ZA1517, *Opis moga rada*.

dokumentaciju u vidu inventara, a naslovio ih je kao Muzealni katalog III, IV, V, VI i VII.⁶⁹ U Zbirci arhivskoga gradiva Tiflološkog muzeja osim dvaju prethodno spomenutih kataloga nalazi se i Muzealni katalog V, u kojemu je naveden popis učila. Što se s preostalim Katalogima dogodilo, ne znamo; vjerojatno su u selidbama tijekom vremena izgubljeni. Predmete sakupljene u zbirku, vidjeli smo, Bek je izlagao u prostoru zavodskog muzeja, ali i na izložbama. Na koji je način skrbio za predmete i kako ih je čuvao i štitio, nemamo pisanih svjedočenja, no sigurno je to radio stručno i s ljubavlju. Taj zaključak nameće se poznavanjem Bekova života i rada. Vinko Bek bio je veliki filantrop, humanist, sakupljač, izlagač i prvi promicatelj ideje o obrazovanju i skrbi slijepih osoba u Hrvatskoj.

Iz njegova djelovanja ovdje smo izdvojili jedan, veoma važan, tiflo-muzeološki aspekt. Bekovi vizionarski uvidi i njegova muzealna promišljanja nisu ostali samo na pokušajima. Zahvaljujući golemom znanju i sakupljačkom trudu upravo je Bek začeo ideju i praksu muzeja s tematikom slijepih osoba koju prepoznamo i danas u temeljima suvremenoga Tiflološkog muzeja.

(*Nevenka Ćosić*)

⁶⁹ HDA ZV BiN (1895) br. 1.703, *Visokoj kr. zemaljskoj vladi, odjelu za bogoštovlje i nastavu*.

1.2. PROTIV PREDRASUDA 60 godina Tiflološkog muzeja

Osnutak muzeja

Uvjeti za osnivanje muzeja sazreli su početkom 1953. g. kada je donesena i Odluka o njegovu osnivanju. Vinko Bek već je 1888. g. počeo sakupljati predmete za budući muzej¹, no stjecajem okolnosti velik broj predmeta iz njegove zbirke s vremenom je uništen ili nestao, „a za ostatak predmeta, osobito arhivskoga gradiva, prvi se zainteresirao slijepi prof. dr. Franjo Tonković“.² Vođena Bekovom idejom „o podržavljenju Hrvatskog sljepačkog muzeja, njegovim angažmanom na području osvještavanja mogućnosti slijepih, skupina entuzijasta okupljena oko Danice i Franje Tonkovića, tada djelatnika Zavoda za odgoj slijepe djece u Zagrebu, 1953. g. krenula je njegovim stopama“.³ Kako bi se spomenuti predmeti zbrinuli, otvorila mogućnost za sabiranje novih te započelo vođenje brige o dokumentaciji koja je već postojala i one u nastajanju, pojavila se potreba za osobama i mjestom na kojem će to biti moguće ostvariti.

Bekova zamisao o podržavljenju Hrvatskog sljepačkog muzeja ostvarila se donošenjem Odluke o osnivanju Tiflološkog muzeja na plenarnom zasjedanju Centralnog vijeća SSJ u Beogradu 18. i 19. siječnja 1953. g. Temeljem ove Odluke i Odluke sjednice Predsjedništva SSJ od 10. ožujka iste godine, u skladu s danim ovlaštenjima i čl. 10 Osnovne uredbe o ustanovama sa samostalnim financiranjem,

Predsjedništvo Centralnog vijeća SSJ donijelo je sljedeće Rješenje:

1. *Osniva se muzej za slijepce, koji će nositi naziv: „Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije“ sa sjedištem u Zagrebu.*
2. *Zadatak muzeja je pronalaziti, sakupljati i proučavati materijal za slijepce, da objašnjava o školovanju, osposobljavanju i socijalno-zdravstvenoj zaštiti slijepih i da služi za upoznavanje slijepih lica s raznim predmetima.*
3. *Imovina muzeja odredit će se naknadno rješenjem.*
4. *Muzej ima svojstvo pravnog lica.*

¹ Bosnar Salihagić, Ž. (2000) Tiflološki muzej i njegovo opće-defektološko opredjeljenje, *Informatica Museologica*, br. 3-4, str. 95-97.

² Bosnar Salihagić, Ž., ur. (2014) Osnutak, Katalog izložbe „Mi nismo nevidljivi“, Tiflološki muzej, Zagreb, str. 6.

³ Ibid.

Izložbena vitrina stalnog postava, 1956.

Pokretna izložba u Splitu, 1956.

Stol Vinka Beka (foto D.Š.)

5. *Muzejom upravlja odbor od 9 članova, od kojih 6 delegiraju Glavni odbori Saveza slijepih, a 3 imenuje Centralno vijeće Saveza slijepih Jugoslavije.*
6. *Plaće radnika i službenika muzeja određuju se platnom odlukom Centralnog vijeća Saveza slijepih Jugoslavije.*
7. *Za poslove i zadatke muzeja nadležno je Centralno vijeće saveza slijepih Jugoslavije.*⁴

Muzej je osnovan s ciljem sakupljanja, sređivanja i proučavanja dokumentarne građe koja se odnosi na slijepce osobe, njihov odgoj, rad i život općenito, kako u prošlosti tako i u sadašnjosti. Nije bio uklopljen ni u kakvu drugu ustanovu, već je djelovao samostalno pod rukovodstvom savjeta koji je postavio plenum Centralnog vijeća SSJ-a. Prikupljao je predmete i dokumente od tiflološkog značaja te proučavao povijesni razvoj na području društvene zaštite slijepih osoba i u djelokrugu tifloloških znanosti. Početkom 1954. g. izabran je prvi savjet muzeja u čijem je sastavu bilo devet članova s područja tadašnje države. Izabrano je i predsjedništvo savjeta u sastavu: Tonković Danica, predsjednica, Udbinac Josip, podpredsjednik i dr. Sulejman Mašović, tajnik. Iste godine Mašović se zbog prezauzetosti zahvalio na dužnosti, koju je preuzeo Stjepan Barač. Predsjedništvo je na jednoj od sjednica iste godine posebno zahvalilo Mašoviću „koji je razvitku i napretku muzeja žrtvovao mnogo truda i vremena“.⁵

⁴ Tonković, D., ur. (1955) *Izveštaj o radu za godinu 1953-54*. Zagreb: Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije u Zagrebu, str. 12.

⁵ Mašović, S. (1955) Osnivanje, organizacija i rad Tiflološkog muzeja saveza slijepih Jugoslavije u Zagrebu. U: Tonković, D., ur., *Izveštaj o radu za godinu 1953-54*. Zagreb: Tiflološki muzej SSJ, str. 9-19. U navedenom Izvešču, u prvoj godini postojanja Muzeja, izneseni su rezultati rada, kako bi se šira javnost upoznala s radom Muzeja te stekao što veći broj suradnika i pomagača.

Prve godine rada

Članovi muzejskog savjeta birali su suradnike muzeja koji bi darovanjem vlastite ili prikupljene građe doprinijeli popunjavanju muzejskih zbirki, arhiva i knjižnice. Prva ustanova koja je značajno darovala muzej već prilikom njegova osnutka bio je Zavod za odgoj slijepice djece u Zagrebu. Zavod je muzeju stavio na raspolaganje i jednu prostoriju u svojoj zgradi te mu omogućio da započne s radom sve dok nije dobio na korištenje posebnu dvoranu u Bosanskoj ulici 26 u Zagrebu, u zgradi Glavnog odbora Saveza slijepih Hrvatske. Prostorija u Zavodu bila je iznimno mala, za razliku od prostrane dvorane zgrade Glavnog odbora SSH, koji je Muzeju dodijelio još jednu manju prostoriju u kojoj je radio tehnički službenik muzeja. Sljedeće dvije ustanove koje su se odazvale pozivu na suradnju bile su Zavod za stručno osposobljavanje slijepih u Radničkoj cesti u Zagrebu te Zavod za slepo mladino u Ljubljani. Određen broj predmeta poklonili su i HSS i osnovna škola u Bukevju kraj Velike Gorice, u kojoj je neko vrijeme Vinko Bek radio kao učitelj, zatim Glavni odbor Združenja slepih Slovenije te nekoliko pojedinaca.

Muzej je već 1955. g. započeo suradnju s kulturnim ustanovama regije među kojima su bili: Gradski muzej iz Bakra; Državni muzej – etnografski odjel, Državni muzej – Knežev dvor i Konzervatorski ured iz Dubrovnika; Državni muzej iz Kotora; Državni arhiv, Etnografski muzej, Mestni muzej, Narodna in Univerzitetna knjižnica, Narodni muzej, Slovenski šolski muzej i Zemljopisni muzej LRS iz Ljubljane; Gradski muzej iz Mostara; Državni arhiv, Naučna biblioteka i Narodni muzej iz Rijeke; Arhiv grada, Državni arhiv NR BiH, Etnografski odjel Zemaljskog muzeja BiH, Muzej grada Sarajeva i Muzej narodne revolucije iz Sarajeva; Arhiv grada Tuzle i Zavičajni muzej iz Tuzle; Državni arhiv – Zadar i Etnografski muzej iz Zadra; Muzej narodne revolucije, Muzej Srba u Hrvatskoj i Muzej za umjetnost i obrt iz Zagreba.

Kako bi pronašao i suradnike u inozemstvu, muzej je Izvješće o radu muzeja za godinu 1953. i 1954. razaslao nizu europskih i izvanoeuropskih ustanova i pojedinaca. Bliži kontakt uspostavljen je sa sljedećim ustanovama: American Foundation for overseas Blind – Pariz, Francuska, Association Valentin Haüy Pour le Bien des Aveugles – Pariz, Francuska, Blindenanstalt Nürnberg – Nürnberg, Njemačka, Blindenerziehungsinstitut – Beč, Austrija, Blindenstudienanstalt, Marburg-Lahn, Njemačka i dr.

U prvoj godini odabran je radni kolektiv, tražen je prostor za smještaj muzeja i obavljani su ostali pripremni radovi. Na temelju Statuta Saveza slijepih Jugoslavije, Centralno vijeće na svojoj je sjednici od 23. siječnja 1954. donijelo Pravilnik o radu muzeja⁶ koji je izradilo izabrano predsjedništvo i iz kojeg je razvidno da je muzej samostalna kulturna ustanova pod rukovodstvom Saveza slijepih. Zadaci su bili konkretni, jasni i opsežni: muzej se ne bavi isključivo sakupljanjem dokumentacije, već i njezinim proučavanjem, znanstvenom analizom i publiciranjem.⁷ Stalnog kustosa muzej tada nije imao niti se smatralo da je potreban jer je taj posao obavljala Danica Tonković „koja je kao predsjednik muzeja najviše pridonijela njegovom brzom napredovanju“.⁸ U samim je počecima rada muzeja od velike koristi bila stručna

⁶ Tonković, D., ur. (1955) *Izvještaj o radu za godinu 1953-54*. Zagreb: Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije u Zagrebu, str. 10.

⁷ Ibid.

⁸ Tonković, D., ur. (1955) *Izvještaj o radu za godinu 1953-54*. Zagreb: Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije u Zagrebu, str. 14.

pomoć slijepog prof. Franje Tonkovića, koji se već tada godinama bavio proučavanjem dokumentacije o slijepim osobama.

Zahvaljujući zalaganju bračnog para Tonković i Sulejmana Mašovića, prikupljen je osnovni materijal za muzejsku predmetnu zbirku, knjižnicu i povijesni arhiv. U svakodnevnom praktičnom radu pomagao je jedan student filozofije, koji se pokazao vrlo vrijednim muzejskim radnikom, te jedan „računski službenik“. Primarni zadatak bio je sakupljanje materijala o slijepima i od slijepih. U tu svrhu uspostavljeni su kontakti s pojedincima i ustanovama u zemlji i inozemstvu, pregledane su neke knjižnice, obavljena je pretplata na nekoliko časopisa, a *Jugopres* je muzeju redovito slao sve članke o slijepima objavljene u dnevnom tisku. Pristupilo se i prikupljanju bibliografskih podataka iz knjižnica grada Zagreba o knjigama i člancima u kojima se raspravljalo o slijepima. Veći dio građe muzeja činila su brojna nastavna sredstva za slijepice te predmeti s „Izložbe slijepih“ u Beogradu, koja je održana 1952. g. povodom prvog kongresa slijepih Jugoslavije.

U samim počecima rada muzeja godišnji je budžet donosilo i osiguravalo Centralno vijeće Saveza slijepih Hrvatske, koje je ujedno i nadziralo njegovo izvršenje. U svrhu prikupljanja građe za muzej, tijekom 1954. g. posjećene su mnoge ustanove, zavodi za slijepice, najpoznatiji muzeji, knjižnice i radio stanice u zemlji. Pripremljena je za tisak i prva publikacija, knjižica o radu muzeja. Izrađene su prve vitrine, a osnovni tehnički problemi bili su pitanje grijanja zimi, umjetnog osvjetljenja, jakog odbleska i sl.

„Rad je u početku, dakle, bio više nego težak; radilo se je bez prikladnih prostorija, bez stručnih osoba i bez ikakvog iskustva. Sve to bilo je potrebno sticati i osvajati. Ali velika ljubav prvih drugova koji su na svoja leđa primili ovaj teret sve je pobijedila.“⁹ Od samog osnutka muzeja postojala je svijest o tome da „Tiflološki muzej unosi nov sadržaj u područje muzejske djelatnosti u našoj zemlji (tada Jugoslavija, op. autorice), obogaćujući to područje posve novom specifičnom tematikom“.¹⁰

Prvi stalni postav

Nakon prelaska iz male zavodske prostorije u prostranu dvoranu zgrade Glavnog odbora SSH, u Bosanskoj ulici 26 u Zagrebu 1955. g. postavljen je prvi kustos muzeja Arkadije Rudomino, a zaposlen je i jedan knjižničar koji istovremeno vodi administraciju i knjigovodstvo te pomaže kustosu. Prema A. Rudominu¹¹, predsjedništvo rukovodi cjelokupnim radom i djelovanjem muzeja. Za predsjednika Savjeta muzeja izabran je Stjepan Barač, dugogodišnji ravnatelj Centra za odgoj i obrazovanje Vinko Bek, dok se posebno ističe

⁹ B. S. (1963) *Kako je počelo...*, *Socijalna misao*, godište X, br.1, str. 9.

¹⁰ Rudomino, A., ur. (1955) *Tiflološki muzej Izvještaj o radu*. Zagreb: Tiflološki muzej SSJ, str.6.

¹¹ Rudomino, A. (1955) Tiflološki muzej pred novim zadacima, *Socijalna misao*, godište II, br. 5, str. 199.

6. Plate radnika i službenika muzeja određuju se platnom odlukom Centralnog veća Saveza slepih Jugoslavije.

7. Za poslove i zadatke muzeja nadležno je Centralno veće Saveza slepih Jugoslavije.

S. F. — S. N.

Sekretar
Vaja Novaković

Žig

Pretsednik
Stevan Uzelac

2. PRAVILNIK MUZEJA

Na temelju čl. 4, 7 i 18 Statuta Saveza slijepih Jugoslavije, Centralno vijeće na svojoj sjednici od 23. januara 1954. god. donosi slijedeći:

Pravilnik

o radu Tiflološkog muzeja Saveza slijepih Jugoslavije.

Čl. 1. — Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije je kulturno-historijska ustanova, čija se djelatnost prostire na cijelo područje FNRJ, a sjedište mu je u Zagrebu.

Muzej ima svoj okrugli pečat. Na ivici kruga stoji puni naziv sjedišta, a u sredini amblem Saveza slijepih Jugoslavije.

Čl. 2. — Zadaci Muzeja su:

a) Prikupljanje građe za historiju školstva i rehabilitaciju slijepih u našoj zemlji, kao i u drugim zemljama;

b) prikupljanje građe iz ostalih područja života slijepih;

c) sakupljanje literature tiflopedagoške i tiflološke, naše i strane beletristike koja govori o slijepima, djela slijepih autora i ostalih publikacija i časopisa (tifloloških);

d) sakupljanje umjetničkih djela slijepih autora ili o slijepima (slike, skulpture, kompozicije i dr.);

e) prikupljanje i obrada materijala za biografije istaknutih slijepih i onih, koji su radili za dobro slijepih;

f) naučna obrada problematike slijepih i izdavanje knjiga, biltena, časopisa i sl., sa tog područja;

g) održavanje kulturnih veza sa ustanovama i društvenim organizacijama u našoj zemlji i u inostranstvu;

h) organiziranje specijalnog odjeljenja za slijepe u kome će biti izloženi predmeti iz svakodnevnog života i tehnike, predloženi tako, da ih slijepi mogu proučavati i razumjeti njihovo ustrojstvo putem čula i pipanja;

i) organiziranje povremenih izložaba o pojedinim sektorima staranja za slijepe ili o cjelokupnoj problematici.

Čl. 3. — Muzej je budžetska ustanova CV SSJ i ima svojstvo pravnog lica. Godišnji budžet Muzeja donosi i osigurava CV SSJ. Ono nadzire i njegovo izvršenje.

Čl. 4. — Centralno vijeće SSJ na plenarnoj sjednici: a) osniva, proširuje i ukida Tiflološki muzej SSJ; b) donosi i mijenja Pravilnik o radu Tiflološkog muzeja SSJ; c) saslušava godišnje izvještaje Muzeja i odlučuje o njima; d) saslušava izvještaje o reviziji poslovanja Muzeja i odlučuje o njima; e) bira devet članova savjeta muzeja na četiri godine i razrješava ih i f) odobrava isplate Muzeja preko Din 200.000.—

Čl. 5. — Savjet Tiflološkog muzeja SSJ je osnovni upravni organ, u kojem moraju biti predstavljeni svi glavni odbori SSJ svojim delegatom. Savjet bira i razrješava CV SSJ na svojoj plenarnoj sjednici. Savjet se sastaje najmanje jedamput godišnje, a odluke može donositi i putem dopisivanja. Savjet punovažno rješava ako su prisutne 2/3 članova. Odluke se donose većinom prisutnih glasova.

Savjet naročito: a) razrađuje i sprovodi odluke CV SSJ; b) podnosi prijedlog plana rada i budžeta te izvještaje o radu Muzeja na temelju ovog Pravilnika; c) bira iz svoje sredine na 4 godine članove predsjedništva (predsjednika, potpredsjednika i sekretara) i jednom od njih povjerava dužnost kustosa i d) odobrava isplate preko Din 50.000.—

Čl. 6. — Predsjedništvo je izvršni organ savjeta Tiflološkog muzeja, koji sprovodi njegove odluke i vodi tekuće poslove između sjednica savjeta.

Predsjedništvo može vršiti isplate najviše do Din 50.000.— Predsjednik pretstavlja i obavezuje Muzej, a potpisuje zajedno sa sekretarom. Potpredsjednik zamjenjuje odsutnog predsjednika. Sjednice predsjedništva održavaju se najmanje jedamput mjesečno, a odluke se donose jednoglasno. Kustos je stručni rukovodilac Muzeja, čuvar građe i zbirki.

Čl. 7. — Ovaj Pravilnik stupa na snagu danom usvojenja.

U Beogradu, 23. januara 1954. god.

Sekretar:
Vaja Novaković

Žig

Predsjednik:
Stevan Uzelac

*Pravilnik
o radu
Tiflološkog
muzeja
Saveza
slijepih
Jugoslavije*

Izložba Skulptura Vere Dajht Kralj, 1979. (foto D.Š.)

Djelatnici muzeja s umjetnikom Želimirom Janešom, 1983.

Franjo Tonković, prvi slijeva, osamdesete u TM (foto D.Š.)

Izložba Dodirom u prošlost, 1996. (foto D.Š.)

rad Danice Tonković. Ona je iste godine objavila članak u časopisu *Socijalna misao*¹², u kojem se obraća potencijalnim darovateljima i pomagačima u sakupljanju građe te navodi područja sakupljanja muzeja:

1. Tiflološka građa za povijest školstva za slijepce u našoj zemlji i u drugim zemljama
2. Građa iz života i rada slijepih
3. Tiflopedagoška i tiflološka literatura, beletristika koja govori o slijepima, djela slijepih autora i dr.
4. Umjetnička djela slijepih autora ili o slijepima
5. Građa za povijest organizacija koje su radile za slijepce.

Osoblje muzeja učlanilo se u Društvo muzejsko-konzervatorskih radnika Hrvatske, a Rudomino je objavio članak u časopisima *Vijesti* i *Muzeji*. Muzej se uključio u muzejski život zajednice, a kustosi mnogih muzeja u zemlji postali su njegovi suradnici. **Prva izložba muzeja održana je u „Tjednu muzeja” u svibnju 1955. g.** Za vrijeme trajanja izložbe bio je uređen poseban promidžbeni izlog Tiflološkog muzeja (poseban promotivni plakat) u centru grada Zagreba, u Illici 44. Osnovni cilj ove izložbe bio je upoznavanje šire javnosti sa životom i radom slijepih osoba te njihovim položajem u zemlji. Izložba je bila otvorena za trajanja proslave 60. godišnjice Zavoda za odgoj slijepice djece u Zagrebu tijekom svibnja 1955. godine. Dio izloženih predmeta bio je posuđen, a većina predmeta bila je osnova za **prvi stalni postav otvoren 1956. g.** u istom prostoru. Izložbom su bile obuhvaćene sljedeće teme: 1. Preteče modernog pisma za slijepce; 2. Louis Braille – otac pismenosti slijepih – prvi tiflopedagozi u svijetu; 3. Prvi tiflopedagozi u Jugoslaviji; 4. Zavodi za slijepce u Jugoslaviji; 5. Sprave za pisanje na brajevom i običnom pismu za slijepce; 6. Nastavna sredstva za slijepce; 7. Život i rad slijepih; 8. Proizvodi ruku slijepih; 9. Slijepi učenici i umjetnici u svijetu i kod nas. Sve u svemu, velik broj tema u malenom izložbenom prostoru s ciljem da se muzej prvi put predstavi široj javnosti. Izložbu je posjetilo približno 600 posjetitelja.

¹² Tonković, D. (1955) Kako se može pomoći tiflološkom muzeju SSJ u Zagrebu, *Socijalna misao*, godište II, br. 3, str. 77-79.

Jedan od najvećih problema, kada je riječ o stalnom postavu, bio je premalen i neprimjeren izložbeni prostor – jedna dvorana ukupne površine 60 m².

Muzej je od samog osnutka promišljao o načinu izlaganja predmeta i prilagodbe i za slijepce osobe. „Kretanje slijepih posjetilaca u izložbenim prostorijama mora biti drugačijeg smjera nego videćih, da bi i ti posjetioци logičnim redoslijedom mogli upoznati opisu pristupačan materijal. U tom pogledu potpuno je nova stvar uvođenje dvodjelnih vitrina, koje će u svojem gornjem dijelu, pod staklom, sadržavati eksponate namijenjene videćim posjetiocima, a u donjem dijelu, u posebnim ladicama bit će smješten materijal pristupačan opisu.”¹³ Može se zaključiti da se vodila borba s iznimno skućenim prostorom i potrebom dvostrukih rješenja za videće i slijepce posjetitelje.

U Izvješću o radu Tiflološkog muzeja za 1956. g. zasebno je na otprilike trećini kartice teksta objavljeno muzejsko poslanje, što se u cijelosti uklapa u standarde muzejske struke 21. stoljeća. Zanimljivo je da se već tada vezano uz Tiflološki muzej raspravlja o nizu pitanja koja zadiru u područje muzeologije, kao što su raznorodna građa i njezino raspoređivanje po cjelinama te obraćanje i prilagodba predmeta različitim skupinama posjetitelja.¹⁴

Iste godine promijenila se struktura uprave muzeja; Centralno vijeće SSJ umjesto Savjeta postavilo je Upravni odbor. U Upravnom su odboru bile samo osobe nastanjene u Zagrebu. U predsjedništvu su S. Barač, D. Tonković i J. Udžbinac, nastavnici u zavodu. M. Berkeš, pišući o razvitku muzeja, spominje i A. Rudomina kao člana Upravnog odbora te

¹³ Ibid.

¹⁴ Gollner, N. (1955) Tiflološki muzej i njegova problematika, *Vijesti društva muzejsko-konzervatorskih radnika NR Hrvatske*, godina IV, broj 1, str. 10.

Izložba Keramoskulpture Sanje Fališevac, 1999. (foto D.Š.)

Izložba slika Nele Turin, 1998. (foto D.Š.)

napominje kako treba „posebno istaći njegovu veliku požrtvovnost, svestranu inicijativu i veliku upornost u radu.“¹⁵

Uređenje prvog stalnog postava muzeja u Bosanskoj ulici 26 dovršeno je 1956. g. U samo jednoj dvorani trebalo je predstaviti osnovna područja kojima se muzej bavi. Muzejski su stručnjaci u izvješću za tu godinu o postavu napisali sljedeće: „Iako se pri ulasku u dvoranu nije moguće oteti dojmu izvjesne prenatrpanosti, ipak postav u cjelini djeluje suvremeno. Uvedeno je fluorescentno svjetlo, konstruirane su nove vitrine naročitog tipa, koje služe i za videće i za slijepce posjetioce, a imaju i posebne ladice, koje mogu da se upotrebe kao dodatni izložbeni prostor. U izložbenoj dvorani, prilikom posjeta upotrebljava se i magnetofon, koji služi kao vodič kroz historijski odjel Muzeja, reproducira koncerte i recitacije slijepih i t. d., čime se postiže vrlo značajan efekat.“¹⁶

Kako bi se povećao utjecaj na stavove o slijepim osobama i razbila nevjerica u njihove radne mogućnosti, osmišljena je pokretna izložba po Jugoslaviji koja je svoj put započela 23. 9. 1956. u Karlovcu. Izložba je postavljena u maloj dvorani Gradske knjižnice „s vrlo lijepim i ukusnim postavom“¹⁷, zatim je krenula prema Rijeci, Splitu, Zrenjaninu... Iste godine imala je 12.000 posjetitelja, od čega oko 64 % djece i mladih. Stručne savjete o muzeološkim pitanjima vezanim uz pokretnu izložbu dao je dr. Antun Bauer, a o pitanjima s područja tiflogologije Franjo Tonković. U svakom gradu u kojem je izložba bila postavljena bio je uređen i propagandni izlog. U pojedinim školama pisani su radovi na temu posjeta pokretnoj izložbi. Vrlo je važno spomenuti da je ovo bila **prva muzejska pokretna izložba ovog opsega u Hrvatskoj**. Godine 1957. pokretna je izložba imala 17.216 posjetitelja. Prema riječima A. Bauera, „nijedan naš muzej

¹⁵ Berkeš, M. (1957) Lijep razvitak važne ustanove slijepih, *Socijalna misao*, godište IV, br. 4, str. 170.

¹⁶ Berkeš, M. (1957) Lijep razvitak važne ustanove slijepih, *Socijalna misao*, godište IV, br. 4, str. 170-171. Postav je imao sljedeće odjele: život i rad slijepih (učenje, rehabilitacija, rad, kulturno-umjetnička djelatnost, fiskultura i zabava), slijepi učenjaci i umjetnici, učešće slijepih u NOB i njihov život u novoj Jugoslaviji, sprave za pisanje, nastavna sredstva, rukotvorine slijepih i historija tiflopedagogije.

¹⁷ Bauer, A. (1956) Pokretna izložba Tifloškog muzeja saveza slijepih Jugoslavije, *Socijalna misao*, godište III, br. 10-11, str. 401.

u zemlji nije ostvario takovu široku aktivnost s pokretnim izložbama i ostvario ovakav uspjeh kao Tifloški muzej u Zagrebu.“¹⁸ Bauer govori i o njezinu velikom značenju gledano s muzeološkog aspekta te naglašava da je nacrt za postav ove izložbe napravio akademski slikar Biščan, pod čijim je nadzorom napravljen mobilijar za izložbu, te da su sve vitrine i panoi bili sklopivi, složeni u nekoliko prenosivih sanduka kako bi se mogli lako transportirati. „Sve vitrine i panoi načinjeni su tako da mogu stajati slobodno u svakom prostoru, pa nigdje nije potrebna adaptacija ili eventualno oštećenje zidova, kao što nije potrebno ni specifično osvjetljenje i slično.“ Bauer 1956. daje svoj sud i općenito o Tifloškom muzeju: „Ovaj naš najmlađi muzej u Zagrebu, a istovremeno jedan od najmlađih muzeja u zemlji, pokazao je u kratkom razdoblju od svega tri godine zamjetnu aktivnost. Niz izložbi i publikacija ovog muzeja daju naslutiti i značajnu perspektivu ove ustanove, koja je već dosad pokazala svoju opravdanost i važnost.“¹⁹

Usporedno s uređenjem muzeja započelo je i stvaranje osnove za znanstveno-istraživački rad, u početku orijentiran samo na povijesno-tifloška istraživanja. Samo u 1956. g. kustos Rudomino posjetio je 30 gradova i oko 160 ustanova i pojedinaca u cijeloj zemlji s ciljem organiziranja što šireg kruga suradnika i izravnog prikupljanja materijala za potrebe istraživačkog rada. Dosta je učinjeno i na popularizaciji muzeja putem redovitih oglasa u dnevnom tisku i putem radija.

Preseljenje i drugi stalni postav

Tifloški muzej niknuo je kao kulturno-povijesna ustanova SSJ-a, no ubrzo je počeo proširivati i aktualizirati svoj rad. Intenzivno se radilo na prikupljanju građe za muzej. Za sve posjetitelje ulaz je bio besplatan kao i organizirano vodstvo bez obzira na to jesu li muzej posjećivali u skupinama ili pojedinačno. Kako posjećenost nije bila zadovoljavajuća, intenzivno se radilo na promidžbi muzeja. Važno je spomenuti i angažman Toše Dapca, svjetski priznatoga hrvatskog fotografa, koji je za muzej pro bono izradio posebne razglednice koje su se tiskale i prodavale uz izložbu 1957. g.

Godine 1956. započeli su radovi na gradnji novoga, suvremenog prostora muzeja na uglu Draškovićeve i Šenoine ulice, u sklopu Doma Saveza slijepih Hrvatske, gdje se muzej i danas nalazi. U drugoj polovici 1957. g. počele su pripreme za novi, značajno veći i moderniji postav muzeja. Prema riječima kustosa muzeja A. Rudomina, „to će biti zaista najmodernije postavljen tifloški muzej u Evropi.“²⁰ Iako prostor nije bio dovršen u cijelosti, preseljenje iz Bosanske ulice uslijedilo je 1958. g. **Važno je naglasiti da je prostor**

¹⁸ Bauer, A. (1963) Ustanova zanimljiva s muzeološkog stanovišta, *Socijalna misao*, godište X, br. 1, str. 4.

¹⁹ Bauer, A. (1956) Pokretna izložba Tifloškog muzeja saveza slijepih Jugoslavije, *Socijalna misao*, godište III, br. 10-11, str. 401.

²⁰ Rudomino, A., ur. (1957) *Tifloški muzej u godini 1957*. Zagreb: Tifloški muzej SSJ, str. 20.

u Draškovićevoj ulici jedan od rijetko namjenski građenih prostora za potrebe muzeja. Rudomino je trebao tematski obraditi i organizirati likovno ostvarenje novog postava. Predsjedništvo je od trojice tada najistaknutijih priznatih slikara koji su se bavili postavljanjem muzeja u Zagrebu zatražilo pismene ponude i izabralo najpovoljniju, onu akademskog slikara Mladena Pejakovića. Novoizgrađen je ne samo izložbeni nego i administrativni prostor, kao i spremišta za muzejsku građu. **Muzej, s drugim stalnim postavom, svečano je otvoren 20. lipnja 1958. g. u 11 sati.**

Stalni postav muzeja postaje jednom od najsuvremenije uređenih tifloloških izložbi u svijetu. U izložbenom prostoru od 314 m², „u laganim staklenim vitrinama i na velikim panoima s 225 predmeta te oko 200 povećanih fotografija obuhvaćeno je i obrađeno 20 dosljedno povezanih tema.“²¹

Muzej je tijekom 1959. godine angažirao stručnjake različitih profila kako bi se bavili stručnom obradom tifloloških tema i obogaćivanjem temeljne znanstvene discipline kojom se muzej bavi te objavljivali stručne radove. U svrhu promocije muzeja i njegova područja rada osmišljen je trokrilni putujući pano namijenjen postavljanju u izlozima pojedinih mjesta tadašnje države, a kao prateći materijal tiskan je i posebni ilustrirani prospekt. Povodom 40. godišnjice osnivanja Komunističke partije Jugoslavije i Saveza komunističke omladine Jugoslavije muzej je na nekoliko mjesta u Zagrebu postavio i poseban pano posvećen slijepim učesnicima Narodnooslobodilačke borbe.

Časopis *Socijalna misao* pripojen je Tiflološkom muzeju 1960. godine „pa se Muzej zajedno s pripojenim mu časopisom potpuno samostalno izdržava uopće ne opterećujući budžet Centralnog vijeća SSJ.“²² Pripajanjem časopisa muzeju izdavačka je djelatnost dobila novi oblik i opseg. Muzej je postao izdavač, a Silva Korić glavna i odgovorna urednica. Časopis je bio tiskan na crnom tisku, namijenjen videćem čitateljstvu, a izlazio je kao mjesečnik. Osim stručnih članaka objavljivao i popularno pisane članke s

²¹ Rudomino, A., (1963) Decenij rada, *Socijalna misao*, godište X, br. 1, str. 6.

²² Tiflološki muzej SSJ u 1960. godini (1961), *Socijalna misao*, godište VIII, br. 3-4, str. 118.

Izložba Dodir antike, suradnja s muzejom Louvre, 2005.
(foto D.Š.)

Godišnja nagrada Hrvatskog muzejskog društva, 2006.

različitih područja tiflogologije s ciljem upoznavanja javnosti s kulturnim i socijalnim problemima slijepih. Prestao je izlaziti početkom 1988. godine.

Muzej je 1960. godine izdao i doktorsku dizertaciju Franje Tonkovića *Vinko Bek i njegov utjecaj na odgoj i obrazovanje slijepih u Jugoslaviji*, knjigu tiskanu na 230 stranica u nakladi od 750 primjeraka, koja je danas vrijedan dokument o bogatom radu osobe koja je postavila temelje Tiflološkome muzeju.

Pokretna je izložba istodobno ostvarila značajne rezultate gostovanjem po Jugoslaviji: do siječnja 1961. godine bila je postavljena u 63 grada u Srbiji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Makedoniji, uz ukupnu posjećenost od oko 200.000 posjetitelja. Putujući trokrilni pano do istog je vremena posjetio pet hrvatskih gradova te krenuo dalje prema Bosni i Hercegovini.

Godine 1961. muzej je postavio dvije povremene izložbe od kojih je jedna izložba radova slijepog kipara Remzije Đumišića. Pojedine ustanove, među kojima i Gipsoteka Akademije znanosti i umjetnosti, otkupile su neke njegove radove. **Vrlo je značajno spomenuti da su ovi umjetnički radovi bili dostupni dodiru posjetitelja pa stoga možemo reći da je tom izložbom započeo Ciklus izložbi Taktilne galerije Tiflološkog muzeja iako se sam naziv „taktilna galerija“ počeo upotrebljavati tek osamdesetih godina.** Iste godine muzej je financirao rad na psihološkim istraživanjima u zavodima za slijepu djecu, a rezultat je rad Dragana Tarbuka: „Adaptacija BOB-serije za kolektivno ispitivanje inteligencije slijepe djece“. Te su godine muzej posjetili predstavnici Defektološkog instituta pri Pedagoškoj akademiji znanosti u Moskvi te posebno naglasili da je Tiflološki muzej u Zagrebu jedinstvena ustanova pa će nastojati po uzoru na muzej osnovati sličnu ustanovu i u Moskvi. Tijekom 1962. godine održano je 30 jednosatnih predavanja prilikom organiziranih posjeta muzeju, a u prvih deset godina od osnivanja muzeja ukupno 343 predavanja.

Franjo Tonković zapisao je svoj stav o misiji muzeja 1963. godine: „Muzej treba da doprinosi formiranju i ukorijenjivanju ispravne, objektivne slike o slijepima u svijesti našeg čovjeka, djelujući kao specijalizirana ustanova za sistematsko tiflološko prosvjećivanje.“²³ To je svakako i danas dio poslanja Tiflološkog muzeja.

Stalni je postav muzeja 1963. dopunjen novim sadržajima na panoima, a korigirane su i pojedine legende. Pristigla je i značajna donacija iz ostavštine Vinka Beka, između ostalog njegov pisani stol kao i slika Vjekoslava Karasa *Slijepac i vila*, koji su danas izloženi u okviru najnovijeg stalnog postava iz 2008. godine. Iste je godine muzej proslavio desetogodišnjicu osnutka i rada koja je obilježena svečanim otvaranjem *Izložbe suvremene tiflološke knjige*, posebnim člancima u časopisima *Socijalna misao* i *Vijesti muzealaca* i

²³ Tonković, F. (1963) Zašto nam je potreban Tiflološki muzej, *Socijalna misao*, godište X, br.1, str. 3.

konzervatora Hrvatske te objavama u novinama i na radiju. U zagrebačkom kinu *Centar* organizirano je besplatno oglašavanje Tiflološkog muzeja preko zvučnika s posebno snimljene magnetofonske vrpce uz prikazivanje filma „Čudotvorka“ o gluho-slijepoj Helen Keller.

Godine 1964. pokretna je izložba u cijelosti prevedena na slovenski jezik i izložena u čak osam slovenskih gradova. Time je završeno kretanje ove izložbe po SFRJ. Od šezdesetih godina muzej kontinuirano, u sklopu nastave, posjećuju studenti medicine, socijalnog rada i defektologije. Ova praksa održala se do današnjih dana. U kinu Doma JNA, prije svake projekcije tijekom osam dana, prikazivani su dijapozitivi o životu i radu slijepih uz govorna tumačenja i poziv na posjet muzeju. Muzej je sudjelovao i u svim značajnijim akcijama muzejskih ustanova poput *Tjedna muzeja*, zajedničkih izložbi, svečanih manifestacija, a stručna predavanja na teme vezane uz osobe oštećena vida održavana su u školama, tvornicama, klubovima i dr.

Sljedeće je godine osmišljena **mala pokretna izložba** koja je s pomoću četiri panoa i dvije vitrine s predmetima predstavila učenje, rad i dostignuća slijepih u Jugoslaviji kao i njihov život uopće te kulturno-umjetničku i sportsku djelatnost. Bila je predviđena za izlaganje u predvorjima gimnazija, galerijama i domovima kulture, a prvi je put postavljena u Sarajevu te potom u Prijedoru. Naredne je godine putovala po Kosovu i Crnoj Gori te bila postavljena u ukupno trinaest mjesta. Posebna putujuća vitrina s panoom *Čuvaj vid pri radu* u to je vrijeme bila izlagana u Zagrebu u *Tvornici parnih kotlova* i u poduzeću *Kontakt*. Organizirana su i predavanja izvan muzeja na temu *Što mogu slijepi* te prikazivanje dijafilmova o prevenciji sljepoće u pedeset razreda triju osnovnih škola. Tijekom 1969. godine mala pokretna izložba bila je postavljena na ukupno 18 mjesta u pet gradova u Crnoj Gori, a razgledalo ju je oko 30.000 ljudi. Na glavnom zagrebačkom trgu, tada Trgu Republike, u okviru foto-novina *7 dana* bila su izložena četiri panoa na teme: Sport slijepih, Slijepi lakoatletičari, Slijepi šahisti i Dramski studio slijepih.

Iako je krajem šezdesetih bilo planirano osuvremenjivanje i obnova stalnog postava, zbog problema nastalih u financiranju muzeja sve je izostalo pa se primjerice ni program rada za 1971. godinu nije mogao ostvariti. Djelatnost se svela na vodstva po postavu, predavanja studentima i izdavanje časopisa *Socijalna misao*.

Dnevni list *Borba* objavio je 18. veljače 1970. godine, na inicijativu Tiflološkog muzeja, poseban prilog *Slijepi* na četiri stranice, koji je u cijelosti, uključujući i izbor fotografija, bio pripremljen u muzeju. Mala pokretna izložba nastavila je putovati i bila postavljena na jedanaest mjesta. Vitrina s panoom posvećenom čuvanju vida na radu tijekom godine bila je izložena na pet mjesta u tvornicama i školama metaloprerađivačkog smjera. Po pitanju prevencije sljepoće muzej je organizirao prikazivanje dijafilmova o čuvanju vida učenika u školama u 55 razreda četiriju osnovnih škola. Te je godine postav muzeja posjetilo 10 velikih grupa studenata medicine, a održana su 44 popratna predavanja.

Godine 1971. muzej je ostao bez otprilike trećine ukupnih sredstava kojima je raspolagao te je obustavljeno osuvremenjivanje i obnova stalnog postava, popunjavanje knjižnice i dr. Pokretna izložba kružila je dalje po gradovima Vojvodine, a razgledalo ju je ukupno 16.000 posjetitelja.

Treći stalni postav

Početak sedamdesetih godina ustanova se financirala isključivo vlastitim sredstvima i aktivno je djelovala prema svojim kadrovskim i financijskim mogućnostima. Osoblje muzeja radilo je s puno entuzijazma. Kako je stalni postav bio prilično dotrajaao, u 1973. godini neko je vrijeme bio zatvoren za posjetitelje. Otvorenje novog postava planiralo se još u 1974. godini, no ostvarilo se tek dvije godine kasnije.

Nakon dvogodišnje stanke u radu muzeja, 13. svibnja 1976. otvoren je treći stalni postav. Izložena građa bila je namijenjena prvenstveno videćim posjetiteljima jer su gotovo svi predmeti slijepim osobama bili poznati iz svakodnevnog života. Muzej je u 1977. godini tjedno bio za javnost otvoren 22 sata, posjetitelja je ukupno u toj godini bilo 2150 te je održano 17 predavanja na teme iz života i rada slijepih. Usporedivši ove podatke s onima tridesetak godina kasnije, po otvorenju posljednjeg stalnog postava u 2008. godini muzej je tjedno otvoren 38 sati – ponedjeljkom, utorkom, srijedom i petkom od 10 do 17 te četvrtkom od 10 do 20 sati – a u toj je godini imao oko 4000 posjetitelja.

Prema Izvještaju o izvršenju programa rada za 1978. godinu predložen je novi način financiranja muzeja. „Na osnovu dogovora republičkih i pokrajinskih sekretara za kulturu za 1978. godinu predložena je koncepcija financiranja Tiflološkog muzeja u kojoj Zajednice za kulturu sudjeluju sa sredstvima i to kako slijedi: SR Hrvatska 50%, od čega RSIZ-a u oblasti kulture u Zagrebu 25%, USIZ-a kulture grada Zagreba 25%, a zajednice za kulturu republika i pokrajina ostalih 50%.“ Ovakva koncepcija financiranja nije ostvarena u toj godini, samo je dio sredstava stizao iz proračuna grada Zagreba. Ova je situacija doprinijela vrlo teškom financijskom stanju muzeja i poslovanju s gubitkom, a znatno je utjecala i na izvršenje programa te na nerješavanje kadrovskih pitanja. Zbog nedostatka sredstava nije bilo moguće ostvariti izložbu povodom 25. godišnjice muzeja.

Muzej je krajem 1978. godine zaposlio jednu slijepu osobu na radno mjesto muzejskog pedagoga, a početkom sljedeće godine imenovan je novi direktor muzeja, profesor povijesti umjetnosti i arheologije Franjo Mrzljak. Prioritetna je djelatnost muzeja do 1979. godine bila izdavanje časopisa *Socijalna misao*, no tada je donesena odluka da se časopis organizacijski odvoji od muzeja, a Savez slijepih Jugoslavije preuzme daljnju brigu oko izdavanja.

Početak iste godine muzej u cijelosti usklađuje svoju djelatnost sa Zakonom o muzejskoj djelatnosti te pristupa analizi poslova zbog čega dolazi do izmjena u planiranju i prioritetima. Došlo je do „preseljenja depoa muzejske zbirke, čime se dobilo na preglednosti,

većoj sigurnosti i tematskoj klasifikaciji zbirke²⁴, a obavljena je i reorganizacija arhiva i knjižnice za koju su naručene metalne police.

U Izvješću o radu muzeja za 1980. godinu spominje se provedba snažne kulturno-političke akcije kao i da su održane tematske rasprave o muzejskoj djelatnosti na razini grada i republike. Tiflološki je muzej tijekom dvogodišnjeg „prijelaznog“ razdoblja imao za zadaću „pravilno postavljanje i uključivanje u muzejsku djelatnost, što je rezultiralo nekim novim sadržajima“. Muzej je te godine izvršio analizu dotadašnjih rezultata rada te poradio na utvrđivanju smjernica, ciljeva i zadataka za buduće razdoblje. Tražeći pravu definiciju muzeja te njegovo mjesto u društvu, došlo je do razilaženja u mišljenju između stručnog osoblja muzeja i članova Saveza slijepih Hrvatske. U izvješću se citiraju članovi saveza koji često napominju: „Mi slijepi najbolje znamo kakav nam muzej treba“, a Savez slijepih Hrvatske podignuo je i tužbu protiv Tiflološkog muzeja Jugoslavije u kojoj se navodi da muzeju nije potreban toliki prostor za muzejsku djelatnost. Dalje se navodi kako „Muzej sa svoje strane radi izuzetne napore da uspostavi što korisnije radne odnose sa Savezima slijepih, što zahtijeva i određene korekcije i nadopune i usaglašavanje programa rada muzeja. Kako se radi o specijalnom muzeju i jedinom takve vrste kod nas, tj. bez sličnog iskustva u praksi, takav način rada iziskiva dodatni napor osoblja muzeja.“ Dana je i definicija djelatnosti muzeja: „Tiflološki muzej Jugoslavije bavi se tiflološkom problematikom u okviru muzejske djelatnosti, sabirajući iskustva iz prošlosti i sadašnjosti u našoj i drugim zemljama, unapređuje obrazovno-kulturni nivo, rad slijepih i olakšava njihov život uopće. Muzej zatim ima zadatak da putem stalnih i povremenih izložbi, publikacija i predavanja odgaja kod videćih ljudi istinski ljudski odnos prema slijepima.“ Iz potonjeg je moguće zaključiti da se poslanje muzeja u prvih 30 godina njegova rada mijenja samo u dijelu koji uključuje različite puteve ostvarenja istih ciljeva. Muzej se i dalje bavi isključivo problematikom slijepih osoba.

Godine 1981. završena je adaptacija prostora knjižnice, arhiva, sobe za kustose i radionice, ukupno 100 m². Te se godine u Izvješću o realizaciji programa već govori o tome da su obavljene osnovne pregradnje u vezi s novom koncepcijom stalnog postava iako novog postava neće biti još 27 godina. U istom se

²⁴ Izvještaj o izvršenju programa rada za vrijeme od 1. 1. do 30. 6. 1979. (1979), iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

izvješću govori o sudskom sporu sa Savezom slijepih Hrvatske, u kojem SSH tuži muzej i traži da isprazni pet prostorija na 2. katu: depo, stručnu knjižnicu, ured kustosa i preparatorsku radionicu.

U 1982. godini doneseni su važni normativni akti²⁵ te je sklopljen ugovor o upotrebi poslovnih prostorija muzeja sa Savezom slijepih Hrvatske, uz suglasnost RSIZ-a kulture i USIZ-a kulture grada Zagreba, 1983. godine.

Godine prije Domovinskog rata

Godine 1985. u muzeju je bilo zaposleno sedam djelatnika: direktor, tajnik, dva kustosa, tehničar, knjižničar i radnik na održavanju čistoće. Stručni djelatnici tada tumače²⁶ kako je stalni postav iz 1958. g. još uvijek aktualan, samo preuređen i ponovno otvoren 1976. g. Danas je među stručnim djelatnicima općeprihvaćena činjenica o postojanju dvaju postava, drugom iz 1958. i trećem iz 1976. godine. To potkrepljujemo činjenicom o postojanju idejnog rješenja likovnog postava koji je osmislio Davor Šiftar, dugogodišnji djelatnik muzeja, koji je veći dio radnog vijeka u muzeju obavljao poslove muzejskog tehničara, da bi u kasnijim godinama života završio studij komparativne književnosti i povijesti umjetnosti te došao na radno mjesto kustosa, tj. voditelja Zbirke likovnih radova, s kojeg je umirovljen 2015. godine, nakon četrdeset godina staža u Tiflološkom muzeju. Vođenje projekta stalnog postava iz 1976. godine započeo je tadašnji direktor Mirko Prtilo dok je

²⁵ Samoupravni sporazum o udruživanju rada radnika, Statut Tiflološkog muzeja Jugoslavije, Samoupravni sporazum o radnim odnosima radnika, Pravilnik o organizaciji i sistematizaciji poslova i radnih zadataka, Pravilnik o osnovama i mjerilima za stjecanje i raspoređivanje dohotka i čistog dohotka i raspodjelu sredstava za osobne dohodke i zajedničku potrošnju radnika, Pravilnik o organizaciji i vođenju knjigovodstva i Pravilnik o popisu – inventuri sredstava i izvora sredstava.

²⁶ Izvještaj o realizaciji Programa rada za 1985. godinu (1985), iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Adaptacija muzeja, 2007. (foto D.Š.)

Uređenje depoa nakon adaptacije muzeja, 2007. (foto D.Š.)

Sa snimanja filma Jedan dan..., film je integralni dio stalnog postava, 2007. (foto D.Š.)

projekt privela kraju tadašnja v.d. direktora Nada Vukić, koja je isto tako četiri desetljeća svog radnog vijeka provela u Tiflološkom muzeju.

Gotovo sve što je o slijepim osobama objavljeno na području bivše Jugoslavije od 1953. do 1991. godine, a kasnije na području Republike Hrvatske do danas nalazi se u dokumentacijskoj zbirki, Hemeroteći muzeja. Takvih je novinskih napisa do 1985. g. bilo već više od 20.000. Druga dokumentacijska zbirka, Fototeka muzeja, tada je sadržavala više od 5000 fotografija. Dio fotografija uvršten je danas u Zbirku fotografija, a drugi dio, vezan uz pojedina događanja, fotografije predmeta za kataloške kartice, postava i otvorenja izložbi te značajnijih posjeta Muzeju danas je u Fototeći. U knjižnici muzeja tada je bilo više od 2500 naslova knjiga i časopisa o slijepima. Dio starijih naslova potječe iz knjižnice Zemaljskog zavoda za odgoj slijepice djece, a dio iz Bekova *Sljepačkog muzeja*. Veći dio inozemnih časopisa prikupljen je razmjenom za potrebe izdavanja u časopisu *Socijalna misao* dok je Muzej bio njegov izdavač.

Razdoblje od 1981. do 1985. godine bilo je plodonosno u izlagačkom smislu. U tom je razdoblju u muzeju otvoreno sedamnaest izložbi. Izložbe amaterskog stvaralaštva slijepih redovito su se održavale od 1978. godine, a u narednih osam godina na sedam je grupnih izložbi s više od 600 radova sudjelovalo preko 350 članova Saveza slijepih Jugoslavije. Svoje radove redovito su izlagali i učenici škola za slijepice, a među njima je bio velik broj skulptura, nakita, tapiserija, heklanih podmetača i pletenih odjevnih predmeta.

Likovne izložbe muzeja izazivale su uglavnom veliku pažnju javnosti: na njima su se svojim radovima predstavljali slijepi samouki autori likovnih radova kao i akademski kipari. Od slijepih samoukih kipara najplodonosniji su bili Ivan Ferlan i Remzija Đumišić. **U Taktilnoj galeriji Tiflološkog muzeja izlagali su i mnogi afirmirani akademski kipari.** Na izložbi „Taktila ‘85“ svoje su radove izložili Kosta Angeli-Radovani, Zdravko Brkić, Vera Dajht-Kralj, Ivo Friščić, Tomislav Hruškovec, Želimir Janeš, Damir Mataušić, Nada Orel i dr. Izložba je bila posvećena kiparu, slikaru, grafičaru i pjesniku Vanji Radaušu, a bile su izložene i njegove medalje koje su zbog svoje iznimne reljefnosti bile pogodne za taktilno percipiranje. „Taktilna galerija Tiflološkog muzeja predstavlja kontinuirani niz izložbi na kojima je posjetiteljima dozvoljeno do-dirivati eksponate. Naime, dok u muzejima i galerijama zbog razumljivih razloga preventivne zaštite nije

dopušteno dirati izložene predmete, u našoj Galeriji to je dopušteno i poželjno. Zametak Taktilne galerije seže u davnu 1961. g., kada su u muzeju izložene skulpture samoukog slijepog autora Remzije Đumišića bile dostupne dodiru. Nakon niza takvih izložbi, 1980. g. se prvi put u katalogu „Izložba keramike – ciklus Aquarius“ Ljerke Njerš dotadašnja izložbena praksa definira pojmom Taktilna galerija. Autore koji su do sada izlagali u galeriji možemo podijeliti u nekoliko osnovnih skupina: slijepi samouki kipari, videći samouki autori i akademski kipari. Tri su osnovna cilja koja nastojimo dosegnuti Taktilnom galerijom. Prvo, izlažući kiparske radove slijepih autora želimo pokazati kako nedostatak vida kod talentiranih pojedinaca nije prepreka likovnom stvaranju. Drugo, nadamo se da će izložene skulpture potaknuti i ohrabriti pojedine slijepice posjetitelje da se i sami okušaju u tom području likovne umjetnosti. Treće, izlažući radove akademskih kipara pružamo mogućnost posjetiteljima oštećena vida da dodirnom upoznaju suvremenu umjetnost, što na drugim izložbama najčešće nije dostupno”.²⁷

Zatišje pred buru

Krajem lipnja 1991. prekida se redovita djelatnost muzeja te zbog neposredne ratne opasnosti započinje organizirani rad u izvanrednim uvjetima, što podrazumijeva evakuaciju muzejske građe iz spremišta kao i 232 predmeta izložena unutar stalnog postava. Predmeti su posloženi u sanduke i kutije; nije bilo mogućnosti da se svaki predmet spremi u čvrstu ambalažu. Prema procjeni osoblja, na najmanje ugrožena mjesta unutar zgrade postavljeni su čvrsti ormari, a u njih je smještena sva građa koja nije mogla biti pripremljena za otpremu na sigurnije lokacije. Prilikom pakiranja građe, vođena je računalna evidencija o mjestu pohrane pojedinog predmeta. Građa je evakuirana na tri lokacije te

²⁷ Davor Šiftar, voditelj Taktilne galerije do 2015. godine, iz prepiske e-mailom s ravnateljicom, 2013.

Radionice s djecom predškolskog uzrasta, 2008. (foto R.V.)

Radionice s djecom predškolskog uzrasta, 2008. (foto R.V.)

raspoređena tako da su tematske cjeline također na različitim lokacijama kako u slučaju razaranja nebi došlo do potpunog gubitka pojedinog fonda. Na isti se način postupilo i s cjelokupnom dokumentacijom.

Od 1991. do 1995. građa muzeja bila je pohranjena izvan prostora ustanove. Muzej nije imao stalni postav te je bio zatvoren za posjetitelje. U tom su razdoblju organizirane skupine učenika i studenata ipak pohodile muzej koji je organizirao predavanja uz pomoć fotografija na panoima u prostoru postava te uz nešto ostavljene građe za tu namjenu. Tijekom godina najdosljedniji su u dolascima bili studenti tadašnjega Medicinskog fakulteta, Fakulteta za defektologiju, Studija za socijalne radnike, Pedagoško-obrazovnog centra te Filozofskog fakulteta. Za potrebe izrade seminarskih, maturlnih i diplomskih radova najviše su savjetovani studenti Fakulteta za defektologiju te učenici Medicinske škole i Pedagoško-obrazovnog centra. Tih godina prikupljena je i znatna količina predmeta, što je utjecalo i na proširenje fundusa te povećanje muzejske knjižnice.

Muzej je u 1993. godini posjetilo svega 400 posjetitelja, a riječ je uglavnom bila o polaznicima stručnih predavanja. Godine 1995. muzej je radio na zbrinjavanju 243 skulpture slijepoga samoukog kipara Ivana Ferlana, čiji su radovi danas najzastupljeniji u muzejskom fundusu. Iste godine predstavljen je javnosti stalni postav Taktilne galerije Tifloškog muzeja, koji je zapravo nosio samo taj naziv. Kao svjedokinja toga vremena, moram reći da je to bila samo izložba unutar koje je bilo izloženo 70 skulptura male i komorne plastike petorice slijepih samoukih kipara, a koja je bila otvorena svega nekoliko mjeseci. Nikako se ne može nazvati stalnim postavom. Uz izložbu je izdan prigodni katalog na 22 stranice.

Sredinom devedesetih jedina dva kustosa otišla su iz muzeja pa se u Izvješću za 1996. godinu navodi sljedeće: „Dva novoprimiteljena čovjeka na ispražnjena mjesta kustosa, u situaciji uvođenja u muzeološku i Muzejsku problematiku, u pripremanju za polaganje stručnog ispita, nisu objektivno bili u stanju ogovarajućim udjelom participirati u programu. Stoga je Tifloški muzej u 1996. godini sav svoj program ostvario uglavnom izravnim radom i naporima ravnatelja Muzeja i muzejskog tehničara.“ Kako sam osobno bila jedan od novopridošlih kustosa i svjedočila vremenu o kojem se govori, moram reći da rečeno nije točno. Naime, muzej je u to vrijeme značajno stagnirao upravo zbog loše organizacije i

Izložba Skulpture tišine, 2008. (foto D.Š.)

preraspodjele poslova. Nisu iskorišteni potencijali novih kustosa, koji nisu imali ni odgovarajući uvid u muzejske programe. Tijekom 1996. godine ravnatelj muzeja Vjekoslav Mršić dovršavao je rad na monografiji muzeja *105 godina Tifloškog muzeja – od hrvatskog sljepačkog muzeja ka hrvatskom muzeju edukacijsko-rehabilitacijskih znanosti*. Godina navedena u naslovu sporna je te su je stručni djelatnici muzeja u posljednjih četrnaest godina, kroz više stručnih radova, izlaganja te konačno i ovom Monografijom²⁸, vrlo argumentirano opovrgnuli. Iste je godine muzej posjetilo 1800 posjetitelja.²⁹ Ovaj podatak ne odgovara stvarnom broju posjetitelja, koji je bio višestruko manji, čemu svjedoči više djelatnika koji su tada bili zaposlenici muzeja. Isto se odnosi i na broj posjetitelja u 1997., 1998. i 1999. godini koji, prema izvješćima, varira od tri do četiri tisuće.

Tijekom 1997. godine muzej je došao u posjed 110 skulptura Ivana Ferlana izrađenih u drvu, a nastalih posljednjih dvadesetak godina, dok je Fakultet za defektologiju za knjižnicu muzeja darovao 1000 naslova, stručnih i znanstvenih časopisa i knjiga. Iste je godine održano 80 predavanja za studente Fakulteta za defektologiju u okviru kolegija Peripatologija, koji se izvodio u suradnji muzeja i Fakulteta.

Promjene

Kako se u Tifloškom muzeju nisu razriješili godinama nagomilani problemi, nisu doneseni opći akti u zakonskim rokovima te nisu poduzete druge mjere za rad muzeja, u 2002. godini Ministar kulture RH razriješio je ravnatelja muzeja i staro Upravno vijeće te imenovao nove.

Kako bi se utvrdilo stvarno stanje muzejske građe i muzejske dokumentacije, zbog promjene ravnatelja te izrade planirane koncepcije stalnog postava muzeja 2002. i 2003. godine obavljena je revizija muzejske građe, muzejske dokumentacije i knjižnice, koja se u Tifloškom muzeju do tada nije provodila u skladu sa zakonskim odredbama. U prosincu 2002. donesen je novi Pravilnik o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada Tifloškog muzeja, smijenivši stari pravilnik iz 1982. godine. Novim pravilnikom preustrojene su organizacijske jedinice muzeja i muzejske zbirke, detaljno su opisana postojeća radna mjesta kao i ona potrebna u idealnim uvjetima, osmišljeni su status i koncepcija stručne muzejske knjižnice i započeo je rad na njezinu organiziranju, koji zbog manjka educiranog kadra nikad u potpunosti nije priveden kraju.

Nakon učinjene revizije Zbirka muzejskih predmeta podijeljena je na dvije zbirke: Zbirku muzejskih predmeta i Zbirku likovnih radova. U 2003. godini službeno je oformljena i Zbirka fotografija te je započelo inventiranje fotografija i fotoalbuma nađenih u muzeju.

²⁸ Čosić, N. (2016) Od zbirke do muzeja. U: *Protiv predrasuda*. Zagreb: Tifloški muzej.

²⁹ *Izvješće o radu Tifloškog muzeja u 1996.*, iz pismohrane Tifloškog muzeja.

Rad na njezinu osmišljanju kao i razvrstavanju pojedinih fotografija započeo je već 2001. godine. U muzejske zbirke uvrštena je i već postojeća Zbirka arhivskog gradiva, čija je obrada započela prema zakonitostima muzejske i arhivske struke. Iz prijedloga programa za 1994. godinu razvidno je da ista zbirka nosi naziv Zbirka arhivalija te da Zbirka fotografija već postoji; spominje se i njezina računalna obrada, no pisani i materijalni dokazi o vođenju te zbirke nisu nađeni.

Godine 2002. promjenom uprave muzeja i potpunom reorganizacijom rada u svim segmentima muzej je započeo širiti područje rada na sve osobe s invaliditetom. Isto tako, usmjerio je snage na cjeloživotno učenje pa je u posljednjih dvanaest godina dvoje djelatnika postiglo stupanj doktora znanosti, a dvoje magistra znanosti; četvero je studiralo na dodiplomskome studiju muzeologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, od kojih je dvoje na tom studiju diplomiralo, a jedan apsolvirao. Danas je u muzeju zaposleno pet edukacijskih rehabilitatora (defektologa) od kojih se svaki školovanjem ili radom dodatno educirao za određenu vrstu invaliditeta (oštećenje vida, sluha, tjelesna invalidnost i intelektualne teškoće).

Uspostavljeni su kontakti i preliminarni dogovori s predstavnicima Ministarstva kulture, Državnog odvjetništva i Hrvatskog saveza slijepih u vezi s rješavanjem problema nagomilanih višegodišnjim sudskim sporom između Hrvatskog saveza slijepih i Tiflološkog muzeja oko pitanja vezanih uz vlasništvo nad prostorom u kojem se muzej nalazi, koji je napokon okončan izvansudskom nagodbom 17. lipnja 2003. Nagodbom je dogovoreno da će obje strane na miran način i u cijelosti riješiti sva svoja potraživanja i dugovanja, nakon čega su se obvezale povući sve tužbe, ovršne prijedloge, prethodne mjere i pravne lijekove u vezi s postupcima koji se vode na Općinskom sudu u Zagrebu. Ugovor o zakupu prostora između muzeja i saveza sklopljen je 1. prosinca 2003., i to na rok od 30 godina. Time su postignuti uvjeti za nesmetano obavljanje muzejske djelatnosti, za ulaganje u adaptaciju i sanaciju prostora Muzeja te budući stalni postav.

Te godine muzej je imao osam djelatnika, a taj se broj do danas povećao za tri, što u 2015. godini iznosi jedanaest djelatnika.

Između 1995. i 2000. muzej je posjedovao jedno računalo kojim se koristio ravnatelj, dok je nakon 2002. godine, sukladno Programu informatizacije koji je osmislio djelatnik muzeja Renato Vukić, obavljena rekonfiguracija postojeće mreže kao i njezino proširenje u cilju povećanja broja korisničkih radnih mjesta. Stečeni su uvjeti za nesmetanu digitalizaciju zbirki i kreiranje odgovarajućih tekstualnih i slikovnih baza podataka te je već u prvoj godini zamjetan broj predmeta iz fundusa digitalno obrađen. Isto tako, omogućena je i izrada sigurnosnih kopija postojećih baza na optičke medije velikog kapaciteta te instalacija specijalizirane demo aplikacije M++ za obradu muzejske građe, a u suradnji s autorom i njezina prilagodba specifičnim potrebama muzeja. **Tiflološki muzej prvi je muzej u Republici Hrvatskoj koji je započeo s korištenjem M++ aplikacije i proveo edukaciju stručnih djelatnika za služenje aplikacijom.**

Zbog neispravnosti električnih instalacija te dotrajalosti prozora u prostoru muzeja, što je ugrožavalo sigurnost posjetitelja, izložbeni prostor muzeja bio je zatvoren gotovo tri godine. Problem elektroinstalacija

Suradnja s Muzejom suvremene umjetnosti, prilagodba prostora osobama s invaliditetom, 2008. (foto D.Š.)

Razvoj pisma za slijepce, cjelina postava, 2008. (foto D.Š.)

saniran je tijekom 2003. Muzej je sklopio ugovor o obavljanju zamjene prozora u muzeju, prema kojemu su radovi trebali započeti u studenome 2003. te iste godine biti i dovršeni, no zbog kašnjenja izvođača radovi su dovršeni tek sredinom 2004., nakon čega je izložbeni prostor ponovno otvoren za javnost.

U 2003., Europskoj godini osoba s invaliditetom, otvorili smo retrospektivnu izložbu radova Ivana Ferlana, jednog od najplodonosnijih slijepih kipara, koji je muzeju darovao preko 150 svojih radova. Kako je izložbeni prostor muzeja u to vrijeme bio zatvoren, izložba skulptura *Protiv vjetra*, u drvu i terakoti, iz ciklusa izložbi *Taktilne galerije*, bila je postavljena u atriju Muzeja Mimara u Zagrebu, a uz nju je tiskan i **prvi katalog izložbe u Hrvatskoj prilagođen slijepim i slabovidnim osobama**, na brajici i uvećanom tisku s reljefnim crtežima izloženih skulptura.³⁰

Godine 2003. započele su pripreme za novi stalni postav koji je otvoren 2008. godine. Najprije je osmišljena **Muzeološka koncepcija, a potom i Koncepcija stalnog postava, kojih je autorica Željka Sušić**, diplomirana defektologinja i tada kustosica i viša muzejska pedagoginja u Tiflološkom muzeju. Koncepcija se temelji na izmijenjenju i dopunjenu diplomskom radu Ž. Sušić na Odsjeku za muzeologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, kojega je mentor bio prof. Ivo Maroević. Stručni djelatnici muzeja dali su svoje primjedbe i prijedloge koji su potom bili uvršteni u koncepciju. Koncepcije su dobile dvije pozitivne recenzije Žarke Vujić, profesorice na Katedri za muzeologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, i Željke Kolveshi, muzejske savjetnice, a Hrvatsko muzejsko vijeće pozitivno ih je ocijenilo na sjednici održanoj 14. veljače 2005.

³⁰ Ribičić-Županić, A., ur., (2003) *Katalog izložbe „Protiv vjetra Skulpture Ivana Ferlana“*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Radionica Muzej i mogućnosti prilagodbe, 2008. (foto D.Š.)

Ivan Ferlan, slijepi kipar (foto D.Š.)

Osobe oštećena vida, posjetitelji muzeja (foto D.Š.)

Autorski tim Tiflološkog muzeja, Željka Sušić, Davor Šiftar i Morana Vouk, nagrađen je godišnjom nagradom Hrvatkog muzejskog društva za 2005. godinu za izložbeni projekt *Dodir antike*, koji je ostvaren u suradnji s pariškim muzejom Louvre. Ovo je bio pionirski pokušaj potpune prilagodbe jedne izložbe osobama oštećena vida.

Tijekom 2006. godine Klinički bolnički centar Rebro darovao je Tiflološkom muzeju oftalmološko-optičke uređaje i pomagala za dijagnostiku s kraja 19. i početka 20. stoljeća. Oni su bili dio inventara Očne klinike od osnutka Kraljevske sveučilišne oftalmološke klinike u Zagrebu 1923. godine. Godine 2002. „sve je započelo pitanjem kako obogatiti Zbirku predmeta Tiflološkog muzeja. Muzej je do tada u svom fundusu čuvao uglavnom građu s područja odgoja, obrazovanja, rehabilitacije i svakodnevnog života osoba oštećena vida. Promišljajući o politici sabiranja Zbirke, nametnulo se jedno nepokriveno područje vezano uz oštećenje vida, a to je pitanje dijagnostike i liječenja. Terensko istraživanje dovelo nas je do Kliničkog bolničkog centra Rebro u Zagrebu koji je u to vrijeme u svojim odlagalištima pohranio dijagnostičke uređaje, instrumente i pomagala koji iz različitih razloga nisu bili više u uporabi. Tek nekoliko mjeseci poslije pozvani smo na dogovor oko zbrinjavanja vrlo vrijedne zbirke oftalmoloških uređaja, koja je zaslugom prof. Vjekoslava Dorna i prof. Vladimira Dugačkog bila sklonjena u podrumске prostorije bolnice u kojoj je već započela velika adaptacija koja će trajati godinama. Entuzijazam i briga koju su za očuvanje spomenute zbirke pokazali oftalmolozi – profesori Dorn i Dugački bili su veliki. Kako bismo zaštitili zbirku od propadanja, smještenu u tada neadekvatan prostor, dogovorili smo njen privremeni smještaj u pohranu Tiflološkog muzeja. Predmeti su tako godinama stajali u muzeju, no da bi zaštita i očuvanje bili potpuni, trebalo je nad njima izvršiti različite zahvate u pogledu njihove konzervacije i restauracije, koje je bilo nemoguće poduzeti iz perspektive muzeja koji tada nije bio u vlasništvu zbirke. Stoga su uslijedili pregovori s Kliničkim bolničkim centrom Rebro oko darovanja zbirke muzeju u čemu je veliku ulogu odigrao ponovno prof. Dorn, tada već u mirovini. Na zahtjev Tiflološkog muzeja, 2006. godine predmeti su potpisom tadašnjeg predstojnika Klinike za očne bolesti Kliničkog bolničkog centra medicinskog fakulteta

u Zagrebu darovani muzeju.”³¹ Iste godine muzej je osnovao Oftalmološku zbirku te se započelo s inventarizacijom, katalogizacijom i obradom novopridošle građe uz znatnu stručnu pomoć prof. Dorna. Istovremeno se započelo i s restauracijom predmeta. Na kraju, učinili smo dobro djelo sačuvavši staru zbirku oftalmoloških predmeta za buduće naraštaje, a ideju oko prezentacije jedne ordinacije s početka 20. stoljeća proveli smo u djelo ostvarivši izložbu na kojoj bi nam, s obzirom na sadržaj ove muzejske zbirke, mogli pozavidjeti i mnogi europski i svjetski muzeji.

Adaptacija muzeja i najnoviji stalni postav

Projekt uređenja i adaptacije muzeja u cijelosti je bio financiran sredstvima Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Scenarij stalnog postava autorski su oblikovali svi stručni djelatnici koji su tada bili zaposleni u muzeju, dok je voditeljica projekta uređenja i adaptacije četvrtog stalnog postava bila ravnateljica muzeja Željka Bosnar Salihagić. Projekt i oblikovanje interijera i postava autorsko je djelo Željka Kovačića, iznimno angažiranog arhitekta na području kulture u Hrvatskoj. Radovi su započeli sredinom rujna 2006. g.

Budući stalni postav trebalo je primjereno promovirati kako bi se otvorenjem za javnost odmah postignuli što bolji rezultati. Tako je već 2006. muzej kao partner na projektu *Art for All*, u organizaciji Europskih komunikacija i financiran sredstvima EU-a, na prvoj konferenciji održanoj u *Bundesblindenerziehungsinstitut* u Beču predstavio novi postav te nove

³¹ Bosnar Salihagić, Ž. (2011) DOCUMENTA OPHTHALMOLOGICA. U: DOCUMENTA OPHTHALMOLOGICA ... priče iz očne ordinacije. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 4.

Izložba 200 godina Louisa Braillea, 2009. (foto D.Š.)

Suci Europskog muzejskog foruma, ocjenjuju TM, kandidata za nagradu EMYA, Europski muzej godine 2010., 2009. (foto D.Š.)

Dodjela 3. nagrade za najbolju prezentaciju, EMYA, Finska, 2010.

Predstavljanje TM u sklopu EMYA, Tampere, Finska, 2010.

smjernice u radu i razvoju muzeja. Predstavljanje je nastavljeno na III. Balkanskoj konferenciji *Tranzicija specijalne edukacije i rehabilitacije – nove mogućnosti* Europskog savjeta edukacije osoba oštećena vida (ICEVI) u Beogradu te na Međunarodnom znanstvenom i stručnom skupu *Rehabilitacija – stanje i perspektive* u Rijeci. Te su godine stručni djelatnici muzeja s ciljem stručnog usavršavanja posjetili, razgledali te donijeli nova iskustva iz *Museo tatile Anteros*, koji djeluje u sklopu *Istituto Francesco Cavazza* za osobe oštećena vida u Bologni, te *Museo Tatille Statale Omero* u Anconi. Ostvario se i prvi iskorak Tiflološkog muzeja kao savjetnika u prilagodbi drugog muzeja za osobe s invaliditetom, vezano uz radove za interpolacije unutar postava Entomološkog odjela Gradskog muzeja Varaždin. Promidžba se nastavlja i 2007. godine, kada muzej predstavlja buduću postav na 2. konferenciji *Art for all* u Marburgu u Njemačkoj. Tada u sklopu konferencije sudjeluje s još trima izlagačima – Taktilnom galerijom muzeja Louvre, Taktilnim muzejom za slijepe iz Atene i muzejom Valentin Haüy iz Pariza – u Universitätsmuseum u Marburgu na izložbi na kojoj su bile predstavljene različite mogućnosti i strategija približavanja umjetničkih djela te prilagodba muzejskih prostora slijepim i slabovidnim osobama. Potom je uslijedilo sudjelovanje na međunarodnoj konferenciji o umjetnosti, muzejima i oštećenju vida *In Touch with Art* u Londonu.

Novi stalni postav, četvrti od osnutka muzeja, otvoren je za javnost 24. 1. 2008. godine. Prilagođen je osobama s invaliditetom (brajica, uvećani tisak, taktilne trake, filmovi s podnapisima za osobe oštećena sluha, toaleti prilagođeni osobama s invaliditetom, publikacije prilagođene slijepim osobama...). Zamišljen je kao interaktivan prostor u kojemu se posjetitelju nudi aktivno sudjelovanje te mogućnost vizualnog, auditivnog i taktilnog doživljaja. Adaptacijom prostora otvoreni su novi oblici komunikacije s publikom, obogaćen dijalog s osobama oštećena vida i društvenom zajednicom u cjelini. Stvoren je društveno aktivan i za zajednicu važan muzej, u kojem je svaki posjetitelj jednako vrijedan, muzej za sve, bez obzira na različitosti među ljudima. Novi postav i sakupljačka djelatnost muzeja ograničeni su na područje oštećenja vida, tj. na populaciju slijepih i slabovidnih osoba.

Pojedine teme u stalnom postavu predstavljene su kroz 6 tematskih cjelina:

Tamna soba

Namijenjena je videćim posjetiteljima, pri čemu se potpunim isključenjem svjetla simulira sljepoća. Posjetitelji imaju mogućnost auditivnog i taktilnog razlikovanja kroz više jednostavnih zadataka. Ova se cjelina s vremenom nadopunjavala te postala multisenzorna soba u kojoj posjetitelj može aktivirati sva preostala osjetila osim vida.

Razvoj institucionalne brige za slijepe u Hrvatskoj

Predstavljene su povijesne okolnosti prilikom osnivanja i početka rada Zemaljskog zavoda za odgoj slijepe djece u Zagrebu krajem 19. st.

Svakodnevni život u Zemaljskom zavodu za odgoj slijepe djece

Tema je predstavljena putem filmske rekonstrukcije u trajanju od dvanaest minuta, a oslikava jedan dan u Zavodu krajem 19. st. U filmu se kao naturščici pojavljuju učenici osnovne škole Centra za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“, sljednika nekadašnjega Zemaljskog zavoda za odgoj slijepe djece.

Razvoj pisma za slijepe

Tema je predstavljena kronološki, od Inka pa do pedesetih godina 20. stoljeća s naglaskom na 18., 19. i prvoj polovici 20. st. Predstavljena su najznačajnija razdoblja u procesu opismenjavanja slijepih osoba te različiti pokušaji stvaranja pisma za slijepe do Brailleovog pisma.

Ukorak s vremenom

Unutar ove cjeline prikazane su različite govorne i taktilne prilagodbe računalne tehnologije za slijepe, govorni računalni program, čitač ekrana za samostalnu upotrebu računala i elektronska bilježnica s ciljem upoznavanja šire društvene zajednice s mogućnošću upotrebe računala u svrhu kvalitetnijeg školovanja te potpunije inkluzije slijepih osoba.

Likovni radovi slijepih osoba

Likovno stvaralaštvo slijepih predstavljeno je kroz radove troje slijepih autora: Ivana Ferlana, Remzije Đumišića i gluhoslijepe Sanje Fališevac. Uz skulpture posjetitelji mogu vidjeti kratke dokumentarne filmove koji prikazuju proces rada troje autora.

Po otvorenju postava, u ožujku 2008. g., započeli smo s upoznavanjem muzejske stručne zajednice u Hrvatskoj s pozitivnom praksom i konkretnim oblicima prilagođavanja muzeja za osobe s invaliditetom. Sophie Weaver, i sama osoba s invaliditetom te značajnim iskustvom na projektima prilagodbe u Engleskoj, pozvana je kako bi održala radionice za muzejske stručnjake *Muzej i mogućnosti prilagodbe*. Ova se praksa zadržala do danas kada predavanja i radionice, u cilju senzibilizacije javnosti u vezi s problemima osoba s invaliditetom, prilagodbom muzeja te komunikacijom s tom populacijom, održavaju stručni djelatnici muzeja. Iste je godine predstavljen novi postav kao i fundus muzeja kolegama iz Slovenskog školskog muzeja iz Ljubljane. Sljedeće smo godine predstavili novi postav i važnost institucija kulturne baštine kao korektiva u uvažavanju različitosti na 5. Međunarodnom simpoziju o komplementarnim suportivnim terapijama u Lovranu, potom na 7. Europskoj konferenciji *International Council for Education of People with Visual Impairment (ICEVI)* u Dublinu te na konferenciji *The Best in Heritage* u Dubrovniku. Uslijedilo je predstavljanje muzeja u Sjedinjenim Američkim Državama na konferenciji *Art Beyond Sight* u muzeju Metropolitan u New Yorku kao i studijski posjet *Perkins School for the Blind*, kulturnom zavodu i školi za osobe oštećena vida u Bostonu koju je pohađala i iznimno popularna gluhoslijepa Helen Keller.

Promjene u djelatnosti

„Globalne promjene zahvatile su i muzej koji prestaje biti hram i postaje forum, mjesto učenja, predavanja, diskusija, interaktivno mjesto na kojem se nude različiti sadržaji dostupni istraživanju - aktivnom sudjelovanju.”³² Odgojno-obrazovne ustanove više nisu jedina mjesta na kojima se ljudi obrazuju i na kojima su im dostupni sadržaji za učenje. U godinama koje prethode, na inicijativu European Blind Union, a uz podršku Europske unije, pokrenuto je nekoliko akcija koje su se bavile pitanjima prilagodbe i dostupnosti kulture i umjetnosti osobama oštećena vida.

Od otvorenja novog postava napravljen je iskorak u neka područja vezana uz aktualnu socijalnu problematiku i socijalno osjetljive skupine, a protiv socijalne isključenosti. Na 1. kongresu muzealaca Hrvatske otvorili smo temu *Specifičnosti posjetitelja treće životne dobi*, a 2009. British Council financijski je podržao studijsko putovanje dviju stručnih djelatnica muzeja u London i okolice kako bi se stručno usavršile na

³² Dostupno na: <http://tifloloskimuzej.hr/news.aspx?idNews=56&Page=110>, 11.9.2015.

Izložba *Oblik lika* - Iva Perović, 2012. (foto D.Š.)

području pristupačnosti i prilagodbe za osobe s invaliditetom, ali i za osobe treće životne dobi, tijekom kojeg je posjećeno petnaestak ustanova i nevladinih organizacija na području kulture i osoba s invaliditetom. Počeli smo se baviti i temama koje su obuhvaćale probleme i rehabilitaciju osoba s posttraumatskim stresnim poremećajem te probleme sportskih nereda i psihologije navijača na stadionima, predstavivši metodu kojom se provodi terapija na području medicine, edukacije i specijalne edukacije i dr.

Muzej je tih godina intenzivnom promidžbom i sudjelovanjem na stručnim muzeološkim i edukacijsko-rehabilitacijskim skupovima postao prepoznatljiv u Europi i šire. Tako je **2010. između tridesetak europskih muzeja bio nominiran za Europski muzej godine, European Museum of the Year (EMYA)**, a za prezentaciju u Tampereu u Finskoj dobio je treću nagradu muzejskih stručnjaka, više od 160 sudionika skupa iz 22 europske zemlje. Postao je respektabilan u muzejskoj zajednici kao i na području bavljenja osoba s invaliditetom.

Tema generalne ICOM-ove konferencije u Šangaju u Kini 2010. godine bila je *Muzej za društveni sklad*, koja se savršeno poklapa s misijom i djelovanjem Tiflološkog muzeja te je u okviru sesije Odbora ICEE muzej izlagao te održao radionicu *Ponos i predrasude* o premošćivanju jaza između osoba s invaliditetom i osoba bez invaliditeta.

Muzej od 2008. godine aktivno sudjeluje u programu Noći muzeja u Hrvatskoj te ostvaruje zapažene rezultate, a godine 2011. ideju o dostupnosti i prilagodbi kulturnih sadržaja osobama s invaliditetom **podržao je svojim posjetom muzeju i tadašnji predsjednik Republike Hrvatske Ivo Josipović**, odabravši za posjet jedan mali muzej posebnog poslanja čiji je stalni postav obišao vođen stručnim osobljem. Tijekom večeri pridružili su se i ministar kulture te ostali uvaženi predstavnici Ministarstva kulture i Grada Zagreba. Iste

godine muzej je posjetila Julia Cassim, viša znanstvenica *Centra Helen Hamlyn pri Royal College of Art* u Londonu koja „dugi niz godina širom svijeta organizira i vodi radionice pod nazivom *Design Challenge*, koje kroz suradnju profesionalnih dizajnera i osoba s invaliditetom rezultiraju inovativnim rješenjima svakodnevnih proizvoda, komunikacija i usluga, a bila je posebno zainteresirana za prilagodbu i primjere inkluzivnog dizajna našeg muzeja za sve kategorije posjetitelja.”³³

U 2011. godini otvorena je izložba *99 nije 100*, izložba radova dvojice branitelja Domovinskog rata. Ova je izložba osobito značajna jer joj je prethodio niz kiparskih radionica s osobama koje imaju poteškoća s uključivanjem u društveni život zajednice, osoba s PTSP-om. „Posebnost ove izložbe je u činjenici da su neki od polaznika radionica nastavili s likovnim radom te su, u skromnim priručnim vlastitim ateljeima, baveći se likovnim radom pronašli način koji im pomaže da se nose sa svojim specifičnim problemima.”³⁴

Tiflološki muzej danas ima sedam zbirki s više od 6000 muzejskih predmeta. U Muzeju radi 11 zaposlenika od kojih je sedmero u stručnim muzejskim zvanjima. Cjelokupna djelatnost muzeja odvija se u prostoru ukupne površine 632 m², a izložbeni program u otprilike 50 % sveukupnog prostora.

Muzej je s pet zaposlenih edukacijskih rehabilitatora (defektologa) posebno socijalno osviještena ustanova. Stručni se djelatnici prema zaduženjima kontinuirano dodatno obrazuju u različitim područjima edukacijske rehabilitacije: oštećenju vida, sluha, tjelesne invalidnosti, intelektualnih teškoća te na različitim područjima prilagodbe muzejskih programa osobama s invaliditetom – orijentacije i mobiliteta (peripatologija), taktilne grafike, verbalnih opisa, prilagodbe internetske stranice i dr.

Muzej se bavi detekcijom različitih problema u društvu te njihovom stručnom analizom i prevencijom iako je i dalje, kad je riječ o sakupljačkoj aktivnosti i stalnom postavu isključivo, naglasak na području oštećenja vida.

³³ Dostupno na: <http://tifloloskimuzej.hr/news.aspx?idNews=157&Page=76>, 25.9.2015.

³⁴ Dostupno na: <http://tifloloskimuzej.hr/news.aspx?idNews=180&Page=67>, 3.10.2015.

Dulje se vrijeme razmišlja i o promjeni imena muzeja, od tiflološkog (typhlos – slijepa osoba), sada već pomalo neprimjerenog, a oduvijek teško zapamtljivog i široj publici nerazumljivog, prema Muzeju za sve, Muzeju različitosti, jednakosti, humanosti, tolerancije, ljudskih prava... Odabir imena vrlo je značajan za prepoznatljivost muzeja: ime mora biti marketinški snažno, široj publici pristupačno, jasno i dopadljivo. Promjena u nazivu muzeja ovisi o nizu važnih čimbenika, od mišljenja stručnog i upravnog vijeća muzeja do stava osnivača Ministarstva kulture RH, a nije zanemarivo ni mišljenje muzejske publike. Promjena naziva svakako bi mogla unijeti zbrku; muzej ima određen položaj pa bi u prijelaznom razdoblju svakako trebalo upotrebljavati oba naziva, stari, pod kojim se muzej vodi, te novi, kao podnaslov (pr. Tiflološki muzej – Muzej za sve).

Muzej svake godine posebno organiziranim događanjima obilježava značajne međunarodne datume poput: Međunarodnog dana invalida, Međunarodnog dana bijelog štapa, Tjedna Helen Keller i sl., a obilježava i Noć muzeja, Međunarodni dan muzeja te druge manifestacije.

Sukladno Statutu³⁵, Tiflološki muzej obavlja sljedeće djelatnosti:

- Skupljanje, čuvanje i istraživanje civilizacijskih i kulturnih dobara te njihovu stručnu i znanstvenu obradu i sistematizaciju u zbirke, a osobito u odnosu na muzejski fondus vezan većim dijelom uz tiflološku problematiku, potom i sva ostala područja invaliditeta, kao i problematiku ustanova i udruga koje na tom polju djeluju.
- Trajno zaštićivanje muzejske građe, muzejske dokumentacije, njihovo neposredno i posredno predočavanje javnosti putem stalnih i povremenih izložaba.

³⁵ Statut Tiflološkog muzeja (2010), iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Noć muzeja, 2014. (foto D.Š.)

Nikoline, plesni studio, Noć muzeja, 2014. (foto D.Š.)

Dramski studio slijepih Novi život, Noć muzeja, 2014. (foto D.Š.)

- Objavljivanje podataka i spoznaja o muzejskoj građi i muzejskoj dokumentaciji putem stručnih, znanstvenih i drugih obavijesnih sredstava.
- Razmjena i izlaganje muzejske građe na stalnim i povremenim izložbama u zemlji i svijetu.
- Suradnja u obradi muzejske građe i tema vezanih uz nju s muzejskim i drugim srodnim ustanovama u zemlji i svijetu.
- Promicanje muzejske struke suradnjom s drugim institucijama – obrazovnim, znanstvenim, socijalnim i baštinskim ustanovama.
- Obavljanje poslova promidžbe muzeja izradom, prezentacijom i distribucijom replika i predmeta s motivima iz muzejskog fundusa i drugim prepoznatljivim sadržajima koji se odnose na djelatnost muzeja.
- Obavljanje nakladničke djelatnosti koja je tematski vezana uz problematiku koja se odnosi na područje koje pokriva muzej.
- Predočavanje muzejske građe vezano uz problematiku osoba s invaliditetom i drugih problema proizašlih iz cjelokupnih međuljudskih odnosa u društvu putem organiziranja stručnih skupova, tribina, tečajeva i drugih oblika stručnog usavršavanja.
- Istraživanje, predočavanje materijalnih i nematerijalnih svjedočanstava u odnosu na različite oblike društvenih odnosa, društvenih interakcija te proučavanje njihovog kulturološkog odraza.
- Organizacija izložaba i drugih događanja u muzeju u funkciji promidžbe djelatnosti kojom se muzej bavi.
- Promicanje dostupnosti i prilagodbe baštinskih ustanova kao i njihove građe osobama s invaliditetom.

Retrospektivnom izložbom *Mi nismo nevidljivi* 2013. godine obilježena je 60. obljetnica muzeja kojom je predstavljen povijesni pregled nastajanja, razvoja i rada muzeja kroz četiri stalna postava. Poruka

Kazalište Dlan, udruga gluhih osoba, Noć muzeja, 2014. (foto D.Š.)

Gluho-slijepi slikar Kristijan Bezuh, Noć muzeja, 2014. (foto D.Š.)

izložbe je "mi (ni)smo (ne)vidljivi", posjetite nas, nismo ovdje bez razloga. „Šira javnost još uvijek premalo zna o Muzeju koji već dugi niz godina ukazuje kakav bi trebao biti odnos pojedinca i zajednice prema osobama koje se u nekom segmentu razlikuju od drugih. Muzej nastoji upoznati društvenu zajednicu sa svijetom osoba s invaliditetom te na taj način poticati harmonične i tolerantne odnose među ljudima, uvažavajući individualnost svake osobe.“³⁶ „Likovni postav i komunikacija izložbe inspirirani su najvažnijom misijom Tiflološkog muzeja koja postoji od samih začetaka do danas - otkriti i osvjestiti predmete, činjenice i pojave koje postoje ali nisu (dovoljno) primijećene. Širokoj javnosti otkrivaju se „tajne“ života bez vida, slijepim osobama omogućuje se doživljaj ali i aktivno sudjelovanje u umjetničkoj djelatnosti, a suvremena aktivnost Muzeja proširuje se na osvješćivanje društva o problemima marginalizacije pojedinaca općenito te poticanje razumijevanja i ravnopravnosti.“³⁷ Za vrijeme trajanja izložbe, nadahnuti njezinom tematikom te referendumom o braku kao zajednici i pitanjem ZA ili PROTIV, pripremili smo program pod nazivom *Protiv predrasuda*, namijenjen osvještavanju problema LGBT zajednice u Hrvatskoj.

Muzej je u 2013. i 2014. kao pridruženi partner na međunarodnom projektu *Equal Access to Development Education for All (EADEA)*, financiranom sredstvima EU-a, uz ostale partnere na projektu – *Südwind - die Agentur für Süd-Nord Bildungs und öffentlichkeitsarbeit GmbH, Estonian Foundation for the Visually Impaired* i *ADRA Rwanda*, radio na podizanju razine osviještenosti o dostupnosti obrazovanja djece oštećena vida te na širenju znanja na području globalne edukacije. Voditelj projekta bila je ADRA Bugarska, međunarodna nevladina humanitarna organizacija. Projekt je omogućio distribuciju i prijenos znanja između sjevera i juga Europe te trećeg svijeta, dok su ciljane skupine bile pedagozi i učitelji koji se bave obrazovanjem djece oštećena vida, uprave škola za djecu s oštećenjem vida, roditelji djece kao i sama djeca oštećena vida. Glavne aktivnosti koje su se provodile tijekom projekta jesu predavanja i treninzi pedagoškog osoblja te priprema i razvoj pedagoškog materijala koji se upotrebljava u radu s ovom populacijom učenika. Tiflološki je muzej sudjelovao prezentacijom cjelokupnog rada te pokazao da su muzeji važan dio u edukaciji osoba oštećena kao i najšire zajednice. U sklopu projekta bugarski su pedagozi bili u stručnom posjetu Tiflološkom muzeju gdje su se, prema njihovu kazivanju, prvi put susreli s ustanovom koja kroz svoj rad pokazuje smjer kojim bi sve institucije trebale ići – prema razumijevanju, dostupnosti, jednakosti...

Muzej je 2014. godine prvi put u Hrvatskoj prilagodio konceptualnu umjetnost slijepim osobama na izložbi *Labirint višedimenzionalnog prostora* ugostivši svjetski priznatog i

³⁶ Dostupno na: <http://tifloloskimuzej.hr/news.aspx?idNews=260&Page=41>, 28.10.2015.

³⁷ Bencetić, S., (2014) Nevidljivo-vidljivo. U: Bosnar Salihagić, Ž., ur., *Katalog izložbe "Mi nismo nevidljivi"*, Tiflološki muzej, Zagreb, str. 16.

renomiranog slovenskog konceptualnog umjetnika Marka Pogačnika. Iste godine muzej je otvorio izložbu *Imam pravo* na kojoj je bilo moguće upoznati se sa životnim pričama i pravima osoba s intelektualnim poteškoćama. Posebnost izložbe jest što su svi izložbeni tekstovi, odabrani članci iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, obrađeni i preneseni u QR (Quick Response) Code, dvodimenzionalni grafički kod. Kako bi posjetitelji saznali što je u kodu točno zapisano, bilo je potrebno dekodirati izloženi pano uporabom pametnih telefona ili tableta. Ovo je prvi put da se u Hrvatskoj izložba postavila i predstavila kroz QR zapis.

Godine 2015., u sklopu projekta *Čitajte gledanje*, čiju smo realizaciju započeli u suradnji s *Institutom za istraživanje avangarde*, ostvarili smo samo jednu izložbu. Predstavili smo publici postkonceptualnog umjetnika, pjesnika, pisca i filozofa Vladu Marteka. **Ovo je prva izložba suvremene umjetnosti u Hrvatskoj koja je u cijelosti prilagođena osobama oštećena vida.** Martekov „svjesno infantilni“ umjetnički rukopis, njegov govor vida, prilagođen je populaciji osoba kojima nedostaje upravo vidna percepcija i to različitim tehnikama prilagodbe poput zvučnih opisa, filmske naracije, reljefnih otisaka i Brailleova pisma. Ovu smo umjetnost putem tekstova na legendama i zvučnim vodičima pokušali pojednostaviti, „prevesti“ široj populaciji radi približavanja teže shvatljive avangardne umjetnosti. Izloženi su radovi bili iz *Kolekcije Marinko Sudac*. U drugoj polovici iste godine, **Tiflološki muzej pomogao je u realizaciji prve izložbe suvremene umjetnosti prilagođene osobama oštećena vida u Bosni i Hercegovini**, u sklopu VI. Regionalnih muzejskih susreta na temu *Socijalna inkluzija i suvremeni muzej* održanih u Banja Luci. Iste godine muzej je na poziv Slovenskog etnografskog muzeja, koji je proveo EU-ov projekt *Dostupnost kulturne baštine socijalno osjetljivim skupinama*, sudjelovao izlaganjima na teme *Tiflološki muzej – primjer socijalne inkluzije* i *Rad sa socijalno isključenim skupinama – primjeri iz prakse*, na završnoj konferenciji projekta u Ljubljani.

Tiflološki muzej dobitnik je posebne nagrade Živa Award 2015 za najbolji slavenski muzej u kategoriji Posvećenost i otvorenost prema posjetiteljima. Dodjela nagrade održana je u Sankt Peterburgu u organizaciji Foruma slavenskih kultura i Ministarstva kulture Ruske federacije. Dodjelom nagrade međunarodna je muzejska zajednica prepoznala posebnost Tiflološkog muzeja, jedinog državnog muzeja na svijetu koji se u ovom opsegu bavi osobama s invaliditetom.

Prema *SWOT analizi poslovanja Tiflološkog muzeja*³⁸, koju su proveli stručni djelatnici muzeja, razvidno je da se radi o muzeju od nacionalnog značaja koji se bavi aktualnom problematikom, čije se zbirke odlikuju posebnosti, čiji je prostor prilagođen, a stručni kadar usko specijaliziran. Snaga muzeja jest i u novom, modernom i interaktivnom stalnom postavu, dostupnosti građe u depoima (poluotvoreni depo za javnost) te u timskom radu i dobrim međuljudskim odnosima. Slabosti su muzeja pak neadekvatan prostor za čuvanje muzejske građe, nedovoljno resursa za istraživački i terenski rad, a time i mali broj muzejskih predmeta, potom nedostatak popratnih uslužnih sadržaja za posjetitelje, nedovoljna povezanost s lokalnom zajednicom te činjenica što je muzej vikendom zatvoren. Jedna od prilika muzeja, koju

³⁸ Strateški plan Tiflološkog muzeja 2016-2018., iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

bi svakako trebalo iskoristiti u narednom razdoblju, jest potencijal da postane jedan od vodećih globalnih muzeja koji se bave problematikom socijalno isključenih osoba. Nadalje, tu je i specifičnost njegova poslanja, po čemu je jedan od rijetkih u svijetu. Muzej posjeduje prostor za organiziranje dodatnih muzejskih programa za posjetitelje koji nije dovoljno iskorišten. Trebao bi dalje razvijati infomatičke tehnologije (korištenje multimedijom na izložbama, virtualni način prezentiranja djelatnosti Muzeja, povećanje prisutnosti na društvenim mrežama), međunarodnu muzejsku razmjenu i suradnju, kao i razvijati programe koji će otvoriti mogućnost za korištenje sredstvima iz fondova EU-a. Neke su prijetnje muzeju što nije vlasnik prostora u kojem se nalazi, što se nalazi na drugom katu zgrade, a ne ide mu na ruku ni pojava ustanova sa sličnom problematikom, nedostatan iznos vlastitih prihoda te svi ostali problemi opće prirode u državi.

Ova je analiza napravljena upravo stoga kako bi se odredili ciljevi i smjer u kojem bi se muzej trebao kretati narednih godina, otklanjati slabosti i prijetnje muzeju te kontinuirano raditi za boljitak društva u cjelini. „Senzibilizacijom društva Muzej ističe svoju misiju – prema muzeju ljudskih prava, ZA uvažavanje različitosti, toleranciju, ljubav i PROTIV isključivosti, nerazumijevanja, predrasuda...“³⁹

(Željka Bosnar Salihagić)

³⁹ Dostupno na: <http://tifloloskimuzej.hr/news.aspx?idNews=261&Page=40>, 2.11.2015.

Detalji iz postava (foto R.V.)

Izjava o poslanju

“tiflološki“ – grč. typhlos (slijepa osoba)

Tiflološki muzej je javna ustanova Republike Hrvatske koja sakuplja, čuva, proučava, dokumentira i komunicira građu vezanu, uglavnom, uz osobe oštećena vida. Svojim djelovanjem nastoji upoznati društvenu zajednicu sa svijetom osoba s invaliditetom kao i osoba koje su dionici aktualne socijalne problematike u zajednici i šire, na čije probleme Muzej ukazuje i pokušava ih mijenjati. Iste se mogu aktivno uključiti u djelovanje Muzeja, a istodobno društvenoj zajednici omogućuje upoznavanje njihova života. Uvažavajući individualnost svake osobe, Muzej potiče skladne i tolerantne odnose među ljudima, kulturni i socijalni dijalog te zajedništvo. Muzej će, svojim djelovanjem, kao mogući korektivni mehanizam u društvu, poticati zajednicu da ispravi i promijeni moguće negativne predodžbe o ljudima. Svoje ciljeve ostvarit će komunicirajući s posjetiteljima i surađujući s muzejskim ustanovama, srodnim institucijama, udrugama, obrazovnim ustanovama - sa svima koji djeluju na području ljudskih prava u zemlji i u inozemstvu.

Vizija

Tiflološki muzej teži obogaćivanju kulturnog i socijalnog života zajednice unutar koje djeluje te razvoju vlastite izvrsnosti. S pet zaposlenih stručnjaka na području edukacijsko-rehabilitacijskih znanosti iznimno je socijalno osviještena ustanova, stoga širi područje svoga djelovanja na detekciju drugih problema u društvu te njihovu stručnu analizu i prevenciju, iako je i dalje naglasak na području oštećenja vida. Treba poraditi na promjeni imena Muzeja o kojoj se već duže vrijeme razmišlja, od tiflološkog (typhlos – slijepa osoba), sada već pomalo neprimjerenog, a oduvijek teško zapamtljivog i široj publici nerazumljivog, prema, primjerice, Muzeju za sve, Muzeju različitosti, jednakosti, humanosti, tolerancije... Muzej želi oživotvoriti svoje poslanje i zajednici se predstaviti kao živ, perceptivan, djelatan i komunikativan sustav koji prati promjene u društvu, a svojim djelovanjem, stručnošću, znanjem i potencijalima može i hoće odgovoriti na njegove potrebe.

2. Djelatnost muzeja

Za one
koji se
usude
vidjeti
v i š e
←

2.1. Muzejski fundus

2.1.1. ZBIRKA PREDMETA specijalne edukacije i rehabilitacije

Marburški pisaći stroj, ZP413, stroj za pisanje brajice (foto R.V.)

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske je 2013. godine, temeljem *Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*¹ i *Pravilnika o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara RH*², donijelo *Rješenje*³ kojim se utvrđuje da je *Zbirka predmeta specijalne edukacije i rehabilitacije* upisana u jedinstvenu Inventarnu knjigu muzejskih predmeta Tiflološkog muzeja te da ima svojstvo kulturnog dobra.

U spomenutom *Rješenju* navodi se kako zbirka broji 946 predmeta, a u njezinu se opisu navodi kako se „sastoji od različitih tiflotehničkih i drugih sredstava i pomagala za osobe s invaliditetom, s naglaskom na osobe oštećena vida, koja su korištena

u edukaciji, rehabilitaciji i svakodnevnom životu, kao što su: pomagala za pisanje i tiskanje reljefnim pismima, učila za osobe oštećena vida, predmeti koje su koristile ili koriste

¹ Narodne novine (2015) *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* [online]. Zagreb: Narodne novine d.d., 98/15. Dostupno na: <http://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> [12. listopada 2015.]

² Narodne novine (2011) *Pravilnik o obliku i načinu, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske* [online]. Zagreb: Narodne novine d.d., 89/11. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbe-ni/2011_07_89_1905.html [12. listopada 2015.]

³ *Rješenje* Ministarstva kulture Republike Hrvatske o svojstvu kulturnog dobra Muzejske građe Tiflološkog muzeja (2013), Klasa: UP-I⁶-612-08/09-06/0333, Urbroj: 532-04-01-04/11-13-5, iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

osobe oštećena vida, njihovi ručni radovi, različite igre prilagođene istoj populaciji i sl.“. Registraciji zbirke prethodila je digitalizacija za potrebe koje je prvi put obavljeno fotografiranje svih predmeta. Na taj način omogućena je potpuna identifikacija predmeta koje zbirka posjeduje.

Zbirka predmeta specijalne edukacije i rehabilitacije od svojih je početaka, osnutka Muzeja, mijenjala sadržaj i naziv, a ovim je aktom uređena. Godine 1955., u *Izveštaju o radu za godinu 1953-54.* u dijelu *Muzejske zbirke, arhiv i knjižnica* pod naslovom *Muzejske zbirke*, nabrajaju se kao zasebne zbirke: *Nastavna sredstva, Ručni rad, Igračke, Predmeti specijalno prilagođeni za slijepce, Fotografije i slike i Razno*. Uvidom u njihov sadržaj možemo pretpostaviti da se u spomenutim zbirka nalazi i dio predmeta koje je sakupio još Vinko Bek, a koji su i danas dio muzejskog fundusa. Da se radi o predmetima iz Bekove zbirke, potvrdila je u svojem kazivanju i Danica Tonković⁴.

Sa sigurnošću možemo jedino ustvrditi da su iz onog vremena danas u Zbirci predmeta specijalne edukacije i rehabilitacije matrice Bekove početnice. One su bile izložene na *Gospodarsko-šumarsko jubilarnoj izložbi u Zagrebu* 1891. godine u sklopu *Sljepačkog odjela*, a u katalogu te izložbe spominju se pod rednim brojem 86: „Ploče za tisak knjiga. (Za tisak hrv. početnice.)“⁵. Od navedenih ploča sačuvana je naslovnica i još tri lista početnice koje je 1889. godine osobno izradio Vinko Bek i njima umnažao početnicu za slijepu djecu. Da je riječ o matricama hrvatske početnice, govori podatak da je tekst u početnici istovjetan tekstu na matricama te da je pisan brajicom koju je Bek prilagodio hrvatskom jeziku u prvoj verziji iz 1889., od njih ukupno četiri, a tada je početnica i tiskana. Tome u prilog govori „prijevod“ naslovne stranice na današnju brajicu koji glasi:

*početnica'
složio
winko bek'
u bukewju 1889'*

Bek je na spomenutoj izložbi izložio i neke predmete koje danas pod istim nazivima nalazimo u ovoj zbirci. Da se radi o istim predmetima, ovdje ne možemo sa sigurnošću tvrditi jer ne postoji cjelovita i vjerodostojna dokumentacija o predmetima. Tome u prilog ide i saznanje da se Zavod za odgoj slijepice djece, u kojem su predmeti u to vrijeme

⁴ Prva predsjednica Predsjedničkog savjeta Tiflološkog muzeja iz 1954. godine.

⁵ Mršić, V. (1996) *105 godina Tiflološkog muzeja*, Zagreb: Tiflološki muzej, str. 60.

Kocka šesttočka, ZP832 pomagalo za učenje brajice (foto R.V.)

bili pohranjeni, nekoliko puta selio pri čemu se velikom dijelu građe izgubio svaki trag. Iz popisa predmeta koji nalazimo u prvom izvješću o radu Tiflološkog muzeja razvidno je da je riječ o istovrsnim, ali ne nužno istim predmetima poput Kleinovih aparata, tablice za Heboldovo pismo, tablica za Brailleovo pismo, reljefnih karata, računskih sprava i dr. Popis broji ukupno 46 komada nastavnih sredstava.

Prvi zapis u *Knjizi inventara*, koju bismo danas naslovili *Knjiga ulaska muzejskih predmeta*, bila je Tombola za slijepce, koju je darovao Zavod za odgoj slijepce djece 16. 2. 1953. godine, dakle neposredno prije službenog otvaranja muzeja.

Iako se u Izvješću za 1953. i '54. godinu navodi nekoliko muzejskih zbirki, u Izvješću za 1955.⁶ godinu spominje se samo jedna kojoj su one ranije navedene zbirke sada samo podzbirke: nastavna sredstva, ručni rad, primjerci tvorničkih proizvoda, predmeti za razonodu i predmeti specijalno prilagođeni za slijepce. U godini 1955. dodana je nova podzbirka tvorničkih proizvoda, podzbirke *Razno* više nema, dok je podzbirka *Igračke* promijenila naziv u *Predmeti za razonodu*. *Zbirka predmeta*, kao jedna zbirka, egzistira sve do 2003. godine.

Inventarna knjiga zbirke počela se voditi 7. listopada 1958. g. pod nazivom *Knjiga inventara – muzejski predmeti*, a prvi upisani predmet bio je Pisaći stroj adaptiran za slijepce „Remington“, koji je nabavljen još 1954. g.

Prema izvješću iz 1968. godine predmeti muzejskog fundusa prvi se put fotografiraju te se, osim u inventarnim knjigama muzejskih predmeta i kataloškim karticama, registriraju

Gusle, ZP21 (foto R.V.)

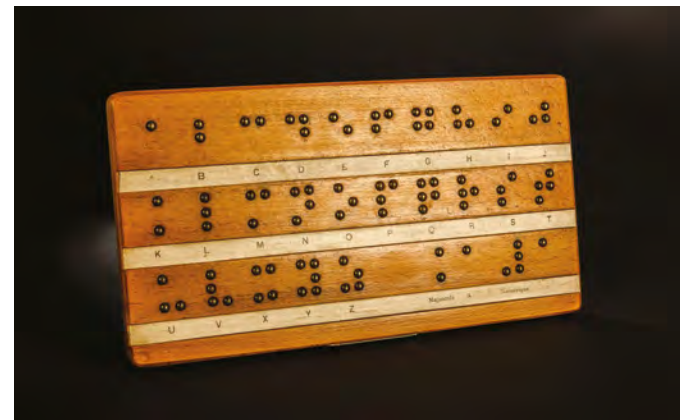

Tabla s abecedom, ZP168, pomagalo za učenje brajice (foto R.V.)

⁶ Rudomino, A., ur. (1955) *Muzejske zbirke*, arhiv i knjižnica. U: *Izvještaj o radu*. Zagreb: Tiflološki muzej SSJ, str. 30–31.

i u Fototeci. „ Na specijalno štampanim kataložnim karticama obrađene su fotografije prispjele tokom posljednjih osam godina...“⁷. Tijekom sljedeća tri desetljeća zbirka će, koja se sada zove *Zbirka predmeta*, rasti. Zadnji upis u ručno vođenu *Inventarnu knjigu muzejskih predmeta* obavljen je 2001. godine, pod inventarnim i rednim brojem 1508.

Postupni rast fundusa muzeja moguće je pratiti kroz godišnja izvješća o radu i upise u muzejsku dokumentaciju. Iz pisanih izvješća vidljivo je da je još od vremena osnutka muzeja *Zavod za odgoj slijepce djece u Zagrebu* „obilato pomagao muzej“, a i *Zavod za stručno osposobljavanje slijepih* u Radničkoj cesti u Zagrebu „dao je priličan broj predmeta (razne sprave za pisanje, Kleinov aparat, jastučići za geometrijsko crtanje, limove prve „početnice“ V. Beka i dr.)“. Iz tog vremena bilježimo još jednog značajnog darovatelja, *Zavod za slepo mladino u Ljubljani*, koji je muzeju poklonio „26 raznih predmeta, koje su izradili zavodski pitomci iz papira, slame, šibe, rogoza, lika, vune, pamuka, gline i t. d.“⁸ Godinama će kasnije sljednici ovih Zavoda darivati muzej i ustupati svoje predmete. U *Inventarnoj knjizi muzejskih predmeta* nailazimo na podatak o pristizanju značajnog broja predmeta iz *Doma slepih u Zemunu*, kao i podatak o otkupljivanju pomagala koja su korištena u nastavi slijepih, ali i predmeta koje su slijepi koristili u svakodnevnom životu, od mjernih instrumenata do pomagala u kućanstvu, a svi su označeni Brailleovim oznakama. Osobito je važno naglasiti da je 1963. g.⁹ u muzej iz ostavštine Vinka Beka u Bakarcu stigao Bekov pisaći stol koji je danas izložen unutar stalnog postava muzeja. Zbirka predmeta ili Predmetna zbirka¹⁰ obogaćena je u 1970. godini specijalnim nastavnim sredstvima i pomagalima iz Sovjetskog Saveza kao i nizom suvremenih pomagala za slijepce proizvedenih u zemljama zapada.

Od beogradskog *Zavoda Filip Višnjić* sedamdesetih godina 20. st. otkupljuju se različiti predmeti pa se *Zbirka predmeta* obogaćuje nastavnim pomagalima poput reljefnih karti. Tada se kupuju i predmeti iz *The Royal National Institute of Blind People* iz Londona, koji se upotrebljavaju u školovanju i u svakodnevnom životu slijepih. Zbirka je obogaćivana i osobnim donacijama, slijepih Franje Tonkovića ili Luje Lovrića, koji muzeju daruju predmete koje su i sami upotrebljavali. Zbirku su darivali i slijepi Jure Zec, borac Narodnooslobodilačke borbe, koji poklanja svoje osobne predmete, i slijepi sportaši poput Vladimira Mirkovića i Božidara Pečeka, koji obogaćuju zbirku darujući svoja sportska odličja. O uspjesima slijepih sportaša svjedoči i 30 pehara koje je muzeju 1987. godine darovalo *Sportsko društvo Sloga*. Posebno mjesto ima *Hrvatski savez slijepih* koji je upisan

⁷ Tiflološki muzej SSJ u 1968. godini (1969) *Socijalna misao*, godište XVI., br. 3-4, str. 163.

⁸ Tonković, D., ur. (1955) *Izvještaj o radu za godinu 1953-54*. Zagreb: Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije u Zagrebu, str. 17.

⁹ Tiflološki muzej SSJ u 1963. godini (1964), *Socijalna misao*, godište XI., br. 3-4, str. 126.

¹⁰ Tiflološki muzej SSJ u 1970. godini (1971), *Socijalna misao*, godište XVIII., br. 3, str. 229.

u muzejsku dokumentaciju kao značajan darovatelj, a za zbirku je priskrbio različite predmete koji su oslikavali školovanje, život, rad i zapošljavanje slijepih te i na taj način pomagao i podupirao Tiflološki muzej.

Donošenjem *Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi*¹¹ 2002. godine dotadašnja *Zbirka predmeta* dijeli se na 2 zbirke, *Zbirku predmeta* i *Zbirku likovnih radova*, te se zajedno s ostalim muzejskim zbirkama upisuje u jedinstvenu inventarnu knjigu, koja se vodi u računalnom programu M++ koji je izradila računalna tvrtka Link d.o.o.

Godine 2012., uz suglasnost Ministarstva kulture RH, muzej donosi odluku o daljnjoj podjeli *Zbirke predmeta* na 3 zbirke: *Zbirku predmeta specijalne edukacije i rehabilitacije*, *Zbirku tiskovina na reljefnim pismima* i *Donaciju Wagner*, a sve s ciljem kako bi „Zbirka bila prepoznatljivija i definiranija“ te radi preporučene promjene naziva zbirke, kako zbog raznorodnosti građe, tako i zbog lakšeg rukovanja i stručne obrade¹². Danas ova još uvijek raznorodna zbirka sadrži neke od najvrjednijih primjeraka nastavnih pomagala, učila i drugih predmeta koja su upotrebljavana u odgojno-obrazovnom radu, rehabilitaciji i svakodnevnom životu osoba oštećena vida.

Zbirka predmeta specijalne edukacije i rehabilitacije danas se, osim što čuva nasljeđe s područja tiflopedagogije, javnosti predstavlja kroz izložbenu djelatnost Tiflološkog muzeja, kako putem stalnog postava tako i putem povremenih izložbi Tiflološkog muzeja, uglavnom na teme: tiflološka knjiga, sport slijepih, pisati reljefno, Vinko Bek i Louis Braille.

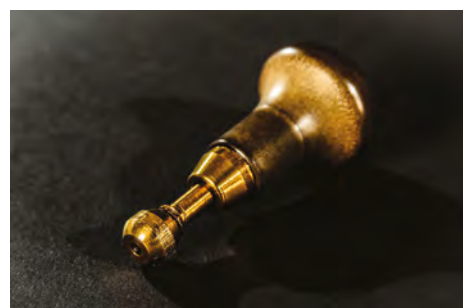
(Željka Bosnar Salihagić, Nina Sivec)

Pomagalo za komunikaciju gluho-slijepice, ZP3 (foto R.V.)

Džepni sat, ZP6 (foto R.V.)

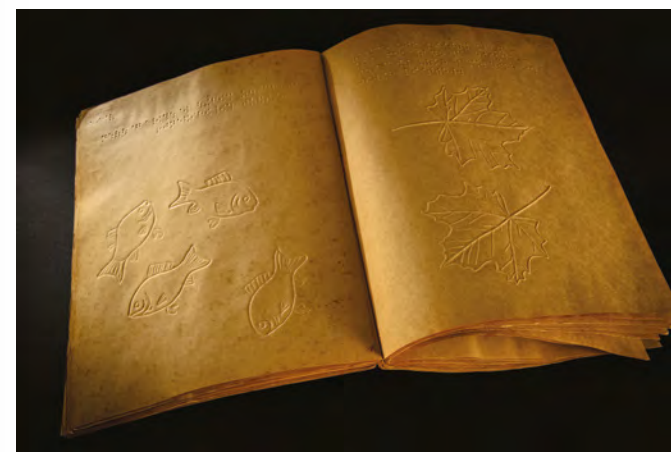

Šilo, ZP219, pomagalo za pisanje brajice (foto R.V.)

¹¹ Narodne novine (2002) *Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi* [online]. Zagreb: Narodne novine d.d., 108/02. Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/309509.html> [12. listopada 2015.]

¹² *Zapisnik 3. sjednice Upravnog vijeća TM održane dana 19. prosinca 2012. godine*, Ur. br. 34/13, iz pismohrane Tiflološkog muzeja, Ad.3.

2.1.2. ZBIRKA TISKOVINA na reljefnim pismima

Reljefni crteži i čitanje crteža u školama za slijepu djecu, udžbenik, M. I. Zemcova, Moskva, 1962., ZT5821 (foto R.V.)

Predmeti koji danas čine *Zbirku tiskovina na reljefnim pismima* do prosinca 2012. godine bili su dio *Zbirke predmeta* Tiflološkog muzeja, kada se formirala nova zbirka „zbog lakšeg rukovanja i stručne obrade“.¹

Zbirku čine 472 predmeta, tiskovine na Brailleovu, Kleinovu i na Moonovu pismu te na uvećanom crnom tisku. Ove predmete upotrebljavale su slijepice osobe tijekom školovanja, profesionalnog rada, ali i u svakodnevnom životu. To su uglavnom udžbenici, knjige,

¹ „...po napatku Ministarstva kulture, Tiflološki muzej trenutno radi na upisu Zbirke u Registar kulturnog dobra Republike Hrvatske. U tom procesu izvršene su višekratne konzultacije s Muzejskim dokumentacijskim centrom koji putem svoje osnovne djelatnosti-dokumentacijske, informacijske, muzeološke, savjetodavne, istraživačke i dr. sudjeluje u razvoju hrvatske i svjetske muzejske zajednice te promiče stručne standarde i unapređuje muzejsku struku. U tom smislu je ispred MDC-a, muzejska savjetnica Vladimira Pavić, koja je predsjednica Stručnog povjerenstva Ministarstva kulture za utvrđivanje svojstva kulturnog dobra za muzejske i galerijske zbirke, dala preporuku i mišljenje o potrebi izmjene i dopune Pravilnika o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada TM, prije svega zbog prijave Zbirke predmeta u navedeni Registar. Kako bi Zbirka bila prepoznatljivija i definiranija, preporuča se promjena naziva zbirke, kako zbog raznorodnosti građe, tako i zbog lakšeg rukovanja i stručne obrade. S navedenim preporukama suglasilo se i Stručno vijeće TM na sjednici održanoj 7. prosinca 2012. te je donijelo mišljenje o podjeli Zbirke predmeta na 3 zbirke: Zbirku predmeta specijalne edukacije i rehabilitacije, Zbirku tiskovina na reljefnim pismima i Donaciju Wagner.“, *Zapisnik 3. sjednice Upravnog vijeća Tiflološkog muzeja od 19. prosinca 2012.*, Ad.3.

priručnici i vježbenice za osnovnoškolsko, gimnazijsko, srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje pisani Brailleovim pismom koji su korišteni na našim prostorima od vremena Vinka Beka do danas. Osim toga, Zbirka sadrži i vrijedne prijepise udžbenika na Brailleovo pismo za potrebe pojedinih nastavnih predmeta u školskim ustanovama te razne brošure i časopise za slijepce osobe. Zbirka sadrži i sadržajno suvremenije publikacije na Brailleovom tisku, u skladu sa sveobuhvatnim trendom pristupačnosti, koje omogućavaju osobama oštećena vida aktivno sudjelovanje u životu i radu zajednice, a obuhvaćaju različite priručnike, brošure, kataloge i slično.

Zbirka tiskovina pisana na reljefnim pismima jedinstvena je jer pruža uvid u razvoj pismenosti slijepih osoba na Brailleovu i drugim pismima od vremena njihova nastanka do danas. Najznačajniji primjer u razvoju pismenosti slijepih na Brailleovu pismu na hrvatskom jeziku jest *Početnica za slijepce* Vinka Beka².

U prvim godinama rada muzeja u *Pravilniku muzeja* Savjet predsjedništva Tiflološkog muzeja „...primarnim zadatkom smatra sakupljanje materijala o slijepima i od slijepih...“³. Pribavljena građa detaljno se popisuje i razvrstava u postojeće zbirke. Sva tiskana građa pribavlja se isključivo za knjižnicu i kategorizira se u dvije skupine: *Knjige i časopisi na crnom tisku* i *Knjige i časopisi na pismima za slijepce*⁴. U muzeju postoje dvije knjige u koje su bilježene tiskovine na Brailleovom pismu. Iako datumi inventiranja nisu vidljivi, razvidno je prema rukopisu i nekim drugim pokazateljima da je riječ o knjigama koje potječu iz različitih razdoblja i koje se svojim sadržajem većim dijelom ne preklapaju. Moguće je zaključiti kako je druga knjiga nepotpun i nedosljedan prijepis prve knjige. Prva je knjiga *Inventar knjiga na Brailleu*, a druga nosi naslov *Knjiga prinova na Brailleovom pismu*.

Uvidom u spomenute knjige primjećujemo da je samo nekoliko primjeraka knjiga na Brailleovom tisku kasnije inventirano u Zbirku predmeta, odnosno u *Knjigu inventara muzejskih eksponata*. Jedan od njih je pod inventarnim, ujedno i rednim brojem 418 – *Bekova prva početnica*, pisana Kleinovim pismom. *Knjiga inventara muzejskih eksponata* bit će kasnije prepisana u *Inventarnu knjigu Zbirke predmeta* gdje pronalazimo evidentirane i druge, nove zapise tiskovina na reljefnim pismima.

² Početnica se nalazi u fondusu Tiflološkog muzeja pod inventarnim brojem P453, kao dar Zavoda za odgoj slijepice djece u Zagrebu, 1954. godine. „Njen autor, Vinko Bek tiskao ju je u Bukevju 1889. godine. Početnica, dimenzija 25 x 16 cm tiskana je Brailleovim pismom. Ima deset listova od kojih je sedam tiskano dvostrano. Korištena je za početnu obuku Brailleova pisma. U vrijeme njena nastanka Brailleovo pismo još nije u potpunosti prilagođeno hrvatskom jeziku pa je pisana drugom od četiri prilagodbe. Početnica obrađuje samo mala slova jer se velika slova na Brailleovom pismu uvode tek tridesetih godina dvadesetog stoljeća. Ukoričena je u platneni omot crveno-bordo boje u čijim uglovima su otisnuti jednaki reljefni ornamenti.“ Sivec, Nina. (2011). Prva Brailleova početnica na hrvatskom jeziku, *Informatica museologica*, Zagreb, 42 (1–4).

³ Ibid.

⁴ Ibid., str. 28–43.

Godine 2014. Tiflološki muzej donosi *Politiku upravljanja muzejskim zbirkama* u okviru koje je objavljena i politika sakupljanja za muzejske zbirke. U dijelu pod nazivom *Prijedlog sakupljanja* istaknuto je kako će se sakupljati: svi udžbenici koji predstavljaju prekretnicu u metodičkom radu opismenjavanja na Brailleovu pismu na hrvatskom jeziku, iznimno rijetki i značajni primjerci starih tiskovina pisanih svim pismima za slijepce, sa svih geografskih područja koja mogu biti značajna za naš sustav obrazovanja.

Zbirka tiskovina na reljefnim pismima upisana je i obrađena u računalnom programu M++ te je kao takva registrirana Rješenjem Ministarstva kulture Republike Hrvatske od 7. lipnja 2013. godine, stekavši svojstvo kulturnog dobra.

(Nina Sivec)

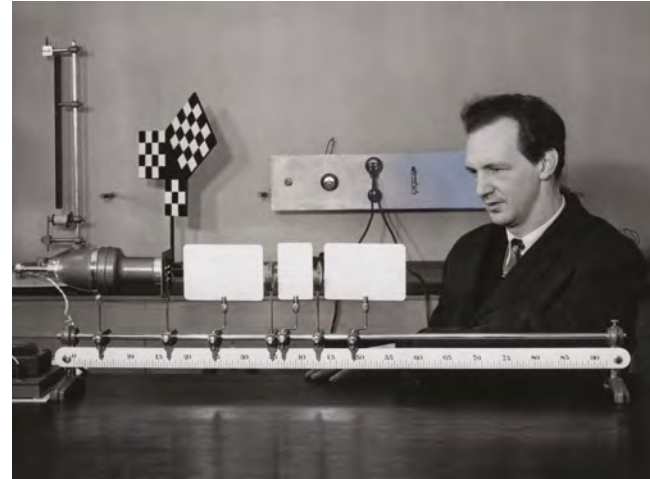
“Evandjelje po Mateju” tiskano Moonovim pismom, ZT1022 (foto R.V.)

2.1.3. DONACIJA WAGNER

Predmete zbirke Donacija Wagner muzeju je darovao Eugen Wagner, tvorac sačuvane kolekcije, koji je svojim zalaganjem i predanim radom unatoč gotovo potpunoj sljepoći ostavio u nasljeđe ovaj vrijedan segment svojih postignuća. Zbirka se sastoji od učila za matematiku i fiziku koja su plod njegova tridesetogodišnjeg pedagoškog i znanstveno-stvaralačkog rada kao slijepog prirodoslovca, inovatora, konstruktora i nastavnika fizike i matematike. Prikupljena učila izrađena su prema Wagnerovim nacrtima u tvornici *Učila*¹ u Zagrebu, u kojoj je od 1952. godine radio kao voditelj, a potom i savjetnik projektno-razvojnog odjela.

Povodom 30. obljetnice svojega stvaralaštva Eugen Wagner u suradnji s Tiflološkim muzejom 21. prosinca 1978. ostvario je izložbu *Nastavna aparatura za matematiku i fiziku* na kojoj je predstavio 93 predmeta, učila za nastavu fizike i matematike. Nakon izložbe autor je 1979. godine muzeju u trajno vlasništvo darovao 90 predmeta koji se pridružuju Zbirci predmeta. Zbog specifičnosti cjeline koju čine predmeti su 2010. godine izdvojeni iz spomenute zbirke te se formirala nova, zasebna zbirka – Donacija Wagner. Rješenjem Ministarstva kulture izdanim 2010. utvrđeno je da je Donacija Wagner, koja je upisana u jedinstvenu Inventarnu knjigu Tiflološkog muzeja, zaštićena kao spomenik kulture i upisana u Registar pokretnih spomenika kulture Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu. Nadalje, zbirka se zahvaljujući darovanju Wagnerove kćeri Ingrid Afrić 2014. godine popunila predmetima i bogatom dokumentacijom vezanom uz život i djelo Eugena Wagnera. Nakon više od četrdeset godina, 18. prosinca 2014., odabrani predmeti ponovno su predstavljeni publici edukativnom i interaktivnom izložbom *Želim znati!*. Izlaganju je prethodio višegodišnji konzervatorsko-restauratorski projekt na očuvanju i zaštiti cjelokupne zbirke i zajednički rad kustosa i konzervatora na njezinoj konačnoj

¹ Na inicijativu *Komiteta za škole i nauku* pri Vladi FNR Jugoslavije 1946. godine, Nakladni zavod u Zagrebu dobio je zadatak formirati radionicu za proizvodnju učila budući da u to vrijeme nije postojalo nijedno poduzeće koje je proizvodilo nastavna sredstva za potrebe škola. Do kraja te godine oformile su se četiri radionice sa 27 radnika, a velike potrebe za učilima dovele su do proširenja proizvodnje. Iduće godine, 1947., radionice koje su se nalazile na različitim lokacijama u Zagrebu smjestile su se u jednu ustanovu koja se odvaja od Nakladnog zavoda, čime je stvoreno samostalno poduzeće *Učila*. Nekoliko godina kasnije u *Učilima* je radilo više od 300 radnika koji su proizveli bogatu zbirku od preko 200 različitih učila. Kasnije tvornica TLOS. (Prosvjetni list, br. 82., god. VI., 1956., Sarajevo).

Eugen Wagner, izvodi pokus pomoću optičke klupe, oko 1958.

prezentaciji. Izložba je popraćena katalogom predmeta te bogatim edukativnim programom koji je ostvaren u suradnji s Hrvatskim matematičkim društvom. Cjelokupni projekt podržalo je Ministarstvo kulture RH, čime je osigurano da predmeti ostanu trajno sačuvani kao dio kulturne baštine i izvori znanja za buduće generacije.

Zbirka danas sadržava predmete koji tematski obuhvaćaju nekoliko skupina učila. Prvoj skupini pripadaju učila iz fizike za obradu i izučavanje zakonitosti na području optike svjetlosnih zraka, a drugu čine predmeti vezani uz izučavanje optike na zorni način, putem demonstracija. Sljedeću skupinu čine učila iz osnova kalorike i kalorimetrije, precizno izrađena i pedagoški oblikovana, te sustav funkcionalno povezanih učila za nastavu osnova mehanike i hidromehanike, a potom i elektrostatike i magnetizma. Vrijedan dio zbirke nastavna su sredstva iz matematike, nastala prema Wagnerovim nacrtima, koja su konstruirana tako da pružaju vizualnu obuku matematičkih izraza i pojmova, kao i taktilni doživljaj u svladavanju pojedinih poučaka. Zasebnu cjelinu čini bogata dokumentacija o životu i radu Eugena Wagnera.

Ova učila vjerodostojno simuliraju prirodne pojave u nastavi fizike i zakonitosti logičnog matematičkog mišljenja u nastavi matematike, koje su neophodne za potpunije razumijevanje nastavnih sadržaja. Unatoč suvremenoj informatičkoj tehnologiji, ova klasična trodimenzionalna učila nipošto nisu zastarjela jer prikazuju svezremenske prirodne zakone, a njihova je posebnost bila u tome da se s relativno malo sastavnih dijelova mogao izvesti veliki broj pokusa, čime se poboljšala kvaliteta prikaza nastavnih sadržaja. Tako je *Optička klupa* koju je Wagner konstruirao 1955. pružala veće mogućnosti za izvedbe pokusa u odnosu na slične modele izrađene u tadašnjim najpoznatijim svjetskim tvornicama učila.

Izložba Želim znati!, 2014. (foto R.V.)

Radionica Mala škola astronomije uz izložbu Želim znati!, 2015. (foto R.V.)

Wagnerov stvaralački i pedagoški rad na unapređenju učila u nastavi fizike i matematike vođen je idejom koja se temeljila na načelima potpune reprodukcije fizičkih fenomena u fizici i načelu doživljaja matematičkog poučka. Polazeći od toga da nastava prirodnih znanosti ne smije biti samo verbalna već treba započinjati od izvorišta fenomena, sačuvana trodimenzionalna učila u cijelosti simuliraju prirodnu pojavu tako da je kroz izvođenje pokusa najprije razlažu na nastavne elemente, a zatim prema prirodnom zakonu spajaju u cjelovit fenomen. Čitav proces odvija se pred učenicima kao kretanje, a zamišljeno je da učenici na nastavi mogu sami rastavljati i sastavljati učila te tako aktivno spoznati materiju i emotivno se angažirati. Wagner ovakvu metodu rada naziva laboratorijskom te je suprotstavlja po njemu klasičnoj metodi – *fizici kredom*.²

Uz pojedina učila autor je priredio metodičke priručnike kao pomoć za lakše i kvalitetnije izvođenje i analiziranje pokusa. U njima su temeljito prikazani pojedini pokusi obogaćeni shematskim prikazima i detaljnim opisima svakog pokusa s pripadajućim slikama i formulama.

Neka od učila Wagner je predstavio na izložbama izuma, inovacija i tehničkih unapređenja na kojima je za pojedina učila dobio najviša priznanja i nagrade. Tako je za *Model poučka o kutovima na paralelnim pravcima*, *Model Pitagorina poučka* i *Model za određivanje*

Model zbroja veličina unutarnjih i vanjskih kutova trokuta, ZW282 (foto D.Š.)

Model za određivanje opsega i površine kruga, ZW289 (foto D.Š.)

Model Pitagorina poučka, ZW284 (foto D.Š.)

² Šoda, L. (2014) Želim znati!. U: Bosnar Salihagić, Ž., Šoda, L., ur., Želim znati!: *Slijepi prirodoslovac Eugen Wagner (1924.-1983.) Učila u nastavi matematike i fizike*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 5-7.

opsega površine kruga 1974. godine nagrađen brončanom medaljom RAST - 74 na izložbi izuma i tehničkih unapređenja *Radničko stvaralaštvo – Rijeka*. Za uređaje *Univerzalni manometar*, *Aparat za određivanje specifične gustoće tekućina*, *Torusna libela* i *Matematička menzura* nagrađen je zlatnom plaketom *INOVA 78 Zagreb* i posebnim pismenim priznanjem s izložbe izuma, inovacija i tehničkih unapređenja *Radničko stvaralaštvo Rijeka 78*. Na izložbi *INOVA 79* u Osijeku za predmet *Fotometrijska optička klupa* dobiva zlatnu, a za *Demonstracijsku optičku klupu* srebrnu plaketu *INOVA 79*.

Slijepi prirodoslovac Eugen Wagner (1924. – 1983.)

*Ne tecite suze iz očiju slijepih
Ne šarajte obraze brazdama svojim
Život je prepun trenutaka lijepih
Stoga ne sijte gorčinu srcem mojim...*

(Eugen Wagner)

Slijepi prirodoslovac, inovator, konstruktor i nastavnik Eugen Wagner rodio se 15. kolovoza 1924. godine u Omišu, a umro je 1983. u Zagrebu. Kao mladić je sudjelovao u NOB-u i 1944. zbog teških ozljeda ostao gotovo potpuno slijep, no sve ga to nije slomilo ni pokolebalo pa je sam sebi obećao da će *onaj neugašeni ostatak vida utrošiti slijedeći poriv i uvjerenje borca za humane odnose među ljudima*.

Diplomirao je na Višoj pedagoškoj školi u Splitu na kojoj je 1947. postao asistent, a potom i nastavnik na Katedri za eksperimentalnu fiziku, a 1950. uveo je kolegij *Projektiranje fizičke aparature*. U prosincu 1952., usprkos sve slabijem vidu, prešao je u tvornicu laboratorijskog stakla i opreme *Učila* u Zagrebu, gdje se kao voditelj, a potom i savjetnik projektno-razvojnog odjela predano posvetio konstruktorskom i stvaralačkom radu do svojeg umirovljenja 1971.

Budući da mu je vid sve više slabio, dolaskom u Zagreb učlanio se u Savez slijepih Hrvatske i od kraja 1950-ih aktivno je surađivao s Tiflološkim muzejom. U namjeri da slijepoj djeci omogućiti potpuni doživljaj i razumijevanje matematičkih poučaka radio je na prilagodbi učila pomoću kojih učenici mogu skupnom nastavom svladati nastavni program za redovne škole. Na inicijativu ravnatelja Tiflološkog muzeja Mirka Prtile učila su 1975. prikazana u Zavodu za odgoj slijepice djece u Zagrebu, gdje je zaključeno da bi se ovakva nastavna sredstva mogla upotrebljavati u obuci slijepih. Krajem sedamdesetih Savez slijepih Hrvatske organizira *Komisiju za znanstveno istraživački rad* na čelu s Eugenom Wagnerom, kojoj je zadatak bio pripremanje nastavnih sredstava za slijepice učenike, te je započeto s pripremanjem za njihovu proizvodnju. Šest takvih potpuno prilagođenih modela iz područja planimetrije izloženo je na *INOVI 81* u okviru *Tifloplanimetrije E. W.:*

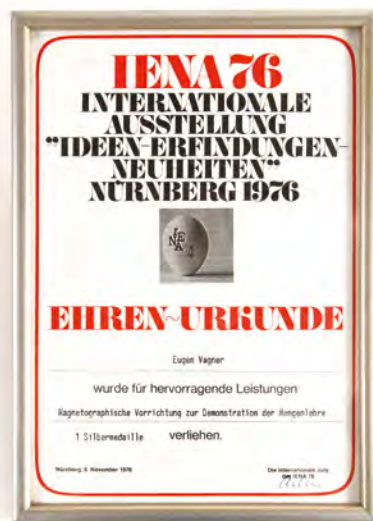
Kut centralnom rotacijom zrake – klasifikacija, mjerenje i kompozicija, Poučak o kutovima s usporednim i okomitim kracima, Poučak o kutovima trokuta – unutarnjim i vanjskim, Talesov poučak o središnjem i obodnom kutu kružnice, Poučci Pitagore i Euklida (o pravokutnom trokutu) i Arhimedovi poučci o opsegu i površini kruga. Za izložene predmete dobio je posebno priznanje za inovaciju u nastavi matematike za slijepu učenike.

Wagner je sudjelovao na više izložaba izumiteljstva u zemlji i inozemstvu, a na nekima od njih dodijeljena su mu i najviša priznanja. Na *Izložbi pronalazaka i tehničkih unapređenja INOVA YU 75* u Zagrebu Wagnerova dinamička aparatura za nastavu matematike *Osnove rotacijske stereometrije* nagrađena je zlatnom medaljom *INOVA YU 75*. S istim uređajem sudjelovao je na međunarodnoj izložbi izuma i tehničkih unapređenja *IENA75 – Nürnberg*, na kojoj je osvojio zlatnu medalju *IENA 75* i srebrni *Nürnberški tanjur*. Iste godine dodijeljena mu je nagrada *Ivan Filipović* kao jednom od najzaslužnijih prosvjetnih djelatnika. Krajem 1976. na izložbi *INOVA YU 76* u Zagrebu *Uređaj za nastavu skupova* nagrađen je srebrnom medaljom *INOVA YU 76* i srebrnom medaljom *IENA 76* u Nürnbergu. Tvornica TLOS u Zagrebu, u kojoj je autor razvio proizvodnju aparatura za nastavu, 1977. godine

nagradila ga je velikim zlatnikom *Nikole Tesle*. Povodom 35. godišnjice aktivne prisutnosti Eugena Wagnera u društvenoj i inovacijskoj djelatnosti na planu znanstvenog unapređivanja pedagoške teorije i prakse u Hrvatskoj, *Savez izumitelja i autora tehničkih unapređenja Hrvatske* organizirao je u sklopu *INOVA 80 Zagreb* retrospektivnu izložbu uređaja za nastavu matematike i fizike s kojima je autor sudjelovao na brojnim izložbama izumiteljstva u zemlji i inozemstvu.

Tiflološki muzej, između ostalog, ima zadaću očuvanja i promicanja predmeta i rada ljudi koji su na polju brige za slijepu i slabovidne učinili konkretne korake kako bi njihova integracija bila što lakša i potpunija. Eugen Wagner jedan je od tih ljudi.

(Lucija Šoda)

Međunarodna zlatna medalja IENA 75, ZW5992 (foto D.Š.)

2.1.4. OFTALMOLOŠKA ZBIRKA

Vođeni promišljanjem o širenju interesa na druga područja vezana uz oštećenje vida oformili smo novu Oftalmološku zbirku čiji su predmeti pristigli u fundus muzeja donacijama pravnih i privatnih osoba, a prikupljeni su sustavno u skladu s poslanjem muzeja i pisanim načelima sabiranja u koja su uvršteni i predmeti vezani uz dijagnostiku i liječenje očnih bolesti. Danas zbirka posjeduje oftalmološko-optičke uređaje, pomagala i instrumente koji predstavljaju reprezentativni uzorak predmeta vezanih uz oftalmologiju te prikazuju stupanj razvijenosti medicinske dijagnostike i liječenja bolesti oka tijekom povijesti na području Hrvatske.

Sabiranje predmeta

Aktivno oblikovanje zbirke ili sabiranje započelo je terenskim istraživanjima, korespondencijom i kontaktima sa zagrebačkim klinikama u nadi da se pronađe i sačuva stara rashodovana medicinska oprema. Put nas je doveo do Kliničkog bolničkog centra Zagreb i dvojice predanih oftalmologa, prof. Vjekoslava Dorna i primarijusa Vladimira Dugačkog, čijim je osobitim zalaganjem i trudom dio starog bolničkog inventara koji je zamijenjen novom, suvremenom opremom ostao sačuvan. Oba oftalmologa i sami su veliki dio svojega radnog vijeka proveli obavljajući nebrojene preglede pomoću opreme koja je do danas gotovo pala u zaborav. Riječ je o starim oftalmološko-optičkim uređajima i pomagala za dijagnostiku koji su osmišljeni krajem 19. i početkom 20. stoljeća, a većina ih je bila u uporabi u Očnoj klinici, Kraljevske sveučilišne oftalmološke klinike u Zagrebu od njezina osnutka 1923. godine. Klinika je tada bila smještena u preuređenoj zgradi gradske građanske škole, na uglu Gajeve i Marulićeve ulice (današnje Kovačićeve ulice). U kratko vrijeme od osnutka Klinika je kontinuirano napredovala, što se odrazilo u broju i vrsti radova zabilježenih u liječničkim vjesnicima i statistikama, a tehnička opremljenost u potpunosti je zadovoljavala tadašnje standarde. U ovim je prostorijama Očna klinika djelovala do 1946., kada je preseljena u Klinički bolnički centar Rebro zajedno sa spomenutim inventarom.

S vremenom su dijagnostičke uređaje i pomagala, koji su nekada upotrebljavani u svakodnevnoj dijagnostici, prevenciji i liječenju bolesti oka, potisnula nova dostignućima tehnike. Stoga je 1980-ih dio predmeta sklonjen iz ordinacija te je započeto njihovo seljenje po bolničkim prostorijama. Od prvotne ideje o osnivanju Muzeja klinike, koja, nažalost,

nije nikada zaživjela, uslijedile su godine u kojima je stari inventar ostao u potpunosti bez adekvatnog smještaja. Kako doista vrijedna kolekcija ne bi završila kao gradski glomazni otpad, uz veliko razumijevanje tajništva Medicinskog fakulteta te posredovanjem prof. Vjekoslava Dorna i primarijusa Vladimira Dugačkog dio predmeta preseljen je najprije u podrum, a zatim na tavan stare zgrade Dekanata Medicinskog fakulteta.

Godine 2002. započeta je obnova i proširenje Kliničkog bolničkog centra Rebro tijekom čega su porušeni i adaptirani postojeći objekti, u kojima su, među ostalim, bila i skladišta za pohranu otpisanog inventara. Nakon pregovora s Klinikom za očne bolesti Kliničkog bolničkog centra Zagreb, Tiflološki je muzej 31. prosinca 2002. preuzeo i pohranio 45 oftalmološko-optičkih uređaja za dijagnostiku. Većina uređaja djelo su poznatih svjetskih izumitelja i proizvođača na području optike i oftalmologije, kao što su Carl Zeiss, Richard Forster, Emile Javal i dr., koji su bili pioniri istraživačkog rada u industriji optičkih i oftalmoloških instrumenata postavivši temelje kvalitete istandarda.

Pristigli predmeti ostali su u pohrani do 2006., kada su aktom o darovanju postali trajno vlasništvo muzeja kao sastavni dio Zbirke predmeta. Zbog specifičnosti donacije i jedinstvene cjeline koju predstavljaju, predmeti su se s vremenom izdvojili iz navedene zbirke i formirala se nova Oftalmološka zbirka Tiflološkog muzeja. Rješenjem Ministarstva kulture izdanim 2009. utvrđeno je da je Oftalmološka zbirka (45 predmeta), koja je upisana u jedinstvenu Inventarnu knjigu Tiflološkog muzeja, zaštićena kao spomenik kulture i upisana u Registar pokretnih spomenika kulture Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu pod brojem 144, te da ima svojstvo kulturnog dobra u smislu Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

Operacijska dvorana s elektromagnetom, Očna klinika, oko 1930.

Tamna soba s aparatima za dijagnostiku, Očna klinika, oko 1930.

Nadalje, bliska suradnja s Prof. Vjekoslavom Dornom osigurala je 2010. novu donaciju predmeta Kliničkog bolničkog centra Zagreb te je ovoga puta poklonjeno 35 oftalmološko-optičkih uređaja i instrumenata s kraja 19. i početka 20. stoljeća. Godine 2011. ista je institucija darovala 8 novih uređaja za dijagnostiku, koji su rashodovani i zamijenjeni suvremenijom tehnologijom. Većina pristiglih uređaja proizvedena je sredinom 20. stoljeća i još uvijek je u funkciji.

Sama realizacija predstavljanja Oftalmološke zbirke javnosti potaknula je i druge donatore da odluče svoje privatne zbirke pokloniti muzeju i na taj im način osigurati primjerenu brigu, dokumentaciju i opstanak. Dubravka Pavišić-Strache, kći našeg uglednog oftalmologa akademika Zvonimira Pavišića, muzeju je 29. veljače 2012. donirala 40 predmeta iz privatne kolekcije. Većina predmeta upotrebljavana je u privatnoj oftalmološkoj ordinaciji akademika Pavišića, spec. oftalmologije, redovitog profesora i dugogodišnjeg predstojnika Klinike za očne bolesti u Zagrebu. Dio kolekcije čine stari primjerci iz oftalmološke prakse s kraja 19. stoljeća, kao što su Mortonov oftalmoskop s drškom od slonovače, svjetiljka za skijaskopiju i oftalmoskopiju (sa svijećom), stare sunčane naočale ili naočale s dioprijom i dr.

U svibnju 2012. gospođa Marija Šercer darovala je 87 predmeta, oftalmološko-optičke uređaje, pomagala i instrumente iz ostavštine prim. dr. Ive Šercera, voditelja očnog odjela Gradske bolnice u Subotici. Predmeti su upotrebljavani u privatnoj praksi primarijusa Šercera.

Čuvanje i zaštita

Dugogodišnja praksa tijekom koje su predmeti svakodnevno bili izloženi raznim ugrozama kao što su fizička sila, vlaga, temperatura, zagađenost zraka, razna osvjtljenja, ultraljubičasta zračenja i dr. te neprimjereni uvjeti pohranjivanja i zaštite u kojima su se tijekom narednih godina stari uređaji nalazili doveli su do brojnih površinskih i dubinskih oštećenja. Kako su uređaji većinom izrađeni od metala ili drveta s optičkim dijelovima od stakla, a nekima je za pravilno funkcioniranje potrebna i električna energija, već pokrenuti proces korodiranja i raspadanja nije se mogao zaustaviti samim dolaskom predmeta u kontrolirane uvjete čuvaonice muzeja uz promjenu načina njihova čuvanja i na taj način riješiti nagomilana oštećenja koja su nastala tijekom vremena.

Bilo je potrebno otkloniti postojeća korozivna i druga oštećenja koja imaju tendenciju nepovratnog razaranja materijala. Vođeni temeljnim principima konzervacije ovakvih predmeta baštine, usmjerenim ka striktnom poštovanju i što boljem očuvanju izvornosti samog predmeta, odlučili smo posljedice ovakvih djelovanja sanirati dobro osmišljenim programom preventivne zaštite. Kako bi se očuvala novoformljena zbirka, neophodno

je bilo prikupiti materijalna sredstva i započeti s restauracijom i konzervacijom predmeta. Zbog prirode uređaja i obujma poslova zahvati su izvedeni u nekoliko faza te je od 2008. do 2012. godine restaurirano 80 % prve donacije, a planira se i nastavak radova na najvrednijim i najugroženijim predmetima.

Većini obrađenih predmeta vraćen je prvobitan izgled te su ponovno dovedeni u funkciju, što je ujedno i jedan od ciljeva konzervacijsko-restauracijskog postupka. Među najatraktivnijim eksponatima bio je Elektromagnet po Haabu iz 1905., uređaj koji je služio za vađenje magnetskih stranih tijela iz oka. Kako je izrađen od masivnog čeličnog postolja i elektromagneta, njegova površina bila je teško oštećena korozijom, a instalacije su u potpunosti propale. Od ostalih uređaja vrijedno je spomenuti Oftalmometar Javal – Schiøtz, Perimetar po Försteru, Refraktometar po Thorneru, Biomikroskop po Combergu i druge kojima bi zahvaljujući uspješnoj restauraciji i danas mogli obaviti pregled vida.

Prezentacija

Nakon istraživačkog rada i uspješne restauracije većine predmeta i njihova dovođenja u funkciju, zbirka je izložena javnosti u cilju prezentacije dijela fundusa Tiflološkog muzeja, poboljšanja kulture zdravog življenja i senzibilizacije javnosti za potrebe osoba s invaliditetom. Prezentacijom prikupljenih predmeta, arhivskih materijala i knjižne građe 20. prosinca 2011. postavljena je izložba *Documenta Ophthalmologica... priče iz očne ordinacije*. Za njezinu realizaciju većinu potrebnih sredstava odobrilo je Ministarstvo kulture, dok su za preostali iznos zatražena sredstva od sponzora koji su svojom djelatnošću vezani uz područje oftalmologije. Ostvarena je suradnja s klinikama, poliklinikama i Veleučilištem Velika Gorica sa stručnim studijem Očne optike, koji su različitim aktivnostima sudjelovali u realizaciji cjelokupnog projekta.

Ideja je bila prikazati staru oftalmološku ordinaciju i uređaje, stupanj razvijenosti dijagnostike, prevencije i liječenja očnih bolesti toga vremena. Naglasak je stavljen i na edukativni karakter izložbe te se brojnim radionicama muzej uklopio u svakodnevni život građana čime je postao aktivnim sudionikom zajednice.

Gledajući s aspekta očuvanja baštine sakupljena je zbirka zaista specifična, a njezina se posebnost ogleda u cjelovitosti, rijetkosti i tehnologiji izrade. Kulturna i povijesna vrijednost prikupljenih predmeta nije samo u mogućnosti uporabe samih predmeta od kojih je većina nakon

Zrcalni refraktometar, ZO4111 (foto R.V.)

Oftalmometar Javal - Schiøtz, ZO4090 (foto D.Š.)

uspješne restauracije dovedena u funkciju, već je riječ o cjelini koja obuhvaća većinu uređaja tadašnje dobro opremljene zdravstvene ustanove. Vrijedno je spomenuti da su dijelovi nekih uređaja i pomagala proizvedeni u prvoj tvornici medicinskih instrumenata Jakoba Hlavke u Zagrebu, ali većina je inozemne proizvodnje te imaju značajnu vrijednost u okviru hrvatske, ali i europske baštine. Ovakva zbirka nesumnjivo je jedinstvena cjelina koja svjedoči o povijesti i tradiciji oftalmološke struke na ovim područjima.

(Lucija Šoda)

Postav izložbe DOCUMENTA OPHTHALMOLOGICA ...priče iz očne ordinacije, 2011. (foto D.Š.)

Izložba DOCUMENTA OPHTHALMOLOGICA ...priče iz očne ordinacije u Muzeju grada Šibenika, 2013. (foto R.V.)

Za vrijeme izložbe DOCUMENTA OPHTHALMOLOGICA ...priče iz očne ordinacije optometristi s Veleučilišta Velika Gorica besplatno su mjerili oštrinu vida, 2011. (foto R.V.)

2.1.5. ZBIRKA LIKOVNIH RADOVA

Remzija Đumišić: Šumski radnik, ZL259 (foto R.V.)

„Potreba i mogućnost kreativnog likovnog izražavanja bila je imanentna ljudskom biću i prije osvita civilizacije. Od tih prapočetaka daroviti su pojedinci stvarali slikovne prikaze ili skulpture bilo u funkciji magije, rituala ili religije, bilo zbog vlastita unutarnjeg poriva da interpretiraju duhovni ili realni svijet i transformiraju ga u novi znak, jezik i oblik, kako bi i sami postali stvaratelji u svijetu koji je već netko stvorio. Ova težnja, vječna i neugasiva, rodila je djela koja su oplemenila postojanje generacija i kultura, bila je znak i potvrda bivanja, nit koja povezuje vremena i prostore.

Kreativni likovni potencijal, manje ili više izražen, latentno je prisutan u svakome od nas; pitanje je samo hoće li, kada, u kakvim okolnostima i kako artikuliran izaći i biti pretočen iz duhovnoga u materijalno, kako bi sam autor vidio svoju ideju otjelovljenu u realnom prostoru i materijalu te kako bi ostavio trag u sjećanju drugih. To otjelovljenje može biti naivno i možda nevješto, ili pak usavršeno razvijanjem talenta i odgovarajućim obrazovanjem, što ovisi o mnogim čimbenicima, od autorovih mogućnosti, sposobnosti i ambicija do kriterija i očekivanja publike. Međutim, sam kreativni impuls kod svakoga je izvoran i jednako vrijedan.

Ova potreba za kreativnim izražavanjem može biti toliko snažna da je čak i nedostatak vida ne može zatomiti. U odnosu na cjelokupno ljudsko biće i njegove potencijale, ovaj nedostatak očito nije presudan, niti je prepreka kreativnom likovnom izražavanju u primjerenom mediju. U tom kontekstu osobito je zanimljivo pratiti rad slijepih kipara i deducirati put nastanka njihovih skulptura. Možemo li zamisliti kolika je izuzetna snaga mentalne predodžbe željenog oblika pritom potrebna!? Zadivljujuća je ta sposobnost kreativnog transponiranja sadržaja iz mašte i sjećanja, ili duhovnog odraza svijeta predmeta, ljudi i životinja spoznatih opipom, u materijalnu realnost skulptura ponuđenih našim očima i dodiru.

Ovdje se može postaviti načelno pitanje vrednovanja takvih radova. Na koji način ili prema kojim kriterijima, ili čak možda kojim pravom, kritičar koji vidi, koristeći se svojim vizualnim iskustvom, može ocjenjivati ostvarenje osobe koja svoje djelo nikad nije vidjela na taj način?

Smatramo da to može činiti po jednakim kriterijima i istim pravom kao kad je u pitanju i svako drugo likovno djelo jer ovi radovi ne sadrže samo zadivljujuću tehničku vještinu koja se uobičajeno ne očekuje od slijepice osobe; oni su prošli onaj posebni put od inspiracije, imaginacije i kreacije do konačne realizacije u glini ili drvu. Autor je svakako pretpostavio da će njegov rad biti izložen i pogledu, a ne samo dodiru, nije unaprijed računao na „olakšavajuće“ okolnosti, nije očekivao „blaži“ pristup; upravo suprotno, on traži ravnopravan tretman, a njegovo ga djelo afirmira u svijetu videćih.“¹

Zbirka likovnih radova Tiflološkog muzeja u najvećem se dijelu sastoji od skulptura slijepih samoukih autora, učeničkih radova nastalih tijekom nastave likovnog odgoja u škola/centrima za školovanje slijepice i slabovidne djece te manjim dijelom od skulptura akademskih kipara i slika videćih umjetnika koje su tematski vezane uz sljepoću. Pri kupljanjem takvih djela muzej želi sačuvati sjećanje na kreativne dosege slijepih osoba na području likovnosti, a njihovim izlaganjem kod videćih posjetitelja ukloniti predrasude o (ne)mogućnosti likovnog izražavanja kod te populacije. Ujedno, želimo i slijepice i slabovidne posjetitelje potaknuti da se okušaju na tom području. Posebnost načina interpretacije oblika koju ovi autori crpe iz sjećanja ili spoznaje opipom te velika, zadivljujuća vještina obrade skulptorskog materijala daju njihovim radovima neospornu likovnu vrijednost. Stoga u njima treba uživati i izvan konteksta nastanka, ne samo kao u iskazu čudesne vještine nego kao u umjetničkim djelima.

Izuzmemo li učeničke radove, kojih u fundusu zbirke likovnih radova ima ukupno 214, broj autora koji su zastupljeni likovnim radovima zaustavio se na broju 28, a njihovih je radova 257.

Ne čudi, naravno, da glavni dio fundusa zbirke likovnih radova čine trodimenzionalna djela, poglavito skulpture, te nekoliko reljefa. Slike su vrlo slabo zastupljene te ih ima svega sedam.

Od ukupno 248 skulptura u fundusu, njih 119 izrađeno je iz različitih vrsta drva, 46 je u tehnici sušene gline, 58 u

Ivan Ferlan: Deva, ZL1269 (foto R.V.)

¹ Šiftar, D. (2008) Likovni radovi slijepih autora. U: Bosnar Salihagić, Ž., ur. Katalog izložbe „Stalni postav“, Tiflološki muzej, Zagreb, str. 104–109.

Remzija Đumišić: Skitnica, ZL836
(foto D.Š.)

patiniranoj ili nepatiniranoj terakoti, dok je njih 25 izrađeno od metala ili u kombinaciji materijala.

Djelima najzastupljeniji autori slijepi su samouki kipari Ivan Ferlan sa 159 djela², Enver Jusić sa 43 djela i Remzija Đumišić sa 18 djela, te gluhoslijepa kiparica Sanja Fališevac sa 6 radova.

Osim navedenih autora u fondusu zbirke nalaze se i djela Daria Malkowskog, Zdravka Sekulića, Gabrijele Žuža, Maria F. Mifke, Cvetana Dragomanskog, Dušana Gojnića, Vuškašina T. Vuksanovića, Marte Svečnjak, Petra Pallavicinija, Vjekoslava Karasa (?), Želimira Janeša, Julije Kalmar, Vlade Horvatina, Zdravka Brkića, Bele Vogela, Ive Friščića, Tomislava Hruškovca, P. Boureta, Vjekoslava Mršića, Zvonimira Radoša, Aide Alikadić, Marka Pogačnika, Damira Mataušića i Ivana Vručine.

Najvrednije umjetničko djelo koje se nalazi u fondusu zbirke likovnih radova Tifloškog muzeja jest slika naziva „Slijepac i vila“ („Djed i unuk“), inventarnog broja ZL460, koja je s visokom vjerojatnošću pripisana hrvatskom slikaru Vjekoslavu Karasu³, iako se ta činjenica ne može potvrditi s potpunom sigurnošću. Naime, Vinko Bek je 1891. godine na Gospodarsko-šumarskoj izložbi u Zagrebu, unutar Sljepačkog odjela, izložio predmete iz svoje privatne zbirke

koju je nazvao Hrvatski sljepački muzej. Prema Izložbenom katalogu za Sljepački odjel dalo bi se zaključiti kako je vrlo vjerojatno da je veći ili manji broj predmeta iz Hrvatskoga sljepačkog muzeja 1953. godine završio u Tifloškom muzeju te ih muzej i danas čuva u svojim zbirnama. Slika *Slijepac i vila. Radnja Vjek. Karasa, karlovčana. Poklon veleč. g. S.H. sljep. Muzeju*⁴ jedino je djelo za koje se sa sigurnošću može potvrditi da je iz navedene grupe predmeta, a danas je dio Zbirke likovnih radova.

Budući da je muzej, prilikom priprema za osnivanje, radove dobivao isključivo prihvaćanjem darovanih, svojevrsne početke stvaranja zbirke likovnih radova možemo vidjeti u predmetima koje je 1953. godine poklonio Zavod za slepo mladino iz Ljubljane. Riječ je o

² Slijepi samouki kipar Ivan Ferlan 22.12.1997. godine darovao je muzeju 123 svoje skulpture, uglavnom u drvu.

³ Bosnar Salihagić, Ž. (2002). Vjekoslav Karas: „Djed i unuk“. Peristil. Godina XLV. str. 183–190.

⁴ Ibid.

26 različitih predmeta koje su štitenici tog zavoda izradili iz papira, slame, gline, pamuka i sl.

U Izvješću o radu muzeja za 1960. godinu⁵ nailazimo na podatak da po prvi put u muzejsku zbirku ulaze umjetnički radovi „Glava slijepog djevojčice“ i „Ruke“ u pečenoj glini slijepog kipara Darija Malkowskog. Sljedeće godine iz Izvješća o radu muzeja⁶ vidljivo je da je formirana nova podzbirka Rukotvorine i umjetnički radovi slijepih koja je obogaćena s 22 nova predmeta, a među njima i dva rada Remzije Đumišića, priznatog slijepog autora koji je svojim radovima zastupljen u četvrtom, aktualnom stalnom postavu Tifloškog muzeja.

Sve do stupanja na snagu Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi 2002. godine (Narodne novine 108/2002) likovni radovi bili su sastavni dio jedinstvene Zbirke predmeta Tifloškog muzeja. Postupajući prema slovu Pravilnika, nakon 2002. pristupljeno je izdvajanju likovnih i učeničkih radova u zasebnu zbirku – Zbirku likovnih radova. S obzirom na to da je zbirka zbog raznorodnosti i neujednačenosti građe heterogena, u planu je njezino najskorije razdvajanje na dvije zbirke – zbirku likovnih radova i zbirku učeničkih radova, gdje bi zbirku učenički radova sačinjavali svi radovi nastali u okviru održavanja nastave likovnog i tehničkog odgoja tijekom školovanja slijepog i slabovidne djece. Rješenjem Ministarstva kulture Zbirka likovnih radova Tifloškog muzeja, koja trenutačno sadrži 472 djela, ima svojstvo kulturnog dobra te je upisana u Registar kulturnih dobara – Listu zaštićenih kulturnih dobara pod brojem 4294⁷.

(Igor Maroević)

⁵ Tifloški muzej SSJ u 1960. godini, Socijalna misao 3–4, 1961., str. 125.

⁶ Tifloški muzej SSJ u 1961. godini, Socijalna misao 3–4, 1962., str. 145.

⁷ Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine. Klasa: UP-I-612-08/09-06/0333; Urbroj: 532-04-01-01/4-10-3, Zagreb. 7. travnja 2010.

Sanja Fališevac: Modrica, ZL2866 (foto R.V.)

2.1.6. ZBIRKA ARHIVSKOGA GRADIVA

Zbirka arhivskoga gradiva Tiflološkog muzeja sastoji se od 16 cjelina koje su nastale djelovanjem raznih stvaratelja. Zbirka je u manjem opsegu postojala od samog osnutka muzeja kada je iz Zavoda za odgoj slijepe djece u Zagrebu pristigla prva poklonjena građa. Najstariji pisani dokumenti koji se u njoj nalaze datiraju iz druge polovice 19. stoljeća, a odnose se na djelovanje hrvatskog tiflopedagoga Vinka Beka, koji je svojim radom obilježio početke institucionalne brige za slijepe i slabovidne osobe u Hrvatskoj.

Osnovna zadaća u okviru Zbirke arhivskoga gradiva jest sustavno prikupljanje, zaštita, stručna obrada i muzeološka prezentacija gradiva različitog sadržaja iz područja povijesti skrbi o slabovidnim i slijepim osobama te o njihovu odgoju i izobrazbi. Ubuduće će se zbirka popunjavati i gradivom vezanim uz osobe sa svim vrstama oštećenja, kako je istaknuto i u Izjavi o poslanju Tiflološkog muzeja.

Pritjecanje dokumenata u zbirku možemo pratiti od početka djelovanja muzeja. Tiflološki muzej od svojeg se osnutka bavi tiflološkom tematikom, to jest problemima koji se odnose na obrazovanje, odgoj i rad slijepih, na njihov život u najširem smislu riječi. Namjera je bila da ovaj muzej bude ustanova u kojoj će se koncentrirati sva dokumentacija o tiflološkoj problematici. Zahvaljujući velikom naporu i zalaganju osnivača muzeja dr. Franje Tonkovića i Danice Tonković, a potom i dr. Sulejmana Mašovića već je 1953. godine počelo prikupljanje osnovnog materijala za prve muzejske zbirke i knjižnicu. Akvizicije su stizale na dva načina: otkupom predmeta i primanjem poklona. Kako je muzej bio ustanova saveznoga značaja, to se prikupljanje građe protezalo na područje svih jugoslavenskih republika. Prva građa u muzej je stigla iz Zavoda za odgoj slijepe djece u Zagrebu, a znatan broj predmeta dao je i Zavod za stručno osposobljavanje slijepih u Radničkoj cesti. Među tim predmetima bili su brojni dokumenti i izvještaji o radu tih zavoda, tajničke knjige Društva sv. Vida i zapisnici sjednica tog Društva te razni spisi organizacija Saveza slijepih Jugoslavije, koji su postali dio arhivske zbirke¹.

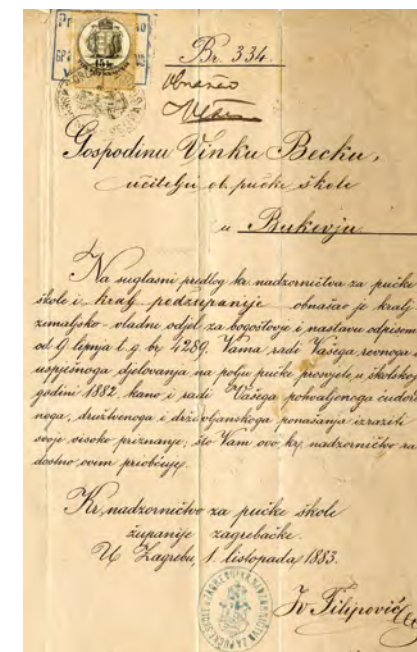
Zadaci muzeja već su bili precizno definirani u Pravilniku o radu Tiflološkog muzeja Saveza slijepih Jugoslavije što ga je donijelo Centralno vijeće na svojoj sjednici 23. siječnja 1954. godine, a iz njih se razabiru i kriteriji prikupljanja predmeta za zbirke muzeja. Na sjednici Savjeta muzeja održanoj iste godine donesena je odluka da se pošalje uputa

¹ Tonković, D. (1955) Suradnici Tiflološkog muzeja. U: Tonković, D., ur., *Izvještaj o radu za godinu 1953-54*. Zagreb: Tiflološki muzej SSSJ, str. 16-19.

članovima savjeta za sakupljanje predmeta. Sakupljala bi se građa iz povijesti školstva za slijepe na području FNRJ. Tu spadaju kratki historijati zavoda u svim republikama, izvještaji zavoda, zadaće i referati pitomaca, primjerci osobnih listova djece, njihova brojčanog stanja i sl. Bilo je predviđeno i sakupljanje građe iz života i rada odraslih slijepih, a zatim i građe za povijest organizacija koje su radile za slijepe. Skupljala se dokumentacija o društvima koja su skrbrila za slijepe kao i zapisnici i arhiv bivših društava. Također su se prikupljali podaci o istaknutim slijepim osobama i onima koji su radili za njihovu dobrobit te tiflološke i pedagoške bibliografije koje uz tiflološku literaturu obuhvaćaju kompozicije i književna djela slijepih autora kao i knjige i tiskane materijale s tematikom slijepih osoba.

Djelokrug muzeja protezao se na cjelokupno područje FNRJ te su svi koji su bili u doticaju i radu s problematikom slijepih bili zamoljeni za suradnju. Preko časopisa *Specijalna škola* svi nastavnici i defektolozi bili su upoznati s radom i zadacima muzeja i zamoljeni za suradnju.

Izvještaj o radu Tiflološkog muzeja za godinu 1953./1954. poslan je svim zavodima za slijepe, organizacijama slijepih te suradnicima i prijateljima. Izvještaj je poslan i na razne stručne adrese u inozemstvo, uz popratno pismo kojim se moli za pomoć muzeju u prikupljanju građe. Na taj način u muzej stižu dokumenti o zavodima u Njemačkoj, Švedskoj i Francuskoj. Članovi savjeta odlaze u obilazak institucija na području FNRJ radi prikupljanja materijala. Posjećuju zavod za slijepu omladinu u Ljubljani, profesoricu Minku Škaberne, zatim zavode u Zemunu i u Bosni i Hercegovini. Odlaze u Split, Bukevje, mjesto u kojem je Vinko Bek osnovao svoj prvi privatni zavod za obuku slijepih i gdje je radio u pučkoj školi kao učitelj. Obilazak terena bio je plodonosan. Tako od Glavnog odbora Združenja slijepih Slovenije stižu četiri rukopisa o historijatu brige za slijepe u Sloveniji. Matija Muhar poklonio je kolekciju novinskih članaka koji govore o slijepima u međuratnoj Jugoslaviji. Sin Vinka Beka, Milutin Bek, darovao je muzeju više osobnih dokumenata, korespondencije i materijala koji su važni za razvoj povijesti školstva i

Priznanje Vinku Beku, ZA1557

skrbi za slijepe². Prvih godina u arhivsku zbirku muzeja stiglo je dosta dokumentarne građe poput pisama, knjiga i članaka iz ostavštine Vinka Beka koju je darovala njegova kći Marta Durst te dokumenti, članci, dječje pjesme i igrokazi prvog slijepog učitelja Branka pl. Štrige. I tijekom kasnijih godina u muzej prispijevaju arhivski materijali iz ostavštine Vinka Beka, koje muzeju darivaju njegova unuka Bosiljka Durst Živković i nevjesta Emilija Terezija Bek.

Imenovanje Julijane Bogović počasnim članom Društva sv. Vida, ZA1671

novih suradnika, pronalaženja predmeta za muzejske zbirke i istraživanja podataka iz povijesti obrazovanja i skrbi za slijepe. Ponajprije je bila riječ o suradnji s članovima Saveza slijepih i s muzejskim, arhivskim i drugim kulturnim djelatnicima i oftalmolozima. Postojala je kategorija suradnika koji su pomagali muzeju prikupljati građu iz svih područja života slijepih u prošlosti i sadašnjosti. Oni su tu građu najčešće i znanstveno obrađivali. Tako su s vremenom u zbirku prikupljeni i obrađeni materijali o povijesti školstva i rehabilitacije slijepih, podaci o ekonomskom, socijalnom, pravnom, zdravstvenom i kulturnom položaju slijepih u prošlosti i danas, svjedočenja o narodnim običajima i praznovjerju, pjesme, legende, poslovice koje su vezane za život slijepih osoba, podaci

Značajna je skupina dokumenata vezana uz osnutak i djelovanje Društva sv. Vida za podupiranje slijepih osoba koju muzej dobiva 1955. godine. To su historijat, stanje imovine i ostali spisi Društva sv. Vida te popis inventara i izvještaj o poslovanju prodavaonica Udruženja slijepih u Zagrebu. Fond Društva sv. Vida povećao se kada je 1958. godine dodatnu dokumentaciju muzeju poklonio Hinko Montiljo, koji je jedno vrijeme bio tajnik toga društva³.

Usporedo s uređenjem muzeja za rad s publikom stvarala se baza za širi znanstveno-istraživački rad. Članovi predsjedništva muzeja i kustos Arkadije Rudomino obilaze ustanove i organizacije u svrhu angažiranja

² Tonković, D. (1955) Suradnici Tiflološkog muzeja. U: Tonković, D., ur., *Izvještaj o radu za godinu 1953-54*. Zagreb: Tiflološki muzej SSJ, str. 18-19.

³ Knjiga inventara arhivske građe, Tiflološki muzej.

o slijepim učenjacima, umjetnicima ili uopće o slijepima koji su se odlikovali nekim posebnim rijetkim osobinama i sposobnostima, biografije onih koji su radili za dobrobit slijepih, podaci o sudjelovanju slijepih u NOB-u i onih koji su oslijepili u ratu, podaci o osljepljivanju i vađenju očiju itd.

Tijekom 1959. prikupljen je znatan broj dokumenata povijesno-tiflološkog značaja, otкупljeni su sadržaji spisa iz urudžbenih zapisnika Biskupije križevačke koji se odnose na rad predsjednika Društva sv. Vida biskupa Julija Drohobeckog, tajnika Društva sv. Vida Vinka Beka i drugih osoba koje su potpomagale rad slijepih. Muzej je tijekom te godine iz arhiva na području FNRJ primio znatan broj povijesnih dokumenata tiflološkog karaktera iz Rijeke, Banja Luke, Dubrovnika, Kotora i Zagreba.

Iste te godine u povodu proslave 40. godišnjice KPJ intenzivno su se prikupljali podaci o slijepima u ratu i onima koji su oslijepili tijekom rata. Primljeno je mnogo podataka i dokumentacije iz organizacija Saveza RVI iz čitave FNRJ, a svi se danas čuvaju u zbirci. Namjera je bila izraditi iscrpan popis osoba koje su izgubile vid u NOB-u. Na osnovu prikupljenih dokumenata muzej je u svakom novom broju *Socijalne misli* objavljivao priloge o slijepima u ratu. Taj je materijal, dopunjen i prerađen, muzej objavio kao posebnu publikaciju pod naslovom *Kako su se ljudi bez vida borili u Narodnoj revoluciji*, a koja sadrži dvanaest biografija slijepih boraca. Na temelju prikupljenih dokumenata bila je planirana i druga knjiga o ljudima koji su izgubili vid u NOB-u⁴.

Naziv zbirke prvih se godina nije ustalio pa negdje nailazimo na naziv „dokumentaciona zbirka“, a negdje „zbirka dokumenata“ ili samo „arhiv“.

Znatan broj dokumenata nalazi se u cjelini o djelovanju prvog Zavoda za odgoj slijepe djece u Zagrebu i o svakodnevnom životu učenika u tom Zavodu. Prvi dokumenti i predmeti koji su stigli u muzej potječu upravo iz toga zavoda. Bivši ravnatelj zavoda Josip Očko muzeju je za zbirku poklonio opsežnu pisanu dokumentaciju i novinske članke o zavodu.

U sklopu prosvjetno-propagandne djelatnosti muzej je pokrenuo akciju za okupljanje ustanova i zavoda zainteresiranih za zaštitu zdravlja na temu očuvanja vida. Dr. Josip Štajduhar daruje muzeju dokumentaciju, podatke i materijale o sljepoći, prevenciji i liječenju bolesti oka. Osobito je mnogo građe o liječenju trahoma, koji je u to doba bio veliki uzročnik sljepoće. Ta je dokumentacija sastavni dio fonda o etiologiji sljepoće.

U zbirci se nalazi i skupina dokumenata istaknutih pojedinaca vezanih uz odgoj i obrazovanje slijepih. Profesor Franjo Tonković, slijepi znanstvenik koji je pedesetih godina zajedno sa svojom suprugom Danicom i nekoliko suradnika radio na osnutku Tiflološkog muzeja, muzeju je godine 1986. poklonio opsežnu dokumentaciju o svojem znanstvenom

⁴ (1960) Tiflološki muzej SSJ u 1959. godini. *Socijalna misao*, VII (3), str. 130.

Svjedodžba, ZA5910

djelovanju, a poslije njegove smrti supruga Danica darovala je svu njegovu osobnu dokumentaciju, korespondenciju i brojna priznanja koji s ostalim dokumentima iz njegove ostavštine čine zasebnu cjelinu.

Osim službene dokumentacije pojedinih institucija, Zbirka sadrži brojna pisma, razglednice, tiskane materijale i ostalu građu na papiru te predstavlja jedinstvenu bazu podataka o povijesti, obrazovanju i skrbi za slijepce i slabovidne osobe kao i o djelovanju istaknutih pojedina na tom polju. Trenutačno Zbirka broji 1095 jedinica u sklopu sljedećih cjelina: 1. Vinko Bek, 2. Društvo sv. Vida, 3. Branko pl. Štriga, 4. Zemaljski zavod za odgoj slijepce djece u Zagrebu, 5. Minka Škaberne, 6. Veljko Ramadanović, 7. Dom slijepih u Zemunu, 8. Defektologija, 9. Razno, 10. Udruženje nastavnika za defektnu djecu Kraljevine Jugoslavije, 11. Etiologija sljepoće, 12. Radionice i prodavaonice Doma slijepih, 13. Slijepi u NOB-u, 14. Akcioni odbor organizacija državnih službenika, 15. Nikola Diklić i 16. Franjo Tonković.

(Nevenka Ćosić)

2.1.7. ZBIRKA FOTOGRAFIJA

Definiranje Zbirke fotografija, kao i njezin brojčani rast, možemo pratiti od samog osnutka muzeja 1953. godine.

Nezaobilazno se mora spomenuti činjenica da se u dostupnoj literaturi, kroz godine od osnutka muzeja pa do kraja devedesetih, pojavljuju dva pojma, pojam „fototeka“ i pojam „zbirka fotografija“. Terminološka neujednačenost proizlazi iz vremena drugačijih kriterija i načina vođenja muzejske građe i dokumentacije te – iako je postojala potreba i logika postojanja dvaju fondova, fotografije kao građe i fotografije kao dokumentacije – nije bila službeno definirana tematska razlika između njih. Tek su početkom 2003. godine određeni kriteriji po kojima se točno odijelilo Fototeku od Zbirke fotografija¹.

Zbirka fotografija danas tematski obuhvaća odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju osoba oštećena vida, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje, aktivnosti u kulturnim i sportskim događanjima, rad udrugu i ustanova za odgoj i obrazovanje slijepih te fotografije

Slijepi telefonist zaposlen u "Nami", ZF3470

Članovi Saveza slijepih Slovenije na skijanju, ZF2852

¹ Kriteriji za razvrstavanje fotografija (interni materijal)
Zbirka fotografija: fotografije koje nisu izravno vezane uz djelatnost ili prostor muzeja, nego se odnose na: obrazovanje, rehabilitaciju, zapošljavanje, kulturu, umjetnost, sport, udruge, ustanove, tiflopomagala, pse vodiče itd.
Fototeka: fotografije koje su izravno vezane uz djelatnost ili prostor muzeja: muzejski predmeti, stalni postav, postavi izložbi u muzeju, postavi izložbi izvan muzeja, otvorenja izložbi, predavanja, radionice i akcije, stanje i promjene u prostoru muzeja i ostale teme ukoliko su potrebne za realizaciju muzejskih izložbi i publikacija.

najrazličitijih pomagala koja su se upotrebljavala u radu s osobama oštećena vida s područja Republike Hrvatske, bivše SFRJ i svijeta. Dio zbirke čine fotografije vezane uz osobe koje su bile značajne za tiflogiju u nas, a dobivene su ostavštinama i poklonima. Najstarije fotografije u zbirci datiraju iz vremena osnutka Zemaljskog zavoda za odgoj slijepice djece u Zagrebu s kraja 19. stoljeća.

U osvrtu na same početke muzeja i njegove tadašnje zadatke, od sakupljanja građe za povijest školstva za slijepice na teritoriju ondašnje države, građe iz života i rada slijepih uopće, građe za povijest organizacija koje su radile za slijepice pa do prikupljanja podataka za biografije istaknutih slijepih i onih koji su radili u korist slijepih, mora se spomenuti kako su unutar svakog od tih zadataka u muzej pristizale između ostalog i fotografije te se fundus obogaćivao tematski vrlo širokim vizualnim materijalom. Savjet Tiflološkog muzeja obraćao se pojedincima i ustanovama u zemlji i inozemstvu „u svrhu sabiranja naučnog gradiva za Tiflološki muzej (podaci, dokumenti, fotografije i sl.) godine 1957. poduzeto je nekoliko akcija za pridobivanje i okupljanje suradnika, koji bi takve materijale mogli iznaći, a eventualno i naučno ih obraditi. Radilo se prvenstveno o pridobivanju za suradnju pojedinih članova organizacija Saveza slijepih, zatim muzejskih, arhivskih i drugih naučnih i kulturnih radnika, a napose i oftalmologa.“²

Već se u prvom Izvještaju za godine 1953. i 1954. spominju fotografije i slike kao zasebna zbirka te se taksativno nabroja koliko i koje fotografije posjeduje muzej u svojem fundusu. U prve dvije godine svojeg postojanja muzej je sakupio više od 120 fotografija i dva albuma. U Izvještaju o radu za 1955. godinu nalazi se podatak kako se muzej te godine obogatio za 220 novih fotografija i nekoliko albuma, dok je u 1956. godini muzej postao bogatiji za čak 344 fotografije.

Nakon tih početnih godina, rast i put Zbirke fotografija, odnosno prinova u zbirci, može se nastaviti pratiti kroz časopis „Socijalna misao“, gdje su objavljivana godišnja izvješća muzeja. U Izvještaju za 1963. godinu posebno je istaknuta donacija dijela ostavštine Vinka Beka, u kojoj su između ostalog bile i fotografije, a koja je dobivena zahvaljujući susretljivosti Gradskog odbora SSH – Zagreb.

Fotografije su od samog početka sudjelovale u izložbenoj djelatnosti, počevši od prve izložbe koja je organizirana povodom „Tjedna muzeja“

Kretanje uz pomoć psa vodiča, ZF2674

Vaše je dijete slijepo, ZF3325

² O radu muzeja u godini 1957. U: Tiflološki muzej u godini 1957, str. 18.

(18. – 31. 5. 1955.), preko Pokretne izložbe koja je svoj put započela 1956. pa do današnjih dana kada se fotografije sve češće pojavljuju kao izložci na izložbama.

Uređenjem izložbenog prostora i stalnog postava 1956. godine muzej je osigurao mjesto fotografijama u posebno izrađenim trodijelnim vitrinama. Fotografije su tematski pratile teme stalnog postava, odnosno povijesni razvitak tiflopedagogije i pisma za slijepice u svijetu i kod nas, život i rad slijepih, slijepice i umjetnost... Osim pojedinačnih fotografija unutar postava bili su izloženi „albumi sa fotografijama iz života i rada slijepih u pojedinim našim republikama“.³

Preseljenjem muzeja u Draškovićevu ulicu osiguran je veći i prikladniji prostor, a samim time muzej je osim stalnog postava dobio uvjete za uređenje „tiflološke knjižnice, Fototeke i drugih zbirki“⁴. Veličina izložbenog prostora, koji se protezao na 314 m², omogućila je da se, osim predmeta, u staklenim vitrinama i velikim panoima izloži čak oko 200 uvećanih fotografija kojima je bilo obuhvaćeno sedam osnovnih tema postava.

U Izvješćima o radu muzeja posebno se ističe podatak o čak 1959 prinova fotografija u 1960. godini. Naime, te je godine Tiflološki muzej postao izdavač časopisa „Socijalna misao“ te je slijedom toga „naslijedio“ sve fotografije koje su od početka izlaze- nja časopisa pristizale kao prilozi članaka za objavu. Do početka 1979. godine, do kada je Tiflološki muzej bio izdavač „Socijalne misli“, sve fotografije koje su bile prilog člancima za objavu u časopisu ostajale su u Muzeju i tako vremenom postale dio Zbirke.

U godini 1965. Muzej je započeo s projektom obogaćivanja fundusa Zbirke fotografija profesionalnim i visokokvalitetnim fotografijama iz života, rada i školovanja slijepih te je u tu svrhu unajmio profesionalne fotografe poput Marije Braut, Nade Orel i Zlatka Morvina, koji su organizirali brojna snimanja u Hrvatskoj. Ideja da se takva snimanja organiziraju i u drugim republikama tadašnje države nažalost nikada nije zaživjela u stvarnosti.

Iako su fotografije ravnopravno spominjane u izvješćima muzeja s ostalim predmetima iz fundusa, tek u Izvješću za 1968. godinu prvi put nailazimo na podatak kako se započelo

Tamburaški zbor i orgulje, ZF3704

³ Rudomino, A. (1958) Tiflološki muzej. Muzeji, 11/12, 1956/57, str. 134.

⁴ Rudomino, A. (1963) Decenij rada Tiflološkog muzeja. Vijesti muzealaca i konzervatora, br. 6, str. 170.

sa suvremenim sređivanjem Fototeke (op.a. ujedno i Zbirke fotografija) na specijalno tiskanim kataloškim karticama, a obrađene su fotografije koje su pristigle u muzej u razdoblju od 1960. do 1968. godine.

Fotografije su bile značajan dio fundusa i trećega stalnog postava muzeja, otvorenog 1976. godine. O tome nalazimo podatak u osvrtu Đ. Bojanić u „Socijalnoj misli“ gdje se, govoreći o stalnom postavu muzeja, kaže da je „više od 200 predmeta izloženih u stalnom postavu (...) upotpunjeno fotografijama“⁵.

Govoreći o „životu“ fotografija u muzeju, nužno je spomenuti i podatak iz Izvješća muzeja za razdoblje od srpnja 1991. do srpnja 1992. Naime, u njemu se navodi sljedeće: „Značajan posao u proteklom razdoblju obavljen je na području sređivanja zbirke fotografija. Muzej posjeduje oko 3.000 fotografija koje su bile svrstane u šest fondova, a velik broj bio je bez atribucija ili su one bile problematične i nepotpune. Uz to, nije bilo nikakove povezanosti između fondova, što za takav tip zbirke predstavlja najveću manu. Na taj način njena je uporabna vrijednost bila vrlo ograničena. Da bi se izvršila revizija kompletnog materijala, bilo je potrebno apsolutno poznavanje tematike i veliko iskustvo kustosa. Nakon višegodišnjih priprema u rujnu 1991. krenulo se s projektom. Poslije 8 mjeseci posao je završen. Sada raspoložemo sa prestrukturiranom, kompjuterski obrađenom zbirkom u kojoj je svaka od 2.600 jedinica lako dostupna po više ključeva.“⁶

Nažalost, te baze podataka danas nema, kao ni pisanog traga o njezinoj sudbini. Postoji jedino usmeno kazivanje kolega koji su tada bili zaposleni u muzeju kako je zbog seljenja građe na sigurno u vrijeme Domovinskog rata ta baza podataka izgubljena.

Kako bilo, 2003. godine se *de facto* ispočetka krenulo s upisom, odnosno inventarizacijom Zbirke fotografija u računalnu bazu podataka M++. Istovremeno je cjelokupna zbirka digitalizirana i pohranjena u odgovarajućim uvjetima.

Nakon višegodišnjeg rada na potpunoj digitalizaciji i inventarizaciji zbirke, Stručno povjerenstvo Ministarstva kulture za utvrđivanje svojstva kulturnog dobra za muzejske i galerijske zbirke donosi 15. lipnja 2011. godine Rješenje kojim se utvrđuje da je „muzejska građa Tiflološkog muzeja, Zagreb (990.1:ZAG) i to Zbirka fotografija, upisana u jedinstvenu Inventarnu knjigu muzejskih predmeta tog Muzeja ima svojstvo kulturnog dobra“⁷.

Prinove fotografija u Zbirci fotografija od 2003. godine do danas, sukladno Politici upravljanja muzejskim zbirkama Tiflološkog muzeja, sastoje se od donacija privatnih osoba, bilo da su slijepe ili na neki drugi način povezane s područjem oštećenja vida, kao što

⁵ Bojanić, Đ. (1986) Živi organizam muzeja, *Socijalna misao*, veljača-ožujak 1986., str. 63.

⁶ Pregled stručnog rada Tiflološkog muzeja za razdoblje srpanj 1991. – srpanj 1992. (30. 6. 1992., Bojanić, Vukelić).

⁷ Rješenje Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH (Klasa: UP-I-612-08/09-06/0333, Urbroj: 532-04-01-01/3-11-4), primljeno u TM 7. 7. 2011., broj 114/11.

su prof. dr. sc. Franjo Tonković, Bosiljka Durst-Živković, prof. dr. sc. Gojko Zovko i drugi. Sukladno spomenutoj politici, u narednom razdoblju predviđa se obogaćivanje zbirke fotografijama koje su „vezane uz udruge, škole i pojedince na području Republike Hrvatske koji rade s osobama oštećena vida, ali i s drugim oštećenjima. Kako Zbirka fotografija slijedi kronologiju događanja na području odgoja, obrazovanja i rehabilitacije osoba oštećena vida do sedamdesetih godina, nužno je sakupljanje fotografija poslije tog vremena, a isto tako i proširivanje zbirke na ostale vrste invaliditeta. Naime, u posljednjih 20-ak godina na ovom je području bilo učinjeno mnogo, a muzej ne posjeduje, osim iznimno, nikakav fotografski materijal o tome.“⁸

Iako se Zbirka fotografija eksplicitno ne pojavljuje sve do 2003. godine i iako je često zamjenjivana s Fototekom, itekako je moguće pratiti „život“ fotografija Tiflološkog muzeja, njihov značaj i učestalost pojavljivanja i uporabe kroz izvješća muzeja, stalne postave, izložbe i publikacije.

(Morana Vouk)

Odjeljenje za zaštitu vida u Osnovnoj školi „Vladimir Nemet“, ZF3375

Kućna radinost slijepih, ZF2885

⁸ Politika upravljanja muzejskim zbirkama (2014) Dostupno na: <http://www.tifloloskimuzej.hr/page.aspx?id=28> [15. listopada 2015.]

2.2. Dokumentacija

Dokumentiranje građe i aktivnosti u Tiflološkom muzeju prisutno je još od osnutka muzeja. Rana izvješća o radu pružaju nam uvid u stanje muzejskih zbirki i događanja koji su bili relevantni za stvaranje cjelokupne slike razvoja i djelovanja Tiflološkog muzeja od njegovih početaka do danas.

Kako je Muzej nastao na idejnim temeljima Vinka Beka, tako je sačuvana njegova privatna zbirka časopisa i knjiga kao i njihov popis u knjigama nazvanim *Muzealni katalog I* i *II*, koji su djelomično dotrajali i oštećeni, a činili su dio dokumentacije toga vremena. U muzealnim katalozima navedeni su nazivi publikacija kao i podaci o nabavi i cijeni. Danas su one dio Zbirke arhivskog gradiva Tiflološkog muzeja.

Dio građe upisane u *Muzealne kataloge* danas je dio Muzejske knjižnice. Ista je građa, u nešto manjem obujmu, 1954. godine upisana kao prva građa *Inventarne knjige muzejske knjižnice*, odnosno *Inventarne knjige muzejskih predmeta*.

Iako su u *Pravilniku o radu Tiflološkog muzeja Saveza slijepih Jugoslavije*¹ iz 1954. godine precizno formulirani zadaci muzeja, o dokumentaciji i dokumentiranju kao sustavnom evidentiranju ne nalazimo niti jedan podatak pa zaključujemo da se dokumentacija nije vodila na isti način kao danas. Uvidom u *Izveštaj o radu TM iz 1955. godine*² primjećujemo da je naglasak u predviđenom planu rada bio na sakupljanju građe. Dokumentacija vezana uz tu aktivnost danas više gotovo da i ne postoji, osim nekoliko šturih inventarnih podataka o podrijetlu građe.

Godine 1962. Savjet za kulturu NR Hrvatske propisuje *Uputstvo o načinu vođenja knjiga muzejske građe i kartoteka u muzejima i muzejskim zbirkama*³ kojim se preporuča vođenje dokumentacijskih knjiga i to knjige ulaska, knjige inventara, knjige izlaska i kartoteke muzejskih predmeta te se preporuča usklađivanje s postojećim inventarnim knjigama.

Usklađivanje na razini Republike nikada nije provedeno, a zbog nejasnoća vezanih uz vođenje i upisivanje u prateće dokumentacijske evidencije vođeni su vrlo različiti oblici pomoćne evidencije muzejskih predmeta. Sukladno navedenom Uputstvu, Tiflološki muzej prilagođava vođenje svoje dokumentacije.

¹ Tonković, D., ur., (1955) Izveštaj o radu Tiflološkog muzeja 1955. godine, U: Tiflološki muzej, Izveštaj o radu. Zagreb, Tiflološki muzej SSJ, str. 10–11.

² Ibid.

³ Zgaga, V., ur., (1987) Dokumentacija i klasifikacija muzejskih i galerijskih predmeta. Muzeologija 25, str.7.

U muzeju se od samih početaka registrira pristigla građa, a prvi popis pod nazivom *Inventar predmeta*, nastao još 1954. godine, čini popis predmeta koji su ušli u muzej ili jednu vrstu *Knjige ulaska muzejskih predmeta* koja je vođena 1953. – 1965. godine.

Među starim dokumentacijskim knjigama nalazimo *Knjigu inventara muzejski predmeti*, u koju je upisivana građa 1954. – 1965. godine, a po svom je sadržaju odgovarala današnjoj *Inventarnoj knjizi muzejskih predmeta*.

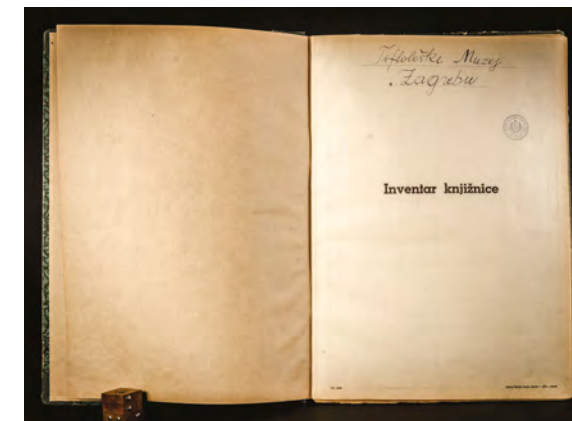
Osim navedenih evidencijskih knjiga u Muzeju se, u skladu s tadašnjim Pravilnikom o radu, vodi *Knjiga prinova na Brailu*, *Knjiga inventara (pokloni)*, *Inventarska knjiga prinova u knjižnici*, *Inventar knjiga na videćem* te čak četrnaest *Knjiga utisaka*, koje svjedoče o bogatoj izložbenoj djelatnosti, kao i dokumentacija pod nazivom *Pregled značajnih datuma u radu Muzeja* te *Zapisnici sjednica Upravnog odbora*.

Kao pomoćni oblici evidencije muzejskih predmeta koriste se kataloške kartice muzejskih predmeta, knjižne građe i arhivskog gradiva te inventarni omoti u koje se odlažu određeni podaci o muzejskim predmetima, kao što su podaci o kretanju predmeta ili neka druga popratna dokumentacija. Inventarni omoti su bili razvrstani prema inventarnim brojevima predmeta kojeg su pratili.

Godine 1977. donosi se Zakon o muzejskoj djelatnosti u kojem se navodi kako muzejsko galerijske organizacije trebaju voditi dokumentaciju na način kako je to propisao Muzejski savjet Hrvatske. Od tada se vode *Inventarna knjiga muzejskih predmeta* s pripadajućom kartotekom i Inventarnim omotima, *Inventarna knjiga arhivskog gradiva* s pripadajućom kartotekom i *Inventarna knjiga* knjižne građe.

Od popratnih fondova Muzej ima *foto-teku*, kartoteku s fotografijama i kratkim opisom. Fotografije iz fototeke su one koje su bile objavljive u časopisu *Socijalna misao*, koji je izdavao Tiflološki muzej do 1988. godine. Prema usmenom kazivanju tadašnjeg muzejskog fotografa, samo dio tih fotografija bili su originali. Ostalo su bili preslici (kopije), a nastali su fotografiranjem originala, a originalne fotografije vraćane su vlasnicima koji su ih posudili Muzeju kako bi bile objavljene uz pojedine članke za časopis.

Drugi popratni fond koji se vodi u Muzeju jest *heme-roteka* kao kartoteka originalnih članaka iz dnevnog, tjednog ili mjesečnog tiska. Do 1991. godine prikupljeno je 6.765 isječaka s područja cijele bivše države, Jugoslavije. Radi lakšeg pretraživanja i korištenja

Inventar knjiga na Brailleu, 1954. (foto R.V.)

hemeroteka je klasificirana prema datumu objavljivanja članka, prema mjestu objavljivanja (u bivšim jugoslavrenskim republikama) i prema temama: *Rehabilitacija i zapošljavanje, Iz udruženja i organizacija slijepih, Iz života i rada slijepih, Sport, šah, rekreacija, Kultura, umjetnost, znanost, Oftalmologija, Tiflo-tehnička, pomagala, Akcije u korist slijepih, NOR i Razno.*

U razdoblju od 1991. do 2002. g. za hemeroteku nisu prikupljani isječki. Ponovo su se počeli pribavljati 2002. g. i to preslici.

Do nove prekretnice u vođenju dokumentacije Muzeja dolazi donošenjem *Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi*⁴. Provodi se revizija muzejske građe i dokumentacije te se započinje s radom na ustrojstvu novoga dokumentacijskog sustava Tiflološkog muzeja.

Sukladno Pravilniku, dokumentacija o muzejskog građi dijeli se na primarnu, sekundarnu i tercijarnu, a u Muzeju se u svrhu dokumentiranja počinju upotrebljavati relacijske baze podataka za inventarizaciju muzejskih zbirki, M++ za primarnu dokumentaciju, S++ za sekundarnu dokumentaciju i K++ za knjižnu građu Tiflološkog muzeja.

Formira se i jedinstvena *Inventarna knjiga muzejskih predmeta* u računalnom programu M++ koja se vodi po sustavu tekućih brojeva. S obzirom na količinu i vrstu građe obavlja se prijepisi iz starih inventarnih knjiga u jedinstvenu knjigu inventarnih predmeta, a od 2010. godine započinje se s digitalizacijom građe.

Za popratne dokumentacijske fondove *Fototeke, Hemeroteke, Evidencije o izložbama, Evidencije pedagoške djelatnosti, Evidencije o stručnom i znanstvenom radu, Evidencije o konzervatorsko-restauracijskim postupcima i Evidencije o izdavačkoj djelatnosti* upotrebljava se računalni program S++.

U svrhu upisa muzejskih Zbirki u *Registar zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske*, prema smjernicama propisanim u *Pravilniku o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske*⁵ dopunjavaju se i mijenjaju podaci koje se odnose na oblik, sadržaj i način vođenja Registra.

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske 2006. godine donosi još jedan značajan dokument kojim se regulira rad u muzejskoj struci, *Pravilnik o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije*⁵. Članak 22. Pravilnika obvezuje muzeje Republike Hrvatske da moraju „prihvatiti i objaviti pisanu izjavu o svojoj politici sakupljanja“⁶, stoga Tiflološki muzej do-

⁴ Narodne novine (2002) Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi. Zagreb: Narodne novine d.d., 108/02.

⁵ Narodne novine (2006) Pravilnik o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije. Zagreb, Narodne novine d.d., 30/06.

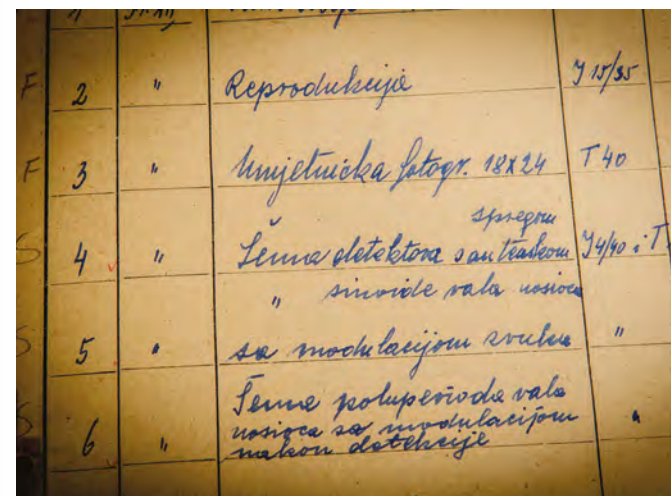
⁶ Ibid, čl. 22.

nosi prijedlog nacrtu politike sakupljanja, prvi dokument te vrste, koji se do 2013. godine nekoliko puta revidira. Godine 2014. sukladno *Zakonu o pravu na pristup informacijama*⁷ Muzej na svojoj mrežnoj stranici objavljuje *Politiku upravljanja muzejskim zbirka TM*, čiji je integralni dio i *Politika sakupljanja TM*. Tim dokumentom Muzej definira pitanja vezana uz problematiku muzejske dokumentacije te donosi sadržaj muzejske dokumentacije i osnovna pravila dokumentiranja.

U dijelu *Politika sakupljanja muzejske dokumentacije*⁸ detaljno se navode podaci o dva dokumentacijska fonda, hemeroteci i audiovizualnim fondovima, koji se odnose na opseg dokumentacijske zbirke, upotrebu i prijedlog sakupljanja.

Gotovo svakodnevno svjedočimo izazovima novih tehnologija koje omogućuju sustavno pohranjivanje podataka i olakšano rukovanje. Ipak moramo se složiti s I. Maroevićem koji naglašava kako je najvažnija uloga dokumentiranja u „zaštiti značenja“ jer i nakon nestajanja muzejskog predmeta njegovo značenje pomoću dokumentacije možemo „i dalje nositi u svijesti“⁹.

(Nina Sivec)

Knjiga inventara muzejski predmeti, 1954. (foto R.V.)

Inventarska knjiga prinova u knjižnici, 1962. (foto R.V.)

⁷ Narodne novine (2013) Zakon o pravu na pristup informacijama. Zagreb: Narodne novine d.d., 25/13.

⁸ Bosnar Salihagić, Ž. i Sivec, N., (2014) Politika upravljanja muzejskim zbirka [online]. Zagreb: Tiflološki muzej. Dostupno na: https://www.google.hr/?gws_rd=ssl#q=Tiflo%C5%A1ki+muzej [14. listopada 2015.]

⁹ Maroević, I. (1993) Uvod u muzeologiju. Zagreb: Zavod za informatičke studije, str. 178.

2.2.1. HEMEROTEKA

– novinske objave kao oblik obraćanja publici

Hemeroteka Tiflološkog muzeja također je oblik uspostave kontakta s publikom. Kroz povijest muzeji su bili poznati kao čuvari identiteta, riznice informacija, ali i mjesta pružanja informacija o odabranoj temi i djelovanju muzeja te tako postali oblik obraćanja publici. Zanimljivo je da i unutar zbirke hemeroteke Tiflološkoga muzeja pronalazimo poveznicu s Vinkom Bekom. Kao izuzetan pedagog te poznavalac prilika i odnosa u svijetu specijalnog školstva, Bek je u domaći tisak prenosio napise iz svijeta vezane uz temu pedagogije slijepih. Objavljivao ih je u specijaliziranim časopisima poput *Sljepčeva prijatelja*, a kasnije *Prijatelja slijepih i gluhoonijemih*, pa možemo reći da se u muzejskoj knjižnici, u kojoj se čuvaju navedeni časopisi, čuvaju novinski članci povezani s temom osoba oštećena vida već s kraja 19. st.

Hemeroteka Tiflološkog muzeja sastoji se od, uvjetno rečeno, dva dijela: od originalnih članaka (iako po muzeološkom poimanju nisu originali) i preslika izrezanih iz dnevnog, tjednog ili mjesečnog tiska. Ovi isječki postali su muzejski dokumenti, i to u smislu predmeta koji nose prikaze ljudskih misli u konvencionalnom obliku, a koji govore o području oštećenja vida.

Hemeroteku možemo vremenski podijeliti na tri razdoblja. Prvo razdoblje traje od 1954. do 1991., kada su sakupljeni originalni novinski isječki. Drugo se razdoblje nastavlja od 1991. do 2002., kad politika sakupljanja građe i dokumentacije nije postojala i zbirka se uopće nije širila. Sa sakupljanjem se ponovo započelo 2002., od kada se više ne dostavljaju „originalni“ isječki već fotokopije objavljenih članaka, a od 2013. tekstovi svakodnevno pristižu elektronskim putem. Građa koja se sakuplja od 1954. do danas na najcjelovitiji način govori o svakodnevnim problemima slijepih i slabovidnih, o mogućnostima zapošljavanja, uspjesima ovih osoba u radu, intelektualnim i umjetničkim dometima, sportskim rezultatima, obrazovanju, o brizi društvenih institucija o slijepima, ali i o predrasudama i nesporazumima. Radi dostupnosti podataka, lakšeg pretraživanja i korištenja, isječki su do 1991. razvrstavani prema temama koje su bile primjerene za doba u kojem su tekstovi i nastali, a to su Rehabilitacija i zapošljavanje, Iz udruženja i organizacija slijepih, Iz života i rada slijepih, Sport, šah, rekreacija, Kultura, umjetnost, znanost, Tiflo-tehnička pomagala, Oftalmologija, Akcije u korist slijepih, Narodno oslobodilački rat, Razno.

Na ovaj je način do 1991. sakupljeno 19.735, a inventirano 6.765 isječaka. Razvrstani su prema datumu objavljivanja članka, prema mjestu objavljivanja (u bivšim jugoslavenskim republikama), a isječki su upisivani u kataloške listiće.

Političke promjene koje su se 1991. dogodile u društvu pokazale su da do tada korištena metoda prikupljanja članaka više ne odgovara trenutku i vremenu. Država u kojoj su članci objavljivani više nije postojala kao ni društveno-političko uređenje. Novinske isječke koje je Muzej nastavio prikupljati trebalo je prilagoditi novouspostavljenim društvenim promjenama. Nova znanja iz područja informacijskih znanosti i područja muzeologije, iz edukacijsko-rehabilitacijskih znanosti te iz pozitivnih promjena koje su se dogodile na planu socijalne zaštite ovih osoba potaknula su nova promišljanja o temama koje trebaju prezentirati djelatnost Muzeja.

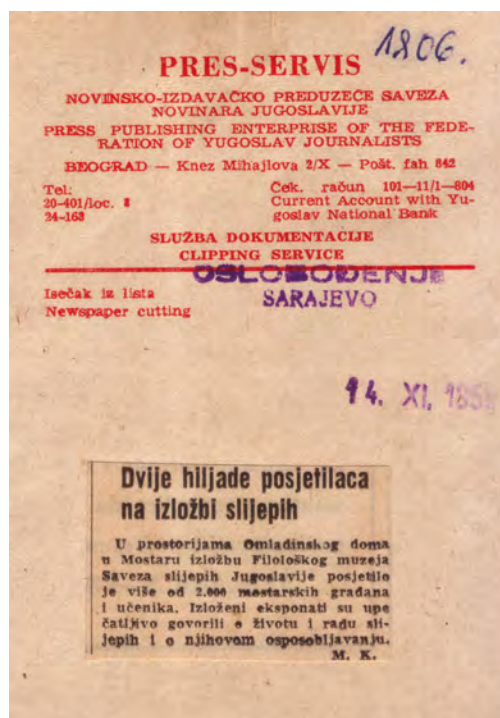
Jasno je da niti jedan oblik prezentacije ne može zadovoljiti baš sve potrebe i da već klasificirani dokument stvara nove podpodskupine koje bi se opet dalje mogle razvrstavati, a sve u cilju proširivanja znanja. No krenulo se od toga da prikupljanje treba biti dosljedno, da treba imati svoju svrhu, što znači omogućiti dublji uvid u ovo područje djelatnosti. Podjela koja je načinjena najprimjerenija je s obzirom na sredinu, vrijeme i uvjete te s obzirom na potrebe budućeg korisnika, a usklađena je s poslanjem, vizijom i misijom Muzeja. Budući da se Muzej bavi svim područjima invalidnosti, teme koje se obrađuju unutar hemeroteke predstavljaju upravo ta područja te postaju važan izvor informacija. Članci se dovode u odnos prema svojim zajedničkim osobinama i odražavaju pogled kako na pojedinca tako i na ukupnu djelatnost društva na ovom području, neovisno o društvenom uređenju i aktualnoj političkoj situaciji. Prikupljeni se isječki kroz specifičnu terminološku kontrolu žele dovesti u međusobne moguće veze i time otvoriti putove novim spoznajama. Isječki pristižu elektronskom poštom dnevno, a sadržaj (osobe s invaliditetom) je klasificiran na teme: Tiflološki muzej i njegova djelatnost, Djelatnost ostalih institucija kulture u Hrvatskoj, a vezano uz osobe s invaliditetom, Djelatnost muzeja u svijetu (objavljeno u našem tisku, a vezano uz osobe oštećena vida), Socijalna pomoć i skrb, Zapošljavanje i rad, Profesionalna rehabilitacija, Obrazovanje, sport, rekreacija, Obitelj i civilno društvo (informiranje).

Današnje informatičko doba omogućilo nam je da informacija postaje javna, lako i brzo dostupna, da se u isto vrijeme njome može služiti više osoba te da postoji mogućnost usporedbe podataka. S gledišta dobivanja informacije, hemeroteka Muzeja uspostavlja nove oblike komunikacije sa stvarnim i virtualnim posjetiteljima, koji mogu i bez direktnog susreta uspostaviti kontakt s Muzejom, upravo na način primjeren vremenu u kojemu živimo i djelujemo.

Tiflološki muzej mjesto je nepresušnih informacija koje se mogu upotrijebiti u edukaciji i komunikaciji s publikom, a u cilju razvijanja pozitivnih stavova i vrijednosti kod

posjetitelja. Proaktivnim i sudjelujućim djelovanjem Muzej će i dalje kroz različite muzeološke aktivnosti poticati samopoštovanje i poštovanje drugih i drugačijih.

(Željka Sušić)

Isječak iz hemeroteke, DH1806

Isječak iz hemeroteke, DH2256

2.2.2. FOTOTEKA

Prvo spominjanje fotografija u Tiflološkom muzeju nalazimo u *Izveštaju o radu za godinu 1953.-1954.*, u dijelu pod nazivom *Muzejske zbirke, arhiv i knjižnica*, gdje se navode popisi novih predmeta za muzejske zbirke koji su raspoređeni u skupine. Jedna od tih skupina jest i ona pod nazivom *Fotografije i slike*. Uvidom u njezin sadržaj vidimo da su u Tiflološki muzej zaprimljene one fotografije od kojih će se kasnije formirati Zbirka fotografija. Već u sljedećem izvještaju o radu za 1955. godinu, u popisu pod nazivom *Fotografije i slike*, pronalazimo nekoliko fotografija koje prate djelatnost muzeja, poput fotografija s nekih izložaba. Takva se praksa nastavlja i kasnije kada se u popisima *Novi predmeti muzejske zbirke* spominju fotografije i negativi. Po sadržaju zaprimljenih fotografija uviđamo da se ne pravi razlika između fotografija koje će kasnije ući u Zbirku fotografija i fotografija popratnih događanja koje tamo ne pripadaju. Spomenuta zbirka Fotografije i slike ili Fotografije i negativi ne naziva se ni Zbirkom fotografija ni Fototekom. Tek se u izvješću o radu muzeja, objavljenom u *Socijalnoj misli* pod nazivom Tiflološki muzej SSJ u 1960. godini, prvi put u dijelu Fotografije i negativi razdvajaju fotografije od kojih će kasnije oformiti Zbirka fotografija i fotografije koje su navedene kao „1. Negativi iz fototeke... 2. Negativi iz Socijalne misli...“¹.

Po prvi se put analizira i opisuje problematika Fototeke Tiflološkog muzeja u članku *Novi ustroj fototeke Tiflološkog muzeja* te se navodi: „Stvaranje dokumentacijskog fonda fototeke Tiflološkog muzeja usko je vezan uz časopis *Socijalna misao* koji je Tiflološki muzej u početku izdavao pod okriljem Saveza slijepih Jugoslavije, a kasnije samostalno, kao Tiflološki muzej. Kako je časopis obrađivao teme vezane uz život i rad slijepih osoba na području cijele bivše države, uz članke je objavljivao i fotografije koje su izvorno bile originalne, ali i *preslike*² fotografija. Taj je fond činio fototeku *Socijalne misli*, odnosno fototeku Tiflološkog muzeja.“ Prestankom izlaženja časopisa 1988. godine nastavilo se sa sakupljanjem i ažuriranjem svih fotografskih materijala „koji su na bilo koji način bili vezani uz djelatnost i djelokrug rada Muzeja, a odlukom tadašnje uprave te su fotografije automatizmom pridruživane Fototeci Tiflološkog muzeja.“³

Prve podatke o načinu evidentiranja fototeke nalazimo u članku *Tiflološki muzej SSJ u 1968. godini* gdje se navodi: “Tokom protekle godine mnogo je učinjeno na suvremenom

¹ Tiflološki muzej SSJ u 1960. godini, *Socijalna misao* SSJ, 1960. Zagreb, str. 125.

² *Preslike* su kopije koje su nastale fotografiranjem originalnih fotografija.

³ Sivec, N. (2012) *Novi ustroj fototeke Tiflološkog muzeja*, *Informatica museologica*, MDC, Zagreb, 43 (1-4).

sređivanju fototeke. Na specijalno štampanim kataložnim karticama obrađene su fotografije prispjele tokom posljednjih osam godina...“⁴

Fotografije su se lijepile na inventarne kartice fototeke, na kojima su se, na poledini s desne strane, upisivali podaci: *Osnovna tema, Tema, Podtema, Grad, Godina, Ocjena i primjedba, Broj negativa, Broj vrećice*. Na lijevoj strani nalazilo se mjesto za fotografiju, dimenzija 5,5 x 5,5 cm. Na poledini kartice upisivali su se podaci o sadržaju fotografije, a na dnu kartice podaci: *Slikao, Darovao, Otkupljena, Inventirao*.

Nakon donošenja *Zakona o muzejskoj djelatnosti 1977. godine u Izvještaju o izvršenju programa rada za vrijeme od 1.1. do 31.12.1978.* navodi se sljedeće: „Fototeka: Snimljeno je 60 eksponata u stalnom postavu i izrađeno 189 fotografija“, a već sljedeće 1979. godine u *Izvješću* se navodi kako je „sređeno 946 kartica fototeke po temama. Izrađeno je 355 fotografija iz rada Muzeja i 20 dijapozitiva.“ U istom izvješću stoji: „Snimljeno je 240 (negativa) predmeta iz muzejskog fundusa, od toga izrađeno 480 pozitiva (9x12) za kartoteku i fototeku. Izrađeno je 200 fotografija 18x24 iz djelatnosti rada i života slijepih za muzejsku dokumentaciju.“

Iz postojećih inventarnih kartica Fototeke saznajemo da je tijekom 1979. godine prvi put fotografiran cjelokupni muzejski fundus koji je omogućio vizualnu identifikaciju muzejskih predmeta. Fotografije su se lijepile na inventarne kartice fototeke, a pridruživao im se inventarni broj predmeta iz inventarnih knjiga, u kojima se nalazio njihov opis. Prema usmenom kazivanju tadašnjeg muzejskog fotografa smatralo se kako fotografije muzejskih predmeta čine dio fototeke Tiflološkog muzeja. Prvih 1569 inventarnih brojeva fototeke broj je predmeta tadašnjeg muzejskog fundusa. Od inventarnog broja 1570 iz 1981. godine evidentiraju se fotografije u Fototeci, a razvrstavaju se po temama. Prema istom načelu evidentirani su i novinski isječci u hemeroteci muzeja.

Promjenama u muzejskoj upravi te donošenjem *Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi*⁵ iz 1998. godine javlja se svijest o potrebi novog ustrojavanja fototeke.

Zbog lakšeg rukovanja i snalaženja dotadašnja se fototeka preimenuje u Fototeku I, a nova fototeka se imenuje Fototekom II te se za nju radi novi ustroj. U već spomenutom članku *Novi ustroj fototeke Tiflološkog muzeja* navodi se sljedeće:

„...novoju Fototeci II. pripadaju one fotografije koje su izravno vezane uz djelatnost ili prostor muzeja, a čine ih: fotografije stalnog postava, fotografije postava izložbi u muzeju, fotografije postava izložbi izvan muzeja, fotografije s otvorenja izložbi, fotografije

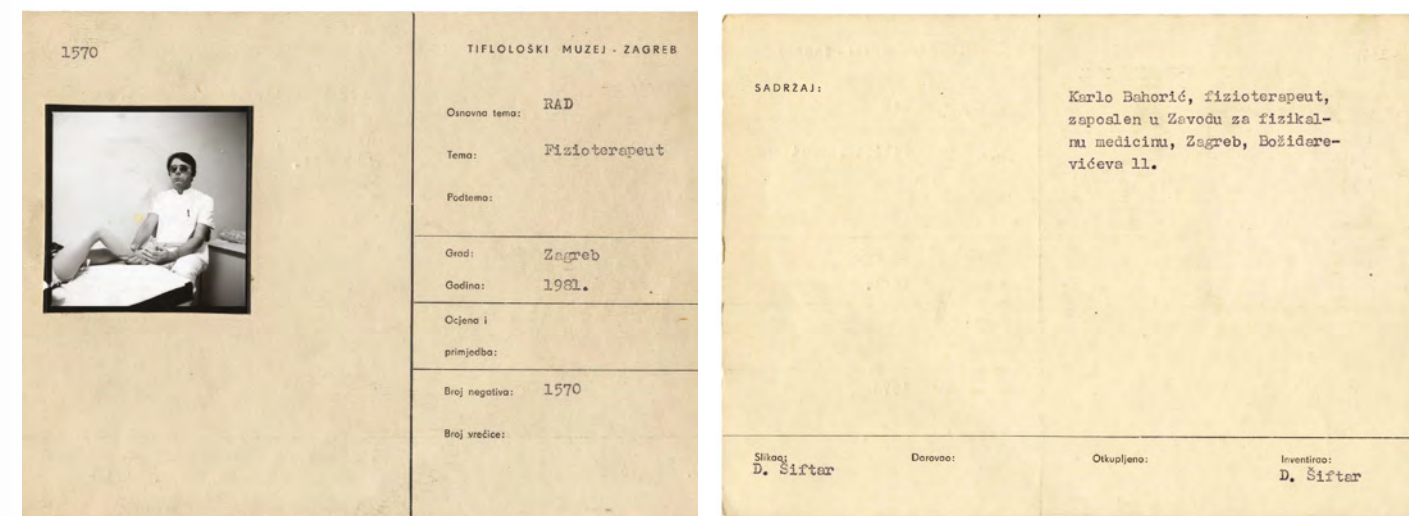
⁴ Tiflološki muzej SSJ u 1968. godini, *Socijalna misao SSJ*, 1968. Zagreb, str. 163.

⁵ Narodne novine (1998) *Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi*, Zagreb, br. 98.

predavanja, fotografije radionica i drugih akcija, fotografije stanja i promjena u prostoru muzeja, fotografije koje se odnose na ostale teme ukoliko su potrebne za realizaciju muzejskih izložbi i publikacija...“ Dalje se navodi da će svaka od navedenih tema biti popraćena s deset do dvadeset fotografija koje će biti ažurirane u inventarnu knjigu fototeke, izrađenu u računalnom programu S++, koji je izradila računalna tvrtka Link. U inventarnu knjigu Fototeke II upisivat će se podaci predviđeni *Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi*. „Novi ustroj Fototeke Tiflološkog muzeja olakšava inventarizaciju, obradu i spremanje fotografija, lakše pretraživanje i povezivanje s primarnom dokumentacijom u računalnom programu M++ i ostalim fondovima sekundarne dokumentacije S++.“⁶

Fototeka Tiflološkog muzeja danas prati bogatu djelatnost muzeja. Digitalna fotografija omogućila je jednostavnije rukovanje i pretraživanje baze podataka, a postojeći negativni iz vremena analogne fotografije digitaliziraju se kako bi se sačuvali i zaštitili.

(Nina Sivec)

Inventarna kartica fototeke, 1981.

⁶ Sivec, N. (2012) *Novi ustroj fototeke Tiflološkog muzeja*, *Informatica museologica*, MDC, Zagreb, 43 (1-4).

2.3. Knjižnica

Vinko Bek je 1888. godine¹ počeo sakupljati građu za *Hrvatski sljepački muzej*, privatnu zbirku koju je većim dijelom činila knjižna građa. To su uglavnom publikacije koje je sakupio prije osnivanja Zemaljskog zavoda za odgoj slijepice djece, a zbirkom se koristio u svojem tiflopedagoškom radu. Ta građa bila je temelj knjižnice Tiflološkog muzeja.

Bekovo djelovanje tog doba ne možemo promatrati izolirano od rada na ostvarivanju osnovne ideje – odgoja i obrazovanja slijepih, već je ono bilo rezultat jednog svestranog pristupa koji je uključivao mobilizaciju javnosti za problematiku slijepih, izdavanje časopisa, pisanje udžbenika i priručnika, osnivanje društva za podupiranje slijepih, sudjelovanje na izložbama, sakupljanje predmeta i literature vezane uz tiflopedagošku problematiku i dr.

Danas u knjižnici Tiflološkog muzeja čuvamo upravo te prve publikacije koje svjedoče Bekovoj svestranosti, zalaganju i trudu poput publikacije *Beschreibung eines gelungenen Versuches blinde Kinder zur bürgerlichen Brauchbarkeit zu bilden* Johann Wilhelma Kleina, tadašnjeg ravnatelja Zavoda za slijepice u Beču koja je izdana 1822. godine i koja je svoje mjesto našla u knjižnici današnjega Tiflološkog muzeja. Bek se, u želji da produbi svoje stručno znanje dobiveno iz literature, uz podršku „Zemaljske vlade i prijatelja skrbi za slijepice“ uputio u Beč u Zavod za odgoj slijepih². Svoje dojmove o tom putovanju iznio je u publikaciji *Bečki zavodi za slijepce i naše potrebe*. Bila je to „prva originalna studija tiflopedagoškog i šireg tiflološkog karaktera“³. Osim toga, što je značajno za stvaranje njegovih prvih zbirki, Bek je tom prilikom ostvario „aktivne veze“ s tiflopedagozima u Austriji i Njemačkoj. Iz tog je razloga u časopisu *Der Blindenfreund* iz 1889. godine napisao sljedeće: „Svim učiteljima i prijateljima slijepih upućujem srdačnu molbu, da mi za moje potrebe, tj. za uređenje muzeja, izvole u obliku poklona otpustiti knjige o odgoju slijepih, nastavna sredstva svake vrsti, stare i nove godišnje zavodske izvještaje, opise aparata kao i stare čitanke“⁴.

¹ Bosnar Salihagić, Ž. (2000) Tiflološki muzej i njegovo opće-defektološko opredjeljenje, *Informatica Museologica*, 3–4, MDC.

² Tonković, F. (1960) Vinko Bek i njegov utjecaj na odgoj i obrazovanje slijepih u Jugoslaviji. Zagreb: Savez slijepih Jugoslavije, Tiflološki muzej, str. 48.

³ Ibid, str. 48.

⁴ Ibid, str. 54.

O odazivu Bekovoj molbi svjedoči *Iskaz darovatelja i podupiratelja* koji je objavljen u časopisu *Sljepčev prijatelj* u kojem se navode darovatelji raznih učila i knjiga⁵. Dio tih knjiga, koje su činile Bekovu privatnu i Zavodsku knjižnicu, sačuvan je do danas. Upravo su ostaci Bekovih zbirki i knjižnice ušli u prvi „stručni inventar“ Tiflološkog muzeja kada je on osnovan 1953. godine, a njegov popis pronalazimo u prvom *Izveštaju o radu Tiflološkog muzeja za godinu 1953-54*.⁶

U istom Izvešču navode se suradnici Tiflološkog muzeja koji su pomogli muzeju u „rješavanju njegovih zadataka“⁷ u procesu stvaranja muzejske stručne knjižnice. „Prva ustanova, koja je obilato pomogla muzej već prilikom njegova osnivanja, je Zavod za odgoj slijepice djece u Zagrebu. Zavod je poklonio 182 knjige, mnoštvo raznih časopisa i izvještaja o radu raznih evropskih zavoda i organizacija slijepih i za slijepice. Time su udareni temelji muzejske stručne knjižnice.“⁸, a publikacije su nakon mnogo turbulencija, seljenja, zatvaranja Zavoda ponovno našle svoje mjesto u knjižnici Tiflološkog muzeja kao najstariji dio građe muzeja.

Odmah po osnutku muzeja 1953. godine donesen je *Pravilnik o radu muzeja*, u kojem su navedene smjernice, odnosno zadaci muzeja. U Članku 2. C spomenutog pravilnika kao jedan od zadataka navodi se „sakupljanje literature tiflopedagoške i tiflološke, naše i strane beletristike koja govori o slijepima, djela slijepih autora i ostalih publikacija i časopisa (tifloloških)“, a u članku 2. F navodi se i „naučna obrada problematike slijepih i izdavanje knjiga, biltena, časopisa i sl., sa tog područja“⁹.

O aktivnosti i revnosti tadašnjih muzejskih djelatnika u oživotvorenju „muzejskih zadataka“ govore podaci iz muzejskih izvješća, a svjedoče joj i prve inventarne knjige muzejske knjižnice. Tadašnja predsjednica Savjeta Tiflološkog muzeja, Danica Tonković, u časopisu

Godišnjaci časopisa Der Blindenfreund (foto R.V.)

⁵ Sljepčev prijatelj (1890) Iskaz darovatelja i podupiratelja. Sljepčev prijatelj. 1. sv., str. 23.

⁶ Tonković, D., ur. (1955.) Izveštaj o radu za godinu 1953-54, Zagreb: Tiflološki muzej SSJ, str. 28–40.

⁷ Tonković, D., ur. (1955.) Izveštaj o radu 1953-54, Zagreb: Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, str. 16.

⁸ Ibid, str. 16.

⁹ Ibid, str. 10.

Socijalna misao nabraja konkretne zadatke koji su za cilj imali popuniti fondus knjižnice.¹⁰ Knjižnica je sadržavala najvećim dijelom publikacije na crnom tisku, a obuhvaćala je građu 19. stoljeća, s područja tiflopedagogije. Bila je to uglavnom literatura s njemačkog, francuskog, ruskog i hrvatskog govornog područja, dok su građu na Brailleovom tisku činile knjige i časopisi koji će kasnije postati dio Zbirke predmeta Tiflološkog muzeja, odnosno građa od koje će se kasnije oformiti nova zbirka, Zbirka tiskovina na reljefnim pismima.

Iako se u spomenutom *Pravilniku o radu muzeja* ne navodi sakuplja li knjižnica Tiflološkog muzeja građu na crnom i/ili reljefnom tisku, saznajemo da je ona u svojim začetima sakupljala građu i na reljefnim pismima i to većinom na Brailleovu pismu. Iz današnje perspektive, s obzirom na problematiku kojom se muzej bavi, to nimalo ne čudi, a tada se prešutno podrazumijevalo, tim više što je osnivač muzeja bio Savez slijepih Jugoslavije. Zbog potrebe formiranja fundusa na Brailleovu pismu kojim bi se mogli služiti članovi Saveza slijepih, 1965. godine će se iz zbirke ručno prepisanih knjiga na Brailleovu pismu osnovati Republička knjižnica u sastavu Saveza slijepih Hrvatske, koja će od 2000. godine upisom u sudski registar djelovati samostalno kao Hrvatska knjižnica za slijepe.¹¹

Arkadije Rudomino u svom članku *Tiflološki muzej* navodi podatke koji ocrtavaju i djelovanje knjižnice Tiflološkog muzeja, koji se knjižni fond sakuplja, na koji način i u kom obujmu.¹²

Od samih početaka pristigla građa za muzejsku knjižnicu upisivala se u dvije inventarne knjige, posebno za publikacije na crnom tisku, a posebno za publikacije na Brailleovu tisku. U inventarnu knjigu pod nazivom *Inventar knjižnice – knjige na videćem* pod inventarnim brojem 1/1954. inventirana je prva publikacija knjižnice Tiflološkog muzeja pod nazivom *Učiteljski tovariš, Glasilo „Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“ iz 1890.*

¹⁰ „Treći je zadatak sakupljanje tiflopedagoške i tiflološke literature, beletristike, koja govore o slijepima, djela slijepih autora i t. D (...) Kako bi muzej trebao da posjeduje sve te knjige, obraćamo se čitaocima s molbom, da pojedine knjige, u koliko ih posjeduju, ili poklone ili prodaju našem muzeju. (...) U obzir dolaze knjige na našem jeziku i stranim jezicima, bilo na pismu za videće ili na pismima za slijepe. Kako u našoj zemlji ima i slijepih književnika, molimo ih da nam pošalju svoja djela bilo štampana bilo u rukopisu (...) obraćamo se čitaocima s molbom, da nam, u koliko im je poznato, dostave popis djela s naznakom autora, koji opisuju slijepe u svojim djelima. Na taj bismo način s vremenom sakupili knjige, koje s umjetničke strane obrađuju život i rad slijepih.“ Tonković, D. (1955) Kako se može pomoći tiflološkom muzeju SSJ u Zagrebu. U: Tonković, D., ur., *Socijalna misao*: br. 3, str. 78.

¹¹ Hrvatska knjižnica za slijepe (2013). *Povijesni pregled*. Zagreb. Hrvatska knjižnica za slijepe. Dostupno na www.hkzasl.hr/ (20. rujna 2013.)

¹² „Muzejska knjižnica posjeduje knjige za slijepe (na Brailleovu i drugim pismima) i knjige za videće (na crnom tisku). To su prvenstveno knjige naučnog karaktera iz oblasti tiflogije, dok od beletristike prikupljaju se samo djela, u kojima se obrađuje neko slijepo lice. U 1955. godini knjižnica Muzeja povećana je sa 518 primjeraka knjiga, časopisa i brošura, od kojih su 362 na crnom tisku, a 156 na pismima za slijepe. Velikim dijelom su to poklonjene knjige. Pored nekih vrlo rijetkih primjeraka knjiga Muzej posjeduje i specijalne knjige za slijepe kao što su na primjer: tumač boja zastava, vodič po Londonu, knjiga na „Plastic Brailleu“ i sl.“ Rudomino, A. (1957) Tiflološki muzej. Muzeji. U: Tonković, D., ur., 11–12, str. 133.

godine. U inventarnu knjigu pod nazivom *Inventar knjiga na Brailleu* upisivana je građa na Brailleovu tisku i to knjige i časopisi, a darovana je najvećim dijelom od Zavoda za odgoj i obrazovanje slijepih Vinko Bek, Zavoda za slepe u Zemunu, Centralnog veća Saveza slijepih Jugoslavije kao i od pojedinaca, najvećim dijelom kao dar prof. Franje Tonkovića. Jednom dijelu te građe trag se gubi. Zadnji zapis pronalazimo 1970. godine u Inventarnoj knjizi, dok u *Knjizi prinova na Brailleovom pismu* zapisi ne postoje od 1976. godine. Kada je i kojim aktom građa na Brailleovom tisku prešla u Zbirku predmeta Tiflološkog muzeja, teško je utvrditi. Revizijom muzejske građe i muzejske dokumentacije iz 2002.¹³ godine utvrđeno je da je pronađena i da je dio spomenute građe upisan u Inventarnu knjigu muzejskih predmeta.

Osim spomenutih dviju inventarnih knjiga knjižnice Tiflološkog muzeja, knjižna građa svrstavala se i u dva kataloga, abecedni i stručni. O naporima da se ustroji knjižnica kojom bi se lakše koristilo govori podatak kako je „u stručno-tiflološkoj knjižnici Muzeja, nakon već prije izvršenog preuređenja kataloga knjiga, tokom 1963. god. preuređen i katalog časopisa i novina po jedinstvenom sistemu...“¹⁴, a u izvješću o radu iz 1966. godine spominje se kako je „u knjižnici nastavljena izradba stručnog kataloga članaka u tiflološkim časopisima...“¹⁵

Prema katalogima možemo utvrditi da se građa za stručni katalog razvrstavala po različitim temama: „Rehabilitacija, rad i upošljavanje; Sport, šah, zabava; Umjetnici i njihova djela; Učenjaci i njihova djela; Umjetnost i nauka o slijepima; Običaji, poslovice i sujevjerja i sl.; Slijepi i oslijepljeni u ratovima; Slijepi u povijesti; Biografije i istaknuti pojedinci; Tiflološki priručnici; Opći priručnici“.

U časopisu *Socijalna misao* navodi se kako je „zahvaljujući vanrednom zalaganju prvih inicijatora ove ustanove – dra Franje Tonkovića, Danice Tonković, a zatim i dra Sulejmana Mašovića – prikupljen osnovni materijal za muzejsku predmetnu zbirku, tiflološku knjižnicu...“¹⁶

Od 1954. godine Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije počeo je izdavati časopis *Socijalna misao* kako bi informirao javnost o životu i potrebama slijepih ljudi. Uz *Socijalnu misao* Tiflološki muzej SSJ u prvih je deset godina postojanja izdao ukupno 13 publikacija koje su upotrebljavane i u razmjeni s drugim institucijama s kojima je surađivao, a danas su dio fundusa knjižnice Tiflološkog muzeja.

¹³ Zapisnik Revizije muzejske građe i muzejske dokumentacije Ur. br. 114/2002. od 27. 9. 2002. god. (2003) Zagreb: Tiflološki muzej.

¹⁴ Korić, S., ur., (1964) Tiflološki muzej SSJ u 1963. godini. U: *Socijalna misao* 1964., str. 126–127.

¹⁵ Korić, S., ur., (1967) Tiflološki muzej SSJ u 1966. godini. U: *Socijalna misao* 1967., br. 3-4, str. 138.

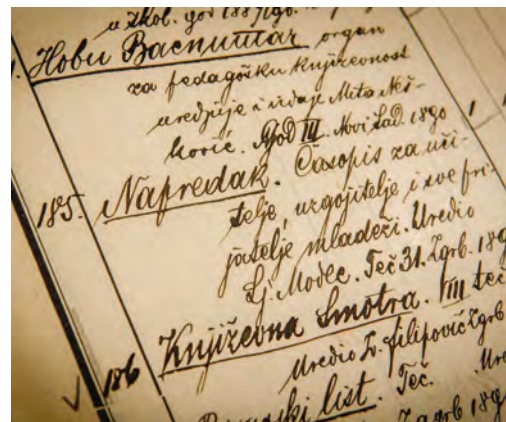
¹⁶ Rudomino, A. (1963) Decenij rada. U: *Socijalna misao* 1963., br. 1, str. 5.

Na taj način knjižnica je obogaćivala svoj knjižni fond publikacijama koje je dobivala iz Francuske, Čehoslovačke, SAD-a, Velike Britanije, Njemačke, Švicarske, Austrije, Mađarske i Poljske.¹⁷ U „prikazu djelovanja Muzeja Saveza slijepih Jugoslavije u 1959. godini“ navodi se kako je od „veza s ustanovama u inozemstvu u protekloj godini najplodnija je bila s muzejem Perkinsovog instituta u SAD. Razmjenom knjiga s tim američkim muzejom (bibliotekom) Tiflološki muzej došao je do 64 veoma dragocjene tiflološke knjige i časopisa na engleskome i drugim jezicima. Niz materijala primljen je i od Informacijskog centra Ujedinjenih nacija, a na bazi razmjene primljene su, također, knjige iz Francuske i nekoliko knjiga iz Sovjetskog Saveza.“¹⁸

U narednim godinama knjižnica Tiflološkog muzeja povećava i obogaćuje svoj fundus publikacijama s područja pedagogije, psihologije, medicine, defektologije i drugih srodnih znanosti. Sakupljaju se omeđene publikacije kao i periodičke publikacije poput časopisa, izvješća o radu srodnih institucija, zakona, pravilnika, stručnih i znanstvenih radova, odnosno sva literatura koja je vezana uz problematiku oštećenja vida iz zemlje i inozemstva. Nalazimo podatak kako je „u biblioteci, pak, redovito obavljan pregled stranih bibliografija radi narudžbe i razmjene tifloloških knjiga i časopisa“.¹⁹

Publikacija pisana standardnim crnim tiskom uz dodatak na Kleinovom pismu (foto R.V.)

Isječak iz Muzealnog kataloga, popis građe (foto R.V.)

¹⁷ Berkeš, M. (1954) Prva riječ našim čitaocima. U: Socijalna misao, br. 1 i 2, str. 3.

¹⁸ Korić, S., ur., (1960) Tiflološki muzej SSJ u 1959. godini. U: Socijalna misao 1960., br. 3. Zagreb: Tiflološki muzej SSJ, str. 132.

¹⁹ Korić, S., ur., (1970) Tiflološki muzej u 1971. godini. U: Socijalna misao br. 3-4. Zagreb: Tiflološki muzej SSJ, str. 175.

Sedamdesetih godina prošlog stoljeće počinju se javljati financijske poteškoće koje će uzrokovati zastoje u napredovanju knjižnice, ali i samog muzeja pa se navodi kako se „zbog objektivnih razloga program rada Tiflološkog muzeja za 1971. godinu nije mogao ostvariti. Naime, kao ustanova koju je dotirao Savezni odbor Saveza slijepih Jugoslavije, i to za otprilike 1/3 svih sredstava, muzej je zapao u nezavidan položaj. Kako zbog decentralizacije sredstava Savezni odbor više nije raspolagao vlastitim fondovima, iz kojih je mogao financirati svoje ustanove, muzej je ostao bez spomenutog dijela dohotka, što ga je dovelo u tešku situaciju. Obustavljeno je osuvremenjivanje i obnova stalnog postava, popunjavanje knjižnice...“.²⁰

U godinama koje slijede knjižni fond knjižnice se povećava, a osim toga započelo se i s prevođenjem tiflološke literature.²¹ Osamdesetih i devedesetih godina nastupa duže vrijeme stagniranja knjižnice. Ona uglavnom služi rijetkim znanstvenicima i stručnim djelatnicima muzeja za potrebe istraživačkog rada.

Potom, sve više se govori o informatizaciji u procesu rada, a u knjižnicu Tiflološkog muzeja uvodi se računalni program za upis i obradu knjižne građe, K++, koji je izradila tvrtka Link 2. Prema novoj muzeološkoj koncepciji, nakon građevinske adaptacije godine 2008., knjižnica ostaje u preuređenom, ali istom prostoru. Popisuje se sva građa i radi se novi ustroj knjižnice. Odvaja se periodika od omeđenih publikacija i građa se, osim u dvije inventarne knjige, registrira i inventira u računalni program K++.

Danas knjižnica u svojim 30 m² pohranjuje oko 5000 jedinica građe, knjiga i časopisa. Njezin knjižni fond čini građa koja je svojim sadržajem uglavnom vezana uz područje oštećenja vida, građa koja se bavi drugim vrstama invaliditeta, ali i građa vezana uz područje psihologije, pedagogije, medicine, sociologije i srodnih područja te umjetnosti, kulture i muzeologije.

Knjižnična građa nije organizirana. Postoji građa koja je zastarjela i dotrajala, ali određeni dio dotrajale građe vrijedan je te ga je potrebno restaurirati i/ili digitalizirati. Knjižnicom se koriste djelatnici muzeja i, po potrebi, vanjski korisnici, većinom studenti.

Izazove suvremene knjižničarske struke teško je zadovoljiti s obzirom na to da knjižnica nema zaposlene stručne osobe u zvanju knjižničara. Iako potpora od strane službe za visokoškolske i specijalne knjižnice Hrvatskog zavoda za knjižničarstvo pri Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici (NSK) u Zagrebu postoji, problematika knjižničarskog kadra prisutna

²⁰ Korić, S., ur., (1970) Tiflološki muzej u 1971. godini. U: Socijalna misao br. 5, Zagreb: Tiflološki muzej SSJ, str. 319.

²¹ „Budući da ova ustanova iz godine u godinu prati stručnu bibliografiju, na temelju koje onda nabavlja tiflološku literaturu, skupljeno je dosta knjiga. Da to ne bi bio mrtvi kapital ove knjižnice, uspostavljeni su kontakti sa zavodima koji su pokazali zanimanje, za predloženu prevodilačku djelatnost muzeja.“ Korić, S., ur., (1974) Tiflološki muzej u 1973. godini. U: Socijalna misao, lipanj, br. 6, Zagreb: Tiflološki muzej, str. 326.

je sve do današnjih dana. Danica Tonković još u prvom Izvještaju o radu²² navodi kako se „govorilo o tome, kako dobiti dobrovoljne pomagače“²³ koji bi preuzeli poslove u muzeju, a samim time i u knjižnici. Tako poslove knjižničara obavljaju dobrovoljci, volonteri. Tek će 1970. godine dolaskom Silve Korić knjižnica Tiflološkog muzeja dobiti jednu osobu koja će se brinuti o knjižnoj građi po pravilima knjižničarske struke. Po odlasku S. Korić, na poslovima knjižničara knjižnice Tiflološkog muzeja izmjenjivali su se zaposlenici Tiflološkog muzeja, mahom bez stručnog knjižničarskog obrazovanja, pa tako sve do danas. Od siječnja 2013. godine, muzej zapošljava jednu osobu na poslovima pomoćnog knjižničara, s obvezom polaganja stručnog ispita u naredne dvije godine.

Suvremena kretanja u knjižničarskoj i muzejskoj djelatnosti dovela su knjižnicu Tiflološkog muzeja pred nove izazove. U cilju stvaranja promišljenog i adekvatnog fundusa javila se potreba za novom organizacijom građe knjižnice, ali i nužnost usklađivanja knjižnične djelatnosti muzeja s odgovarajućim zakonima i pravilnicima. Zatražena je potpora i mišljenje već spomenute službe NSK, koja obavlja matičnu djelatnost za visokoškolske i specijalne knjižnice u Zagrebu. Na radnom sastanku održanom 14. listopada 2015. u prostorijama Tiflološkog muzeja ustanovljeno je kako je knjižnica Tiflološkog muzeja upisana u Upisnik knjižnica i knjižnica u sastavu Ministarstva kulture, što je i obveza prema članku 10. Zakona o knjižnicama²⁴. Utvrđeno je kako voditelj knjižnice nema odgovarajuće stručno obrazovanje u zvanju diplomiranog knjižničara već da je u knjižnici zaposlen pomoćni knjižničar. U bilješci sa sastanka²⁵ nadalje se navodi kako se u knjižnici građa upisuje u dvije ručno vođene inventarne knjige i u računalni program K++, u koji će se po završetku revizije, koja je u tijeku, upisati sva građa. Ustanovljeno je i to da knjižnica nema Pravilnik o radu i Knjižnični odbor.

Temeljem ovih utvrđenih činjenica u spomenutoj bilješci navode se preporuke o daljnjim radnjama, kako bi se unaprijedio rad knjižnice, a sve sukladno već spomenutom Zakonu o knjižnicama.

Po navedenoj preporuci potrebno je u sistematizaciji radno mjesto pomoćnog knjižničara promijeniti u kvalifikaciju diplomiranog knjižničara.

Temeljem promjena u Statutu nužno je izvršiti tzv. doregistraciju, odnosno ispravak podataka za upis u glavnu knjigu sudskog registra pri Trgovačkom sudu u Zagrebu. Slijedom toga, a sukladno *Pravilniku o Upisniku knjižnica i knjižnica u sastavu*²⁶, ažurirati podatke za

²² Tonković, D., ur. (1955) Izvještaj o radu Tiflološkog muzeja 1955 godine, Zagreb: Tiflološki muzej SSSJ, str. 14.

²³ Ibid, str. 15.

²⁴ Zakon o knjižnicama (NN 105/97, NN 5/98, NN 104/00, NN 69/09).

²⁵ Interni materijal Tiflološkog muzeja.

²⁶ Pravilnik o Upisniku knjižnica i knjižnica u sastavu: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/269457.html>.

knjižnicu u *Upisniku knjižnica i knjižnica u sastavu* Ministarstva kulture te izraditi Pravilnik o radu knjižnice i osnovati Knjižnični odbor.

Kako bi se provela revizija knjižnične građe, dane su detaljne upute koje uključuju odluku o provedbi revizije s podacima o povjerenstvu za reviziju i rokovima izvršenja, prema *Pravilniku o reviziji i otpisu knjižnične građe*²⁷. U uputama se napominje potreba izrade popisa zastarjele građe, popisa uništene i popisa nestale knjižnične građe. Po završetku revizije izradit će se zapisnik o reviziji u kojem će se zabilježiti podaci o ukupnom broju jedinica u fondu, ukupnoj vrijednosti cjelovitog fonda te ukupnoj vrijednosti otpisane građe. Nakon revizije izradit će se zapisnik o reviziji u kojem će se zabilježiti podaci o ukupnom broju jedinica u fondu, ukupnoj vrijednosti cjelovitog fonda te ukupnoj vrijednosti otpisane građe.

Temeljem prijedloga za otpis knjižnične građe upravno tijelo muzeja mora donijeti odluku o otpisu, pri čemu se mora voditi računa o količini otpisane građe, koja je također regulirana spomenutim *Pravilnikom o reviziji i otpisu knjižnične građe*. Nakon utvrđivanja njene vrijednosti, popis zastarjele građe potrebno je poslati u NSK u Zagrebu u odjel Matične djelatnosti za visokoškolske i specijalne knjižnice, od kojega će se dobiti očitovanje. Sva otpisana knjižnična građa evidentirat će se u knjizi inventara i katalogu te obilježiti posebnim pečatom sukladno navedenom Pravilniku.

Zapisnik o reviziji, zapisnik o otpisu, popis otpisane građe, kao i sva dokumentacija o reviziji i otpisu knjižnične građe čuvat će se u knjižnici u skladu s propisima o čuvanju registraturne građe, a s otpisanom građom koju NSK ne želi zaprimiti postupit će se sukladno *Pravilniku o reviziji i otpisu knjižnične građe*.

Nove mogućnosti na području informacijske tehnologije stavljaju pred knjižnicu nove zadatke. Jedan od značajnih jest digitalizacija dijela knjižničnog fundusa koji čine najstariji primjerci s tiflopedagoškog područja. Na taj način građa bi se sačuvala od propadanja i postala dostupnija korisnicima, a time i svrsishodna.

(Nina Sivec)

²⁷ Pravilnik o reviziji i otpisu knjižnične građe <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/308262.html>.

2.4. Izdavačka djelatnost

2.4.1. MUZEJSKA IZDANJA

1. *Izveštaj o radu za godinu 1953 - 54*, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1955.
2. *Izveštaj o radu 1955*, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1955.
3. *Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije u godini 1956*, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1956.
4. *Tiflološki muzej u godini 1957*, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1957.
5. *Developpement historique de l'Institution pour l'education des enfants aveugles „Vinko Bek“ a Zagreb*, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1956.
6. *Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije*, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1958.
7. *Kako su se ljudi bez vida borili u narodnoj revoluciji*, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1959.
8. *Vinko Bek i nje utjecaj na odgoj i obrazovanje slijepih u Jugoslaviji*, Franjo Tonković, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1960.
9. *Neugasivi životi*, Anđelka Martić, 1961.
10. *Malo slijepo dijete i njegovi pokreti prijevod*, Franjo Tonković, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1963.
11. *Slepi u Jugoslaviji*, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1963.
12. *Slepie v Jogoslavii*, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1963.
13. *The Blind in Yugoslavia*, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1963.
14. *Simfonija Quasi Eroica*, Stanislav Šarić, 1967.
15. *Slijepi*, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1967.
16. *Život i djelo Louisa Braillea*, Tiflološki muzej, 1975.
17. *Socijalna misao-mjesečnik za socijalna i kulturna pitanja slijepih*, Tiflološki muzej, 1960. – 1988.
18. *105 godina Tiflološkog muzeja*, Vjekoslav Mršić, Tiflološki muzej, 1996.

Od samih početaka svojega djelovanja pa sve do danas izložbena djelatnost Tiflološkog muzeja uglavnom je popraćena brojnim izdanjima kataloga povremenih izložbi te vodiča i kataloga stalnih postava Muzeja na crnom tisku, a uz pojedine izložbe i na Brailleovom i/ili uvećanom tisku. Od 2002. godine za svaku izložbu koju organizira Tiflološki muzej izdaju se katalog/deplijan, plakat i pozivnica izložbe.

1. *Izveštaj o radu za godinu 1953 - 54, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1955.*

Izveštaj, koji se sastoji od dva dijela, napisali su Danica Tonković i dr. Sulejman Mašović 1955. g., dvije godine nakon osnutka muzeja, a uredila ga je Danica Tonković. Prvi dio sadrži prijepis Rješenja o osnivanju muzeja, Pravilnik o radu, strukturu upravljanja muzejom, kratku povijest osnivanja i razvoja, pregled suradnika te tri fotografije predmeta i postava izložbenog prostora u Bosanskoj ulici. Drugi dio, *Muzejske zbirke, arhiv i knjižnica*, donosi popis predmeta prema nazivima: Nastavna sredstva, Ručni rad, Igračke, Predmeti specijalno prilagođeni za slijepce, Fotografije i slike i Razno. Arhiv sadrži popis arhivskog gradiva, a u poglavlju *Knjižnica* nalaze se popisi građe na Brailleovom i crnom tisku. U Izvešču postoji i *Evidencija članaka* s navedenim svim pojedinačnim člancima kao i *Vijesti o slijepima iz dnevne štampe i časopisa do drugog svjetskog rata*. Na kraju Izveščca nalazi se kratak sažetak sadržaja na engleskom, francuskom i njemačkom jeziku.

2. *Izveštaj o radu 1955, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1955.*

Drugi *Izveštaj o radu* uredio je Arkadije Rudomino, tadašnji kustos Tiflološkog muzeja. Izveštaj je podijeljen u nekoliko cjelina. U Izveštaju je opširno izvješće o „prvoj javnoj izložbi muzeja“ te o daljnjim planovima rada Muzeja. Navedeni su i novi predmeti koji su ušli u muzejske zbirke, novi arhivski i knjižni materijali te bibliografija članaka i vijesti o slijepima do 1955. godine. Izvješće sadrži i kratak sažetak na francuskom jeziku.

3. *Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije u godini 1956, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1956.*

U Izvešču se izvješćuje o prvoj pokretnoj izložbi po tadašnjoj Jugoslaviji te donosi iscrpan popis novih predmeta, knjiga te bibliografija članaka za 1956. godinu. Izvješće sadrži i kratak sažetak na francuskom jeziku.

4. Tiflološki muzej u godini 1957, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1957.

Ovo je posljednje izvješće koje je tiskano kao zasebna knjižica. Nakon 1957. godine Tiflološki muzej svoja izvješća objavljuje u časopisu *Socijalna misao*. Izvješće je uredio Arkadije Rudomino, a donosi detaljan popis svih prinova u zbirkama kao i iscrpnu bibliografiju članaka. Na kraju Izvješća nalazi se sažetak na francuskom jeziku.

5. *Developpement historique de l'Institution pour l'education des enfants aveugles „Vinko Bek“ a Zagreb*, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1956.

Ova publikacija nastala je kao rezultat znanstvenog rada te pronalazjenja nekih novih izvora na terenu za povijesno-tiflološka istraživanja u kojoj je neposredno dano nekoliko priloga za tiflološku znanost. *Kratka povijest Zavoda za odgoj slijepih djece „Vinko Bek“ u Zagrebu*, autora Franje Tonkovića, izdana je na francuskom jeziku u prijevodu prof. dr. Ivane Batušić.

6. Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1958.

Brošura je izdana kao publikacija–vodič, koja ukratko opisuje drugi stalni postav muzeja na novoj lokaciji u Draškovićevoj ulici u Zagrebu. U publikaciji je objavljeno *poslanje* muzeja, zadaci muzeja, te preteča *politike sakupljanja*, tj. popis građe koja se sakuplja. Izvješće sadrži i kratak sažetak na francuskom jeziku. Brošura ima šest stranica, a pisana je hrvatskim i francuskim jezikom uz slikovne priloge muzejskih eksponata te njihovim kratkim opisom.

7. *Kako su se ljudi bez vida borili u narodnoj revoluciji*, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1959.

Knjižica je izdata uz proslavu četrdesete godišnjice osnivanja Komunističke partije Jugoslavije i Saveza komunista omladine Jugoslavije. Sastoji se od biografija ljudi koji su unatoč sljepoći bili organizatori narodnog ustanka, ilegalni radnici, kuriri i obavještajci, pa čak i vodiči partizanima na terenu... Izdvojeno je ukupno 12 biografija slijepih sudionika Narodno oslobodilačke borbe.

8. *Vinko Bek i njegov utjecaj na odgoj i obrazovanje slijepih u Jugoslaviji*, Franjo Tonković, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1960.

Ova povijesno-tiflopedagoška monografija doktorska je disertacija Franje Tonkovića.

9. *Neugasivi životi*, Anđelka Martić, 1961.

Knjiga je objavljena uz proslavu dvadesete godišnjice ustanka naroda Jugoslavije. Knjigu je napisala književnica Anđelka Martić, koja je i sama sudjelovala u narodnooslobodilačkoj borbi, a u njoj je opisala ljude koji su izgubili vid u ratu služeći se materijalom čije je prikupljanje organizirala uprava Tiflološkog muzeja. Pisana je slobodnim književnim stilom i zbirka je opisa stvarnih događaja.

10. *Malo slijepo dijete i njegovi pokreti prijevod*, Franjo Tonković, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1963.

Riječ je o prijevodu knjige *Grundzüge in der Entwicklung des blinden Kleinkindes unter besonderer Berücksichtigung der Bewegungsentwicklung*, objavljene 1953. godine. U knjizi je objašnjena problematika osnovnih obilježja motoričkog razvoja malog slijepog djeteta te se donose pedagoški zaključci s preporukama za nastavni rad koji bi se trebao temeljiti na psihologiji predškolskog razvoja.

11. *Slepi u Jugoslaviji*, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1963.

12. *Slepici v Jugoslavii*, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1963.

13. *The Blind in Yugoslavia*, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1963.

Sažeta brošura pruža osnovne informacije o slijepima u Jugoslaviji, osvrće se na dotadašnju djelatnost i uspjehe Saveza slepih Jugoslavije. Tiskana je latinicom na srpskom jeziku, ćirilicom na ruskom jeziku i na engleskom jeziku.

14. *Simfonija Quasi Eroica*, Stanislav Šarić, 1967.

Roman je u najvećoj mjeri autobiografskoga karaktera, u kojemu slijepi autor piše o slijepima. Glavni lik romana, Kruno, opisuje svoj život od prvih koraka u Splitu, preko školovanja u Zavodu za odgoj slijepih djece, studija književnosti, sudjelovanja u narodnooslobodilačkom pokretu te rada u Udruženju slijepih.

15. *Slijepi*, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, 1967.

Brošura *Slijepi* donosi kratak pregled informacija o slijepima od II svj. rata pa do 1967. godine, sadrži 16 crno-bijelih fotografija s opisima.

16. *Život i djelo Louisa Braillea*, Tiflološki muzej, Zagreb 1975.

Povodom obilježavanja 150. godišnjice postanka Brailleova pisma, Tiflološki muzej objavio je prijevod knjige *La vie et l'oeuvre de Louis Braille* Pierrea Henrija. Knjigu je s francuskog prevela Tatjana Brodnjak.

17. *Socijalna misao-mjesečnik za socijalna i kulturna pitanja slijepih*, Tiflološki muzej, 1960. – 1988.

Časopis *Socijalna misao* izlazio je od 1954. do 1988. godine. Informirao je javnost o životu i potrebama slijepih osoba.

18. *105 godina Tiflološkog muzeja*, Vjekoslav Mršić, Tiflološki muzej, 1996.

U ovoj monografiji Tiflološkog muzeja autor iznosi tezu o 105 godina postojanja muzeja, prema autoru sljedbenika *Hrvatskog sljepačkog muzeja*, privatne zbirke Vinka Beka.

2.4.2. SOCIJALNA MISAO mjesečnik za socijalna i kulturna pitanja slijepih

Općenito

Krajem 19. stoljeća polako se počinju razvijati uvjeti za prosvjećivanje i senzibilizaciju društva za pitanja slijepih. Prvi stručni tiflopedagoški časopis na našim prostorima, *Slijepčev prijatelj*, pokrenut je 1890. godine. Uređivao ga je i u njemu najviše objavljivao Vinko Bek. Nakon tri godine izlaženja časopis mijenja ime u *Prijatelj slijepih i gluhočujnih* te, kao što i sam naziv govori, svoju tematiku proširuje na pitanja slijepih i gluhih osoba. Bekovi

časopisi izlazili su samo osam godina, a razlog tomu jest nepostojanje uvjeta za njihovo daljnje objavljivanje.

Između dva svjetska rata u regiji bilježimo pojavu časopisa *Glas nedužnih - časopis za pitanja defektne djece*, koji je pokrenuo Veljko Ramadanović 1928. godine, a tridesetih godina prošlog stoljeća, također u Srbiji, izlazi i Časopis za pedopatologiju, pedagogiju lečenja i socijalno staranje o defektnoj deci. Tek po završetku Drugog svjetskog rata u tadašnjoj se Jugoslaviji stvaraju povoljni uvjeti za učvršćivanje društvene uloge slijepih. Vrlo brzo pojavila se i potreba osnivanja časopisa koji će obuhvaćati sva područja života i rada slijepih te početkom 1949. u Beogradu počinje izlaziti *Put slijepih*, koji izlazi svega godinu dana, te časopis o privrednim i kulturnim problemima slijepih *Naš život* (od 1950. do 1953. godine), koji se također vrlo skoro gasi zbog financijskih teškoća. Kako tada Savez slijepih Jugoslavije ostaje bez svog glasila i kako se uključivanje slijepih u društveno-politički život onog vremena sve više širilo, postojala je stvarna potreba za osnivanjem časopisa koji će se baviti problematikom slijepih i slabovidnih.

Osnivanje

U Zagrebu se na inicijativu Republičkog odbora Saveza slijepih Hrvatske krajem 1954. godine osniva časopis *Socijalna misao*¹. Cilj časopisa bio je upoznati javnost s kulturnim i socijalnim problemima slijepih. Časopis je bio tiskan na crnom tisku i namijenjen videćem čitateljstvu. Tiskao se u Grafičkom zavodu Hrvatske u nakladi od 3000 komada po broju, a izlazio je 10 puta godišnje. Glavni i odgovorni urednik bio je dr. Josip Štajduhar, dok su ostali članovi redakcijskog odbora bili: Desanka Krajovan, Karlo Muhar, Franjo Tonković, Stanko Šarić, Sergije Ferrari-Feruče, Stjepan Barač, Ivan Pernar, Mario Sokolić te Irena Bijelić.

Iako je u početku časopis bio glasilo Saveza slijepih Hrvatske, nakon trećeg broja 1956. svoj djelokrug proširuje i na ostale republike tadašnje države i postaje službeno glasilo Saveza slijepih Jugoslavije, ali ga i dalje izdaje Glavni odbor Saveza slijepih Hrvatske u Bosanskoj ulici

Socijalna misao, prvi broj

¹ Ideja za davanje imena časopisu potekla je od istoimenog časopisa kojeg je prije Drugog svjetskog rata izdavao u Zagrebu politički radnik Božidar Adžija. Tako su izdavači novoosnovanog časopisa nastojali da u novom časopisu dođu do izražaja one socijalne ideje koje je propagirao Adžija. B. M. (1957) Što očekujemo od Socijalne misli u njezinu četvrtom godištu, *Socijalna misao*, br. 1, str. 3.

Socijalna misao, 1960.

tiflogologije. *Socijalna misao* jedini je časopis u tadašnjoj Jugoslaviji u kojem se tiskaju materijali koji obrađuju tematiku vezanu isključivo uz slijepe i slabovidne, a tek je rijetko bio objavljen članak nevezan uz temu sljepoće, ali samo pod uvjetom da ga je napisala slijepa osoba. Svim drugim napisima nije bilo mjesta na stranicama *Socijalne misli* pa se i po tome časopis bitno razlikovao od ostalih časopisa namijenjenih slijepima, koji su tiskani ili brajicom ili snimljeni kao zvučni zapis.

I brajevi i zvučni časopisi, kojih je u tadašnjim republikama izlazilo čak 13, bili su namijenjeni isključivo populaciji slijepih i slabovidnih, a svojim sadržajem bitno su se razlikovali od *Socijalne misli* jer su na svoje stranice unosili širok spektar tema sa svih područja: društveno-političkog, kulturno-obrazovnog, glazbenog, medicinskog, sportskog... Kao sredstvo informiranja nastojali su se što više približiti slijepom čovjeku i uputiti ga u sva kretanja suvremenog društva. Ti su časopisi također redovito obavještavali svoje čitatelje o dostignućima na području tiflotehnike, to jest o najnovijim pomagalima za slijepe i slabovidne. I dok se pojavljuju mnogi časopisi za slijepe u većini republika tadašnje države, koji su postali pravi informatori slijepih o zbivanjima u savezima na razini republika, časopis *Socijalna misao* imao je sasvim drugi cilj, a taj je bio da se stručnim člancima razbiju predrasude o slijepima i da se što bolje rješavaju mnogi problemi s kojima se susreću slijepi u društvu.

26 u Zagrebu odlukom Plenuma Centralnog vijeća na 3. Kongresu Saveza slijepih Jugoslavije.

Uredništvo Tiflološkog muzeja

Rješenjem o prestanku rada *Socijalne misli* kao ustanove sa samostalnim financiranjem od 7. ožujka 1960. godine, Tiflološkom se muzeju pripaja časopis *Socijalna misao*, a tim Rješenjem sva prava i obaveze te cjelokupna imovina prelaze na Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije. Muzej postaje izdavač časopisa od 4. broja 1960. godine, a Silva Korić njegova glavna i odgovorna urednica. To je omogućilo muzeju da uz reorganizaciju prihoda od časopisa pokriva ne samo rashode časopisa nego i sve svoje rashode pa je time Savezni odbor Saveza slijepih Jugoslavije oslobođen svih izdataka za tu ustanovu. Osoblje muzeja je, s obzirom na mnoge nove i obuhvatnije zadatke, povećano na šest djelatnika.

Časopis izlazi kao mjesečnik, a osim stručnih članaka objavljuje i popularno pisane članke s raznih područja

Skoro od samih početaka izlaženja časopisa Glavni odbor Saveza slijepih Hrvatske aktivirao se u međunarodnoj razmjeni pa su tako počeli pristizati časopisi iz Francuske, Češke, SAD-a, Engleske, Njemačke, Švicarske, Kanade, Austrije, Poljske, Mađarske... Ova razmjena bila je veoma korisna i povoljno se odrazila na referentnost časopisa kod nas, ali i u inozemstvu. Stručnim i dokumentarnim materijalom za pisanje radova najviše su se koristili studenti Fakulteta za defektologiju i tiflopedagozi.

Tiraža časopisa varirala je tijekom godina između 2000 i 4000 primjeraka. Najviše primjeraka bilo je plaćeno, nešto se dijelilo u propagandne svrhe i novim pretplatnicima, a nešto je podijeljeno školama, poduzećima, socijalnim ustanovama.

Socijalna misao je osim stručnih članaka objavljivala i popularno pisane članke s raznih područja tiflogologije: o odgoju i obrazovanju, zapošljavanju, o kulturnim manifestacijama i problemima pisma za slijepe, donosila je razne reportaže, književne priloge slijepih i o slijepima, kritičke osvrte, informacije, vijesti iz organizacija i iz svijeta, priloge o sportu, jubilejima, proslavama... Časopis *Socijalna misao* kao glasilo Saveza slijepih Jugoslavije odigrao je u tom razdoblju značajnu ulogu jer je kao jedini časopis takve vrste obavještavao i upućivao široku javnost o radu i životu slijepih i slabovidnih građana na popularan način. Naime, osim *Socijalne misli* na crnom tisku u ono vrijeme postojala je samo *Defektologija*, visoko stručni i znanstveni časopis, koji se tiskao u Zagrebu i izlazio dva puta godišnje, a donosio je znanstvene materijale na najvišoj razini i to o gluhim i slijepim osobama te osobama s intelektualnim teškoćama. Sličan *Defektologiji* bio je i beogradski časopis *Specijalna škola*.

Suživot i značajan međutjecaj *Socijalne misli* i Tiflološkog muzeja vidljiv je iz toga što je u *Socijalnoj misli* postojala redovita rubrika *Iz Tiflološkog muzeja* u kojoj su objavljivani kraći osvrti na zanimljive izložbe, posjetitelje ili eksponate te druga značajna događanja. S druge strane, *Socijalna misao* zauzimala je značajno mjesto u izdavačkoj djelatnosti Tiflološkog muzeja. Isto tako, veliki dio današnje Zbirke fotografija nastao je na temelju foto priloga koji su pristizali za objavljivanje u časopisu.

Prestanak uredništva Tiflološkog muzeja i gašenje časopisa

Zakonom o muzejskoj djelatnosti za SR Hrvatsku (NN 12/77) izdavaštvo prestaje biti muzejska djelatnost te je stoga Republička skupština Saveza slijepih

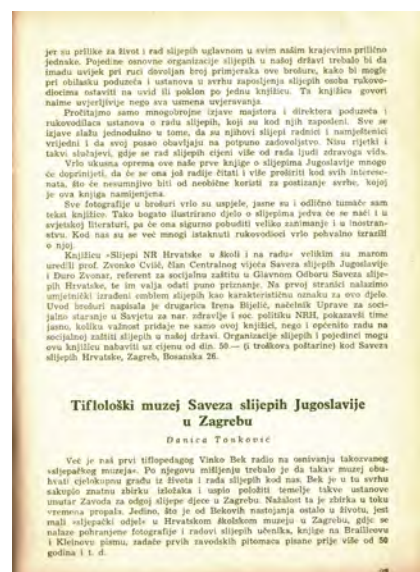
Socijalna misao, 1988.

Hrvatske početkom 1979. godine od muzeja preuzela izdavanje časopisa *Socijalna misao*. U tom ključnom trenutku očekivala se intenzivnija suradnja i pomoć ostalih republičkih i pokrajinskih organizacija slijepih u izdavanju časopisa. To nije podrazumijevalo materijalnu pomoć, već rad na intenzivnijem programiranju časopisa, angažiranje akvizitera koji bi za časopis skupljali komercijalne oglase kako bi se osigurala financijska sredstva. Nažalost, takva je suradnja izostala i Savez slijepih Hrvatske morao je osigurati dodatna sredstva za izlaženje časopisa. Nekoliko se godina pokušavalo naći prikladno rješenje za financiranje časopisa, ali *Socijalna misao* ipak prestaje izlaziti početkom 1988. godine, kada su izdana posljednja dva broja.

Može se s pravom zaključiti kako je *Socijalna misao* za vrijeme svojega izlaženja odigrala iznimno značajnu ulogu u cjelokupnom radu republičkih i pokrajinskih organizacija slijepih, kao i u Savezu slijepih Jugoslavije. Na stranicama časopisa zabilježeni su najvažniji događaji i podaci vezani uz život i rad slijepih i slabovidnih osoba. U 34 godine izlaženja „postao je časopis vrijedan pažnje te je ispunio nade i očekivanja, koja su u njega polagali njegovi osnivači“².

(Morana Vouk)

Socijalna misao, 1954.

² Štajduhar, J. (1956) Trogodišnjica Socijalne misli, *Socijalna misao*, br. 12, str. 431.

2.5. Komunikacija

2.5.1. EDUKATIVNO-KOMUNIKACIJSKA ULOGA MUZEJA

Iz pera jednog muzeologa...

Prigoda pisanja teksta, izdavanje Monografije, otvara mogućnost rezimiranja i vrednovanja djelatnosti muzeja i to kroz pojedine muzeološke funkcije pa tako i funkciju komunikacije, ali jednako upućuje na propitivanje značenja koje je muzej ostvario i unutar društvenog konteksta. Šest desetljeća rada ustanove dovoljno je dugo da se omogući sagledavanje mjesta i uloge nesvakidašnjeg muzeja čija se specifičnost ogleda kako u sadržaju kojim se bavi, tako i u ustroju te načinu financiranja. Bez lažne skromnosti naglasit ćemo da je Tiflološki muzej, prema navedenim područjima, iznimna ustanova i u svjetskim razmjerima. Upravo tako istaknuta posebnost muzeja traži i pobliže određivanje edukacijskog značenja unutar društvenog okružja. U dostupnim muzeološkim, pedagoško-rehabilitacijskim publikacijama moguće je pronaći podatke za sve što se u Tiflološkom muzeju odvijalo tijekom njegova šezdesetogodišnjeg rada pa će iz prikaza edukacijskih ostvarenja biti izuzeta kronološka i opisno posložena nabranja. Djelovanje muzeja koje je usmjereno na rad s publikom približit će se kroz opis odabranih komunikacijsko-edukacijskih aktivnosti koje, ponovo promatrane i propitane, ali sada iz perspektive tehnološki i globalno određenog društva, i nadalje stoje kao potvrda odličnosti rada Tiflološkog muzeja.

Uporišta muzejskog djelovanja

Identificiranje mjesta Tiflološkog muzeja na društveno-vrijednosnom kontinuumu nije moguće bez isticanja značaja i uloge osobe Vinka Beka, koji je najsnažnije djelovao krajem 19. st. Bek je bio prvi učitelj na ovim područjima koji je vizionarski osjetio i shvatio

važnost organiziranoga, sustavnog školovanja slijepice djece. Ostvarujući, malo po malo i uglavnom o svom trošku, zacrtanu životnu misiju (otvaranje škole za slijepu djecu), Bek je uočio koji se potencijal i snaga kriju u stručnom, javnom nastupu. Shvatio je da će mu prezentacija do tada ostvarenog pedagoškog uspjeha dati „carte blanche“ u odnosu s osobama koje imaju političku, društvenu i ekonomsku moć te kao takve mogu značajno pridonijeti realizaciji njegova nauma, a to je otvaranje škole internatskog tipa za slijepu djecu. Za naglasiti je da je Vinka Beka određivala njegova učiteljska profesija i upravo je ona ta koja je usmjeravala njegovo sakupljanje (posjedovao je vlastitu zbirku učila i pomagala), a potom i izlaganja predmeta vezanih uz obrazovanje slijepice djece. Vremenski odmak od stoljeća danas nam dozvoljava sagledavanje, pozicioniranje pa i kontekstualiziranje Bekova rada ne samo unutar pedagoškog diskursa već i unutar muzeološkog polja djelovanja.

Potrebno je prisjetiti se da je do kraja XIX. stoljeća na prostoru Europe uglavnom završena posjedovna transformacija privatno sakupljenih kolekcija. Sjajne i velebne privatne kolekcije preoblikuju se u javne (muzeje) s jasno izraženom idejom da sakupljene vrednote posluže i za obrazovanje svih građana.¹ Bekovi javni izlagački istupi sa zbirkom, iako prezentirani u značajno smanjenom obimu, mogu se usporediti s onovremenim teorijsko-praktičnim poimanjem svrhe i uloge privatno sabranih predmeta na prostoru Europe, a koja promovira prezentiranje sakupljenih predmeta u obrazovne svrhe te zagovara javnu dostupnost širokom krugu posjetitelja.

Sakupljena zbirka predmeta služila je u obrazovno-promidžbene svrhe jer je vizionarski, ali i praktično, Bek bio svjestan da je potrebno raspolagati materijalnim dokazima koji će zorno potkrijepiti tezu kako je slijepu djecu moguće školovati i obrazovati. Cjelokupan mu je pedagoški rad bio usmjeren na institucionalizaciju školovanja slijepih, sakupljao je nastavna sredstva i pomagala, a sakupljeni predmeti služili kao (javni) dokaz kako je obrazovanje slijepih moguće i potrebno.

Zahvaljujući sakupljačkom trudu i promišljanju V. Beka danas u Tiflološkom muzeju posjetiteljima možemo prikazati razvoj odgoja i obrazovanja slijepice djece u Hrvatskoj, koji začetke ima u XIX. stoljeću². Propitivanje polazišnih postavki njegova rada otvorilo je prostor za sagledavanje do sada manje zastupljenog i istaknutog dijela Bekova rada, a koji je usmjeren prema edukaciji javnosti o mogućnostima i postignućima slijepice djece.

¹ Meijer – van Mensch, L., van Mensch, P. (2010) From disciplinary control to co-creation-collecting and development of museums as praxis in the nineteenth and twentieth century. U: Pettersson, S., editor-in-chief, *The history of collecting and current strategies, Encouraging collections mobility – A Way Forward for Museums in Europe*, Erfgoed, Nederland: Finish National Gallery, Institut für Museumsforschung, Staatliche Museen zu Berlin-Preussischer Kulturbesitz, str. 34-57.

² Sušić, Ž. (2010) Zaštićeni svjedoci, poslijediplomski znanstveni studij seminarski rad *Zaštita kulturne baštine u muzeju*, Zagreb.

Sakupljena privatna zbirka učila i knjiga te njezina prvotno povremena, a potom u Zemaljskom zavodu za odgoj slijepe djece stalna prezentacija može se dijelom sagledati kroz očište (muzejske) komunikacije. Upravo su informiranje i edukacija, a kojima se V. Bek koristio u promotivne svrhe, značajni biljezi na koje nailazimo već s kraja XIX. stoljeća. Nasljeđe Vinka Beka, u smislu nastupanja u javnosti i upućivanja na važnost promocije postignuća slijepe djece i njihovih mogućnosti, mirovalo je i strpljivo čekalo sve dok nije oživotvorena ideja o osnivanju Tiflološkog muzeja.

Nove društvene okolonosti

U XX. stoljeću na europskoj i svjetskoj muzejskoj karti jasno je naznačena premisa o potrebi javne dostupnosti prikupljenih kolekcija. Istovremeno je pri kraju i udaljavanje od enciklopedijskog koncepta muzeja te se kao mješavina pragmatičnih, znanstvenih, ideologijskih pa čak i nacionalnih kriterija pojavljuje jasna, na kolekcijama temeljena podjela među muzejima.³ Razvojem društva i tehnologije javljaju se novi interesi koji su usmjereni ka raznovrsnim specijaliziranim muzejskim ustanovama koje svoje uporište za rad pronalaze u kolekcijama koje su vezane uz znanstvenu disciplinu. Tako prošlo stoljeće svjedoči pojavi raznovrsnih muzeja, od znanstvenih koji prezentiraju šira područja pa do usko vezanih i specijaliziranih uz određenu znanstvenu disciplinu.

Početak pedesetih godina XX. stoljeća društveno-ekonomska klima u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji pogoduje realizaciji ideje o osnutku novog specijalnog muzeja. Tragovi koje je četverogodišnji Drugi svjetski rat ostavio snažno su prisutni, velik broj ljudi osjeća posljedice ratnih povreda zadobivenih u vojevanju pa rehabilitacija osoba s invaliditetom zauzima posebno mjesto u socijalnoj politici ondašnje države. Velika se važnost pridaje zbrinjavanju ratnih vojnih invalida, ali je istovremeno prisutna i vizija o njihovom što boljem uključivanju u sve oblike društvene zajednice. Ovakav društveni okvir postavio je platformu na kojoj je bilo moguće pokrenuti osnivanje muzeja, što se 1953. godine i dogodilo.

Pregledom prvog Pravilnika muzeja utvrdili smo da su vidljivi precizno postavljeni zadaci muzeja iz kojih se jasno mogu iščitati muzeološke funkcije unutar kojih edukacija i informiranje javnosti o temi koju obrađuje (prisjetimo se Beka), imaju ravnopravan položaj sa sakupljanjem i izučavanjem. Promotri li se navedeno u kontekstu ondašnjeg, u muzejima prihvaćenog određenja općeg muzejskog djelovanja, a koje se temeljilo na sabiranju,

³ Meijer – van Mensch, L., van Mensch, P. (2010) From disciplinary control to co-creation-collecting and development of museums as praxis in the nineteenth and twentieth century. U: Pettersson, S., editor-in-chief, *The history of collecting and current strategies, Encouraging collections mobility – A Way Forward for Museums in Europe*, Erfgoed, Nederland: Finish National Gallery, Institut für Museumsforschung, Staatliche Museen zu Berlin-Preussischer Kulturbesit, str. 34–57.

izučavanju te zaštiti (funkcija osmišljenog i ciljanog komuniciranja s publikom bila je više pojedinačan pristup negoli promišljena muzejska politika), tada napisane riječi Danice Tonković „da ovim putem upoznamo i širu javnost s radom ove naše ustanove“⁴ u samom predgovoru Izveštaja upućuju na postojanje jasne predodžbe o potrebi komuniciranja sa zajednicom koja za cilj ima edukaciju upravo te zajednice o temi kojom se Muzej bavi. Dakle, ideja kojom Vinko Bek, prvi sabirač učila i promotor postignuća slijepe djece, ističe važnost i potrebu edukativnog informiranja zajednice ponovo zauzima istaknuto mjesto. No sada unutar institucionalnog muzejskog okvira djelovanja, a ne unutar sustava odgoja i obrazovanja.

Muzej kao komunikator

Javno istupanje muzeja kao oblik uspostave veza sa zajednicom istaknuto je već u samom početku rada u trenutku kada se realizirao pravni status ustanove, a čak i prije no što su fizički otvorena vrata muzejskog prostora. Važnost koju je uprava muzeja pridala stvaranju veza sa širom zajednicom vidljiva je i iz jednog od napisanih zadataka muzeja koji jasno navodi da je potrebno „organiziranje povremenih izložaba“⁵ pa je za zaključiti kako se izložbenoj aktivnosti pristupalo kao važnom obliku muzejske komunikacije. Upravo zbog jasnoće i točno zacrtanih zadataka bilo je moguće ostvariti ono što se na edukacijskom planu poslije odvijalo. Sve izložbe, predavanja, izdane publikacije, sve je bilo usmjereno prema obrazovanju „generacija koje dolaze“⁶. Podaci iz muzejske dokumentacije o djelovanju Tiflološkog muzeja podastiru one elemente koji ustanovi, unutar muzejsko-edukacijskog rada, stalno pridružuju nova značenja. Sagledano i iz današnjeg teorijskog područja muzeologije, teško se može pronaći dio koji i tada, u samim začetima rada muzeja, nije bio zastupljen i u praksi.

„Od tih prvih dana do danas Muzej se, što je vidljivo prije svega kroz četiri stalna postava, mijenjao i razvijao prateći, u manjem ili većem opsegu, opća muzeološka kretanja. No jedno je ostalo konstantno od početka – jasno izražena svrha i namjena Muzeja. Zanimljivo je kako je i u vrijeme dok poslanja kao jasne odrednice rada neke ustanove nisu niti postojala, Tiflološki muzej, što je vidljivo iz zakonskih akata, imao jasno definirano poslanje utemeljeno na edukaciji opće publike u smislu prihvaćanja i razumijevanja osoba oštećena vida, ali i na poticanju samopouzdanja i samoodređenja ovih osoba. Upravo ovo svojevrsno dvosmjerno određenje (muzej s građom i publika) zadržano je i danas,

⁴ Tonković, D. (1955) Predgovor. U: Tonković, D., ur., *Izveštaj o radu za godinu 1953-54*. Zagreb: Tiflološki muzej SSJ, str. 8.

⁵ Mašović, S. (1955) Osnivanje, organizacija i rad Tiflološkog muzeja saveza slijepih Jugoslavije u Zagrebu. U: Tonković, D., ur., *Izveštaj o radu za godinu 1953-54*. Zagreb: Tiflološki muzej SSJ, str. 11.

⁶ Ibid, str. 16.

što je jasno naznačeno u zadnjem postavu koji kroz šest cjelina i uz pomoć samo šezdeset predmeta obrađuje, interpretira i posjetitelju prezentira priču o razvoju školovanja slijepih osoba, o pismu, o likovnosti te o prilagodbi suvremene tehnologije njihovim potrebama.⁷

Smatramo važnim istaknuti da je vodstvo muzeja od samih početaka bilo svjesno „da je uspjeh muzeja ovisan od broja i snage naših suradnika“⁸, te su preporučene „mjere suradnje“⁹ iz kojih je razvidan poziv muzeja upućen organizacijama i pojedincima koji se na različite načine dodiruju teme oštećenja vida da se jave (muzeju) zbog buduće suradnje. Današnjim rječnikom iskazano, u muzeju su osjetili koji je potencijal volonterskog rada te je bila prisutna svijest o tome koliko je važno proširiti mrežu suradnika, i to ne samo na područje Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije već i u inozemstvo! Pozivi na suradnju tiskani su u muzejskim godišnjim izvještajima koji su pak dostavljani na različite adrese u inozemstvu. Ovakav pristup u radu upućuje na plansko, sustavno i široko, izvannacionalno poimanje suradnje. U Izvještaju o radu muzeja iz 1955. navodi se: „Od direktora Zavoda za slijepe u Tomtebodi kraj Stockholma Tore Gislera primili smo...“¹⁰. Posegnemo li ponovno za današnjim vokabularom, za aktualnim značenjima muzejskog rada unutar općeprihvaćenih te globalno postavljenih muzejskih smjernica, reklo bi se da je Tiflološki muzej već tada imao jasnu ideju o važnosti interdisciplinarnog i globalnog povezivanja znanja i iskustva, i to s jasno izraženom namjenom koja ide u smjeru da „muzej učini još pristupačnijim, interesantnijim širem, nestručnom krugu posjetilaca“¹¹.

Muzej u okruženju muzejske zajednice

Istovremeno je vodstvo muzeja znalo koliko je popularizacija i promocija unutar vlastitog (muzejskog) okruženja važna za budućnost i opstanak ustanove. Vođen željom za što čvršćim pozicioniranjem „u muzejski život u Zagrebu i zemlji“¹², Muzej započinje komunicirati s Društvom muzejsko-konzervatorskih radnika Hrvatske, s muzejskom zajedni-

⁷ Sušić, Ž. (2015) Edukacijsko djelovanje Tiflološkog muzeja kao kohezivni element unutar društva. U: Majhut, B., Narančić Kovač, S., Lovrić Kralj, S., ur., *Zbornik radova „Šegrt Hlapčić“ od čudnovatog do čudesnog*. Zagreb – Slavonski Brod: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti, Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod, str. 792. – 793.

⁸ Mašović, S. (1955) Osnivanje, organizacija i rad Tiflološkog muzeja saveza slijepih Jugoslavije u Zagrebu. U: Tonković, D., ur., *Izvještaj o radu za godinu 1953-54*. Zagreb: Tiflološki muzej SSJ, str. 15.

⁹ Ibid.

¹⁰ Tonković, D. (1955) 5. Suradnici Tiflološkog muzeja. U: Tonković, D., ur., *Izvještaj o radu za godinu 1953-54*. Zagreb: Tiflološki muzej SSJ, str. 19.

¹¹ Rudomino, A. (1955) Razvitak najmlađeg zagrebačkog muzeja Tiflološki muzej U: Dobronić, L., *Vijesti društva muzejsko – konzervatorskih radnika NR Hrvatske godina IV br.5*. Zagreb: Društvo muzejsko-konzervatorskih radnika, str. 112–113.

¹² *Izvještaj o radu* Zagreb: Tiflološki muzej SSJ, str. 18.

com i to kroz javljanja u muzeološkim časopisima, zatim i kroz povezivanje s Društvom muzeologa.

Potrebno je zastati u 1955. godini te pomnije sagledati djelovanje Tiflološkog muzeja u njoj. Tada muzej još nema stalni postav, ali ipak te godine postavlja povremenu izložbu u Bosanskoj ulici 26 u Zagrebu, gdje je muzej privremeno bio smješten. Bilježimo je kao prvi javni istup. Poštovanja je vrijedno saznanje da je vodstvo Tiflološkog muzeja imalo razvijen osjećaj za promidžbu (jednako kao V. Bek nekada) jer je prva izložba, održana od 18. do 31. 5. 1955. na najbolji mogući način upotrijebljena da se najavi budući stalni postav i muzejsko djelovanje. Takvim promišljenim i osmišljenim pristupom izazvalo se pozitivno iščekivanje kod publike, a ovakav se pristup i danas, nakon više od 60 godina, može ravnopravno uklopiti u suvremeni muzeološki koncept koji govori da je i bez stalnog postava moguće javno komunicirati sa zajednicom. Dodatno, muzej se pažljivo odabranim terminom prve izložbe pridružio i obilježavanju „Tjedna muzeja“ koji se odvijao u mjesecu svibnju 1955. godine, što mu je pak osiguralo još dodatnog medijskog prostora.

Komunikacijsko-edukacijski gledano, danas više nije posebnost ako se prije samog otvorenja novog muzeja postavi izložba koja za cilj ima najaviti budući novi postav, upoznati zajednicu s nadolazećim aktivnostima muzeja koji se planira otvoriti te najaviti misiju i ciljeve ustanove koji se žele dosegnuti. Posljednja dva desetljeća XX. stoljeća bila su svjedokom milijuna posjetitelja koji obilaze nove i prazne muzejske zgrade čiji se postavi otvaraju tek za koji mjesec ili više, a ovakav pristup temelji se i na uočenoj znatizelji posjetitelja koja je pak motivirana ljudskom potrebom za istraživanjem. Na taj način i prije negoli se otvore stalne izložbe muzeji mudro započinju komunikaciju s posjetiteljima pa se unaprijed stvaraju veze koje će se pravilnim odabirom ostalih muzejskih aktivnosti nastaviti i nakon otvorenja stalnog postava nekog muzeja.

Promatrano iz današnjeg komunikacijsko-promidžbeno-edukacijskog kuta, izložba postavljena u Tjednu muzeja 1955. bila je neuobičajen iskorak kakav tada nije bio poznat na ovim prostorima. Prateći trag napredne, neuobičajene ideje i za ono vrijeme tako inovativnog pristupa, da se uz pomoć izložbe „popularizira“¹³ muzej, nailazimo na podatke o suradnicima Tiflološkog muzeja. Zaposlenike Tiflološkog muzeja tada ne čine muzejski profesionalci, ali uprava pronicavo uočava potrebu da je u rad Muzeja važno uključiti muzejske stručnjake. Da je tomu tako, daje se iščitati u Izvještaju o radu iz 1955. gdje se zahvaljuje „suradnicima“¹⁴ od kojih je potrebno istaknuti imena dr. Ante Bauera (tada ravnatelja Hrvatskog školskog muzeja u Zagrebu) i Nade Gollner (kustosice Hrvatskog školskog muzeja u Zagrebu). Također nailazimo da je kustos Muzeja za umjetnost i obrt

¹³ *Izvještaj o radu* Zagreb: Tiflološki muzej SSJ, str. 17.

¹⁴ *Izvještaj o radu* Zagreb: Tiflološki muzej SSJ, str. 14.

dr. Ivan Bach „... već i dosada pomagao“¹⁵. Za suradnike imati dr. Bauera te tako vrsne druge kustose značilo je biti u dodiru sa suvremenim muzeološkim idejama i dobrom praksom. Za zaključiti je da su se, temeljem poziva na suradnju, navedeni muzejski djelatnici aktivno uključili u rad Tiflološkog muzeja te upravi muzeja sugerirali sudjelovanje u Tjednu muzeja. Dodatno u prilog istomu govore činjenice da je izložba imala jasno određene ciljeve: „upoznavanje šire javnosti sa životom i radom slijepih, popularizaciju samog Muzeja, upoznavanje javnosti sa zadacima ove jedinstvene ustanove u zemlji“¹⁶. Izložba je produljena do 1. lipnja 1955. jer je u tom vremenu održana proslava povodom 60 godina Zavoda za odgoj slijepice djece u Zagrebu, što je „omogućilo da izložbu muzeja posjete i mnogi gosti, stručnjaci tiflolozi koji su na proslavu Zavoda došli iz cijele zemlje i inozemstva“¹⁷. Dakle, produljenje izložbe bilo je usmjereno ka povezivanju muzeja sa stručnjacima iz temeljne znanstvene discipline – defektologije (današnji naziv: edukacijsko-rehabilitacijska znanost), a što je u budućem muzejskom radu i ostvareno. Promatrano s vremenske udaljenosti od šest desetljeća za upitati se je li tada učinjen ijedan muzejski korak naprijed, a da se o njemu nije promišljalo te ga se stavilo u širi muzeološki kontekst i djelovanje.

Navedenomu pridodajemo i činjenicu da izvještaj s prve javne izložbe, koji jezikom muzeologije XXI. stoljeća zovemo evaluacija, sadrži podatke koji i danas, toliko godina poslije, impresioniraju. Prvo je vidljiv analitički pristup cjelokupnom programu u kojemu se, osim o jasno naznačenim ciljevima izložbe, govori i o postavu, prostoru, o obrađenim temama, o promidžbi izložbe jer se s mogućim i priželjkivanim posjetiteljima komuniciralo putem oglasa, novinskih članaka, radio emisije, ali i posebno uređenog propagandnog izloga prodavaonice Saveza slijepih u Ilici 44! Na ozbiljno muzeološko promišljanje o komunikacijskoj politici upućuju podatci o posjetiteljima koji su, osim što su evidentirani brojačno (600 posjetitelja), segmentirani i po dobi (odrasli i djeca i đaci), po svojim mogućnostima (videći i slijepi) te po načinu posjeta (organizirano i pojedinačno)¹⁸.

U današnjem opće muzejskom djelovanju muzeološka funkcija komunikacije zauzima sve istaknutije i važnije mjesto pa unatrag dva desetljeća svjedočimo pristupu koji naglašava potrebu čvršće i bolje komunikacije s posjetiteljima te se posebno ističe važnost (povratne) razmjene informacija, znanja i doživljaja s posjetiteljima. Ovo za posljedicu ima brisanje oštih podjela između funkcija pa se tradicionalne muzejske funkcije koje su donedavno bile nositeljice muzejskih poslanja (npr. sakupljanje, izučavanje) sve više

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid, str. 24.

¹⁷ Ibid, str. 25.

¹⁸ M. B. (1955) Prva izložba Tiflološkog muzeja u Zagrebu. U: Štajduhar J., ur., *Socijalna misao, mjesečnik za socijalna i kulturna pitanja slijepih br.6 i 7*, Zagreb: Republički odbor Saveza slijepih Hrvatske, str. 272–274.

približavaju novim potrebama društva koje pak ističu potrebu povezivanja muzeja i zajednice. Smjernice rada muzejskih udruženja i zajednica ističu neophodnost socijalnog angažiranja, upućuju na potrebu da muzeji svojim kolekcijama djeluju na socijalnu osjetljivost i osviještenost kod posjetitelja, da se zbirke upotrebljavaju kako bi se ojačale i učvrstile veze unutar zajednice, doprinijele pozitivnim (individualnim ili skupnim) društvenim promjenama, da je djelovanje potrebno usmjeriti na dobrobit korisnika i sveukupne zajednice.

Određenje muzeja

Tiflološki je muzej, pak, od osnutka 1953. godine usmjeren i definiran kao socijalno osviješteni muzej koji se, između ostalog, određuje i kao „socijalna ustanova“¹⁹. Promatrajući zadane ciljeve te postignute rezultate, može se izreći da na tom području i u to vrijeme Tiflološki muzej prednjači pred svojom muzejskom, ali i širom kulturnom zajednicom. Promatrano iz današnje perspektive i u trenucima kada muzeji progovaraju o aktivnoj muzejsko–socijalnoj ulozi, o utjecaju koji mogu imati na pozitivne promjene unutar društva, tada sva istraživanja, upitnici, analize posjetitelja koja su provedena prije šezdesetak godina u Tiflološkom muzeju poprimaju posebno značenje. Iz knjiga utisaka koje muzej kontinuirano vodi vidljiva je važnost koja se daje mišljenju i reakcijama posjetitelja. Dakle, izmjena informacija od samih je početaka dvosmjerna. Dojmove, zapažanja, ali i poneku kritiku koja je muzeju upućena od strane posjetitelja moguće je pratiti od početka rada. Zapisi iz knjiga mnogo nam govore o posjetiteljima, dirnu riječi koje su napisane, i to ne rukom samog slijepog posjetitelja nego rukom druge osobe ili one u pratnji. Promatrajući te dojmove, jasno je vidljiva potpora cijelom muzejskom projektu, kako od strane običnog vojnika tako i od strane muzeologa. Dr. Antun Bauer piše: „U ovom prostoru, koji ne odgovara za takovu zbirku, postavljen je muzej ukusno i lijepo“²⁰. U knjizi dojmova uz datum iz 1956., a potpisano od strane dr. A. Bauera stoji: „Vrlo zanimljiv i vrlo ukusno postavljen muzej. Sigurno jedan od najljepših u Zagrebu“²¹.

Istaknuta britanska muzeologinja E. Hooper Greenhill devedesetih godina XX. stoljeća naglašava kako je u muzejskom djelovanju važno ostvariti sinkronicitet izložbene politike, dizajna, edukacije, marketinga, muzejsko izložbene politike prema posjetiteljima.²² Četrdesetak godina ranije no što je ona objavila smjernice za opći muzejski rad, sve je

¹⁹ Upravni odbor Tiflološkog muzeja, (1956) Poslanje Tiflološkog muzeja. U: Rudomino. A., ur., *Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije u godini 1956*. Zagreb: str. 2.

²⁰ (1955) III. Prva javna izložba i perspektive daljeg razvoja Muzeja. U: ur., Rudomino. A., *Izveštaj o radu* Zagreb: Tiflološki muzej SSJ, str. 27.

²¹ (1955–1956) Knjiga utisaka, Zagreb: Tiflološki muzej.

²² Hooper-Greenhill. E., (1994) Museum Education and Communication Policies. U: Hooper-Greenhill, E., ur., *The Education Role of the Museum*. London–New York: Routledge, str. 260.

to već bilo prisutno u Tiflološkom muzeju. Još tada, sredinom pedesetih godina prošlog stoljeća djelatnici muzeja bili su svjesni što je sve potrebno kako bi stalni postav odrazio muzejsku viziju. Stoga pomno promišljaju o predstojećem radu i navode da je prva povremena izložba zapravo kostur budućeg stalnog postava! Velika se pažnja poklanja budućim posjetiteljima i njihovom što ugodnijem, svrsishodnijem i smislenijem boravku u muzeju pa je namjera za budući postav „doći do skladnih rješenja istovremeno i za videće i za slijepe posjetioce“²³. Ove riječi upućuju na to da je koncept postava išao u smjeru uklanjanja razlika između različitih kategorija posjetitelja (osobe s i bez invaliditeta), a što bi značilo, ako izrečeno prevedemo na današnji stručni jezik, da su već tada bili primijenjeni principi univerzalnog dizajna.

Iz prvog idejnog projekta vidljiv je holistički pristup cjelokupnom budućem stalnom postavu. Godine 1955. razmatraju se pitanja vezana uz osvjetljenje izložaka, potom se problematizira pitanje dizajna izložbenih vitrina koje će sadržavati eksponate namijenjene videćim posjetiocima, a u donjem dijelu bit će smješten materijal pristupačan opipu. Misli se na kretanje posjetilaca, dosljednost i logičnu vezu u prijelazu s teme na temu, da se u nizu utisaka sačuva cjelovitost. Kako bi se razbila „tipična muzejska tišina, koristit će se magnetofon koji će biti djelomično i vodič kroz muzej“²⁴. Unatrag kojeg desetljeća svjedočimo i o (opravdano) velikoj pažnji koja se posvećuje dostupnosti kulturnih prostora i sadržaja za osobe s invaliditetom i osobe smanjene pokretljivosti pa je potrebno dodatno istaknuti i naglasiti podatak da je Tiflološki muzej već 1955. sveobuhvatno razmišljao i u tom smjeru te predlagao i pronalazio univerzalna rješenja koja su omogućavala da muzejska ekspozicija bude dostupna kako videćima tako i osobama s oštećenjem vida. O detaljnom muzeološkom pristupu koji promovira i zastupa usklađenost različitih muzejskih područja rada može se iščitati iz dokumenata koji pokazuju nastajanje i oblikovanje muzeja, a koji kažu da (muzej) treba „biti premješten na novu lokaciju gdje će biti posebno izgrađene prostorije za Tiflološki muzej“²⁵. Smještaj na uglu Draškovićeve i Šenoine ulice odabran je kao prikladan jer je „blizu centra grada i sa dobrim komunikacijama“²⁶! Izbor lokacije te promišljanje o komunikacijskoj povezanosti potvrđuje da se u obzir uzimala dostupnost i sveukupna (unutarnja i vanjska) povezanost muzeja, dakle riječ je o pristupu za koji ni danas ne možemo reći da je usvojen u svim našim muzejima. Idejni koncept budućeg muzeja predviđao je i pokretne zidove u izložbenim prostorijama, posebno osvjetljenje, predavaonicu, depo ... U svemu tome moguće je iščitati sveobuhvatan,

²³ (1955) III. Prva javna izložba i perspektive daljeg razvoja Muzeja. U: ur., Rudomino. A., *Izveštaj o radu* Zagreb: Tiflološki muzej SSJ, str. 28.

²⁴ Ibid.

²⁵ (1955) III. Prva javna izložba i perspektive daljeg razvoja Muzeja. U: ur., Rudomino. A., *Izveštaj o radu* Zagreb: Tiflološki muzej SSJ, str. 29.

²⁶ Ibid.

korisnički orijentiran pristup koji se odmiče od usko specijalističkog, stručno-znanstvenog poimanja uloge i zadataka muzeja. U prilog posebnoj brizi o posjetitelju i o njegovoj edukaciji govore napisane smjernice razvoja budućeg muzeja, a to su učiniti „muzej još pristupačnijim, interesantnijim širem, nestručnom krugu posjetilaca“²⁷. Tiflološki muzej uvijek je naglašavao važnost svoje edukacijske uloge, a koja se gradila i oblikovala na način da se kod posjetitelja razvija „istinsko ljudski odnos prema slijepima“²⁸.

I u prvoj Pokretnoj izložbi koja je svoj put po Jugoslaviji započela u Karlovcu 23. rujna 1956. nalazimo potvrdu o edukacijskoj predanosti Tiflološkog muzeja. Do tada je muzej već imao sređenu muzejsku zbirku, knjižnicu i arhiv, uspješno se predstavio prvom izložbom, izdane su prve publikacije, razvijena je značajna propagandna djelatnost i izvedeni prvi radovi na uređenju stalnog postava muzejske zbirke.

No Uprava i suradnici Tiflološkog muzeja imali su viši cilj. Željeli su početni pozitivni edukativni pomak, koji je zamijećen kod posjetitelja pri razgledu izložbe u Zagrebu, dalje razvijati u smjeru opće senzibilizacije prema osobama oštećena vida. Osnovni zadatak „Pokretne izložbe bio je da se u masama stvori pravilan stav prema slijepima, (...) da se razbije nevjerica u radne mogućnosti slijepih“²⁹. Izložba je planirana prostorno i vremenski kroz razdoblje od tri do četiri godine te se predviđalo da se postavi u osamdeset do sto mjesta u državi, a organizirana je u suradnji s različitim institucijama i ustanovama, od Jugoslavenskih željeznica (koje su izdale posebnu dozvolu za prijevoz izložbenih sanduka) preko sredstava javnog priopćavanja koje su pomno najavljivale i pratile izložbu, pa sve do kotarskih udruženja slijepih. Očekivanja Uprave muzeja glede broja posjeta bila su optimistična, no broju od 11.908³⁰ posjetitelja, koliko ih je u tri mjeseca (rujan – prosinac 1956.) u četiri grada, Karlovcu, Splitu, Rijeci i Zrenjaninu, vidjelo izložbu – nitko se nije nadao. Iako je osnovni cilj izložbe bila edukacija, ostali segmenti rada koji su neophodni da bi neki muzejsko–izložbeni program uspio bili su prisutni i međusobno su se prožimali, a danas ih nazivamo muzejski marketing, odnosi s javnošću, pedagoški i kustoski rad. Potrebno je naglasiti da se izložbu željelo prezentirati na jasan, razumljiv način koji će biti sadržajno dostupan za sve slojeve građana, a pri tome kvaliteta programa nije bila upitna. Tiflološki muzej uistinu je na području Jugoslavije bio nešto posebno, drugačije i novo što potvrđuje tekst koji je napisan 1956., a potpisuju ga jedan

²⁷ Rudomino, A. (1955) Razvitak najmlađeg zagrebačkog muzeja Tiflološki muzej U: Dobronić, L., *Vijesti društva muzejsko-konzervatorskih radnika NR Hrvatske godina IV br.5*. Zagreb: Društvo muzejsko-konzervatorskih radnika, str. 113.

²⁸ Upravni odbor Tiflološkog muzeja, (1957) Poslanje Tiflološkog muzeja. U: Rudomino. A., ur., *Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije u godini 1956*. Zagreb: str. 3.

²⁹ Upravni odbor Tiflološkog muzeja, (1956) O radu muzeja u godini 1956. U: Rudomino. A., ur., *Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije u godini 1956*. Zagreb: str. 10.

³⁰ Ibid, str. 11.

od najznačajnijih muzeologa, dr. Antun Bauer, koji projekt putujuće izložbe promatra s „muzeoloških aspekata“³¹ „Ovaj pothvat Tiflološkog muzeja je prvi u našoj dosadašnjoj muzeološkoj praksi. Veoma je važno da izložba može biti postavljena svagdje, bez obzira na prostor, pa čak i na otvorenom. (...) Karakter izložbe je propagandni i odgojni kako za slijepce tako još više za našu najširu javnost, koja na problem slijepih često gleda iz krivog aspekta karitativnosti“³².

Pokretna izložba Tiflološkog muzeja do 1964. godine obišla je na području Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije svih šest republika i dvije autonomne pokrajine, a ukupan broj posjetitelja, bez dostavljenog broja iz Narodne Republike Crne Gore, bio je 213.785.³³ Tezu da niti jedna pokretna izložba do danas nije ponovljena s tolikim uspjehom možemo potvrditi ako se opisana izložba sagleda iz kuta poratnog vremena koje je i ekonomski bilo izuzetno teško, potom iz zahtjevnog (višegodišnjeg) fizičkog premještanja eksponata unutar različitih prostora za što je trebao izuzetno osmišljen likovni postav, potom iz kreiranja i izrade primjerenih muzeografskih pomagala koja se mogu postaviti i prilagoditi različitim prostorima, kao i odabira primjerene transportne opreme koja je otporna na ponavljajuće prijevoze. Pridruže li se navedenom i duboko humani cilj i poruka o ravnopravnosti i jednakim mogućnostima svih osoba, tada je moguće (po) tvrditi da je ova izložba „postigla pun moralni uspjeh“³⁴ te će biti teško dosegnuti njezina raznovrsna postignuća.

Iz izložbenih prezentacija moguće je uočiti da muzej pomno bira načine izlaganja, a poruku usklađuje i usmjerava prema određenim skupinama publike. Spomenimo „Putujući pano“ koji je kretanje po Hrvatskoj započeo 1960. i koji je „izrađen u bojama i sa svojih 29 fotografija raznih veličina i s odgovarajućim tekstovima živo [ocrtao] položaj slijepih u bivšoj i u današnjoj Jugoslaviji, a osobito naglašava radne mogućnosti slijepih“³⁵. Ovakvim načinom izlaganja željelo se na učinkovit i prikladan način zajednicu upoznati s temom kojom se muzej bavi. Panoi su postavljani u većim izložbama u određenom gradu, a pri tome se pažnja obraćala na to da odabrani izlog bude na prometnome mjestu kako

³¹ Bauer, A. (1956) Pokretna izložba Tiflološkog muzeja Saveza slijepih Jugoslavije. U: Štajduhar, J., ur., *Socijalna misao, godište III oktobar-novembar 1956. broj 10 – 11*. Zagreb: Savez slijepih Hrvatske, str. 401.

³² B.A. (1956) Putujuća izložba Tiflološkog muzeja u Zagrebu. U: Dobronić, L., ur., *Vijesti društva muzejsko-konzervatorskih radnika NR Hrvatske studeni 1956. godina V. br.5*. Zagreb: str. 121.

³³ Upravni odbor Muzeja (1962) Tiflološki muzej SSJ u 1961. godini. U: Korić, S., ur., *Socijalna misao glasilo Saveza slijepih Jugoslavije broj 3 mart godište IX. Zagreb*: Tiflološki muzej–Savez slijepih Jugoslavije, str. 139. Breznik, M. (1965) Put Pokretne izložbe po SR Sloveniji. U: Korić, S., ur., *Socijalna misao glasilo Saveza slijepih Jugoslavije broj 2 februar godište XII. Zagreb*: Tiflološki muzej–Savez slijepih Jugoslavije, str. 90.

³⁴ Upravni odbor Muzeja (1962) Tiflološki muzej SSJ u 1961. godini. U: Korić, S., ur., *Socijalna misao glasilo Saveza slijepih Jugoslavije broj 3 mart godište IX. Zagreb*: Tiflološki muzej–Savez slijepih Jugoslavije, str. 139.

³⁵ Upravni odbor Muzeja (1962) Tiflološki muzej SSJ u 1960. godini. U: Korić, S., ur., *Socijalna misao glasilo Saveza slijepih Jugoslavije broj 3-4 mart-april 1961. godište XII. Zagreb*: Tiflološki muzej–Savez slijepih Jugoslavije, str. 120.

bi sadržaj bio dostupan i vidljiv što većem broju ljudi. Komunikacija je bila usmjerena prema ciljanoj, širokoj publici, a to su bili prolaznici gradskih ulica, kupci u velikim robnim kućama, korisnici raznih općinskih usluga (izlagano je u sjedištima općina). Suvremena propitivanja uloge muzeja kreću se u pravcima koji ističu da muzeji trebaju izaći iz svojih zgrada, da se trebaju približiti i komunicirati s publikom na raznovrsne načine te u skladu s takvim promišljanjima više nije novina da se muzejske izložbe izmještaju i postavljaju čak i u suvremenim trgovačkim centrima. Tiflološki muzej još je u drugoj polovici XX. stoljeća bio inicijator, izvođač tematskog rješenja, organizator takve izvedbe te možemo reći i predvodnik novih, budućih muzejskih kretanja. Tražeći i misleći o ishodištima takvog muzejskog djelovanja, odgovore smo našli u njegovoj od prvog dana jasno izraženoj usmjerenosti prema ljudima i socijalnoj osjetljivosti te u iskrenoj želji da doprinese boljem razumijevanju osoba oštećena vida.

Prateći dalju komunikacijsku politiku muzeja, uočavamo da je muzej to uspješno činio svih šest desetljeća kroz stručna vodstva, predavanja, ali je bio prisutan i u medijima. Izdvojimo za ovu priliku dva predstavljanja. Povodom desetogodišnjice rada muzeja, Radio Sljeme emitirao je intervju o značenju muzeja i njegovom radu³⁶, a 1979. godine muzej se pojavljuje u iznimno gledanoj i popularnoj TV emisiji Nedjeljno popodne. Je li slučajnost ili pomno promišljena djelatnost da se muzej promovira te da se kontakt s budućom publikom ostvaruje uvijek u vrlo popularnim i slušanim emisijama ostaje za buduća istraživanja koja će zasigurno još pobliže odrediti muzejsku komunikacijsku strategiju.

U prikazu komunikacijsko edukacijske politike Tiflološkog muzeja potrebno je, kao izuzetno bitan i važan dio obraćanja publici spomenuti Taktilnu galeriju, a koja se još početkom šezdesetih godina razvila unutar muzeja. Specifičnost Tiflološkog muzeja ogleda se u tome što se predmet njegova interesa nalazi u onom dijelu populacije koji se u osjetilnom smislu razlikuju od većine, a što bi neupućenog promatrača moglo zbuniti te kod njega stvoriti mišljenje o zastupanju podjele na *oni* i *mi*. Cilj i svrha muzeja bila je tada kao i danas upravo suprotna, a u prilog tome svjedoči i specifična galerijska djelatnost ostvarena pod nazivom Taktilna galerija koja muzej stavlja na istaknuto mjesto na međunarodnoj muzeološkoj karti. Tako je kao još jedan oblik izložbenog dijaloga sa zajednicom 1961. godine otvorena izložba slijepog kipara amatera Remzije Gjumišića, a mi je iščitavamo kao susret dvaju na prvi pogled nespojivih svjetova. Javnost je kroz pokazana likovna postignuća slijepog kipara amatera zakoračila u svijet tame za koji se mislilo da (u njemu) nema prostora i mjesta za likovnost. Izložba je imala jak, edukativan cilj, podučila je posjetitelje da iza svakog kreativnog čina stoji osoba, čovjek te da ne postoje granice koje priječe put likovnom iskazu. Pokazati djela koja nastaju zaklonjena od oka bilo je

³⁶ Upravni odbor Muzeja (1963) Tiflološki muzej SSJ u 1963. godini. U: Korić, S., ur., *Socijalna misao, glasilo Saveza slijepih Jugoslavije broj 3-4 mart-april godište XI.*, Zagreb: Tiflološki muzej-Savez slijepih Jugoslavije, str. 127.

nešto posve novo i drugačije na izložbenoj sceni, a osnovna ideja bila je omogućiti svim skupinama ljudi da se kreativno izraze. Kroz izložbe Taktilne galerije, a čiji se program odvija kontinuirano od 1978., namjera je pokazati da osobu s invaliditetom treba prihvatiti kao ukupnost njezinih potencijala jer se samo tako mogu prevladati predrasude i stereotipi. Posjetitelji, gledajući likovna postignuća ovih osoba, odbacuju pretpostavljene sumnje u njihove mogućnosti. Također se htjelo potaknuti i ostale izložbene galerije i prostore da otvore svoja vrata i za ove umjetnike pa tako izložbe nisu educirale samo posjetitelje već su odjeka imale i kod kolega u drugim muzejima, a ovom prigodom ističemo dva primjera. Prvi govori o postojanju svijesti kod kolega muzealaca da likovna djela postanu dostupna i kategoriji posjetitelja koji imaju oštećenje vida. U tom smislu pomak 1983. bilježi Muzejski prostor³⁷, gdje se postavlja i popratna izložba Meštovičevih radova primjerena i dostupna ljudima oštećena vida. Drugi projekt govori u prilog shvaćanju da se radovima djece oštećena vida može pristupiti na isti način kao i onim radovima koji su izradila djeca bez teškoća te ih je moguće izložiti jedne uz druge. Ovaj pozitivan primjer ostvaren je u sklopu izložbe *Zagreb u slobodi* održanoj u Hrvatskom školskom muzeju, gdje su zajedno s radovima videćih učenika bili izloženi i radovi učenika Osnovne škole za slijepu i slabovidnu djecu „Vinko Bek“.³⁸

Primjeri ovih izložbi, kao i svih ostalih koje su se održale ili su potaknute radom Taktilne galerije, potvrđuju da je tijekom vremena nestala nelagoda koja se pojavljivala jednako kod autora likovnih djela kao i kod publike koja se prvi put susretala s novim načinima prezentacije. Sve izložbe sadržavale su, nekad i danas, jasnu edukacijsku namjenu, upoznavanje najšire zajednice o mogućnostima socijalno osjetljivih osoba te poticanje ove skupine osoba na likovni izraz. Tijekom vremena jezik kojim se opisuju ciljevi, namjere, zadaci pa i postignuća mijenjao se, ali sama svrha, bit i značenje Tiflološkog muzeja svih ovih godina ostajali su konstantni i neizmjenjivi.

Ukorak s okolnostima novog stoljeća

U današnjem, XXI. stoljeću došlo je do promjene unutar poimanja same svrhe muzeja. Muzejski projekti danas se kreću u smjeru zadovoljavanja potreba zajednice, u traženju načina i putova kako ostvariti sinergiju s okruženjem u kojem djeluju, teže održivom razvoju društva, a time i samih sebe. Održivost za muzeje znači i uključivanje pojedinih skupina i članova zajednice. Muzeji izlaze iz ustaljenih okvira jer su postali svjesni da time potiču kreativnost, zajedništvo, empatiju, jednakost, a tim putem već više od šest desetljeća ide i Tiflološki muzej. Svojim poslanjem, misijom i vizijom jasno je

³⁷ Mršić, V. (1996) 105 godina Tiflološkog muzeja, Zagreb: Tiflološki muzej str. 95.

³⁸ Bančić, S. *Zagreb u slobodi*. U: Grbin, B., *Socijalna misao, Glasilo saveza slijepih Jugoslavije*, br. 9. rujan 1985. Godište XXXI, str. 430.

stavio do znanja da je predan potrebama zajednice u kojoj djeluje i nastupa. Percipirajući društvene promjene, svojim programima spremno odgovara na potrebe okoline. Komunicirati sa zajednicom danas znači i podrazumijeva da se pripadnike različitih skupina te iste zajednice aktivno uključuje u muzejske programe. Do sredine devedesetih godina XX. stoljeća neposredan, direktan rad s posjetiteljima u Tiflološkom muzeju odvijao se putem predavanja za studente medicinskog, pedagoškog i defektološkog fakulteta, potom vodstvima kroz stalni postav kao i vodstvima kroz pojedine izložbe koje su se povremeno postavljale u muzeju. Sredinom navedenog razdoblja, a prateći suvremene mijene na muzeološko-edukacijskom području muzej, započinje u skladu sa strukom promovirati i uspostavljati nove oblike edukacijsko-komunikacijskog djelovanja. Kontekstualni okvir rada pronađen je u zakonskim dokumentima koji su podupirali i naglašavali potrebu aktivnog uključivanja osoba s invaliditetom u društvenu zajednicu, u kulturnoj politici države koja teži ukidanju kulturnih privilegija te uočenom prisutnom neadekvatnom društvenom stavu prema osobama s invaliditetom. Novouspostavljeni neposredan rad sa zajednicom odvija se prema pedagoškom modelu koji je platforma za poticanje društvene odgovornosti, za kreiranja motivirajućeg i prilagođenog okruženja oslobođenog prepreka (fizičkih i sadržajnih), za poticanje mogućnosti osoba s invaliditetom i koja neće u prvi plan isticati njihova ograničenja već mogućnosti ovih osoba. Uspostavljanje ovakvog edukacijsko-komunikacijskog modela za cilj je imalo razvijati informalne kao i neformalne oblike učenja te neposrednim radom s raznovrsnim ciljanim skupinama promovirati muzej kao ustanovu kojoj je zaštitni znak afirmacija, razumijevanje i prihvaćanje osoba s invaliditetom. Određenje muzeja kao mjesta koje senzibilizira, potiče te čini zajednicu zainteresiranu za osobe s invaliditetom potrebno je odraziti i ostvariti kroz sve muzeološke funkcije pa tako i kroz edukacijski rad. Komunicirajući s korisnicima, muzejska se poruka i sadržaj muzeja prilagođavaju i predstavljaju jednako osobama s invaliditetom i onima bez invaliditeta, a namjera je pokazati da muzejski predmet može biti poveznica za razumijevanje među ljudima te da je moguće približiti i zblížiti dva, na prvi pogled različita svijeta, svijet „normalnih“ i svijet „drugačijih i različitih“.

O projektima i programima

Prvi pedagoški projekt koji je potrebno spomenuti jest „Od dodira do kreacije“, a realiziran je sada daleke 1999. g. Važnost uspostavljanja novih oblika komuniciranja sa zajednicom prepoznalo je i Ministarstvo kulture, koje je financijski omogućilo provođenje programa. Odabrane muzejske likovne skulpture bile su izložene u muzeju, a učenici viših razreda osnovne škole, kao ciljane skupina, mogli su ih upoznati samo taktilno, s povezom preko očiju. Cilj je bio doživjeti i „vidjeti“ skulpture samo dlanom. Program je proveden u nekoliko faza: odabir, razgledavanje i upoznavanje skulptura slijepoga samoukog kipara Ivana Ferlana, izrada dječjih skulptura i crteža na temelju taktilnog

sjećanja, izložba dječjih radova nastalih u likovnim radionicama, prezentacija u javnosti i ostale aktivnosti vezane uz projekt „Od dodira do kreacije“.

Također, sredstvima Ministarstva kulture 2000. godine financiran je edukacijski projekt „2000 dodira za sklad i mir u društvu“. Dvije teme, ICOM-ova za 2000. „Muzej za sklad i mir u društvu“ i edukativna akcija zagrebačkih muzeja „2000“, konceptijski su povezane i objedinjene. Na temelju spoja dviju smjernica osmišljen je edukativni projekt „2000 dodira za sklad i mir u društvu“, a realiziran je putem radionice i izložbe. Pri osmišljavanju se pošlo od pretpostavke da je ponekad zamijećena dječja netolerantnost spram vršnjaka s invaliditetom često rezultat nerazumijevanja uzrokovana nedostatnim znanjem o načinima komuniciranja među vršnjacima s različitim mogućnostima. Željelo se komunikaciju među djecom, onom s invaliditetom i bez invaliditeta, započeti dodirima koji je pri izradi skulpture najprisutniji jer se kod izrade isprepleću i dodiruju prsti koji skulpturu oblikuju. Pretpostavka da će se javiti osjećaj prisnosti i topline među djecom kada budu zajednički radila skulpturu pokazala se točnom. Realizacijom programa uspostavljena je komunikacija među djecom s invaliditetom i onom bez invaliditeta, muzej je promoviran kao mjesto u kojem započinje upoznavanje i povezivanje, a kroz sam se rad kod polaznika razvijalo strpljenje, tolerancija i međusobno prihvaćanje. Evaluacija radionica pokazala je da su se djeca upoznavala i stjecala iskustva kroz stvaralački rad, da smo poticali samopotvrđivanje kod djece te da smo uspjeli stvoriti uvažavajući odnos među njima. Također smo poticali likovni izraz mladih te smo djeci omogućili doživljaj i upoznavanje muzeja na nov i kreativan način.

Prateći suvremena tehnološka postignuća, Tiflološki muzej je još 2004. godine izložbom „Ususret stalnom postavu – virtualna izložba“ krenuo u virtualni svijet. Prezentacijom dijela likovnog fundusa Tiflološkog muzeja putem elektroničkog medija željelo se dodatno potaknuti zanimanje za muzej, a izložba je bila uvod u buduću stalnu postavu muzeja. Deset odabranih djela kipara Ivana Ferlana fotografirali smo, elektronski obradili, a dobivene fotografije pripremljene su za 3D prezentaciju na internetskim stranicama. Svaki učenik – posjetitelj bio je u mogućnosti odabrati proizvoljan broj od 10 ponuđenih izložaka i zatim koristeći se 3D virtualni prostor muzeja na stranicama postaviti „svoju izložbu“.

U cilju poboljšanja kulturne, ali i opće ljudske komunikacije sa slijepima i slabovidnima, željelo se osmisliti i provesti nove programe koji su od značenja za ove osobe. Osmišljen i realiziran program kojemu je tema bila senzibilizacija društva te prilagodba izložbenih projekata za osobe s invaliditetom nosio je naziv „Dodir Louvrea“, a održao se od prosinca 2005. do veljače 2006. Pedagoški program koji je pratio ovu značajnu izložbu obuhvatio je različite skupine posjetitelja, od predškolskih ustanova do studenata, od osoba s invaliditetom do pojedinaca bez poteškoća. Tema radionica bila je antička umjetnost koja je, s obzirom na uzrast, predznanje, ali i interes, bila obrađivana kroz predavanje,

igraonicu. Također su prvi put održana predavanja i radionice na temu pristupačnosti muzejskih izložbi na kojima su prisustvovali kolege iz ostalih muzeja. Cilj edukativnih projekata bio je omogućiti ciljanim skupinama korisnika upoznavanje sa za njih teško dostupnim eksponatima Louvrea, razviti suradnju između Muzeja Louvre, Tiflološkog muzeja, Muzeja arheoloških spomenika u Splitu i Arheološkog muzeja u Zagrebu, promovirati i razvijati formalne i neformalne oblike učenja te promovirati Muzej kao zaštitni znak afirmacije i tolerancije spram osoba s invaliditetom.

Osluškujući i uočavajući društvene pojave i zbivanja koja se u zajednici događaju, zamićen je porast nasilnog ponašanja na sportskim događanjima. U skladu s usmjerenjem Tiflološkog muzeja, a koji djelatnost vodi u smjeru društvene odgovornosti, odobren je i financijski podržan program „Zašto suparnici“. Tema programa obradila je socijalni problem u društvu, a to je nasilje na sportskim terenima. Pri realizaciji programa od 25. 9. do 28. 11. 2008. suradnja je ostvarena s Muzejom policije. Odabirom teme progovorilo se o velikom problemu našeg društva, o nogometnim navijačima. Tema navijača i društveno-sociološki problemi vezani uz nju prezentirani su kostimografijom, pjesmom, ikonografijom. Kroz sedam cjelina pokazalo se što je istinsko športsko navijanje, kako se navijalo nekad, a kako se to čini danas, imali li svako navijanje negativan predznak, odakle nasilje među navijačkim skupinama. Cilj je izložbe bio edukativan, posjetitelji su kroz vodstva upućeni na neprimjereno ponašanje te na posljedice takovog ponašanja s ciljem pozitivnog djelovanja u prevenciji neadekvatnih oblika ponašanja.

Edukacijski programi bavili su se i stavovima jer su prisutni kod svih ljudi. Sukladno poslanju dotakli smo stavove, možda negativne, koje bi djeca osnovne škole mogla imati o (ne)mogućnostima osoba s invaliditetom. Naglasak je bio na stavovima i na promjenama eventualno uočenih negativnih stavova prema osoba s invaliditetom. U mjesecu srpnju 2009., u Tiflološkom muzeju postavljena je na temu jednakosti / različitosti izložba crteža, pisanih radova i fotografija učenika. Edukativna izložba nastala je na osnovi rada s posjetiteljima održanim kroz predavanja koja su se odvijala u školama. Učenici su s profesorima hrvatskog jezika obrađivali zadanu temu „Jesu li mišljenja uokvirena?“, a u Tiflološkom muzeju održane su radionice. U mraku Tamne sobe trebalo je pronaći odjevni predmet (košulja s gumbima), odjenuti košulju i pri tome zakopčati sve gumbe, a zadatak je također bio s povezom preko očiju nacrtati cvijet. Izložba je imala konkretan cilj – uputiti videću djecu u način stvaranja i percipiranja likovnog djela kod osoba oštećena vida. Dodatna vrijednost ovog programa bila je u tome što su se i učenici uključili u pripremanje edukativne izložbe.

S mladim posjetiteljima 2010. godine kroz program „Šapa koja vodi“ obradila se tema rehabilitacijskih pasa, dok je tema ekologije i održivog razvoja te iste 2010. godine realizirana programom „Antičko staklo“, u kojoj su sudionici bili učenici Centra za odgoj i

obrazovanje Vinko Bek. Članovi Udruge za pomoć osobama s intelektualnim poteškoćama Vjeverica te studenti i dio zaposlenika muzeja bili su iste godine polaznici radionice „toMAgo – Ponos i predrasude“, a odabirom teme pokazali smo kako, najčešće zbog neznanja i nemogućnosti kontakta s osobama koje se razlikuju od nas, oblikujemo mišljenja o drugima. Radionica je pokazala kako je potrebno malo poticaja da se razumijemo i približimo jedni drugima.

Slijedeći zacrtanu misiju muzeja, obradili smo i temu posttraumatskog sindroma. Na temelju radionica koje su se održale u Tiflološkom muzeju, a u koje su bile uključene osobe oštećena vida ali i nova skupina korisnika, branitelji Domovinskog rata koji imaju poteškoća s uključivanjem u društveni život zajednice, realizirana je 2011. godine izložba pod nazivom „99 nije 100“. Osim same izrade skulpture polaznici radionica upoznali su se s osnovnim elementima forme (volumen i prostor, ploha, linija, površina, boja), o vrstama skulptura te o kiparskim tehnikama, podučavalo ih se u taktilnom čitanju likovnog djela, poticalo ih se na likovno izražavanje. Iznimna vrijednost ovog programa jest u tome što su neki od polaznika radionica nastavili i dalje samostalno s likovnim radom te ih je moguće danas vidjeti na likovno amatersko izložbenoj sceni.

Nastavno na uvjerenje da je jednako potrebno djelovati i u stručnoj javnosti, a unutar muzejskog okružja, organizirano je 2008. godine predavanje i radionica „Muzeji i mogućnost prilagodbe“ koje je održala Sophie Weaver, engleska stručnjakinja za pitanja prilagodbe muzejskih ustanova za osobe s invaliditetom. Organiziranjem ovog predavanja i radionice muzejski stručnjaci iz Hrvatske imali su priliku upoznati se s pozitivnom praksom i mogućim konkretnim oblicima rješavanja prilagodbe muzeja. Predavanje i radionica koju je održala gđa Weaver pokazale su muzejskoj zajednici neke od načina i oblika prilagodbe muzejskih prostora populaciji osoba s invaliditetom.

Obračanje i rad sa i za različite skupine zajednice vidljiv je i u programu koji se ponovno može izdvojiti unutar muzejskog okružja. Ističemo program „JA–Muzej–KOM ili Slike koje govore“ jer je to prvi program potpomognute komunikacije izrađen kako bi se još jednoj skupini osoba prilagodio muzejski postav. Postoje ljudi koji iz različitih razloga nisu u mogućnosti komunicirati putem osnovnog sredstva komunikacije među ljudima – govorom, a metode komunikacije koje potpomažu i/ili nadomještaju njihov govor podrazumijevaju uporabu *potpomognute komunikacije* koja se ostvaruje kombiniranjem simbola, odnosno grafičkih entiteta koji predstavljaju stvari i pojave iz svakodnevnog života. Nove tehnologije i pojava novih generacija pokretnih uređaja stvorile su široki spektar mogućnosti za razvoj usluga koje osobama sa složenim komunikacijskim potrebama pružaju podršku pri komunikaciji i efikasnijem izvršavanju svakodnevnih aktivnosti. Također, razvoj prvog muzejskog AAC informatičkog govornika (komunikatora) i njegova primjena

u Tiflološkom muzeju primjer je da možemo učiniti značajne i prepoznatljive napore koji će ovo društvo doista učiniti društvom istih mogućnosti.

Godine 2014. Tiflološki je muzej prvi put izlagao konceptualnu umjetnost. Javnosti se izložbom „Labirint višedimenzionalnog prostora“ predstavio Marko Pogačnik, a pedagoški program odvijao se u smjeru približavanja, tumačenja, doživljavanja ove vrste umjetnosti za osobe oštećena vida. Izrađen je „paket“ aktivnosti koji je obuhvatio predavanje o umjetniku, opis izloženog djela, potom vodstvo, kretanje kroz instalaciju, dodirivanje i detektiranje mirisa izloženog djela. Riječi, kretanje, dodiri, mirisi, zvukovi, ali i izvanosjetilna percepcija bili su elementi pomoću kojih se upoznavala umjetnosti Marka Pogačnika, a nakon razgledavanja posjetitelji su pozvani da sudjeluju u radionicama u kojima su taktilnim crtežom mogli izraziti ono što su doživjeli. Potrebno je naglasiti da radionice za cilj nisu imale precrtavanje trodimenzionalne stvarnosti u taktilnu, dvodimenzionalnu sliku, nego se željelo potaknuti osobu na osobni, kreativan izričaj, a koji je nastao na osnovi sveobuhvatno percipiranog umjetničkog djela.

Kako bismo podignuli razinu svijesti o ljudskim pravima osoba s intelektualnim poteškoćama, 2014. godine organiziran je program pod nazivom „Imam pravo“. Cilj edukativnog programa bio je širiti znanja o temeljnim ljudskim pravima osoba s intelektualnim poteškoćama. Na djelovanje nas je potaknulo saznanje da ove osobe još uvijek u velikom broju ne mogu samostalno donositi odluke, ne samo o značajnim životnim odlukama poput onoga gdje će se školovati već i one svakodnevne poput toga kad će ići na spavanje, što će jesti, kako će provesti dan. Kroz životne priče samozastupnika, kroz upoznavanje s Udrugom za samozastupanje i s pravima iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom potaknuli smo kritičko razmišljanje o ovim pitanjima kod onih osoba za koje je ovaj program bio osmišljen, a to su mlade osobe između 14 i 18 godina, a novu smo tehnologiju QR koda, dvodimenzionalnoga grafičkog koda kao prenositelja poruke uveli u muzejski izložbeni život. Također, po prvi put u prostoru muzeja održana je debata Hrvatskog debatnog društva koja je bila usmjerena na povećanje razumijevanja o ljudskim pravima i to kroz debatiranje na temu brak osoba s intelektualnim poteškoćama, da ili ne.

Edukacijsko-pedagoški rad uključuje rad s različitim skupinama posjetitelja, ali u očitu su interesa muzejskog rada i različite udruge i ustanove koje se na bilo koji način u svojem radu i djelovanju dotiču osoba koje nazivamo socijalno osjetljivim skupinama društva. Prateći rad takvih ustanova, zaključili smo da bi bilo izuzetno važno javnosti pokazati likovna postignuća učenika škole Centra za odgoj i obrazovanje Vinko Bek. Prigoda se ukazala u 2015. godini, godini u kojoj škola slavi i 120 godina postojanja. Polazišna pretpostavka je da se svaka osoba – učenik može kreativno izraziti bez obzira na stupanj oštećenja vida. No put do gotove kreacije zahtijeva strpljiv i dugotrajan rad

kako djeteta tako i likovnog pedagoga. Prezentiranim grafičkim slikama i trodimenzionalnim predmetima najširoj smo publici pokazali zahtjevan put ovladavanja likovnošću kod učenika oštećena vida i to od samog početka pa do gotovog likovnog uratka. Postavljeni ciljevi izložbe bili su povećati toleranciju i senzibilitet prema socijalno isključenim osobama, osobama s invaliditetom, posebno prema osobama s oštećenjem vida, kroz prikaz učeničkih radova promovirati likovni izričaj učenika s oštećenjem vida te obilježiti proslavu škole.

Novi poticaji

Tiflološki muzej kao mjesto neformalnog i informalnog učenja pogodan je za razvoj različitih vještina, da nabrojimo neke: kritičko mišljenje i analiza, vještine za prepoznavanje te suprotstavljanje negativnih stereotipa i predrasuda, međukulturalne sposobnosti u komunikaciji, timski rad i suradnja, razvoj i poticanje empatije, usmjeravanje ka pouzdanom dijalogu, istraživanje i kreativnost. Utvrđivanje puta za budući edukacijski rad Tiflološki će muzej zasigurno tražiti i u novim oblicima edukacijsko-komunikacijskog rada, poput npr. globalnog učenja, a koje je u svijetu već prisutno. Muzeju će sigurnu budućnost osigurati isključivo ono djelovanje koje će posjetitelje uputiti na ona znanja, vještine, vrijednosti i stavove koji će im pripomoći da u sadašnjosti bolje i jasnije sagledaju prošlost kako bi se znali nositi s izazovima nadolazećih vremena.

(Željka Sušić)

2.5.2. MUZEJSKE IZLOŽBE

1955.

Povodom obilježavanja 60. godišnjice osnutka *Zavoda za odgoj slijepe djece* u Zagrebu održane su dvije izložbe:

- **Izložba u Tiflološkom muzeju u Bosanskoj ulici** održana je u okviru *Tjedna muzeja*, a trajala je 1. 5. – 1. 6. 1955.
- Za **izložbu u Zavodu** muzej posuđuje dio svoje građe.

U prodavaonici Saveza slijepih Hrvatske, u Ilici 44, uređeni su izlozi **kao izložbeni prostor Tiflološkog muzeja**. Izložen je dio predmeta muzeja, a izložba je trajala za vrijeme trajanja *Tjedna muzeja*.

1956.

1. stalni postav, Bosanska 26

Pokretna izložba

- započela je svoj put u Karlovcu 23. 9. 1956., a trajala je do 1964. godine;
- gostovala je u svim republikama i gotovo svim većim gradovima tadašnje države s ukupno 217.099 posjetitelja.

1958.

2. stalni postav – otvoren je 20. 6. 1958. na novoj lokaciji, u Draškovićevoj ulici u Zagrebu.

1961.

- T** **Remzija Đumišić** – slijepi kipar.
Blind Welfare in Britain (gostujuća izložba).

Legenda:

- T** Izložbe iz ciklusa Taktilne galerije Tiflološkog muzeja.
- E** Edukativne (pedagoške) izložbe.

1963.

Suvremena tiflološka knjiga – izložba povodom desete godišnjice otvorenja muzeja.

Muzeji i galerije grada Zagreba, izložba koja je bila postavljena na dva mjesta, u Zagrebu i u Željezari Sisak. Tiflološki muzej sudjeluje s jednim panoom.

1965.

Radovi slijepih i slabovidnih učenika Zavoda „Vinko Bek“ – izložba povodom 70. godišnjice osnutka i djelovanja Zavoda.

1966.

Izložba povodom 25. godišnjice NOB-a – muzej sudjeluje s trokrilnim panoom koji je bio postavljen na prometnome mjestu u Zagrebu.

Čuvaj vid pri radu – postavljena je u četiri pogona tvornice Prvomajska; predmeti su izloženi u vitrinama te na panou.

Kamo poslije osnovne škole – izložbu organizira Tiflološki muzej u suradnji sa Zavodom za školstvo i Zavodom za zapošljavanje, a izlažu se materijali o profesionalnoj orijentaciji slijepih.

1967.

Održano je nekoliko izložbi popraćenih kratkotrajnim izlaganjima u predvorjima gimnazija, domova i sl. o **učenju, rehabilitaciji, radu i dostignućima slijepih u SFRJ**.

1968. – 1970.

Mala pokretna izložba – putovala je po Autonomnoj pokrajini Kosovo i Metohija i Socijalističkoj Republici Crnoj Gori, postavljena je na 13 mjesta u gimnazijama, galerijama i domovima kulture.

1969.

Na Trgu Republike u Zagrebu, u okviru foto-novina *7 dana*, muzej izlaže četiri panoa s temama: **Sport slijepih, Slijepi lakoatletičari, Slijepi šahisti i Dramski studio slijepih**.

1970.

Mala pokretna izložba – gostovala je u Inđiji i Staroj Pazovi.

Čuvaj vid pri radu – izložba je postavljena u Tvornici parnih kotlova i tvornici Kontakt u Zagrebu.

Izložba povodom 75. godišnjice Zavoda za odgoj i obrazovanje slijepice djece i omladine „Vinko Bek“ – postavljena je na Trgu Republike u Zagrebu; izložena su četiri panoa o školovanju slijepih.

1971.

Mala pokretna izložba gostovala je po osnovnim školama u Hrvatskoj te gradovima Vojvodine.

1976.

3. stalni postav Tiflološkog muzeja – otvorenje 13. 5. 1976.

Život i rad slijepih – pokretna izložba, gostovala u Beogradu, Kragujevcu, Valjevu, Šabcu, Svetozarevu, Čačku...

1977.

Pleteni radovi slijepih žena – izložba u suradnji sa Savezom slijepih Hrvatske.

Izložba radova učenika Centra za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“

Izložba o slijepim i slabovidnim izviđačima izviđačkog voda „Iskra“

1978.

T Remzija Đumišić – slijepi kipar.

Izložba ueničkih radova Centra za odgoj i obrazovanje Vinko Bek

Eugen Wagner: Nastavne aparature za matematiku i fiziku

1979.

Ručni radovi slijepih žena

Slijepi – sport, šah i rekreacija – izložba održana u Beogradu za vrijeme održavanja simpozija Slijepi – sport, šah i rekreacija, Centar *Sava*.

Vuksanović T. Vukašin – Vuko – samouki slikar iz Crne Gore.

Slijepi – sport, šah i rekreacija – izložba održana u prostorijama općine Medveščak.

Slijepi – sport šah i rekreacija – putujuća izložba.

Izložba likovnih i ručnih radova agronoma

Izložba radova umjereno i teže retardirane djece

T Ivan Ferlan – slijepi kipar

T Vera Dajht Kralj – skulptura

Izložba radova učenika centra za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“

1980.

Ručni radovi slijepih žena

T Ljerka Njerš: izložba keramike – ciklus Aquariususa.

Izložba likovnih radova učenika O. Š. „Slava Raškaj“ – održana u Karlovcu.

Izložba aparatura za nastavu matematike i fizike – održana u sklopu „INOVE 80“ na Zagrebačkom velesajmu.

T Taktila, izložba GRUPE 69

Dubravko Mršić – izložba fotografija.

Novi život – dramski studio slijepih

1981.

T Izložba keramike likovnih stvaralaca općine Medveščak

Amatersko stvaralaštvo slijepih žena Jugoslavije

T Slijepi u djelima likovnih umjetnika

Sljemenski susreti

Slijepi – sport, šah i rekreacija

T Ivan Ferlan, Remzija Đumišić – slijepi kipari-amateri: izložba skulptura

1982.

Amatersko stvaralaštvo slijepih žena Jugoslavije

Amatersko stvaralaštvo slijepih žena Jugoslavije – izložba postavljena u Novom Zagrebu.

Amatersko stvaralaštvo slijepih žena Jugoslavije – izložba postavljena u Sarajevu. Uređenje izloga u knjižari „Mladost“ (Ilica 30) povodom Međunarodnog dana muzeja.

T Djelatnost saveza slijepih Hrvatske

Djelatnost Saveza slijepih Hrvatske – postav u Dubrovniku, Kninu, Splitu, Šibeniku, Rijeci i Puli.

Djelatnost Saveza slijepih Hrvatske – postav za „Interliber 82“.

Uređenje izloga u knjižnici „August Cesarec“ u suradnji s „Centrom za kulturu i informacije“ Maksimir.

Tiflološke knjige i pomagala

1983.

Amatersko stvaralaštvo slijepih žena Jugoslavije

Tito u susretima sa slijepima Jugoslavije

Djelatnost Saveza slijepih Hrvatske – postav u Karlovcu, Slavonskom Brodu, Osijeku, Vinkovcima i Krapini.

Slijepi – sport, šah i rekreacija – postav u SOUR „Podravka“ u Koprivnici.

Uređenje izloga u „Znanstvenoj knjižari“ povodom Međunarodnog dana muzeja.

Propagandni pano i eksponati na Zagrebačkom velesajmu, povodom Feriala 83.

T (P)Osjetite taktilne Želimira Janeša

1984.

Amatersko stvaralaštvo slijepih žena Jugoslavije

Djelatnost Saveza slijepih Hrvatske, postav u Virovitici.

Djelatnost Saveza slijepih Hrvatske, postav u Banja Luci.

T Vlado Horvatinec – slijepi likovni amater

Djelatnost Saveza slijepih Hrvatske, postav u Gračanici, BiH.

T Zdravko Brkić: Medalje

1985.

T Amatersko stvaralaštvo slijepih

T Taktila '85

1986.

Pisati reljefno – izložba pomagala za pisanje Brailleova pisma.

Izložba povodom dvadesete godišnjice sportskog društva „Sloga“.

1987.

- T** **Taktilna galerija: retrospektiva** – 1961. –1986., izložba posvećena 25. godišnjici kiparskog rada Remzije Đumišića; izlagali su slijepi autori: Remzija Đumišić, Ivan Ferlan, Vlado Horvatinec, Sanja Fališevac, Julija Kalmar i Enver Jusić.

Slijepi i sport

1988.

- T** **Tomislav Hruškovec: Stvari**
- T** **Ivan Ferlan: Tri ciklusa**
- T** **Aida Alikadić: Mamice**

1989.

Vinko Bek – učitelj slijepih

1990.

- T** **Josip Mihelčić: Duborezi**

1994.

- T** **Zdenko Borenić: Grbovi**
Vratimo im osmijeh – izložba radova prognanika i izbjeglica.

1995.

- T** **Taktilna galerija**

1996.

Dodirom u prošlost – izložba u suradnji s Arheološkim muzejom iz Zagreba kojom se dio arheološke zbirke predstavlja slijepim osobama.

1998.

- T** **Enver Jusić: Skulpture**

Nikola Duspara: Korčuli s ljubavlju – prodajna izložba slika i crteža.

Nela Turin – izložba slika

Ljubav, svjetlost i mir – izložba radova studenata Visoke zdravstvene škole.

1999.

- E** **Od dodira do kreacije**
- T** **Sanja Fališevac: Keramoskulpture**

2000.

- E** **2000 dodira**, izložba radova slijepice djece.

2001.

- T** **Taktilni dnevnik – Zdravko Brkić – Medalje**

2003.

- T** **Protiv vjetra – Skulpture Ivana Ferlana**, izložba održana u Muzeju Mimara u Zagrebu.

2004.

- E** **Vidim nevidljivo**, izložba dječjih crteža.
- T** **Alida Bitunjac, Noćna ptica**
- T** **Ljubomir Stahov: Dodir skulptura**

2005.

- T** **Dodir antike** – izložba ostvarena u suradnji s muzejima Louvre iz Pariza i Arheološkim muzejom u Zagrebu.

2006.

- T** **Hrvoje Dumančić: Galop dodira** – izložba održana u Gliptoteci Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

2007.

Art for all – sudjelovanje na izložbi u Marburgu u Njemačkoj; izložene replike skulptura I. Ferlana, R. Đumišića i S. Fališevac.

2008.

4. stalni postav – otvoren 24. 1. 2008.

T Skulpture tišine – skulpture izradili članovi Udruge gluhoslijepih osoba Dodir.

T Sanja Fališevac: Posveta dodiru, gluho-slijepa kiparica.

Zašto suparnici? – izložba aktualizira problematiku navijačkog nasilja na sportskim stadionima.

2009.

Giovanni Marrozzini, Noćni leptiri – izložba fotografija manufakturnih radionica za slijepe i slabovidne u Africi.

200 godina Louisa Braillea – obilježavanje obljetnice rođenja Louisa Braillea i značaj pisma za slijepe.

Louis Braille i pismo za slijepe – izložba održana u Područnoj knjižnici Galženica u Velikoj Gorici.

E Jesu li naša mišljenja uokvirena?

Pisači strojevi – sudjelovanje na izložbi u HT muzeju.

2010.

Ukorak s čovjekom – povodom obilježavanja 20. godišnjice Hrvatske udruge za školovanje pasa vodiča i mobilitet.

E Šapa koja vodi

T Otvaranja - Petar Barišić

200 godina Louisa Braillea – izložba gostuje u Gradskom muzeju Varaždin.

150 godina škole u Bukevju – izložba povodom jubileja škole u Bukevju kraj Velike Gorice.

E Antičko staklo

200 godina Louisa Braillea – izložba gostuje u Pučkom otvorenom učilištu u Poreču.

Vizija iz tame - Prof. Franjo Tonković, slijepi znanstvenik – biografska izložba.

2011.

Fotospektiva – retrospektivna izložba povodom 65. obljetnice Hrvatskog saveza slijepih.

T 99 nije 100 – izložba skulptura dvojice samoukih kipara, PTSP program.

Documenta Ophthalmologica ...priče iz očne ordinacije, izložba dijela predmeta Oftalmološke zbirke iz fundusa muzeja.

2012.

Preskočimo granice – izložba o hrvatskim spotrašima, paraolimpijcima; iz fundusa muzeja.

T Oblik lika - Iva Perović – izložba skulptura; likovi iz hrvatske književnosti.

2013.

Mi nismo nevidljivi – izložba povodom 65. godišnjice Tiflološkog muzeja; iz fundusa muzeja.

Documenta Ophthalmologica ...priče iz očne ordinacije, Muzej grada Šibenika.

2014.

T Labirint višedimenzionalnog prostora, izložba suvremene umjetnosti prilagođena osobama oštećena vida.

T Manje je više - Damir Mataušić – izložba „male plastike“.

Imam pravo, izložba o pravima osoba s intelektualnim teškoćama.

Želim znati! Slijepi prirodoslovac Eugen Wagner, izložba iz fundusa muzeja, Donacija Wagner.

2015.

T Vlado Martek – izložba postkonceptualnog umjetnika prilagođena osobama oštećena vida.

E Daj pet – izložba radova učenika Centra za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“.

120 godina Zemaljskog zavoda za odgoj slijepih djece – izložba povodom 120. obljetnice od osnutka Zemaljskog zavoda, većim dijelom iz fundusa muzeja.

D. Š.

D. Š.

D. Š.

R. V.

D. Š.

R. V.

D. Š.

D. Š.

2.5.3. EDUKATIVNI PROGRAM

Povremene izložbe prate edukativne radionice čiji su ciljevi usklađeni s ciljevima pojedinih izložbi.

Kako pisati brajicom

Ovo je radionica koja se održava kontinuirano tijekom cijele godine, od otvorenja novog stalnog postava iz 2008. Program je prilagođen svim uzrastima posjetitelja.

U muzeju se ostvaruju i edukativno-komunikacijski programi, a ovdje ćemo navesti neke, osmišljene u novom tisućljeću, koji se ciljevima, zadacima i korisnicima odmiču od općeprihvaćenih edukacijskih modela koji se upotrebljavaju u muzejima.

2000 dodira za sklad i mir u društvu

Program je održan 2000. na temu *For peace and harmony in society*, koju je ICOM predložio za tu godinu. Preduvjet za skladno i mirno življenje jest tolerancija i razumijevanje, za što je potrebno međusobno upoznavanje i komunikacija. Danas je komunikacija često trenutna i ne ostavlja dubljeg traga, a mi smo u svijesti djece htjeli ostaviti ideju o jednakosti i skladu među ljudima organizacijom kiparskih radionica putem kojih smo nastojali muzej učiniti mjestom u kojem će djeca međusobno komunicirati dodiranjem preko oblika kamena, drveta, žice i metalne mreže. Temelj za uspostavu komunikacije među djecom bio je osjećaj prisnosti i topline koji se javlja kada se prsti dodiruju pri zajedničkom oblikovanju skulpture. Organiziran je zajednički rad djece s invaliditetom i bez invaliditeta; jedni drugima pomagali su pri oblikovanju, učili se strpljenju, toleranciji i prihvaćanju jedni drugih. Sudjelovalo je preko stotinu djece s različitim oblicima oštećenja kao i djece s problemima socijalne adaptacije. Najmlađi sudionici bili su predškolskog uzrasta, a najstariji već punoljetni. Izrađene skulpture bile su apstraktnih formi, a ukupno ih je izrađeno 56, od najmanjih formi veličine šake do onih veličine pola metra.

Što gledamo u umjetničkom djelu?

Ovaj program ostvaren je 2008. godine u sklopu edukativno-nagradne igre *Original*, u organizaciji Sekcije za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju Hrvatskog muzejskog društva. Zanimao nas je odgovor na pitanje što se promatra u umjetničkom djelu. Je li u tom kontekstu važno originalno djelo ili se u dječje shvaćanje i doživljavanje likovnog djela

može dodati nova (nad)gradnja u poimanju likovnosti? Zaključili smo da za razumijevanje i potpuni doživljaj likovnog djela, osim uvriježenog mišljenja da je vizualni doživljaj u umjetnosti primaran, moramo dodati još nešto – samog likovnog stvaratelja i njegovu potrebu za oblikovanjem. Tema je stavljena u kontekst sljepoće i gluhoće: je li za izradu i doživljaj umjetnosti potrebno vizualno i slušno iskustvo, je li ono potrebno za razlikovanje originala i odljeva (replike) i za uočavanje osobina materijala od kojih su odljevi izrađeni. U Tamnoj sobi bile su izložene tri skulpture koje su izradile osobe koje ne vide ili koje ne vide i ne čuju. Naši posjetitelji su ih u mraku trebali pronaći uz jasno definirane zadatke. Bilo je potrebno dodiranjem upoznati skulpture, prepoznati od kojeg su materijala izrađene, uočiti karakteristike tog materijala (topao – hladan, gladak – grub, savitljiv – krut) te pokušati utvrditi razliku između izloženih djela. Potom je posjetitelj imao zadatak pronaći u stalnom postavu original koji je taktilno doživio u Tamnoj sobi. Cilj je bio publiku mlađe dobi odmaknuti od isključivo estetskog konzumiranja umjetnosti.

Art Beyond Sight Awareness Month

U muzeju se organiziraju i programi koji se kreću u smjeru osvješćivanja zajednice za razumijevanje života, rada i mogućnosti socijalno osjetljivih skupina društva. Cilj ovog programa iz 2009. godine bio je propitivati načine i oblike kojima okolina može poduprijeti sudjelovanje osoba oštećena vida u kulturnom životu zajednice, a bio je dio međunarodnog projekta čiji su nositelji bili Art Education for the Blind i The Metropolitan Museum of Art iz New Yorka. U projektu je sudjelovalo 190 različitih ustanova: muzeji, galerije, škole, knjižnice iz cijelog svijeta. Tiflološki muzej učinio je i korak više te je proširio izvorni koncept. U programu su sudjelovali branitelji Domovinskog rata koji su kroz likovne aktivnosti dobili mogućnost usvajanja znanja i vještina koje će im u budućnosti omogućiti dalje bavljenje amaterskim likovnim radom.

toMAgo Ponos i predrasude

Cilj ovog programa iz 2010. godine bio je kroz likovnost povezati, međusobno upoznati i približiti osobe s intelektualnim poteškoćama s djelatnicima muzeja i studentima volonterima. Ovaj program muzej je prezentirao na godišnjoj skupštini *International Council of Museums u Šangaju u Kini*.

Više od vizualnog

Program je ostvaren 2011. godine u suradnji s Galerijom Lauba i udrugom Pipilota, a povodom obilježavanja Dana bijelog štapa. Kako su u svijetu osoba oštećena vida vizualne umjetnosti uglavnom nedostupne, ovaj program, koji se održao u Galeriji Lauba,

omogućio je slijepim i slabovidnim osobama likovnu edukaciju i stvaralačko iskustvo, mogućnost doživljavanja likovnog djela.

Tiflološki muzej – mjesto dodira

Radionice pod ovim nazivom održane su 2013. godine i realizirane su izvan prostora muzeja.

Poslanje Tiflološkog muzeja ima, kao jedan od ciljeva, upoznati i širu zajednicu s načinom života i problemima s kojima se susreću osobe oštećena vida te na taj način promicati toleranciju, važnost i neophodnost izjednačavanja mogućnosti. Raznolike akcije koje se u muzeju provode uvijek kao cilj postavljaju povećanje razumijevanja među ljudima, prihvaćanje jednih od strane drugih. Iskustvo upoznavanja „onih drugih“ iznimno nam je važno. Kako bismo i dalje radili na približavanju i međusobnom upoznavanju, osmislili smo seriju predavanja i radionica koje su se održavale izvan muzeja kao i izvan Zagreba. Na temelju opservacija i evidencije posjetitelja zamijetili smo da Tiflološki muzej ne posjećuju učenici iz udaljenih krajeva Hrvatske, a često su upravo oni nižeg ekonomskog statusa i nemaju mogućnost upoznati se s muzejom ni putem mrežnih stranica. Cilj radionica bio je upoznati učenike s osnovama komuniciranja s osobama oštećena vida, pismom za slijepe, osnovama orijentacije i kretanja slijepih. Program se realizirao u 2013. godini tijekom koje je posjećeno više mjesta u Hrvatskoj: Mače, Hrvatska Kostajnica, Rovišće, Cetingard, Ozalj, Bjelovar, Rasinje, Belec, Čazma i Bjelovar.

Imam pravo

Putem ovog programa promicali smo 2014. godine prava osoba s intelektualnim poteškoćama. Ciljana publika bili su učenici srednjih škola. Nakon razgledavanja izložbe učenici su zapisivali svoje dojmove i mišljenja, koji su potom bili obrađeni računalnim programom te transponirani u QR kodove koji su postali dio izložbe

Učiti jezik je lako, a u Muzeju saznaj kako!

Najnoviji program, započet u 2015., obuhvaća muzejske korisnike s kojima muzej još nije radio, a to su strani studenti. Model je izrađen za potrebe studenata Croaticuma – Centra za hrvatski kao drugi i strani jezik Odsjeka za kroatistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu, i to za sve stupnjeve znanja. Izrađeno je nekoliko metodičkih jedinica koje su prilagođene razinama jezičnih vještina polaznika. Održavanje jezičnih radionica polazište je za razvijanje novog oblika muzejskog pedagoškog rada. Učenje jezika u odrasloj dobi zahtijeva primjenu drugačijih metodičkih postupaka nego onih koji se upotrebljavaju kod djece. Izuzetno je važno među odraslim polaznicima potaknuti pozitivne emotivne

faktore (motivacija, samopouzdanje...) koji olakšavaju učenje. Osim slušanja i gledanja važno je uključiti više osjetila jer to vodi do učinkovitijeg učenja. Dodatna vrijednost ovakvog pristupa jest ta što strani državljani u Hrvatskoj dolaze iz različitih sociokulturnih sredina koje se mogu znatno razlikovati pa je ovakva muzejska radionica mjesto gdje se na posredan način može utjecati na pozitivnu promjenu mogućih negativnih stavova. Muzejsko okruženje i sadržaji u njemu izuzetan su okvir u kojem je moguće strukturirati nastavni sat učenja jezika tako da zadovolji sve potrebne metodičke zadatke. Osnovni ciljevi radionica jesu stjecanje novih jezičnih znanja i vještina kod odraslih stranih državljanina u muzejskom okruženju, a kojima je zbog nedovoljnog poznavanja hrvatskog jezika otežano uključivanje u zajednicu. Usput je važno i pozicioniranje Tiflološkog muzeja kao mjesta neformalnog stjecanja novih znanja i vještina, poticanje i razvijanje koncepta muzeja kao mjesta učenja stranog jezika te uključivanja osoba kojima hrvatski nije materinski jezik u širu zajednicu, jačanje motiviranosti za učenje hrvatskog jezika, poticanje funkcionalnog pristupa u učenju hrvatskog jezika, promicanje muzeja kao mjesta *dobrog osjećanja* te poticanje socijalnog zajedništva. U društveno opuštenom okruženju kroz drugačije se oblike učenja usvaja hrvatski jezik te se na taj način kod stranih osoba potiče verbalna ekspresivnost.

(Željka Sušić)

2.5.4. MUZEJ U VIRTUALNOM OKRUŽJU

Web

Svjestan vremena u kojemu živimo i važnosti kvalitetne nazočnosti u svim segmentima društvenih zbivanja, muzej je učinio iskorak u virtualnu stvarnost, jedan od danas nezaobilaznih oblika društvene komunikacije. Uoči otvorenja stalnog postava 2007. muzej se priključio svjetskoj mreži putem svoje internetske stranice, a od 2011. aktivno sudjeluje u kreiranju stranice na Facebooku.

Internetska je stranica ponajprije promidžbena i donosi osnovne podatke o muzeju, a njezina struktura obuhvaća opće podatke, vodič kroz zbirke, podatke o djelatnicima, izložbama, stalnom postavu, novostima (vezano uz izložbenu, edukativnu i druge djelatnosti) i ostalo. Stranica je dvojezična, svi sadržaji prevedeni su na engleski jezik i na taj način dostupni korisnicima engleskoga govornog područja. Posebnost su implementirane 3D – 360° virtualne šetnje stalnim postavom i izložbama. Multimedijski prikaz sadržaja putem virtualne šetnje omogućuje vizualno trodimenzionalno računalno kretanje izložbom u svim smjerovima uz stručno vodstvo kustosa ili samog autora radova, što pruža stvaran doživljaj sadržaja te maksimalan osjećaj interaktivnosti i prisutnosti.

<http://www.tifloloskimuzaj.hr/>

Prilagodba i pristupačnost stranica još je jedna u nizu aktivnosti koje muzej poduzima u smislu podizanja kvalitete života osoba s invaliditetom. Svojom prisutnošću na mrežnim stranicama muzej je osobama s oštećenjem vida pružio različite mogućnosti pri korištenju sadržajima. Većina tih korisnika prima informacije s internetskih stranica u linearnom obliku putem posebnih softverskih programa i *screen readera* te je u tom smjeru muzejska stranica izrađena prema određenim standardima za korisnike oštećena vida. Prilikom prezentacije sadržaja vodilo se računa o više parametara. Bolja pristupačnost za slabovidne korisnike postignuta je ponudom više različitih uvećanja fonta koji se odabiru ovisno o potrebama, kao i šest različitih mogućnosti promjene boje teksta i pozadina radi stvaranja boljeg kontrasta i olakšavanja čitanja.

Pristupanjem u društvene mreže napravljen je iskorak od klasičnog muzeja ka virtualnoj formi, povećana dostupnost muzejskih materijala i njihova vidljivost širom svijeta, a prilagođenim sadržajima i pristupačnost krajnjem korisniku. Cilj muzeja jest i dalje djelovati u skladu s napretkom novih tehnologija i sukladno tome poboljšavati prezentaciju svojih sadržaja kako bi kvalitetno prenio poruku i zainteresirao korisnika za doživljaj originalnog predmeta i stvarni posjet muzeju.

(Lucija Šoda)

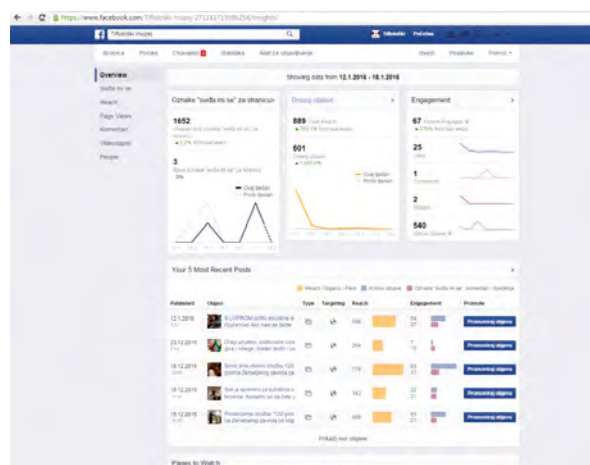
Facebook

Politika Tiflološkog muzeja, između ostalog, jest praćenje suvremenih trendova u muzeologiji, ali i u životu općenito. Jedan od trendova muzejske komunikacije s publikom jest komunikacija preko društvenih mreža pa je tako od 7. studenog 2011. godine Muzej prisutan na danas najpopularnijoj društvenoj mreži, na Facebooku. U četiri godine muzej je na svojem profilu objavljivao sve događaje u muzeju, od otvorenja izložaba, radionica, predavanja, promocija i sličnog vezano uz populaciju osoba s invaliditetom, kao i sudjelovanja i obilježavanja vrlo popularnih manifestacija u Hrvatskoj, a to su Noć muzeja i Međunarodni dan muzeja.

Na svojem profilu muzej objavljuje i svoje zbirke, odnosno predmete iz fondusa koji su publici nepoznati ili bi joj mogli biti zanimljivi zbog svoje neuobičajenosti, a također je aktivan u objavljivanju novosti s područja života i rada osoba s invaliditetom općenito.

U četiri godine postojanja profila na Facebooku muzej je privukao 1652 pratitelja. Iako se broj na prvi pogled ne čini impozantan u odnosu na neke druge muzeje i baštinske institucije, treba biti svjestan činjenice kako smo mi ipak specijalni muzej koji uz sva druga zvučna imena ponekad teško pronalazi put do svojih novih korisnika.

Ako još dalje zavirimo u statistiku, možemo vidjeti da su naši pratitelji uglavnom žene (više od 70 %) i to u dobi od 25 do 44 godine. Što se tiče posjećenosti profila u odnosu

Tiflološki muzej na Facebooku

na države, najviše (1431) ih je iz Hrvatske, a zastupljene su i ostale države iz susjedstva, Europe, ali i SAD-a, Kanade i Australije. Najviše je lajkova zabilježeno iz Zagreba, a slijede i sve ostale županije Republike Hrvatske.

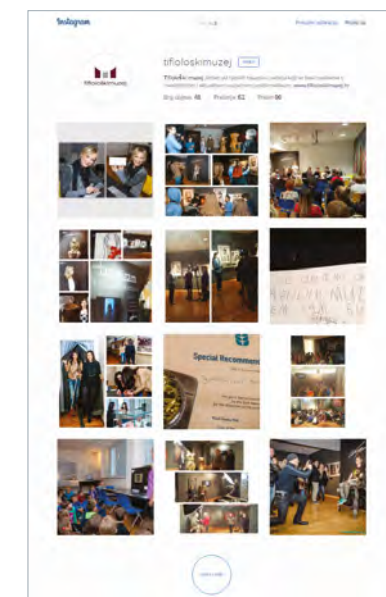
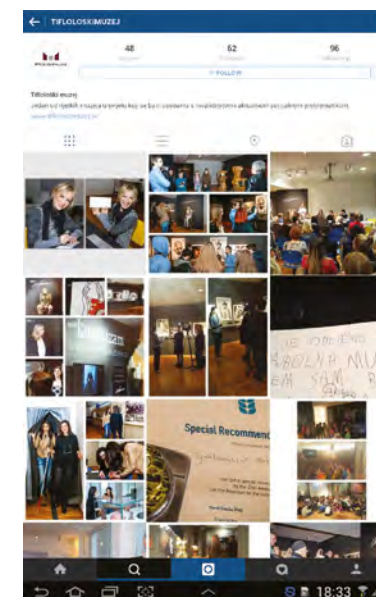
Svakako treba napomenuti da se sadržaji koje dodajemo na naš profil šire pa se tako širi i broj pratitelja našeg profila. Naša prisutnost na Facebooku označena je na web stranica Tiflološkog muzeja kao i u izložbenom prostoru te svaki posjetitelj, ako je zainteresiran za praćenje događanja u Muzeju, ima jasnu informaciju o tome.

Kratki pregled naše prisutnosti na društvenoj mreži možemo završiti popularnom uzrečicom: „Ako nije na fejsu, kao da se nije ni dogodilo“.

(Morana Vouk)

Instagram

Od ove godine, 2016., muzej je prisutan i na društvenoj mreži Instagram.

Tiflološki muzej na Instagramu

2.6. Taktilna galerija

Na koji način pomiriti jedno od temeljnih pravila izlaganja građe u muzejima i načina „gledanja“ slijepih osoba? Kako osobama kojima je dodir glavno čulo spoznaje oblika i teksture omogućiti da „vide“ likovno djelo? Jedno od mogućih rješenja u Tiflološkom muzeju predstavlja Taktilna galerija sa svojim ciklusom izložbi koje je upravo poželjno istraživati dodirnom. Dijelom su uključeni i dvodimezionalni izlošci koji su pomno razrađenim načinima prilagodbe čitljivi slijepim osobama. Na taj način čak i videći posjetitelji imaju mogućnost doživjeti umjetničko djelo onako kako ga doživljava slijepa osoba.

Taktilna galerija nije poseban izložbeni prostor. Ona, u stvari, predstavlja ideju o izložbenoj aktivnosti u okviru koje će slijepi osobe, ali i sve ostale kategorije osoba s invaliditetom, imati mogućnost postati ravnopravnim posjetiteljima i sudionicima izložbenih prostora.

Objasnimo, na početku, i pojam „taktila“. Riječ je o pojmu iskovanom unutar likovnih krugova, a podrazumijeva medalju, reljef, sitnu plastiku koju uz umjetničku vrijednost i likovno određenje karakteriziraju i posebnost forme, različitost materijala, specifičnost volumena i dimenzija. Pojednostavljeno, radi se o omogućavanju korespondiranja umjetničkog djela s fizičkim mogućnostima prstiju, dlanova i ruku.

Zametak Taktilne galerije seže još u 1961. godinu kad su u Muzeju izložene skulpture samoukog slijepog autora Remzije Gjumišića (Đumišića)¹ bile dostupne dodiru. Navedena je izložba nesumnjivo zadobila pažnju javnosti budući da su iskoraci slijepih osoba u područje praktične vizualne likovnosti bili (a i danas su) vrlo rijetki. Iako je nakon te prve izložbe slijedila stanka od 17 godina, Taktilna galerija Tiflološkog muzeja od 1978. godine predstavlja neprekinut niz izložbi na kojima je posjetiteljima dozvoljeno dodirivati eksponate. Nakon niza izložbi, 1980. godine po prvi se put, u katalogu „Izložba keramike – ciklus Aquarius-a“ Ljerke Njerš, takva izložbena praksa definira pojmom

Izložba Dodir antike, 2005. (foto D.Š.)

¹ K. (1961): „Izložba slijepog kipara“. U: *Socijalna misao*, VIII (11). Zagreb: str. 453-454.

Taktilna galerija. Autore koji su izlagali u okviru ciklusa izložbi Taktilne galerije možemo podijeliti u tri temeljne skupine: slijepi samouki kipari, videći samouki autori i akademski kipari. Isto tako, tri su osnovna cilja koja nastojimo dosegnuti Taktilnom galerijom:

Prvo, izlažući kiparske radove slijepih autora pokazujemo kako nedostatak vida kod talentiranih pojedinaca nije prepreka likovnom stvaranju.

Drugo, želimo izloženim skulpturama potaknuti i ohrabriti pojedine slijepi posjetitelje da se i sami okušaju u tom području likovne umjetnosti.

Treće, izlažući radove akademskih kipara pružamo mogućnost posjetiteljima oštećena vida da dodirnom upoznaju likovni izričaj školovanih i eminentnih umjetnika.

Do danas je u okviru ciklusa izložbi Taktilne galerije održano 40 izložbi, samostalnih i skupnih. Nažalost, vrlo je malo slijepih samoukih umjetnika koji su spremni svoj rad dati na uvid i prosudbu javnosti. To je razlog zbog kojeg je izložbena aktivnost slijepih autora u okviru Taktilne galerije svedena na svega šest imena: Remzija Gjumišić (Đumišić), Ivan Ferlan, Sanja Fališevac, Vlado Horvatinec, Enver Jusić i Josip Mihelčić. Međutim, unatoč tomu, priređeno je 11 samostalnih izložbi navedenih umjetnika i to: Gjumišić (1961., 1978.), Ferlan (1979., 1988., 2003., 2015. (In memoriam)), Fališevac (1999., 2008.), Horvatinec (1984.), Jusić (1998.) i Mihelčić (1990.). Također, djela ovih umjetnika izlagana su i u okviru 5 skupnih izložbi slijepih likovnih stvaralaca (1980., 1981., 1985., 1986. i 1995.).

Zanimljiva je činjenica da su održane samo tri izložbe videćih samoukih likovnih umjetnika – 1981. godine skupna Izložba keramike likovnih stvaralaca općine Medveščak,

Izložba Otvaranja - Petar Barišić, 2010. (foto D.Š.)

Izložba 99 nije 100, 2011. (foto D.Š.)

samostalna izložba „Stvari“ Tomislava Hruškovca 1988. godine, te izložba Zdenka Borenića „Grbovi“ 1994. godine.

U povijesti Taktilne galerije godina 1979. ujedno je i početak izlaganja radova eminentnih akademskih umjetnika. Izložba kojom je uvedena ta praksa bila je ona akademske kiparice Vere Dajht Kralj (listopad – studeni 1979.).

Zaključno s godinom 2015., pod egidom Taktilne galerije održano je 11 samostalnih izložbi akademskih umjetnika, redom: Vera Dajht Kralj (1979.), Ljerka Njerš (1980.), Želimir Janeš (1983.), Zdravko Brkić (1984.), Aida Alikadić (1988.), Ljubomir Stahov (2004.), Hrvoje Dumačić (2006.), Petar Barišić (2010.), Iva Perović (2012.), Marko Pogačnik (2014.) i Damir Mataušić (2014.).

Godina 1984. donosi svojevrsnu potvrdu nastojanjima Taktilne galerije. Naime, u Muzejskom prostoru (današnja Galerija Klovićevi dvori) postavljena je, uz suradnju Tifloškog muzeja, popratna izložba radova Ivana Meštrovića prilagođena osobama s oštećenjem vida. Time je Muzejski prostor prvi među hrvatskim muzejima/galerijama (osim, naravno, Tifloškog muzeja) pružio mogućnost doživljavanja likovnog djela i slijepim posjetiteljima.

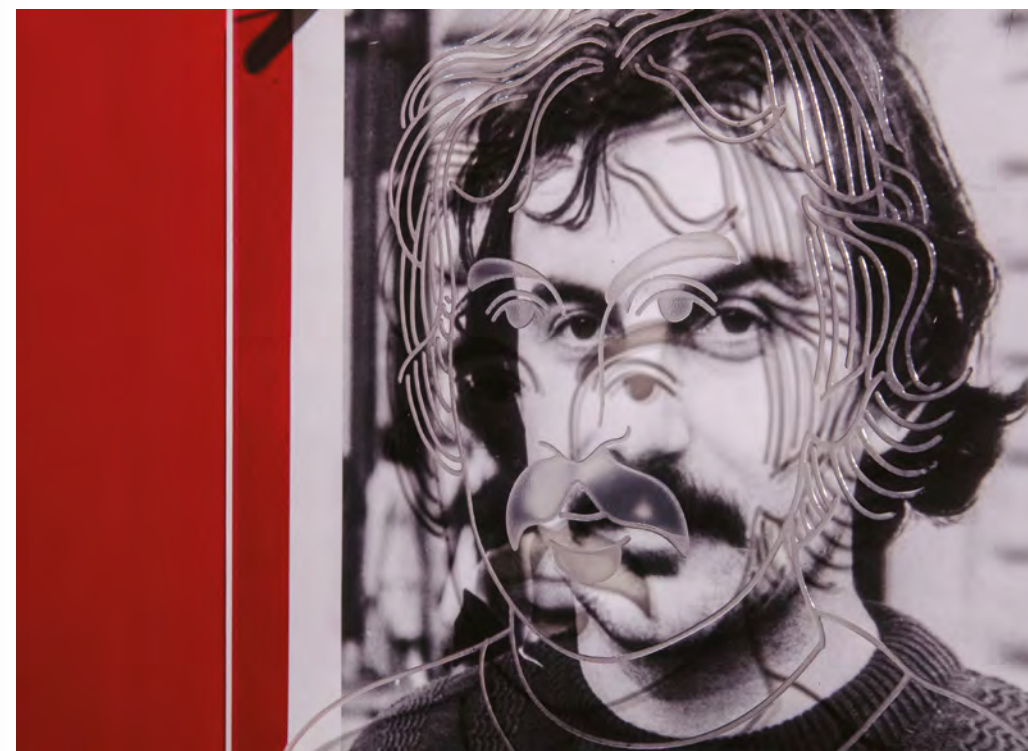
Godine 1985. u okviru ciklusa Taktilne galerije organizirana je skupna izložba „Taktila '85“, posvećena Vanji Radaušu, na kojoj je bilo izloženo 67 radova tridesetdevetoro akademskih kiparica i kipara. U predgovoru katalogu izložbe likovni kritičar Matko Peić napisao je:

Uz rijetku uzrečicu: oni imaju srce na dlanu, postoji još jedna rjeđa uzrečica: on ima oko na dlanu. Prva uzrečica govori o izuzetnim ljudima, koji su posebni – u etičkom smislu – jer ono što osjećaju i misle govore iskreno. Druga uzrečica besjedi – u estetskom smislu – o čovjeku kojem je priroda uskratila da gleda okom, ali mu je duh dao da vidi dlanom – točnije opipom.

Kiparstvo je umjetnost koja govori napol vidom, napol opipom. Izgleda da čim je kipar dulje u mraku prvotne emocije, a manje u svjetlu kultiviranog razuma – u plastičkom govoru je izravniji, puniji. I ne samo da je izravniji i puniji, nego je i za likovnu svijest čovjeka kojem je uskraćeno lako svjetlo oka, a podareno teško svjetlo duha – mnogo susretljiviji, ljudskiji.

Izložba Vlado Martek, 2015. (foto R.V.)

Izložba Vlado Martek, primjer prilagodbe, 2015. (foto R.V.)

*O, sretni vi među kiparima koji ne modelirate samo sviješću vida nego i podsviješću opipa – blagodat ste ove izložbe! Vašem dlanu koji gleda, ususret se pruža stotine dlanova koji žude da vide!*²

Izložbom „Vlado Martek – čitajte gledanje“ napravljen je značajan iskorak u omogućavanje doživljaja avangardne umjetnosti slijepim osobama. Martek kao pjesnik i likovni umjetnik u svojim djelima povezuje riječi s fotografijama, crtežima i objektima. Slijepe su osobe, inače, zakinute za vizualni dojam Martekovih akcija, no zahvaljujući provedenoj prilagodbi i upotrebi novih i drugačijih medija, omogućeno im je slušno i taktilno doživljavanje, čak i ulja na platnu putem reljefnih otisaka.

Upravo one stotine dlanova o kojima piše Matko Peić, koji žude da vide, razlog su postojanja Taktilne galerije Tifloškog muzeja.

(Igor Maroević)

² Peić, M. (1985) Oko na dlanu. U: Mršić, V., ur., *Katalog izložbe Taktila '85*. Zagreb: Tifloški muzej Jugoslavije, str. 1.

2.7. Prilagodba / pristupačnost

Temeljno opredjeljenje Republike Hrvatske za provođenjem aktivne politike ljudskih prava odražava se u ugradnji ključnih međunarodnih dokumenata, ali i suvremenih standarda s tog područja, u nacionalni zakonodavni okvir. Jedan od najznačajnijih dokumenata je Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. g. Zadaća je Strategije uskladiti sve politike djelovanja na području zaštite osoba s invaliditetom s dostignutim standardima na općoj razini, ali i svim stremljenjima kojima je cilj učiniti sva područja života i djelovanja otvorenima i pristupačnima za osobe s invaliditetom.¹

Prilagodba, odnosno pristupačnost za osobe s invaliditetom, pojam je koji je u svijetu poznat i uobičajen već više od 20 godina. Radi se o različitim zahvatima, odnosno intervencijama kojima se prilagođava fizički prostor (pristup građevini, omogućen nesmetan ulaz i kretanje po određenom unutarnjem prostoru), kao i prilagođena komunikacija za osobe s različitim vrstama invaliditeta. Danas je sve češće u upotrebi pojam „univerzalni dizajn“².

Kao što je poznato, više od 10% ukupne populacije čini populacija osoba s invaliditetom. Ako tomu pridodamo osobe treće i četvrte životne dobi (koje tek uvjetno možemo smatrati osobama s invaliditetom), a koje su u razvijenim zemljama svijeta, u koje se svrstava i Hrvatska, u porastu, dobijemo skoro četvrtinu ukupne populacije koja ima određene probleme u pristupačnosti ili u komunikaciji u najširem smislu. To je značajan i nemoćuće zanemariv broj u svakom pogledu, kao i u situaciji kada promišljamo o baštinskim institucijama i njihovim posjetiteljima.

Iako svjesni vremena i tadašnjih saznanja o toj tematici, o prvim začecima prilagodbe u Tiflološkom muzeju možemo govoriti već daleke 1956. godine. Naime, prostorije muzeja u Bosanskoj bile su i više nego skućene, a posjetitelju se željelo omogućiti uvid ne samo u sva osnovna područja kojima se muzej bavi nego ga i približiti problemu sljepoće

¹ Vouk, M. (2013) Od teorije..., U: Miklošević, Ž. i Vouk, M. (ur.), Muzeji za sve. Osijek: Muzejska udruga Istočne Hrvatske, str. 5.

² Pojam univerzalnog dizajna podrazumijeva dizajn proizvoda i okruženja koji omogućuje da oni u najvećoj mjeri budu dostupni za uporabu svim ljudima bez potrebe za dodatnom prilagodbom ili upotrebom specijaliziranog dizajna.

općenito. „Uza sve to trebalo je izlagati tako, da eksponati budu pristupačni i slijepim posjetiocima. Morala se zato izvršiti pažljiva selekcija materijala, izbor najvažnijeg, najbitnijeg, ali tako, da ipak ostane sve povezano, dosljedno i prikladno za ovu dvoranu.“³ Uz to je tada „Tiflološki muzej stajao pred jednim sasvim specifičnim problemom: kako povijesni materijal koji se izlaže, učiniti pristupačnim istovremeno oku videćeg i dodiru slijepog posjetitelja, a da originalni eksponati budu zaštićeni ispod stakla. U tu svrhu konstruirale su se posebne vitrine s ladicama za slijepe.“⁴ Tu ideju razradio je slikar Mijo Bišćan konstruirajući trodijelne vitrine. U jednom dijelu tih vitrina ispod stakla na kosini bili su postavljeni eksponati za videće posjetitelje, a drugi dio tih vitrina bio je otvoren i služio je slijepim posjetiteljima. Tu su se, naime, nalazile kopije eksponata, koje su po svojoj formi bile pristupačne dodiru. Treći dio vitrina, ladice, bile su izrađene tako da se nisu mogle primijetiti izvana te nisu utjecale na estetski i prozračni izgled vitrina. Te su se ladice mogle izvlačiti do kraja, a predmeti u njima bili su fiksno postavljeni. Izvlačenjem takve ladice pojavila se zapravo još jedna, do tog časa oku skrivena vitrina.

Krajem 1961. godine u Tiflološkom muzeju je otvorena izložba slijepog kipara Remzije Đumišića (Socijalna misao, 1962, broj 3–4). Tu izložbu bilježimo kao početak Taktilne galerije muzeja. Specifičnost svih izložaba u sklopu Taktilne galerije bila je i još uvijek jest

Prve, posebno izrađene i pristupačne vitrine, 1956.

Tamna soba, multisenzorička cjelina u postavu, 2008. (foto D.Š.)

³ Rudomino, A. (1958) Tiflološki muzej. Muzeji, 11/12, 1956/57, str. 129–139.

⁴ Ibid, str. 134.

mogućnost taktilnog upoznavanja sa skulpturom, odnosno komunikacija dodirrom, ideja koju možemo nazvati revolucionarnom u muzejskom okruženju za sredinu 20. stoljeća na našim prostorima.

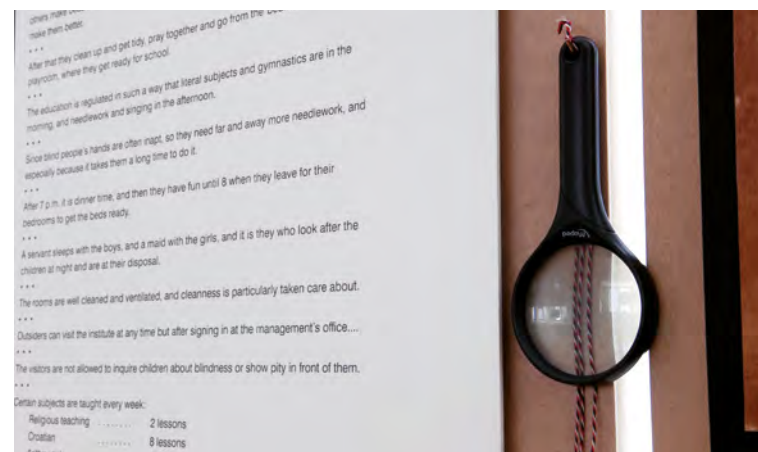
Razvidno je da se o potrebama pristupačnosti počelo razmišljati od samog osnutka muzeja. No nove spoznaje i nova znanja te novi kadrovi u muzeju nastavili su s razmišljanjem o pristupačnom prostoru i pristupačnoj komunikaciji te proširili svoje djelovanje općenito na populaciju osoba s različitim vrstama invaliditeta. Tiflološki muzej kontinuirano je provlačio ideju o potrebi pristupačnosti i prilagodbe objavljivanjem stručnih članaka u časopisima ili aktivnim sudjelovanjem na skupovima. Početkom 1999. godine na sastanku sekcije za muzejsku edukaciju i kulturnu akciju Hrvatskog muzejskog društva pokrenuta je akcija izrade Studije poboljšanja usluga za olakšano kretanje i korištenje osobama s posebnim potrebama, a odnosila se na pristup i oblike komunikacije u muzejsko-galerijskim prostorima. Istraživanje provedeno putem anketnog listića, koji je poslan na adrese hrvatskih muzeja i galerija, obuhvaćalo je fizički pristup do građevine i unutar nje.

Godine 2004. Muzejsko vijeće Ministarstva kulture Republike Hrvatske prihvatilo je Muzeološku koncepciju i koncepciju stalnog postava Tiflološkog muzeja. Koncepcija se jednim dijelom bavi prilagodbom muzeja posjetiteljima.

Prvi konkretni iskorak na području prilagodbe u Tiflološkom muzeju, odnosno prekretnicu, predstavlja 2005. godina i izložba Dodir antike, koja je u muzeju organizirana u suradnji s Taktilnom galerijom muzeja Louvre iz Pariza. Uz to što „koncept izložbe Dodir antike prati prvotnu inkluzijsku bit ovoga muzeja o približavanju i upoznavanju svjetova

Legende na brajici (foto D.Š.)

Povećalo za slabovidne (foto D.Š.)

(ne)mogućnosti“, istovremeno „najavljuje novu muzejsku i komunikacijsku budućnost Tiflološkog muzeja.“⁵ U predgovoru izložbe naglašeno je kako je potrebno poduzeti različite mjere „radi poboljšanja kvalitete života osoba s invaliditetom. U tom smjeru išao je i postav ove izložbe. Specifičnom prezentacijom izložbe, pomoću taktilne karte omogućili smo osobama oštećena vida lakšu orijentaciju u prostoru; omogućen je pristup skulpturama i oko njih kako bi ih mogli upoznati taktilno; visine postamenata, smještaj legendi na brajici, ali i uvećanom tisku, pod kutom ugodnim za čitanje, podne taktilne trake koje usmjeravaju posjetitelja od skulpture do skulpture također su namijenjene osobama oštećena vida. Da bismo olakšali doživljaj slabovidnim osobama, pozornost smo obratili na potreban kontrast između skulptura i cjelokupnog prostora te izložili fotografije manjih skulptura na velikom formatu. Visina postamenata i legendi u visini očiju primjerena je osobama u kolicima. Mogućnost upoznavanja izložbe na znakovnom jeziku primjerena je osobama s oštećenjem sluha. Ambicija izložbe „Dodir antike“ bila je poštovati postojeće standarde, ali i smjernice Strategije, kako bismo ciljanim skupinama omogućili doživljaj povijesti i umjetnosti na njima primjeren način, bez barijera...“⁶

Autorski tim (Sušić, Vouk, Šiftar) za taj je izložbeni projekt dobio nagradu Hrvatskog muzejskog društva za 2005. godinu.

Nakon izložbe polako se započelo s adaptacijom muzeja i postavljanjem novog, četvrtog stalnog postava. Njegovim otvorenjem početkom 2008. godine muzej je naglasak stavio na komunikaciju s publikom, razvoj muzejskih programa i usluga, stvaranje mreže suradnika izvan muzeja, izgradnju kvalitetnog odnosa između muzeja i njegovih korisnika kao i razvijanje svijesti o osobama s invaliditetom. Pripremanje za osmišljanje novog stalnog postava počele su i pripreme, odnosno stjecanje dodatnih znanja s područja pristupačnosti i prilagodbe. Stručni djelatnici muzeja pretežno su defektolozi kojima je temeljna znanstvena disciplina rad s osobama s invaliditetom, a njihovo prethodno radno iskustvo osiguralo im je i praktična znanja koja pokrivaju rad s različitim skupinama osoba s invaliditetom.

Novouređeni izložbeni prostor u najvećoj je mjeri prilagođen posjetiteljima s različitim vrstama invaliditeta. Stručni tim Tiflološkog muzeja svjestan je kako na području pristupačnosti treba još mnogo učiniti, no ono što je napravljeno do sada, u usporedbi s nekim europskim zemljama koje su na području pristupačnosti otišle jako daleko, nimalo ne zaostaje.

Za posjetitelje s poteškoćama kretanja i one u invalidskim kolicima omogućen je pristup svim izloženim predmetima kao i nesmetan prolaz po prostoru, a 2015. godine u sklopu

⁵ Sušić, Ž. (2005) O izložbi. U: Katalog izložbe Dodir antike, Tiflološki muzej, str. 5. i 6.

⁶ Vouk, M. (2005) Antika bez barijera. U: Katalog izložbe Dodir antike, Tiflološki muzej, str. 11. i 12.

projekta *Uređenje pristupa za osobe s posebnim potrebama* završilo se s ugradnjom dizala u stubišnom otvoru, dok je koso podizna platforma ugrađena već 2014. godine. Time smo u potpunosti u skladu s odredbama Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti.

U međuvremenu smo zakoračili i u virtualnu stvarnost i otvorili muzejsku internetsku stranicu koju smo nadogradnjom novih sadržaja učinili još pristupačnijom. Radi se o dokumentu koji je moguće „skinuti“ odnosno učitati na računalo s internetskih stranica muzeja. U njemu se nalaze sve informacije potrebne posjetiteljima s invaliditetom, odnosno tu se može pročitati o svim mogućnostima koje muzej nudi. Prednost ovakva dokumenta jest što korisniku omogućuje pohranjivanje potrebnih informacija na računalo kako bi se pripremio za posjet muzeju, a da istovremeno ne zahtijeva ponovno spajanje na internet.

Podne trake na ulazu (foto D.Š.)

Od suvremenih početaka promišljanja o potrebi prilagodbe za posjetitelje s invaliditetom, ne samo Tiflološkog muzeja već i drugih baštinskih institucija u Hrvatskoj, prošlo je više godina, a stručni su se djelatnici na raznim seminarima, studijskim putovanjima, stručnim i znanstvenim skupovima u Hrvatskoj i inozemstvu usavršavali u tom smjeru⁷.

Tiflološki muzej u međuvremenu je postao referalni centar gdje se mogu obratiti svi oni muzealci, ali i ostali stručnjaci kojima trebaju informacije vezane uz osobe s invaliditetom. Stručni djelatnici Tiflološkog muzeja također održavaju radionice, seminare i predavanja na kojima osvještavaju, podižu svijest o prilagodbi, u muzeju ugošćuju strane stručnjake, objavljuju stručne radove te održavaju kontinuiranu suradnju s drugim muzejima u Hrvatskoj, ali sve više i u inozemstvu. Svojim radom i širenjem znanja ujedno rade i na podizanju svijesti o potrebi pristupačnosti za posjetitelja s invaliditetom.

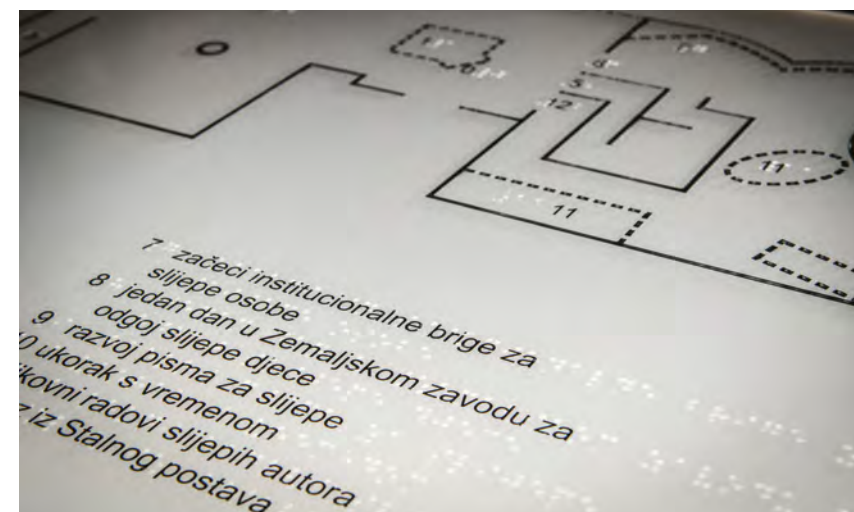
Neizbježno se moramo osvrnuti na prošlost, odnosno na Izvještaj o radu Tiflološkog muzeja u 1955. godini, koji

⁷ Museo Tatile Statale Omero, Introduction to Access Consultancy, Peterborough, stručno studijsko putovanje uz pokroviteljstvo British Councila, stručni tečaj "Introduction to the world of tactile images, including maps and diagrams" RNIB, stručni tečaj "Access to Museums and Galleries for blind and partially sighted people" RNIB, stručni tečaj Demystifying Accessibility RNIB, Museum Resource Centre Colchester Museums, Dialog im Dunkeln, Museo Anteros, "In touch with art", "Tactile Graphics", ICEVI 7th European conference, Art Beyond sight, Art for all...

započinje nabranjem zadataka muzeja, a taj dio izvješća završava mišlju: „Kako se iz citiranog razabire, Tiflološki muzej unosi novi sadržaj u područje muzejske djelatnosti u našoj zemlji, obogaćujući to područje posve novom specifičnom tematikom.“⁸

I zaista, kako tada tako i sada muzej se ističe svojom specifičnošću, a opet istovremeno toliko široko potrebnim i neophodnim znanjima i vještinama. „Socijalna uključenost (inkluzija) pred muzejske stručnjake postavlja brojne zadaće, od poznavanja karakteristika i potreba različitih potencijalnih skupina posjetitelja muzeja do kreiranja i razvijanja muzeografskih pomagala, prikladne komunikacije, kao i fizičke pristupačnosti za najširi krug posjetitelja, odnosno uvažavanje pravila „univerzalnog dizajna“. Baštinske institucije u Republici Hrvatskoj polako prepoznaju važnost univerzalnog dizajna, važnost pristupačnosti, ali i osobe s invaliditetom kao ravnopravne korisnike muzejskih sadržaja.“⁹

(Morana Vouk)

Taktilna karta (foto R.V.)

⁸ M. B. (1956) Naš Tiflološki muzej u godini 1955. U: Socijalna misao, str. 293.

⁹ Vouk, M. (2013) Od teorije..., U: Miklošević, Ž. i Vouk, M. (ur.), Muzeji za sve. Osijek: Muzejska udruga Istočne Hrvatske, str. 5-7.

3. Djelatnici muzeja

3.1. Popis zaposlenika (1953. - 2015.)

RAVNATELJI

1. Arkadije Rudomino, 1955. – 1970.
2. Gojko Zovko (honorarni v.d. ravnatelj), 1970. – 1971.
3. Ivan Krznarić (honorarni v.d. ravnatelj), 1971. – 1972.
4. Silva Korić, v. d. ravnatelj, 1972.
5. Mirko Prtilo, 1972. – 1976.
6. Nada Vukić, v. d. ravnatelj, 1976. – 1979.
7. Franjo Mrzljak, 1979. – 1981.
8. Vjekoslav Mršić, v. d. ravnatelj 1981.
9. Bartol Biličić, 1981. – 1983.
10. Vjekoslav Mršić, 1984. – 2002.
11. Željka Bosnar Salihagić, 2002. ▶

STRUČNI MUZEJSKI DJELATNICI

1. Mirko Vidulić, kustos, 1976. – 1978.
2. Vjekoslav Mršić, kustos, knjižničar, 1977. – 1984., 2002. – 2003.
3. Drago Plavša, muzejski pedagog – animator, 1978. – 1979.
4. Đurđica Bojanić, kustos, 1980. – 1995.
5. Joško Didović, kustos pedagog – animator, 1981. – 1982.
6. Zoran Vukelić, kustos pedagog – animator, 1984. – 1994.
7. Rossana Čizmić, kustos pedagog – animator, 1994. – 1995.
8. Željka Bosnar Salihagić, kustos, 1995. – 2002.

9. Željka Sušić, kustos pedagog – animator, muzejski pedagog, 1996. ▶
10. Morana Vouk, kustos zbirke dokumenata i vođenje knjižnice, kustos, 1998. ▶
11. Nina Sivec, dokumentarist, kustos, voditelj knjižnice, 2003. ▶
12. Roland Gambiroža, kustos, 2003. – 2005.
13. Nevenka Ćosić, arhivist, kustos, 2005. ▶
14. Lucija Šoda, kustos, 2005. ▶
15. Davor Šiftar, kustos, 2008. – 2015.
16. Igor Maroević, kustos, 2015. ▶

POMOĆNI STRUČNI DJELATNICI

1. Davor Šiftar, muzejski tehničar, muzejski fotograf, 1976. – 2008.
2. Davor Petrić, knjižničar, 1986. – 1997.
3. Renato Vukić, voditelj tehničke službe, stručni referent za zaštitu od požara, muzejski tehničar, muzejski fotograf, 1992. ▶
4. Valentina Romanić, informator/blagajnik, pomoćni knjižničar, 2009. ▶

RAČUNOVODSTVENO – ADMINISTRATIVNI DJELATNICI

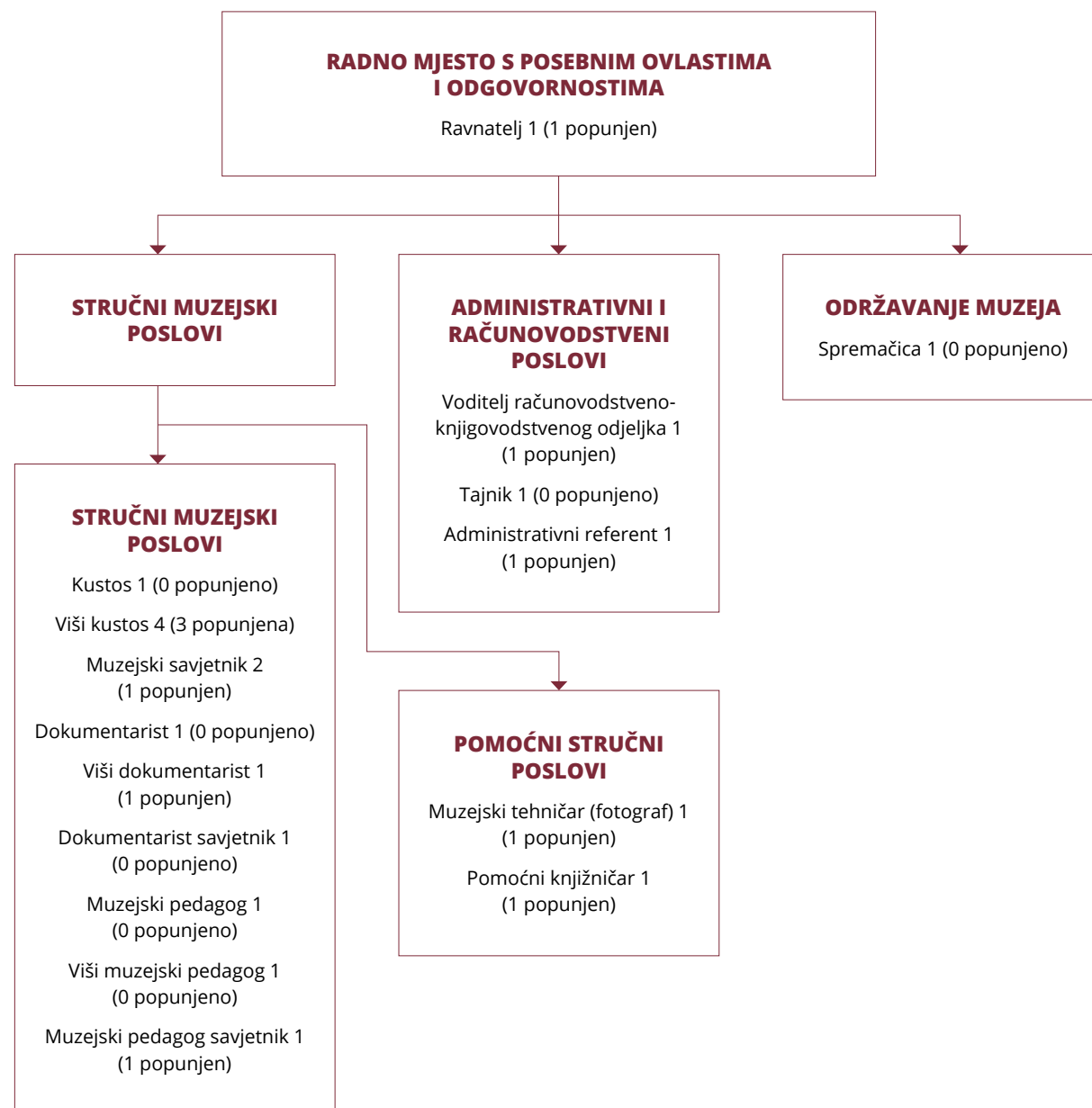
1. Nada Vukić, administrativni referent, 1963. – 2003.
2. Ana Repar, dopisnik – likvidator, 1977.
3. Nadeljka Županić, računovođa, knjižničar, 1982. – 1986.
4. Zdenka Derniković, voditelj računovodstva, 1992. – 2013.
5. Dubravka Augustić Lujak, administrativni referent, 2004. ▶
6. Vladimir Tremac, voditelj računovodstva, 2013. ▶

Spremačice

Višnja Miličević, Evica Plušec, Ivanka Maršić, Dora Klišanić, Ana Jambrešić, Ljubica Horvat, Mira Ostroški

SISTEMATIZACIJA RADNIH MJESTA

(Pravilnik o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada Tiflološkog muzeja, 2015.)

3.2. Popis radova stručnih djelatnika (1953. - 2015.)

Rudomino, A. (1955) Tiflološki muzej pred novim zadacima, *Socijalna misao*, godište II, br. 5, str. 199-201.

Rudomino, A. (1959) Slijepi partizanski kurir Franc Šuper, *Socijalna misao*, godište VI, br. 3, str. 97-100.

Rudomino, A. (1962) Akademik Lav Pontrjagin dobio je još jedno priznanje, *Socijalna misao*, godište IX, br. 9-10, str. 477-479.

Rudomino, A. (1963) Decenij rada, *Socijalna misao*, godište X, br. 1, str. 5-9.

Rudomino, A. (1964) Slijepi mogu raspoznavati boje i čitati crni tisak, *Socijalna misao*, godište XI, br. 1, str. 3-14.

Rudomino, A. (1964) Što je s problemom „kožnog vida“, *Socijalna misao*, godište XI, br. 12, str. 645-648.

Rudomino, A. (1967) Što je oktobarska revolucija dala slijepima Rusije, *Socijalna misao*, godište XIV, br. 11, str. 601-604.

Rudomino, A. (1970) U posjetu jednom poduzeću slijepih u Lenjingradu, *Socijalna misao*, godište XVII, br. 12, str. 761-763.

Mršić, V. (1980) O jednom osvrtaju, *Socijalna misao*, godište XXVI, br. 9, str. 405-407.

Mršić, V. (1983) Tifloizam, terapija ili nešto treće?!, *Socijalna misao*, godište XXXIX, br. 4, str. 169-172.

Bojanić, Đ. (1983) Priča o knjigama, *Socijalna misao*, godište XXXIX, br. 5, str. 219-221.

Bojanić, Đ. (1986) Živi organizam muzeja, *Socijalna misao*, godište XXXII, br. 2-3, str. 63-70.

Mršić, V. (1988) Predgovor. U: *Tomislav Hruškovec – „stvari“: katalog izložbe*. Zagreb, Tiflološki muzej Jugoslavije, str. 4-5.

Vukelić, Z. (1988) Specifičnosti pedagoško-animatorskog rada u Tiflološkom muzeju Jugoslavije, *Informatica Museologica*, 18 (1-4), str. 42-44.

Vukelić, Z. (1989) Predgovor. U: *Vinko Bek – učitelj slijepih: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej Jugoslavije, str. 1.

Mršić, V. (1995) *Orijentacija i mobilitet u Hrvatskoj*. Zagreb: Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet.

Mršić, V. (1996) *105 godina Tiflološkog muzeja: od Hrvatskog sljepačkog muzeja ka hrvatskom muzeju edukacijsko-rehabilitacijskih znanosti*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Mršić, V. (1998) Stručna knjižnica Hrvatskoga sljepačkog muzeja: (još jedan od dokaza više od stoljeća dugog početka, trajanja i kontinuiteta Tiflološkog muzeja), *Informatica Museologica*, 29 (1-2), str. 68-71.

Mršić, V. (2000) *Pretpostavke značajne za optimalno korištenje pasa vodiča slijepih osoba*. Magistarski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.

Sušić, Ž. (2001) Potrebe i mogućnosti komuniciranja sa slijepim i slabovidnim osobama u muzeju, *Informatica Museologica*, 32 (3-4), str. 68-72.

Bosnar Salihagić, Ž. (2002) Vjekoslav Karas: „Djed i unuk“, *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti*, 45, str. 183-190.

Šiftar, D. (2002) Fotografija u muzeju: vrste, informacijska i komunikacijska uloga, *Informatica Museologica*, 33 (1-2), str. 101-103.

Bosnar Salihagić, Ž. (2003) Uvod. U: *Protiv vjetra: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 2.

Bosnar Salihagić, Ž. (2003) Izložba skulptura Ivana Ferlana - Protiv vjetra, *Riječ slijepih*, 30 (12).

Bosnar Salihagić, Ž. (2003) Povijesni pregled školovanja slijepih osoba u Hrvatskoj u XX stoljeću, *Anali za povijest odgoja*, 2, str. 125-139.

Sušić, Ž. (2003) Idejni projekt prostora Tiflološkog muzeja u Zagrebu, *Informatica Museologica*, 33 (3-4), str. 84-87.

Bosnar Salihagić, Ž. (2004) *Alida Bitunjac – Noćna ptica: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 2.

Bosnar Salihagić, Ž. (2004) Umjetnost dostupna svima u Taktilnoj galeriji Tiflološkog muzeja. U: *3. međunarodni simpozij o komplementarnim suportivnim terapijama Umjetnost i znanost u razvoju životnog potencijala, 20.-23. svibnja 2004, Hvar, Hrvatska*. Zagreb: Hrvatska udruga za psihosocijalnu onkologiju.

Bosnar Salihagić, Ž. (2004) Uvod. U: *Ljubomir Stahov - Dodir skulpture: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 1.

Bosnar Salihagić, Ž. (2004) Za slijepe i o slijepima kroz Tiflološki muzej, *Riječ slijepih*, 31 (16). // *Vidici: glasilo Udruge slijepih Zagreb*, 4, str. 16-19.

Mršić, V. (2004) *Povijesne osnove hrvatskog segmenta defektologijskog univerzalizma*. Doktorska disertacija. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.

Sušić, Ž. (2004) Izrada inventarne knjige hemeroteke u računalnom obliku, *Informatica Museologica*, 35 (1-2), str. 62-65.

Sušić, Ž. (2004) Zvučni vodič Tiflološkog muzeja. U: *Zbornik radova s II. skupa muzejskih pedagoga s međunarodnim sudjelovanjem, 7-9 studenog 2002, Zadar*. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo.

Sušić, Ž. (2004) Virtualna radionica: www.tiflološkimuzej.org, *Informatica Museologica*, 35 (1-2), str. 20-23.

Vouk, M. (2004) Osobe oštećena sluha – ravnopravni posjetitelji muzeja?, *Informatica Museologica*, 35 (3-4), str. 38-41.

Sivec, N. (2005) Kako se stvarala muzejska dokumentacija Tiflološkog muzeja, *Informatica Museologica*, 36 (3-4), str. 103-108.

Bosnar Salihagić, Ž. (2006) Art for all in Typhlological Museum in Zagreb. U: *Art for all, Seminar and Workshop Reader*, 22. - 24. September 2006, Wien, Austria, pp. 21-23.

Bosnar Salihagić, Ž. (2006) Tiflološki muzej - iskorak u 21. stoljeće, *Riječ slijepih*, 33 (29).

Bosnar Salihagić, Ž. (2006) Tiflološki muzej: edukacijsko-rehabilitacijske smjernice. U: *Međunarodni znanstveni i stručni skup Rehabilitacija - stanje i perspektive djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom*, 12. - 13. listopada 2006, Rijeka, Hrvatska, str. 366-371.

Sivec, N. (2006) Novi stalni postav Tiflološkog muzeja u Zagrebu. U: *Balkanska konferencija Europskog savjeta za edukaciju osoba oštećena vida (ICEVI). Tranzicija edukacije i rehabilitacije osoba oštećenog vida - nove mogućnosti*, 30. rujna - 1. listopada 2006, Beograd, Srbija.

Sušić, Ž. (2006) *Dodirni Louvre: deplijan*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Sušić, Ž. (2006) Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. U: *Zbornik sažetaka s IV. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem*, 11. - 14. listopada 2006, Knin, Hrvatska. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, str. 27.

Sušić, Ž. (2006) Tiflološki muzej i društvena zajednica. U: *Zbornik radova III. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem*, 14. - 16. listopada 2004, Vukovar, Hrvatska. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo.

Šoda, L. (2006) Uvod. U: *Hrvoje Dumančić - Dodir galopa: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 2-6.

Šoda, L. (2006) Medom i računalima do publike. U: *Zbornik radova s III. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem*, 14. - 16. listopada 2004, Vukovar, Hrvatska. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, str. 166-173.

Vouk, M. (2006) Museo Tatile Statale Omero u Anconi, *Vijesti muzealaca i konzervatora*, 1-2, str. 97-99.

Vouk, M. (2006) Prilagodba izložbenog postava osobama s invaliditetom. U: *Zbornik sažetaka s IV. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem*, 11. - 14. listopada 2006, Knin, Hrvatska. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo.

Bosnar Salihagić, Ž. (2007) Europska slika: pristupačnosti muzeja osobama oštećena vida, *Informatica Museologica*, str. 111-114. // *Riječ slijepih*, 34 (35).

Bosnar Salihagić, Ž. (2007) Stavovi društva prema sposobnostima osoba oštećena vida. U: *Knjiga sažetaka 7. međunarodnog znanstvenog skupa Istraživanja u edukacijsko-rehabilitacijskim znanostima*, 14. - 16. lipnja 2007, Zagreb, Hrvatska.

Sivec, N. (2007) Novi stalni postav Tiflološkog muzeja predstavljen na EU konferenciji Art for All, *Vijesti muzealaca i konzervatora*, 1-4, str. 144-148.

Sivec, N. (2007) U posjeti Deutsche Blindenstudienanstaltu (BLISTA), *Riječ slijepih*, 34 (34).

Sušić, Ž. i Vouk, M. (2007) Evaluacija izložbe Dodir Antike. U: *Knjiga sažetaka 7. međunarodnog znanstvenog skupa Istraživanja u edukacijsko-rehabilitacijskim znanostima*, 14. - 16. lipnja 2007, Zagreb, Hrvatska.

Bosnar Salihagić, Ž. (2008) Igrani film Jedan dan u Zemaljskom zavodu za odgoj slijepe djece, *Vidici: glasilo Udruge slijepih Zagreb*, 9 (2). // *Riječ slijepih*, 35 (38).

Bosnar Salihagić, Ž. (2008) Muzej koji uvažava različitosti, *Riječ slijepih*, 35 (37). // *Vidici: glasilo Udruge slijepih Zagreb*, 9 (1).

Bosnar Salihagić, Ž. (2008) Tiflološki muzej – muzej dostupan svima. U: *Slijedi me!: informativni vodič za osobe s invaliditetom*. Zagreb: R.E. CENTAR, str. 184-185.

Ćosić, N. (2008) Začeci institucionalne brige za slijepe. U: *Katalog stalnog postava*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 40-61.

Sivec, N. (2008) Cerebralna paraliza i višestruka oštećenja. U: *Slijedi me!: informativni vodič za osobe s invaliditetom*. Zagreb: R.E. CENTAR, Zagreb, str. 92-93.

Sivec, N. (2008) Humanost i pisaci strojevi. U: *Pisaci strojevi: katalog izložbe*. Zagreb: HT muzej, str. 14.

Sivec, N. (2008) Nesputana kreativnost u Taktilnoj galeriji Tiflološkog muzeja, *Vidici: glasilo Udruge slijepih Zagreb*, 9 (2). // *Riječ slijepih*, 35 (38).

Sivec, N. (2008) Nesputana kreativnost. U: *Skulpture tišine: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 3-4.

Sivec, N. (2008) Razvoj pisma za slijepe. U: *Katalog novog postava*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 75-83.

Sušić, Ž. (2008) *Gdje je original?: deplijan*. Zagreb: Tiflološki muzej, Zagreb.

Sušić, Ž. (2008) O muzeju, *Riječ slijepih*, 35 (39).

Sušić, Ž. (2008) *Vodič stalnog postava Tiflološkog muzeja*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Sušić, Ž. i Jamičić, Ž. (2008) Zašto suparnici?. U: *Zašto suparnici?: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Sušić, Ž. (2008) Poneka riječ o koncepciji. U: *Katalog novog postava*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 21-27.

Vouk, M. (2008) Neke zakonitosti i načela individualnog pristupa posjetitelju oštećena vida, *Informatica museologica*, 39 (1-4), str. 116-118.

Vouk, M. (2008) Oštećenje sluha. U: *Slijedi me!: informativni vodič za osobe s invaliditetom*. Zagreb: R.E. CENTAR, Zagreb, str. 26-28.

Vouk, M. (2008) Posveta dodiru, *Vidici: glasilo Udruge slijepih Zagreb*, 9 (3). // *Riječ slijepih*, 35 (40).

Vouk, M. (2008) Predgovor. U: *Sanja Fališevac - Posveta dodiru: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Bosnar Salihagić, Ž. (2009) Typhlological Museum – New permanent exhibition. U: *The Best in Heritage, 24th - 26th September 2009, Dubrovnik, Croatia*. Zagreb: European Heritage Association, p. 92.

Bosnar Salihagić, Ž. (2009) Institucije kulturne baštine kao korektiv u uvažavanju različitosti. U: *Peti međunarodni simpozij o komplementarnim i suportivnim terapijama Umjetnost i znanost u razvoju životnog potencijala, 21-24 svibnja 2009, Lovran, Hrvatska*, str. 16.

Ćosić, N. (2009) Louis Braille, tvorac točkastog pisma za slijepe. U: *200 godina Louisa Braillea: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Sivec, N. (2009) 200 godina Louisa Braillea, *Vidici: glasilo Udruge slijepih Zagreb*, 10 (5).

Sivec, N. (2009) Dokumentacija-svjedok vremena, *Vidici: glasilo Udruge slijepih Zagreb*, 10 (2).

Sivec, N. (2009) Sretan rođendan Louis Braille, *Vidici: glasilo Udruge slijepih Zagreb*, 10 (2).

Sušić, Ž. (2009) Jesu li naša mišljenja uokvirena?. U: *Jesu li naša mišljenja uokvirena?: deplijan izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Sušić, Ž. (2009) Muzej prilagođen svima. U: *Knjižica muzejsko edukativne akcije*. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo. // U: 3. *Putujuća izložba postera*. Osijek: Muzej Slavonije.

Sušić, Ž. (2009) Stalni postav Tiflološkog muzeja u Zagrebu, *Informatica museologica*, 39 (1-4), str. 66-69.

Šiftar, D. (2009) Snaga fotografije. U: *Giovanni Marrozzini - Noćni leptiri: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 5-7.

Vouk, M. (2009) Muzeji za sve, *Riječ slijepih*, 36 (232).

Vouk, M. (2009) Obilježen 3. prosinca u Tiflološkom muzeju, *Vidici: glasilo Udruge slijepih Zagreb*, 10 (6).

Vouk, M. (2009) Studijsko putovanje u Veliku Britaniju, *Riječ slijepih*, 36 (213).

Bosnar Salihagić, Ž. (2010) Muzej okrenut budućnosti, *Informatica Museologica*, 41 (1-4), str. 193-194.

Bosnar Salihagić, Ž. (2010) Vizija iz tame. U: *Vizija iz tame - prof. Franjo Tonković, slijepi znanstvenik: deplijan izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Bosnar Salihagić, Ž. (2010) Studijsko putovanje u Perkins school for the Blind, *Riječ slijepih*, 37 (234).

Ćosić, N. (2010) Profesor Franjo Tonković, slijepi znanstvenik. U: *Vizija iz tame - prof. Franjo Tonković, slijepi znanstvenik: deplijan izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Ćosić, N. (2010) Vizija iz tame - prof. dr. Franjo Tonković, slijepi znanstvenik, *Vidici: glasilo Udruge slijepih Zagreb*, 11 (6).

Sivec, N. (2010) Pozitivne vibracije u Tiflološkom muzeju, *Vidici: glasilo Udruge slijepih Zagreb*, 11 (1).

Sivec, N. (2010) Tiflološki muzej, čuvar baštine iz Bukevja, *Vidici: glasilo Udruge slijepih Zagreb*, 11 (5).

Sivec, N. i Vouk, M. (2010) *Ukorak s čovjekom: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Sušić, Ž. (2010) Antičko staklo. U: *Antičko staklo: deplijan izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Sušić, Ž. (2010) Iz rada konferencije Art Beyond Sight, *Riječ slijepih*, 37 (233).

Sušić, Ž. (2010) *Ponos i predrasude: deplijan radionice*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Sušić, Ž. (2010) Šapa koja vodi. U: *Knjižica muzejsko edukativne akcije Kotač*. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo.

Vouk, M. (2010) Izložba Ukorak s čovjekom, *Vidici: glasilo Udruge slijepih Zagreb*, 11 (4).

Vouk, M. (2010) Ništa nikada ne postaje stvarnim dok se ne doživi. U: *Otvaranja: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Bosnar Salihagić, Ž. (2011) Muzej u borbi protiv mraka, *Lions: magazin Districta 126-Croatia*, 19, str. 30-31.

Bosnar Salihagić, Ž. (2011) *Relacije taktilne percepcije i funkcioniranja i nekih čimbenika u djece oštećena vida*. Magistarski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.

Bosnar Salihagić, Ž. (2011) Documenta ophthalmologica. U: *Documenta ophthalmologica...priče iz očne ordinacije: katalog izložbe/deplijan na brajici*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 4-5.

Bosnar Salihagić, Ž. (2011) Institucije kulturne baštine kao korektiv u uvažavanju različitosti. U: *Umjetnost i znanost u razvoju životnog potencijala*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, str. 50-53.

Bosnar Salihagić, Ž. i Ćosić, N. (2011) *Vizija iz tame - prof. Franjo Tonković, slijepi znanstvenik: zvučni katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Ćosić, N. (2011) Izložba Vizija iz tame: prof. Franjo Tonković, slijepi znanstvenik, *Riječ slijepih*, 12 (239).

Sušić, Ž. (2011) 16. muzejsko edukativna akcija u povodu Međunarodnog dana muzeja – "Dodir", *Riječ slijepih*, 38 (240).

Sušić, Ž. (2011) 99 nije 100?. U: *99 nije 100?: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Sušić, Ž. (2011) Dodir čitanja i pisanja. U: *Knjižica 16. muzejsko edukativne akcije Dodir*. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo.

Sušić, Ž. (2011) Izložba „99 nije 100“, *Vidici: glasilo Udruge slijepih Zagreb*, 12 (4 i 5).

Sušić, Ž. (2011) Typhlological Museum. *Museum Practice* [online]. Dostupno na: <http://www.museumsassociation.org/museum-practice>.

Sušić, Ž. (2011) Uđimo i doživimo dostupan muzej. U: *1. kongres muzealaca Hrvatske, 12.-14. studenoga 2008, Zagreb, Hrvatska*. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, str. 182-186.

Sušić, Ž. i Bogatić, M. (2011) 16. muzejska edukativna akcija u povodu Međunarodnog dana muzeja – "Dodir": 12. travnja - 14. svibnja 2011, *Informatica Museologica*, 42 (1-4), str. 204-205.

Šiftar, D. (2011) Tiflološki muzej. U: *Avantura u muzejima*. Zagreb: Školska knjiga.

Šoda, L. (2011) ...priče iz očne ordinacije. U: *Documenta ophthalmologica ...priče iz očne ordinacije: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 6-11.

Šoda, L. (2011) *Documenta ophthalmologica ...priče iz očne ordinacije: deplijan na brajici*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Šoda, L. (2011) O zbirci. U: *Documenta ophthalmologica ...priče iz očne ordinacije: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 24.

Vouk, M. (2011) Specifičnosti posjetitelja treće životne dobi. U: *1. kongres muzealaca Hrvatske, 12-14 studenoga 2008, Zagreb, Hrvatska*. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo.

Ćosić, N. (2012) *Preskočimo granice: deplijan izložbe na brajici*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Ćosić, N. (2012) Preskočimo granice. U: *Preskočimo granice: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 1-5.

Sivec, N. (2012) Novi ustroj Fototeke Tiflološkog muzeja, *Informatica museologica*, 43 (1-4), str. 181-184.

Sivec, N. (2012) Prva Brailleova početnica na hrvatskom jeziku, *Riječ slijepih*, 39 (247).

Sivec, N. (2012) Prvi hrvatski AAC informatički govornik, *Vidici: glasilo Udruge slijepih Zagreb*, 13 (2 i 3).

Sušić, Ž. (2012) Zaštićeni svjedoci, *Vijesti muzealaca i konzervatora*, 1-4.

Sušić, Ž. (2012) *Istraživanje prilagođenosti muzeja i galerija za osobe s invaliditetom*. Magistarski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.

Sušić, Ž. (2012) *JA-Muzej-KOM ili slike koje govore: deplijan*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Sušić, Ž. (2012) Zvuk vode. U: *Knjižica 17. muzejsko edukativne akcije Voda*. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo.

Šiftar, D. (2012) Oblik lika. U: *Iva Perović - Oblik lika: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 1-2.

Šoda, L. (2012) Izložba Documenta ophthalmologica ...priče iz očne ordinacije, *Vidici: glasilo Udruge slijepih Zagreb*, 13 (6).

Šoda, L. (2012) Oftalmološka zbirka Tiflološkog muzeja: od akvizicije do prezentacije, *Informatica museologica*, 43 (1-4), str. 132-136.

Vouk, M. (2012) Tamna soba Tiflološkog muzeja – pogled u mrak, *Informatica Museologica*, 43 (1-4), str. 137-139.

Bosnar Salihagić, Ž. (2013) Muzeju s ljubavlju... . U: *Mi nismo nevidljivi, 60 godina Tiflološkog muzeja: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 5-15.

Sušić, Ž. (2013) Edukacijsko djelovanje Tiflološkoga muzeja kao socijalni kohezivni element unutar društva. U: *Od čudnovatog do čudesnog 100 godina Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića: knjiga sažetaka*, str. 70-71.

Sušić, Ž. (2013) Tko je dječak malen kao lakat i veseo kao ptica? U: *Muzejske pričalice: 18. muzejska edukativna akcija povodom Međunarodnog dana muzeja*, 18. travanj - 18. svibanj 2013. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, str. 48.

Šiftar, D. (2013) *Rezbarene ideje: katalog-deplijan izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej u suradnji s Hrvatskom knjižnicom za slijepe.

Vouk, M. (2013) Neustrašivi – Noć muzeja u Tiflološkom muzeju, *Vidici: glasilo Udruge slijepih Zagreb*, 14 (6 i 1).

Vouk, M. (2013) Od teorije...do prakse, *Muzeji za sve*. Osijek: Muzejska udruga Istočne Hrvatske, str. 5-7.

Vouk, M. (2013) Savjeti za prilagodbu muzejske interpretacije i interpersonalne komunikacije s osobama s invaliditetom. U: *Muzeji za sve*. Osijek: Muzejska udruga istočne Hrvatske.

Vouk, M. (2013) Tamna soba – prozor u svijet sljepoće. U: *Zbornik sažetaka Slepi in slabovidni v družbi med zgodovinsko perspektivo in sodobnimi vprašanji, 23. i 24. travnja 2013, Ljubljana, Slovenija*.

Bosnar Salihagić, Ž. i Sivec, N. (2014) Smjernice za izradu politike upravljanja muzejskim zbirkama. U: *Knjiga sažetaka 3. Kongresa muzealaca Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem, 8.-11. listopada, Opatija, Hrvatska*. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, str. 119.

Sušić, Ž. (2014) Istraživanje prilagođenosti zagrebačkih muzeja: od hipoteze do smjera akcije. U: *Istraživanje korisnika baštine*. Zagreb: Zavod za informacijske studije, str. 117-184.

Sušić, Ž. (2014) Zaviri i rukama pogodi. U: *Knjižica 19. muzejsko edukativne akcije (Bez)Veze*. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo.

Sušić, Ž. (2014) *Osjet kozmograma: deplijan*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Šiftar, D. (2014) Manje je više. U: *Damir Mataušić - manje je više: katalog izložbe*. Zagreb, Tiflološki muzej, str. 2.

Šiftar, D. (2014) Uvodna riječ. U: *Labirint višedimenzionalnog prostora: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 4.

Šoda, L. (2014) Slijepi prirodoslovac Eugen Wagner (1924. - 1983.). U: *Želim znati! Slijepi prirodoslovac Eugen Wagner (1924.-1983.) Učila u nastavi matematike i fizike: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 8-10.

Šoda, L. (2014) Želim znati! U: *Želim znati! Slijepi prirodoslovac Eugen Wagner (1924.-1983.) Učila u nastavi matematike i fizike: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 5-7.

Vouk, M. (2014) Izložba Petera Linbergha Images of Women & The Unknow, *Vidici: glasilo Udruge slijepih Zagreb*, 15 (4 i 5).

Ćosić, N. (2015) Počeci institucionalnog obrazovanja slijepih osoba u Hrvatskoj. U: *Katalog izložbe 120 godina Zemaljskog zavoda za odgoj slijepih djece*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 12-25.

Sivec, N. (2015) Čitajte gledanje - Avangarda za sve. U: *Vlado Martek: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Ćosić, N. i Vouk, M. (2015) 120 godina Zemaljskog zavoda za odgoj slijepih djece. U: *120 godina Zemaljskog zavoda za odgoj slijepih djece: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 4.

Literatura

B. M. (1956) Socijalna misao postala je organ Saveza slijepih Jugoslavije, *Socijalna misao*, godište III, br. 4-5, str. 138-139.

B. M. (1957) Što očekujemo od Socijalne misli u njezinu četvrtom godištu, *Socijalna misao*, godište IV, br. 1, str. 3-4.

B. S. (1963) Kako je počelo ..., *Socijalna misao*, godište X, br. 1, str. 9-10.

B. A. (1956) Putujuća izložba Tifloškog muzeja u Zagrebu, *Vijesti društva muzejsko-konzervatorskih radnika NRH*, godina V, br. 5, str. 121.

Bančić, S. (1975) Dostignuća vrijedna pažnje, *Socijalna misao*, godište XXII, br. 1-2, str. 17-19.

Bančić, S. (1976) Izvanredna priznanja konstruktoru i pronalazaču školskih učila, *Socijalna misao*, godište XXIII, br. 1-2, str. 38-41.

Bančić, S. (1977) Uređaj za nastavu skupova, *Socijalna misao*, godište XXIII, br. 1-2, str. 30-32.

Bančić, S. (1978) Zlatna plaketa u pravim rukama, *Socijalna misao*, godište XXIV, br. 8-9, str. 343-345.

Bančić, S. (1980) Zlato za izumitelja, *Socijalna misao*, godište XXV, br. 9, str. 427-428.

Bančić, S. (1981) Lakša-matematika!, *Socijalna misao*, godište XXVII, br. 4, str. 169-170.

Bančić, S. (1985) Zagreb u slobodi, *Socijalna misao*, godište XXXI, br. 9, str. 430.

Bančić, S. (1986) Oko na dlanu, *Socijalna misao*, godište XXXII, br. 1, str. 49-50.

Bauer, A. (1956) Pokretna izložba Tifloškog muzeja Saveza slijepih Jugoslavije, *Socijalna misao*, godište III, br. 10-11, str. 401.

Bauer, A. (1963) Ustanova zanimljiva s muzeološkog stanovišta, *Socijalna misao*, godište X, br. 1, str. 4.

Bek, V. (1889) Das Blindenwesen in Croatien, *Blindenfreund*, godište IX, br. 12.

Bek, V. (1891) Božično drvce slijepoj djeci, *Slijepčev prijatelj*, godište II, br. 2.

Bek, V. (1891) *Izložbeni katalog za Sljepački odjel na Gospodarsko-šumarskoj jubilarnoj izložbi u Zagrebu 1891.* Zagreb.

Bek, V., ur. (1891) *Slijepčev prijatelj*, godište II, br. 1.

Bek, V. (1892) Sljepački odjel na jubilarnoj izložbi u Zagrebu 1891., *Slijepčev prijatelj*, godište III, br. 1.

Bek, V. (1895) Na osvitku godine 1895., *Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, godište III, br.1.

Bek, V. (1895) Prvi rujan 1895., *Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, godište III, br. 9-10.

Bek, V. (1895) Zemaljski zavod za odgoj slijepice djece, *Prijatelj slijepih i gluhoonijemih*, godište III, br. 9-10, str. 134.

Bencetić, S. (2013) Nevidljivo-vidljivo. U: *Mi nismo nevidljivi, 60 godina Tifloškog muzeja: katalog izložbe.* Zagreb: Tifloški muzej, str. 16.

Berkeš, M. (1954) Prva riječ našim čitaocima, *Socijalna misao*, godište I, br. 1-2, str. 3.

Berkeš, M. (1955) Prva izložba tifloškog muzeja u Zagrebu, *Socijalna misao*, godište II, br. 6 i 7, str. 272-274.

Berkeš, M. (1956) Naš tifloški muzej u godini 1955., *Socijalna misao*, godište III, br. 9, str. 293-295.

Berkeš, M. (1957) Lijep razvitak važne ustanove slijepih: Tifloški muzej u god. 1956, *Socijalna misao*, godište IV, br. 4, str. 169-171.

Berkeš, M. (1958) Tifloški muzej u godini 1957., *Socijalna misao*, godište V, br. 7-8, str. 246-249.

Bojanić, Đ. (1983) Priča o knjigama, *Socijalna misao*, godište XXXIX, br. 5, str. 219-221.

Bojanić, Đ. (1986) Živi organizam muzeja, *Socijalna misao*, godište XXXII, br. 2-3, str. 63-70.

Bosnar Salihagić, Ž. (1999) Muzeji i osobe s posebnim potrebama, *Vijesti muzealaca i konzervatora*, br. 1-4, str. 111-122.

Bosnar Salihagić, Ž. (2000) Tifloški muzej i njegovo opće-defektološko opredjeljenje, *Informatica Museologica*, br. 3-4, str. 95-97.

Bosnar Salihagić, Ž. (2011) Documenta ophthalmologica. U: *Documenta ophthalmologica ... priče iz očne ordinacije.* Zagreb: Tifloški muzej, str. 4.

Bosnar Salihagić, Ž. i Sivec, N. (2014) *Politika upravljanja muzejskim zbirkama* [online]. Zagreb: Tifloški muzej. Dostupno na: https://www.google.hr/?gws_rd=ssl#q=Tiflo%C5%A1ki+muzej [14. listopada 2015.]

Bosnar Salihagić, Ž. (2013) Muzeju s ljubavlju... U: *Mi nismo nevidljivi, 60 godina Tifloškog muzeja: katalog izložbe.* Zagreb: Tifloški muzej, str. 5-15.

Breznik, M. (1965) Put Pokretne izložbe po SR Sloveniji, *Socijalna misao*, godište XII, br. 2, str. 90.

Časopisi koje prima Socijalna misao u zamjenu (1955) *Socijalna misao*, godište II, br. 3, str. 108-109.

Dugački, V. (2005) Prva hrvatska tvornica medicinskih instrumenata Jakoba Hlavke, *Medicus*, godište XIV, br. 2, str. 347-350.

Dujko, M. (1977) Treba li nam Tifloški muzej, *Socijalna misao*, godište XXIII, br. 8-9, str. 402-403.

Gob, A. i Drouguet, N. (2007) *Muzeologija: Povijest, razvitak, izazovi današnjice.* Zagreb: Izdanja Antibarbarus.

Godišnje izvješće zemaljskog zavoda za odgoj slijepice djece u Zagrebu za školsku godinu 1895/96. (1896), Zagreb.

Gollner, N. (1955) Tifloški muzej i njegova problematika, *Vijesti društva muzejsko-konzervatorskih radnika NRH*, godina IV, br. 1, str. 10.

Grenac, S. (1982) Znati i moći!, *Socijalna misao*, godište XXXVIII, br. 5, str. 227-233.

Henri, P. (1975) *Život i djelo Louisa Braillea.* Zagreb: Tifloški muzej.

Herceg, M., ur. (1981) Znam, hoću, mogu. U: *INOVA 1981*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.

Hooper-Greenhill, E. (1994) Museum Education and Communication Policies, *The Education Role of the Museum*. London–New York: Routledge, str. 260.

Hrvatska knjižnica za slijepe (2013) *Povijesni pregled* [online]. Zagreb: Hrvatska knjižnica za slijepe. Dostupno na: <http://www.hkzasl.hr/povijesni%20pregled.html> [20. rujna 2013.]

Hrvatski biografski leksikon (1983) Bek, Vinko. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod. Sv. 1. 1983.

Hrvatski biografski leksikon (1993) Drohobeczky, Julije (Drohobecki). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Sv. 3. 1993.

Ibler, J. (1892) *Gospodarsko-šumarska jubilarna izložba hrv.-slav. Gospodarskoga društva u Zagrebu g. 1891*. Zagreb.

Iskaz darovatelja i podupiratelja (1890), *Slijepčev prijatelj*, godište I, br. 1, str. 23.

Izvješće o radu i djelovanju u 1998. godini (1999), iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Izvješće o radu Tiflološkog muzeja tijekom 1997., iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Izvješće o radu Tiflološkog muzeja u 1999. godini, iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Izvješća: Tiflološki muzej 1995, iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Izvješće o izvršenju programa rada za 2002. godinu, iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Izvješće o izvršenju programa rada za 2003. godinu, iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Izvješće o izvršenju programa rada za 2004. godinu, iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Izvješće o izvršenju programa rada za 2005. godinu, iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Izvješće o izvršenju programa rada za 2006. godinu, iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Izvješće o radu Tiflološkog muzeja u 1996., iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Izvješće o radu Tiflološkog muzeja za 2009. godinu, iz pismohrane Tiflološkog muzeja, str. 1-18.

Izvješće o radu Tiflološkog muzeja za 2010. godinu (2011), iz pismohrane Tiflološkog muzeja, str. 1-17.

Izvješće o radu Tiflološkog muzeja za 2011. godinu (2012), iz pismohrane Tiflološkog muzeja, str. 1-21.

Izvješće o radu Tiflološkog muzeja za 2012. godinu (2013), iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Izvješće o radu Tiflološkog muzeja za 2013. godinu (2014), iz pismohrane Tiflološkog muzeja, str. 1-14.

Izvješće o radu Tiflološkog muzeja za 2014. godinu (2015), iz pismohrane Tiflološkog muzeja, str. 1-15.

Izvješće o radu za 2007. (2008), iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Izvješće o radu za 2008., iz pismohrane Tiflološkog muzeja, str. 1-22.

Izvješće Tiflološkog muzeja o ostvarenju programa rada za 2000. godinu, iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Izveštaj o izvršenju programa rada za vrijeme od 1. 1. do 30. 6. 1979. (1979), iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Izveštaj o ostvarenom programu za lipanj 1991. godine (1991), iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Izveštaj o ostvarenom programu za mjesec veljaču 1991. (1991), iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Izveštaj o ostvarenom programu za razdoblje siječanj-ožujak 1991. (1991), iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Izveštaj o ostvarenom programu za svibanj 1991. godine (1991), iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Izveštaj o ostvarenom programu za travanj 1991. godine (1991), iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Izveštaj o realizaciji Programa rada za 1986. godinu (1986), iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Izveštaj o realizaciji Programa rada za razdoblje od 1. 01. – 31. 12. 1980. godine (1981), iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Izveštaj o realizaciji Programa rada za razdoblje od 1. I-31. XII 1983. (1984), iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Izveštaj o realizaciji Programa rada za siječanj-prosinac 1990. godine (1990), iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

K. (1961) Izložba slijepog kipara, *Socijalna misao*, godište VIII, br. 11, str. 453-454.

Kako su se ljudi bez vida borili u narodnoj revoluciji (1959), Zagreb: Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije.

Knjiga utisaka (1955-1956), Zagreb: Tiflološki muzej.

Kolvishi, Ž. (2004) Recenzija *Muzeološka koncepcija i koncepcija stalnog postava Tiflološkog muzeja u Zagrebu*, iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Lastrić, A. (1981) Bliže slijepima, *Socijalna misao*, godište XXVII, br. 2, str. 71-72.

Lastrić, A. (1982) Vrijeme za zajedništvo, *Socijalna misao*, godište XXXVIII, br. 1, str. 5-6.

Lastrić, A. (1983) Eugen Wagner, *Socijalna misao*, godište XXXIX, br. 11, str. 485-486.

M. B. (1955) Prva izložba Tiflološkog muzeja u Zagrebu, *Socijalna misao*, godište II, br. 6-7, str. 272-274.

M. B. (1956) Naš Tiflološki muzej u godini 1955, *Socijalna misao*, godište III, br. 9, str. 293-295.

Maroević, I. (1983) *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Zavod za informacijske studije.

Martić, A. (1961) *Neugasivi životi*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Mašović, S. (1955) Osnivanje, organizacija i rad Tiflološkog muzeja saveza slijepih Jugoslavije u Zagrebu. U: *Izveštaj o radu za godinu 1953-54*. Zagreb: Tiflološki muzej SSJ, str. 9-19.

Meijer – van Mensch, L. i Van Mensch, P. (2010) From disciplinary control to co-creation-collecting and development of museums as praxis in the nineteenth and twentieth century. U: Pettersson, S., ur. *Encouraging collections mobility–A Way Forward for Museums in Europe*, Erfgoed: Finish National Gallery, str. 34–57.

Mršić, V. (1996) *105 godina Tiflološkog muzeja: od Hrvatskog sljepačkog muzeja ka hrvatskom muzeju edukacijsko rehabilitacijskih znanosti*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Mršić, V., ur. (1978) *Eugen Wagner: nastavne aparature za matematiku i fiziku*. Zagreb: Tiflološki muzej Jugoslavije.

Narodne novine (2002) *Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi* [online]. Zagreb: Narodne novine d.d., 108/02. Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/309509.html> [12. listopada 2015.]

Narodne novine (2006) *Pravilnik o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije* [online]. Zagreb: Narodne novine d. d., 89/06. Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/126462.html> [13. listopada 2015.]

Narodne novine (2011) *Pravilnik o obliku i načinu, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske* [online]. Zagreb: Narodne novine d.d., 89/11. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_07_89_1905.html [12. listopada 2015.]

Narodne novine (2015) *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* [online]. Zagreb: Narodne novine d.d., 98/15. Dostupno na: <http://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> [12. listopada 2015.]

Pavišić, Z. i Dorn, V. (1986) Razvoj oftalmologije u Hrvatskoj do drugog svjetskog rata, *Acta ophthalmologica Jugoslavica*, 3, Vol. 24, suppl.

Peić, M. (1985) Oko na dlanu. U: *Taktila '85: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej Jugoslavije, str. 1.

Ponovno otvorenje Tiflološkog muzeja (1976), *Socijalna misao*, godište XXIII, br. 7, str. 366-367.

Popis prnova u Tiflološkom muzeju u 1962. g. (1963), *Socijalna misao*, godište X, br. 3-4, str. 129-132.

Pregled stručnog rada Tiflološkog muzeja za razdoblje srpanj 1991. – srpanj 1992. (1992), iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Prijedlog koncepcije rada Tiflološkog muzeja i programske smjernice za razdoblje 2006.-2010., iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Rapo, V. (2006) *Hrvatski školski muzej - Pariška soba*. Zagreb: Hrvatski školski muzej.

Raušević, V., ur. (1980) Izložba izuma, tehničkih unapređenja, noviteta. U: *INOVA 1980*. Zagreb: Savez izumitelja i autora tehničkih unapređenja Hrvatske.

Ribičić-Županić, A., ur. (2003) *Protiv vjetra – skulpture Ivana Ferlana: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej.

Rješenje Ministarstva kulture Republike Hrvatske o svojstvu kulturnog dobra Muzejske građe Tiflološkog muzeja (2013), Klasa: UP-I^o-612-08/09-06/0333, Urbroj: 532-04-01-04/11-13-5, iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Rješenje Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture Republike Hrvatske (2011), Klasa: UP-I-612-08/09-06/0333, Urbroj: 532-04-01-01/3-11-4, iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Rudomino, A. (1955) Razvitak najmlađeg zagrebačkog muzeja Tiflološki muzej, *Vijesti društva muzejsko – konzervatorskih radnika NRH*, godina IV, br.5, str. 112-113.

Rudomino, A. (1955) Tiflološki muzej pred novim zadacima, *Socijalna misao*, godište II, br. 5, str. 199-201.

Rudomino, A. (1958) Tiflološki muzej, *Muzeji*, br. 11-12, str. 129-139.

Rudomino, A. (1963) Decenij rada Tiflološkog muzeja, *Vijesti muzealaca i konzervatora*, br. 6, str. 166-171.

Rudomino, A. (1963) Decenij rada, *Socijalna misao*, godište X, br. 1, str. 5-9.

Rudomino, A., ur. (1955) Prva javna izložba i perspektive daljeg razvoja Muzeja. U: *Izveštaj o radu*. Zagreb: Tiflološki muzej SSJ.

Rudomino, A. (1957) Tiflološki muzej, *Muzeji*, br. 11-12, str. 133.

Rudomino, A., ur. (1956) O radu muzeja u godini 1956. U: *Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije u godini 1956*. Zagreb: Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, str. 10.

Sivec, N. (2011) Prva Brailleova početnica na hrvatskom jeziku, *Informatica museologica*, 42 (1-4), str. 128-132.

Sivec, N. (2012) Novi ustroj fototeke Tiflološkog muzeja, *Informatica museologica*, 43 (1-4), str. 181-184.

Slepi u Jugoslaviji (1963) Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije.

Slepie v Jugoslavi (1963) Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije.

Slijepi (1967) Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije.

Strateški plan Tiflološkog muzeja 2016-2018., iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Sušić, Ž. (2004) Izrada inventarne knjige hemeroteke u računalnom obliku, *Informatica museologica*, 35 (1-2), str. 62-65.

Sušić, Ž. (2004) *Muzeološka koncepcija i koncepcija stalnog postava Tiflološkog muzeja u Zagrebu, recenziran i neobjavljen rukopis*. Zagreb.

Sušić, Ž. (2010) *Zaštita kulturne baštine u muzejima*. Seminarski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.

Sušić, Ž. (2015) Edukacijsko djelovanje Tiflološkog muzeja kao kohezivni element unutar društva, *Zbornik radova „Šegrt Hlapić“ od čudnovatog do čudesnog*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti, str. 792-793.

Šarić, S. (1967) *Simfonija quasi eroica*. Zagreb: Zora.

Šiftar, D. (2008) Likovni radovi slijepih autora. U: *Katalog stalnog postava*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 104-109.

Šoda L. (2011) ... priče iz počne ordinacije. U: *Documenta ophthalmologica ... priče iz očne ordinacije*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 6-8.

Šoda, L. (2014) Slijepi prirodoslovac Eugen Wagner (1924. - 1983.). U: *Želim znati! Slijepi prirodoslovac Eugen Wagner (1924.-1983.) Učila u nastavi matematike i fizike: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 8-10.

Šoda, L. (2014) Želim znati! U: *Želim znati! Slijepi prirodoslovac Eugen Wagner (1924. - 1983.) Učila u nastavi matematike i fizike: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 5-7.

Štajduhar, J. (1956) Trogodišnjica Socijalne misli, *Socijalna misao*, godište III, br. 12, str. 427-431.

The Blind in Yugoslavia (1963) Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije.

Tiflološki muzej (2005) *Izvešća zagrebačkih muzeja 2004*, str. 215-219.

Tiflološki muzej (2006) *Izvešća zagrebačkih muzeja 2005*, str. 246-250.

Tiflološki muzej (2008) *Izvešća zagrebačkih muzeja 2007*, str. 561-571.

Tiflološki muzej (2009) *Mogućnosti za posjetitelje s invaliditetom* [online]. Zagreb: Tiflološki muzej. Dostupno na: http://www.tifloloskimuzej.hr/UserFiles/file/TIFMU_MOGUCNOSTI_hrv.pdf [15. listopada 2015.]

Tiflološki muzej (2014) *Politika upravljanja muzejskim zbirkama* [online]. Zagreb: Tiflološki muzej. Dostupno na: <http://www.tifloloskimuzej.hr/page.aspx?id=28> [15. listopada 2015.]

Tiflološki muzej SSJ u 1959. godini (1960), *Socijalna misao*, godište VII, br. 3, str. 127-132.

Tiflološki muzej SSJ u 1960. godini (1961), *Socijalna misao*, godište VIII, br. 3-4, str. 118-125.

Tiflološki muzej SSJ u 1961. godini (1962), *Socijalna misao*, godište IX, br. 3, str. 138-146.

Tiflološki muzej SSJ u 1963. godini (1964), *Socijalna misao*, godište XI, br. 3-4, str. 125-132.

Tiflološki muzej SSJ u 1964. godini (1965), *Socijalna misao*, godište XII, br. 3-4, str. 131-139.

Tiflološki muzej SSJ u 1965. godini (1966), *Socijalna misao*, godište XIII, br. 3-4, str. 139-144.

Tiflološki muzej SSJ u 1966. godini (1967), *Socijalna misao*, godište XIV, br. 3-4, str. 137-142.

Tiflološki muzej SSJ u 1967. godini (1968), *Socijalna misao*, godište XV, br. 3-4, str. 149-155.

Tiflološki muzej SSJ u 1968. godini (1969), *Socijalna misao*, godište XVI, br. 3-4, str. 162-167.

Tiflološki muzej SSJ u 1969. godini (1970), *Socijalna misao*, godište XVII, br. 3-4, str. 174-179.

Tiflološki muzej SSJ u 1970. godini (1971), *Socijalna misao*, godište XVIII, br. 3, str. 228-232.

Tiflološki muzej u 1971. godini (1972), *Socijalna misao*, godište XIX, br. 5, str. 319-323.

Tiflološki muzej u 1973. godini (1974), *Socijalna misao*, godište XXI, br. 6, str. 325-330.

Tiflološki muzej, Zbirka arhivskog gradiva, inv. br. 1517, *Opis moga rada*.

Tiflološki muzej, Zbirka arhivskog gradiva, inv. br. 1519, *Biografski materijal*.

Tiflološki muzej: Izvešće o izvršenju programa rada (1. 1.-31. 12. 2001. godine), iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Tonković, D. (1955) Kako se može pomoći tiflološkom muzeju SSJ u Zagrebu, *Socijalna misao*, godište II, br. 3, str. 77-79.

Tonković, D. (1954) Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije u Zagrebu, *Socijalna misao*, godište I, br.3, str. 23-24.

Tonković, D., ur. (1955) *Izveštaj o radu za godinu 1953-54*. Zagreb: Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije u Zagrebu.

Tonković, D., ur. (1955) *Izveštaj o radu Tiflološkog muzeja 1955. godine*. U: *Izveštaj o radu*. Zagreb: Tiflološki muzej SSJ, str. 10-11.

Tonković, D., ur. (1956) *Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije u godini 1956.*, Zagreb: Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije.

Tonković, D., ur. (1957) *Tiflološki muzej u godini 1957*. Zagreb: Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije.

Tonković, F. (1955) *Zavod za odgoj slijepih djece u Zagrebu od 1895. do 1955. godine*.

Jubilarni zbornik radova povodom 60-godišnjice osnutka Zavoda za odgoj slijepih djece u Zagrebu. Zagreb: Zavod za odgoj slijepih djece u Zagrebu.

Tonković, F. (1960) *Vinko Bek i njegov utjecaj na odgoj i obrazovanje slijepih u Jugoslaviji*. Zagreb: Savez slijepih Jugoslavije, Tiflološki muzej.

Tonković, F. (1963) *Malo slijepo dijete i njegovi pokreti prijevod*. Zagreb: Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije.

Tonković, F. (1963) Zašto nam je potreban Tiflološki muzej, *Socijalna misao*, godište X, br. 1, str. 3.

Uspješan rad Tiflološkog muzeja u I. polovini 1958. g. (1958), *Socijalna misao*, godište V, br. 10, str. 353-356.

Vouk, M. (2005) Antika bez barijera. U: *Dodir antike: katalog izložbe*. Zagreb: Tiflološki muzej, str. 10-12.

Vouk, M. (2013) Od teorije...do prakse, *Muzeji za sve*. Osijek: Muzejska udruga Istočne Hrvatske, str. 5-7.

Vujić, Ž. (2002) Kvaliteta i politika sabiranja, *Informatica museologica*, godište XXXIII., br. 3-4, str. 135-137.

Vujić, Ž. (2004) Recenzija *Muzeološke koncepcije i koncepcije stalnog Tiflološkog muzeja u Zagrebu*, iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Vujić, Ž. (2007) *Izvori muzeja u Hrvatskoj*. Zagreb: Art magazin Kontura.

Vujić, Ž. (2009) Izidor Kršnjavi – Pionir muzealne znanosti u Hrvatskoj, *Muzeologija*, br. 46, str. 9-35.

Wagner, E., ur. (1959) *Priručnik za eksperimente iz osnova geometrijske optike. III.dio*. Zagreb: Učila.

Wagner, E., ur. (1966) *Priručnik za eksperimente iz osnova kalorimetrije*. Zagreb: Učila.

Wagner, E., ur. (1967) *Osnovi mehanike, sile-strojevi-pogoni: priručnik za eksperimente*. Zagreb: Učila.

Zapisnik 3. sjednice Upravnog vijeća TM održane dana 19. prosinca 2012. godine, Ur. br. 34/13, iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Zapisnik revizije muzejske građe i muzejske dokumentacije, Ur. br. 114/2002, iz pismohrane Tiflološkog muzeja.

Zgaga, V., ur. (1987) Dokumentacija i klasifikacija muzejskih i galerijskih predmeta, *Muzeologija* br. 25, str. 7.

ISBN 978-953-7287-25-2
9 789537 287252 >

www.tifloloskimuzej.hr

Find us on
Facebook